

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

SUDAN ARAPÇASINDA TÜRKÇEDEN GEÇEN KELİMELEK VE BU
KELİMELEKİN SUDANLI ÖĞRENCİLERİN TÜRKÇE ÖĞRENİMİNE
YANSIMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alser MOHAMED AHMED MOHAMED

0009-0002-4261-592X

BURSA - 2023

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

SUDAN ARAPÇASINDA TÜRKÇEDEN GEÇEN KELİMELEK VE BU
KELİMELEKİN SUDANLI ÖĞRENCİLEKİN TÜRKÇE ÖĞRENİMİNE
YANSIMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alser MOHAMED AHMED MOHAMED
0009-0002-4261-592X

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Minara ALİYEVA ÇINAR

BURSA - 2023

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim.

Alser MOHAMED AHMED MOHAMED

10/03/2023

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK ONAYI

“Sudan Arapçasında Türkçeden Geçen Kelimeler ve Bu Kelimelerin Sudanlı Öğrencilerin Türkçe Öğrenimine Yansıması” adlı Yüksek Lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Alser MOHAMED AHMED MOHAMED

Danışman

Doç. Dr. Minara ALİYEVA ÇINAR

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölüm Başkanı

Prof. Dr. Gökhan ARI

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA BENZERLİK YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 29/02/2023

Tez Başlığı / Konusu: Sudan Arapçasında Türkçeden Geçen Kelimeler ve Bu Kelimelerin Sudanlı Öğrencilerin Türkçe Öğrenimine Yansıması

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 149 sayfalık kısmına ilişkin, 29/02/2023 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **20%** 'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dâhil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

29. 02.2023

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Alser MOHAMED AHMED MOHAMED

Öğrenci No: 801873017

Anabilim Dalı: Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi

Programı: Yabancı Dil Olarak Türkçe Eğitimi

Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman

Doç. Dr. Minara ALİYEVA ÇINAR

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalında 801873007 numara ile kayıtlı Alser Mohamed Ahmed Mohamed'in hazırladığı "Sudan Arapçasındaki Türkçe İzlerinin Sudanlı Öğrencilerin Türkçe Öğrenimine Yansıması" konulu Yüksek Lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 25/12/2022 günü 14.00-15.00 saatleri arasında yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin / çalışmasının başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Uye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Bursa Uludağ Üniversitesi

Doç. Dr. Minara ALİYEVA ÇINAR

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Doç. Dr. Nigar İPEK EĞİLMEZ

Bursa Uludağ Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa ULUOCAK

ÖN SÖZ

Bu çalışma, ağırlıklı olarak Sudan lehçesinde yaşayan Türkçe kelimeler üzerine kurulmuştur. Tez konusu olarak ele aldığım bu konunun beni zorlamadığını söyleyemem. Çünkü Sudan lehçesinde yaşayan Türkçe kelimeleri hem sözlüksel hem dil bilgisel hem de tematik bakımından irdelemek bilgi birikimine bağlıdır. Bazı kelimelerin, kökeni Türkçe olmasa da, Türkçe aracılığıyla Sudan Arapçasına girerek günümüzde dahi kullanıldığı görülmektedir.

Sudan Arapçasına Türkçe aracılığıyla geçen Türkçe ve başka dillerin kelimeleri üzerine yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Bu çalışmalardan Erich Prokosch'un *Osmanisches Worgut im Sudan Arabischen* (1983) adlı kitabı, Younis Yahya'nın "*Sudan Arapçasındaki Türkçe Kökenli Kelimler: Fonetik ve Semantik Değişimler*"(2017) ve Zeki Kaymaz'ın "*Sudan Arapçasındaki Türkçe Söz Varlığı Üzerine*" (2000) adlı makaleleri ve en önemlisi Avn Şerif Kasım'ın *Kamus 'ul-Lehçetü'l 'Ammiyye Fi's-Sudan* (2002) adlı sözlüğü bu alanda yapılan önemli çalışmalar olduğu söylenebilir. Ayrıca Bedrettin Aytaç'ın *Arap Lehçelerinde Türkçe Kelimeler* (2021) adlı kitabı ve Günay Karaağaç'ın *Türkçe Verintiler Sözlüğü* (2008) Sudan Arapçasına geçen kelimelerin tespiti ile ilgili çalışmalar için ışık tutacak niteliktedir. *Kamus 'ul-Lehçetü'l 'Ammiyye Fi's-Sudan* adlı çalışmanın dışında diğer çalışmalara ulaşmak pek zor olmadı. Ancak Sudan Arapçasında kullanılan bu kelimelerin bir kısmının fonetik değişmelere uğramaları kelimenin kökünün tespitini zorlaştırmıştır. Bu çalışmada yanlışlıkların olabileceği de muhakkaktır. İnanıyorum ki ilerleyen zamanda bu konuda daha kapsamlı çalışmalar da kaleme alınacaktır. Bu çalışmayla bu alana az da olsa katkı sağlayabildiğimi düşünüyorum.

Türkiye'de lisansüstü eğitim görüp ülkemle ilgili bir konu üzerinde çalışmak, benim için bir onurdur. Bundan dolayı, konunun zorluğuna rağmen bu konu üzerinde çalışmaya karar verdim. Ancak bu konuya girmeme cesaret veren de danışmam hocamın büyük payı vardır. Tez danışman hocam Sayın Doç. Dr. Minara ALİYEVA ÇINAR, bu çalışmada belirlediğim amaca ulaşmak için beni daima motive etmiş ve sonuçlara ulaşmamda daima yol göstermiştir. Bu desteğinden dolayı kıymetli danışman hocama canı gönülden teşekkür ederim. Tez yazma sürecinde bana destek veren öğretim görevlisi Seda ÖZTEKİN'e ve kıymetli hocam Doç. Dr. Mustafa ULUOCAK'a da şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca bu süreçte her zaman benim yanımda olan aileme de minnettarlığımı bildirmek istiyorum.

Alser MOHAMED AHMED MOHAMED

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Alser MOHAMED AHMED MOHAMED
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Eğitim Bilimleri
Anabilim Dalı	: Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Bilim Dalı	: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: XIII + 133
Mezuniyet Tarihi	:/..../2023
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Minara ALİYEVA ÇINAR

SUDAN ARAPÇASINDA TÜRKÇEDEN GEÇEN KELİMELER VE BU KELİMELERİN SUDANLI ÖĞRENCİLERİN TÜRKÇE ÖĞRENİMİNE YANSIMASI

Türkçe, tarih süreci içinde komşuluk yaptığı toplumlardan kelime aldığı kadar bu toplumlara da kelimeler vermiştir. Sadece Türkçenin söz varlığında yer alan Türkçe kökenli kelimeleri değil Türkçeye giren alıntı kelimeleri de başka dillere kazandırmıştır. Bu dillerden biri de Sudan Arapçasıdır.

Bu araştırmanın amacı, Sudanlıların dillerinde kullandıkları Türkçe kelimeleri -ister Türkçe kökenli olsun ister Sudan lehçesinde Türkçe üzerinden girmiş olsun- ortaya çıkarmak ve bu kelimelerin Sudanlı öğrencilerin Türkçe öğrenimine yansımalarını ortaya koymaktır. Bu çalışma, dil alanındaki araştırmacıların ve Türkçe öğrenen Sudanlı öğrencilerin Türk dili ile Sudan lehçesi arasındaki ilişkiyi bilmelerini sağlayarak ve onların Türkçeye ilgi duymalarını artıracak gibi ikinci bir dil olarak Türkçe öğrenmelerini de kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Diller arası etkileşim, Sudan Arapçası, Sudanlılara Türkçe öğretimi, Türkiye-Sudan ilişkileri, Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi.

ABSTRACT

Author Name and Surname	: Alser MOHAMED AHMED MOHAMED
University	: Bursa Uludag University
Institute	: Education Sciene
Field	: Teaching Turkish Language to Foreign Students
Branch	: Teaching Turkish as Foreign Language
Degree Awarded	: Master
Page Number	: XIII + 133
Degree Date	:/..../2023
Supervisor	: Doç. Dr. Minara ALİYEVA ÇINAR

TURKISH WORDS IN SUDANESE ARABIC AND THEIR REFLECTION ON TURKISH LEARNING FOR SUDANESE STUDENTS

Turkish has given words to the societies as much as it has taken from the societies with which it is neighbors in the course of history. Not only the words of Turkish origin in the vocabulary of Turkish, but also the borrowed words that entered the Turkish language have been added to other languages. One of these languages is Sudanese Arabic.

The aim of this research is to reveal the Turkish words used by the Sudanese in their spoken dialect - whether they are of Turkish origin or have entered the Sudanese language through Turkish - and to reveal the reflection of these words on the Turkish learning of Sudanese students. It is thought that this study will make it easier for language researchers and Sudanese students learning Turkish to know the relationship between the Turkish language and the Sudanese dialect, increase their interest in Turkish, and facilitate their learning of Turkish as a second language.

Keywords: Interlingual interaction, Sudanese Arabic, Teaching Turkish as a foreign language, Teaching Turkish to Sudanese people, Turkey-Sudan relations.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI.....	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar.....	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ.....	1
BULGULAR VE YORUM.....	10

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırma Soruları.....	1
1.3. Amaç.....	2
1.4. Önem.....	2
1.5. Varsayımlar.....	2
1.6. Sınırlılıklar.....	2
1.7. Tanımlar.....	2

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sudan ile Türkiye İlişkileri.....	3
2.1.1. Osmanlı Dönemi.....	4
2.1.2. Arap-İslam kültürünün diğer kültürlerle etkisi.....	4
2.1.3. Sudan’da Arapçanın yayılması ve resmî dil olması.....	4
2.2. Osmanlı Türkçesinin Sudan Arapçasına Etkisi.....	5
2.2.1. Sudan halk kültürü.....	5
2.2.2. Sudan Arapçasına Osmanlı Türkçesinden geçen kelimeler.....	6
2.2.2.1. Avn Şerif Kasım “Sudan Lehçesi Sözlüğü” (<i>Kamusu’l-Lehçetü’l</i> <i>‘Ammiyye Fi’s-Sudan</i>).....	6
2.2.2.2. Günay Karaağaç “Türkçe Verintiler Sözlüğü”.....	6

2.3. Sudan’da Türkçe Öğrenimi.....	7
------------------------------------	---

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	9
3.2. Evren ve Örneklem.....	9
3.3. Verilerin Toplama Araçları.....	9
3.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi	9

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. Araştırmanın Birinci Sorusuna Yönelik Bulgular.....	10
4.1.1. Sudan Arapçasına geçen kelimelerin tematik bakımından sınıflandırılması.....	11
4.1.1.1. Araç-gereç isimleri	11
4.1.1.2. Askerî ve idarî alanla ilgili kelimeler.....	28
4.1.1.3. Meslek adlarıyla ilgili kelimeler	38
4.1.1.4. Yiyecek-içecek ile ilgili kelimeler	44
4.1.1.5. Mekân ve yer isimleriyle ilgili kelimeler	48
4.1.1.6. Giyim-kuşam, dokuma, kumaş ile ilgili kelimeler	53
4.1.1.7. Ulus, boy vs. adları	55
4.1.1.8. Bitki adları	56
4.1.1.9. Hayvan adları	58
4.1.1.10. Akrabalık adları	58
4.1.1.11. Oyun, oyunlarda kullanılan sayı ve numara ile ilgili kelimeler.....	59
4.1.1.12. Para ile ilgili kelimeler	60
4.1.1.13. Özel adlar	61
4.1.1.14. Uzuvs adları	62
4.1.1.15. Renk adları	62
4.1.1.16. Ölçü adları	63
4.1.1.17. Diğer kelimeler	63
4.1.2. Sudan Arapçasına geçen kelimelerin sözlüksel ve dilbilgisel bakımından sınıflandırılması	72
4.1.2.1. Sözlüksel bakımından kelimeler.....	72

4.1.2.1.1. Adlar.....	72
4.1.2.1.2. Fiiller.....	74
4.1.2.1.3. Sıfatlar.....	75
4.1.2.1.4. Zarflar.....	78
4.1.2.1.5. Zamirler.....	79
4.1.2.2. Dilbilgisel bakımından kelimeler	79
4.1.2.2.1. Bağlaçlar.....	79
4.1.2.2.2. Ünlemler.....	79
4.2. Araştırmanın İkinci Sorusuna İlişkin Bulgular	80
4.2.1. Öğrencilerin eğitim gördükleri alana ilişkin sonuçlar.....	82
4.2.2. Cinsiyet durumuna ilişkin sonuçlar.....	82
4.2.3. Öğrenim durumuna ilişkin sonuçlar.....	83
4.2.4. Bildikleri yabancı dil durumuna ilişkin sonuçlar.....	83
4.2.5. Türkçe öğrenimine başlama zamanına ilişkin sonuçlar.....	84
4.2.6. Türkçe öğrenmenin nedenlerine ilişkin sonuçlar.....	84
4.2.7. Sudanlı öğrenciler için Türkçe öğrenim zorluğuna ilişkin sonuçlar.....	85
4.2.8. Sudan arapçasında bulunan Türkçe kelimelerin sıklık durumuna ilişkin sonuçlar.....	85
4.2.9. sudan arapçasında bulunan Türkçe kökenli kelimelerin günlük hayatta kullanım sıklığına ilişkin sonuçlar.....	86
4.2.10. sudan arapçasında bulunan Türkçe kökenli kelimelerin Türkçe öğrenimine katkı sağladığına ilişkin sonuçlar.....	86
4.2.11. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen kelimelerin farkındalığına ilişkin sonuçlar.....	87
4.2.12. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen kelimelerin aynı anlam taşıyıp taşımadıklarına ilişkin sonuçlar.....	87
4.2.13. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen kelimelerin kültürel bağlamda etkilerin olduğuna ilişkin sonuçlar.....	88
4.2.14. İki dil arasındaki etkileşimin ortak tarihî geçmişine sahip olduğuna ilişkin sonuçlar.....	88
4.2.15. Sudan Arapçasında yer alan Türkçe kelimelerinin Türkçe öğreniminde karşılaştıkları duruma ilişkin sonuçlar.....	89
4.2.16. Sudan Arapçasındaki Türkçe kelimelerin Türkçe öğrenimine ilginin arttırdığına ilişkin sonuçlar.....	89

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç.....	90
5.2. Tartışma ve Öneriler.....	93
KAYNAKÇA.....	94
EKLER.....	95
EK-1: Türkçeden Sudan Arapçasına Geçen Kelimelerin Listesi	95
EK-2: Sudan Arapçasında Yer Alan Türkçe Kelimelere Dair Kişisel Değerlendirme Anketi	130
EK-3: Özgeçmiş	133

Tablolar Listesi

<i>Tablo</i>		<i>Sayfa</i>
1.	Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Alana İlişkin Sonuçlar.....	82
2.	Cinsiyet Durumuna İlişkin Sonuçlar.....	82
3.	Öğrenim Durumuna İlişkin Sonuçlar.....	83
4.	Bildikleri Yabancı Dil Durumuna İlişkin Sonuçlar.....	83
5.	Türkçe Öğrenimine Başlama Zamanına İlişkin Sonuçlar.....	84
6.	Türkçe Öğrenmenin Nedenlerine İlişkin Sonuçlar.....	84
7.	Sudanlı Öğrenciler için Türkçe Öğrenim Zorluğuna İlişkin Sonuçlar.....	85
8.	Sudan Arapçasında Bulunan Türkçe Kelimelerin Sıklık Durumuna İlişkin Sonuçlar.....	85
9.	Sudan Arapçasında Bulunan Türkçe Kökenli Kelimelerin Günlük Hayatta Kullanım Sıklığına İlişkin Sonuçlar	86
10.	Sudan Arapçasında Bulunan Türkçe Kökenli Kelimelerin Türkçe Öğrenimine Katkı Sağladığına İlişkin Sonuçlar.....	86
11.	Türkçeden Sudan Arapçasına Geçen Kelimelerin Farkındalığına İlişkin Sonuçlar.....	87
12.	Türkçeden Sudan Arapçasına Geçen Kelimelerin Aynı Anlam Taşıyıp Taşımadıklarına İlişkin Sonuçlar.....	87
13.	Türkçeden Sudan Arapçasına Geçen Kelimelerin Kültürel Bağlamda Etkilerin Olduğuna İlişkin Sonuçlar.....	88
14.	İki Dil Arasındaki Etkileşimin Ortak Tarihi Geçmişine Sahip Olduğuna İlişkin Sonuçlar.....	88
15.	Sudan Arapçasında Yer Alan Türkçe Kelimelerin Türkçe Öğreniminde Karşılaştıkları Duruma İlişkin Sonuçlar.....	89
16.	Sudan Arapçasındaki Türkçe Kelimelerin Türkçe Öğrenimine İlginin Arttırdığına İlişkin Sonuçlar.....	89

KISALTMALAR

ALTK	: Arap Lehçelerinde Türkçe Kelimeler
akt.	: aktaran
bk.	: bakınız
çev.	: çeviren
haz.	: hazırlayan
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
SLS	: Sudan Lehçesi Sözlüğü
TDK	: Türk Dil Kurumu
TS	: Türkçe Sözlük
TVS	: Türkçe Verintiler Sözlüğü
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
vs.	: vesaire
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu
yy.	: yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, soruları, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları verilmiştir. Buna ek olarak konuyla ilgili temel terimlere de yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Dünyada meydana gelen engellenemez boyuttaki sosyal medya ve teknolojideki gelişmeler, dünyayı hem olumlu hem de olumsuz yönde insanların ve silahların gücünden daha çok etkilemiştir. Bu yeni dünyanın gelişmeleri iletişimin de değişmesini etkilediği için yer kürenin dört bir yanında insanların farklı yabancı diller öğrenip akıcı bir şekilde konuşması bu çağın vazgeçilmez bir gereği haline gelmiştir.

Bir kişinin yeni bir yabancı dil öğrenmeye gereksinim duyması iş, eğitim, sosyal medya veya başka durumlara yönelik yabancı dili kullanma amaçlarına göre farklılık gösterebilir.

Kişinin yabancı dil öğrenme amaçları ve yöntemleri farklılık gösterir, ancak yeni bir yabancı dil öğrenmek isteyen tüm insanlar arasındaki ortak ve temel amaç, iletişimin ve işlerinin mümkün olan en kısa sürede gerçekleşmesini sağlamaktır. Son dönemde Türklerin çoğunun Arap dilini öğrenmek için Sudan'a yönelmesinin ardından Sudanlı öğrencilerin de başta Türk dili olmak üzere yabancı dillere ilgi duymaya başlaması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Türkçe, tarih süreci içinde komşuluk yaptığı toplumlardan kelime aldığı kadar toplumlara da kelimeler vermiştir. Sadece Türkçenin söz varlığında yer alan Türkçe kökenli kelimeleri değil Türkçeye giren alıntı kelimeleri de başka dillere kazandırmıştır. Bu dillerden biri de Sudan Arapçasıdır.

Bu araştırma, Sudanlıların dilinde kullandıkları Türkçe ve bu lehçeye Türkçe aracılığıyla geçen kelimelerin ortaya çıkarılmasını kapsamaktadır. Buna bağlı olarak tespit edilen kelimelerin hem tematik olarak hem de sözlüksel-dilbilgisel olarak sınıflandırmasını ortaya koymaktır. Dil alanındaki araştırmacıların ve Türkçe öğrenen Sudanlı öğrencilerin Türk dili ile Sudan lehçesi arasındaki ilişkiyi bilmeleri ve bunların farkında olmaları, onların Türkçeye ilgi duymalarını artıracak gibi ikinci bir dil olarak Türkçe öğrenmelerini de kolaylaştıracağından dolayı böyle bir konu ile ilgili akademik bir çalışma yapılması gereğine kanaat getirilmiştir.

1.2. Araştırma Soruları

Bu araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sudan Arapçasında Türkçe ve Türkçe aracılığıyla geçen kelimeler var mıdır?
 - a. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen kelimeler konu bakımından nasıl farklılaşmaktadır?
 - b. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen kelimelerin dilbilgisel ve sözlüksel durumu nedir?
2. Sudan Arapçasında kullanılan Türkçe kelimelerin Sudanlı öğrencilerin Türkçe öğrenimine katkısı var mıdır?

1.3. Amaç

Bu araştırmanın amacı, Sudan Arapçasında kullanılan Türkçe ve Türkçe aracılığıyla geçen kelimeleri tespit etmek, Sudan Arapçasında kullanılan Türkçe kelimelerin gerek tematik gerek dilbilgisel gerekse sözlüksel boyutunu irdelemek ve bu kelimelerin Sudanlı öğrencilerin Türkçe öğrenimindeki etkisini ortaya koymaktır.

1.4. Önem

Bu araştırmanın alana katkısı iki yönlüdür: Birincisi Sudan Arapçasına Türkçe ve Türkçe aracılığıyla geçen kelimelerin tespit edilmesi ve dilbilgisel-sözlüksel ve tematik açıdan ortaya konulması; ikincisi ise bu ifadelerin Sudanlı öğrencilerin Türkçe eğitimine katkısını irdeleyerek ileride Sudanlı öğrencilere yönelik geliştirilebilecek olan ders kitaplarına, az da olsa, katkının sağlanmasıdır.

1.5. Varsayımlar

Bu çalışmada, Bursa Uludağ Üniversitesi ULUTÖMER’de eğitim gören Sudanlı öğrencilerden elde edilen verilerin Türkçe öğrenen tüm Sudanlı öğrencileri temsil ettiği varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu çalışmada ifadelerin (Sudan Arapçasına Türkçe ve Türkçe aracılığıyla geçen kelimelerin) tespiti için Avn Şerif Kasım ile Günay Karaağaç’ın sözlükleri ile kelimelerin öğrencilere katkılarını ölçmek için 2022-2023 eğitim öğretim yılında Bursa Uludağ Üniversitesi ULUTÖMER’de okuyan Sudanlı öğrencilerle sınırlandırılmış.

1.7. Tanımlar

Arapça: Arapça Sâmi diller ailesindedir. Bu dil ailesinin de eski Mısır dilini de içine alan bir Hâmî- Sâmi köke bağlı olduğu düşünülmektedir (Aydın, 2018, s. 1).

Sudan Arapçası: Arapçanın bir lehçesidir.

Alıntı: Türk Dil Kurumunun güncel *Türkçe Sözlük*’üne göre “Başka bir dilden alınmış kelime.”

Verinti: Türk Dil Kurumunun güncel *Türkçe Sözlük*’üne göre “Bir dilden başka bir dile verilen söz.”

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sudan ile Türkiye İlişkileri

Arapçada sud “siyah” ve çoğul eki “an” ile oluşturulan *sudan* kelimesi, “siyah” kelimesinin çoğuludur. Araplar, bölgeyi sakinlerine atfettikleri için genel olarak siyah derili insanları ve siyahların yaşadığı tüm bölgelerdeki insanları bu bölgeye davet etmişlerdir. Bu nedenle, VII. yüzyıla kadar Sudan'ın Arap coğrafyacılarca tanımı, doğuda Kızıldeniz ile batıda Atlantik Okyanusu arasında uzanan alanlar için geçerlidir. MS VIII. yüzyılda Kuzey ve Doğu Afrika'ya Arap göçlerinin sıklığından sonra, Sudan teriminin anlamı değişti ve bu bölge Orta Nil Havzası ve büyük kolları ve çevresindeki topraklarla sınırlı kalmıştır (Zengin, 2013, s. 1).

Sudan Cumhuriyeti, Afrika kıtasının kuzeydoğu kesiminde yer almaktadır; Doğuda Etiyopya ve Eritre, kuzeyinde Mısır ve Libya, batısında Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti, güneyinde Güney Sudan devleti bulunmaktadır. Güney Sudan, Sudan'dan ayrılmadan önceki alan bakımından Afrika'da üçüncü sırada yer alıyordu; yüzölçümünün 1.886.068 km² olduğu tahmin ediliyordu, ancak bu, Güney Sudan'ın ülkeden ayrılmasından sonra değişti (Orhonlu, 1996, s. 141).

2015 nüfus sayımı istatistikleri, Sudan'ın nüfusunun 40.235.000 kişiyi aştığını ve nüfus yoğunluğunun 16.5 kişi / km² olarak tahmin edildiğini gösteriyor. Sudan topraklarında insan yerleşiminin tarihi MÖ 5 bin yıldan daha eskilere uzanıyor; Sudan, Kush Krallığı, Meroe, Nobatia, Makuria ve Nil Nehri boyunca kurulmuş diğer birçok uygarlık gibi bir dizi ardışık antik uygarlığa ev sahipliği yapmaktadır.

Tarih, insanların Sudan'a Taş Devri'nin (MÖ 8000-3200) arasındaki zaman diliminde yerleştiğini göstermektedir. Bu, Nil'in batı kıyılarının yukarısındaki Hartum bölgesi ve Al-Shehinab bölgesinde bulunan medeni zenci kökenli kafataslarından çıkarılmıştır. MS 1928 yılında, bir insan kafatası bulunmuştur. Mavi Nil eyaletindeki Singa bölgesi, burada insan varlığının göstergesidir (Metz, 1991, s. 32).

Sudan toprakları, Memlûklere ev sahipliği yapmıştır; Bundan başka en eski Sudan krallıkları olan Nubian Kus Krallığı; Nil Nehri'nin doğu kıyısında yerleşmiş ve bu dönemde Sudan ticarete patlama yaşamıştır. Nil Vadisi'nin bu kısmı, bir zamanlar altın ticareti yapan ve kuzeyde Mısır ile Akdeniz ülkeleri ve güneyde Afrika çölünün şehirleri arasındaki ticarete dayanan “Kush” adlı güçlü ve zengin bir Afrika medeniyetine ev sahipliği yapmıştır. Sudan aynı zamanda bölgede büyük bir güçtü ve en büyük boyutuna Mısır'ı fethedip yönettiğinde ulaştı. Yaklaşık MÖ 725 yılından 653 yılına kadar “25. Kus, iki bin yıldan fazla bir süredir bir Afrika-Sudan uygarlığı olarak kabul edildi ve başlangıcında Napata'da (bugünkü Sudan'da Karima) konuşlanmıştı, MÖ 300'den MS 300'e kadar Kus başkentken sonrasında beşkent Meroe oldu” (Nour, 2005, s. 8).

2.1.1. Osmanlı Dönemi: Arap dünyasında Osmanlı idaresini, Araplar açısından, onların Hristiyan Avrupa'ya ve diğer unsurlara karşı korunduğu bir dönem olarak nitelemek uygun

olacaktır. Osmanlıların kendileri de bu durumu Arapların boyun eğdirilmesi olarak kabul etmemişlerdir. Osmanlı hâkimiyeti, Cezayir’de 1830’a, Sudan ve Mısır’da 1914’e, Tunus’ta 1881’e, Irak, Lübnan, Suriye ve Yemen’de 1918’e, Arabistan’da (Hicaz) 1919’a, Libya’da 1911’e kadar devam etmiştir. Osmanlılar, fethettikleri diğer ülkelerde olduğu gibi, Arap ülkelerinde de dil ve kültür bakımından büyük bir özgürlük tanımışlardır. Dolayısıyla, Osmanlı Dönemi’nde Arap ülkelerinde Arapça yerine Türkçenin yerleştirilmesi ve Türkçenin yaygınlaştırılması gibi bir çaba görülmemiştir. Ancak, yönetim ve İmparatorluktaki hâkim tabakanın dili olması sebebiyle Türkçe de Arapçayı etkilemiş, pek çok Türkçe kelime Arapçaya girmiş ve bu kelimeler Arapçada yerlerini almışlardır (Nour, 2005, s. 8).

Osmanlı Devleti’nin son dönemi olarak adlandırılan 19. yüzyılda ve özellikle de Mısır Valiliği görevinde bulunan Kavalalı Mehmet Ali Paşa döneminde (1805-1848) Sudan, uzun bir süre, yaklaşık yarım asır Türkler tarafından yönetilmiş; bu dönemde hâkim oldukları bölgelere hem dilden hem kültür hem de yaşam tarzlarından çok fazla unsuru taşıdıkları gibi Sudan bölgesine nüfuz ettirmeyi de başarmıştır. Aktarılan kültür unsurları arasında özellikle Sudan Arapçasına çeşitli şekillerde aktarılan Türkçe kökenli kelime ve eklerin görülmesi Türk dilinin etkisinin günümüze kadar süregeldiğini veya korunduğunu göstermektedir (Holt, 1961, s. 145).

2.1.2. Arap-İslam Kültürünün Diğer Kültürlere Etkisi: Raşidi Halife Othman bin Affan ve Mısır valisi Amr bin Al-Aas’ın döneminde ele alınan Antik belgelere göre, özellikle de Mısır ve Sudan arasındaki ticaret yolunu güvence altına almak amacıyla MS 31 yılında Abdullah bin Ebi Sarh ve Nuba arasında imzalanan Al-Baqt anlaşmasının yapıldığı görülmektedir. Buna, bu dönemde Dongola Camii’nin bakımının gerekliliğine ilişkin anlaşmanın maddelerinin varlığı dâhil edilebilir; ayrıca birçok Arap grubu Sudan’a akın ederek orta ve batı bölgelerini üs olarak alır. Arap-İslam kültürü yavaş yavaş yayılmaya başlamış, İslam fetihleriyle birlikte Arap ve Müslümanların sayısı da artmıştır. Böylece Sudan, bir grup Müslüman âlim yetiştirmiş ve onları Sufi düşüncesinin gelişme döneminde yetiştikleri için Sufi olarak kabul etmiştir (Abakar, 1989, s. 136).

2.1.3. Sudan’da Arapçanın Yayılması ve Resmî Dil Olması: Arapça, Türklerin gelişinden sonra Sudan’da yayılmaya başlamış ve yeni bir dil olarak kabul edilmiştir. Günümüzde Arapça, tüm Sudan nüfusunun ana dili değildir. Kuzey, Güney Nûbe, Fûr, Zegave, Masalit, Berti, Volani, Hausa, Func, Angsana, Birgid, Meidob, Juba Denka, Nûbe Nuer Becâ gibi kabilelerin ana dilleri Arapça olmasa da çoğu kabile Arapça konuşur (Abakar, 1989, s. 133). Bazı kabileler ve gruplar Batı Afrika ve Kuzey Hicaz ve Yemen’den yaşam koşulları zor olduğu için Sudan’a girip ilk önce Kordofan ve Darfûr’a yerleşmiştir, aynı zamanda Memlûklerin büyük grupları ve Endülüs’ten de Sudan’a kaçanlar olmuştur. Bu medeniyet kabileleri ve grupları merkezde, Kuzey Darfûr ve Kordofan’a yerleşmiştir. Bundan sonra, Sudan’da Arap lehçelerinin ortaya çıktığı ve Osmanlı döneminin sonunda yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu durum Arapçayı sanat, edebiyat, siyaset, ticaret ve bilim dili haline getirmiştir. Böylece çok sayıda Sudan kabilesinin Arap ırkını ve

Arap dilini benimsemeleriyle şekillenmiştir. Dil biliminin belirlediği gibi demografinin bileşimi yeniden şekillenmiştir. Bundan sonra Arapça, Sudan'ın tüm bölgelerinin ana dili olarak kalmış ve nüfusun çoğu kendi dilinin dışında Arapça kullanmıştır (Abakar, 1989, s. 136).

2.2. Osmanlı Türkçesinin Sudan Arapçasına Etkisi

2.2.1. Sudan Halk Kültürü: Sudan, topraklarının genişliği ve bitki örtüsünün çeşitliliği ile ayırt edilir, bu da onu ırklarının, dinlerinin ve dillerinin çeşitliliği ile karakterize eder. Sudan'da yüzden fazla lehçe ve 597 alt gruba ayrılmış yaklaşık 26 etnik grup bulunmaktadır.

Sudan halkının çoğunluğunu büyük ölçüde kabile kültürü etkiler ve bu kültür, kabile dünyasında günlük, sosyal ve evlilik uygulamalarının çoğuyla örtüşür, bu nedenle birincil kabile geçmişi bu sosyal gelenekler üzerine oturur. Kırsal topluluklarda aşiret gelenekleriyle ilgili konulara ilgi artmakta ve kuzey Sudanlı ana kabileler arasında gelenek ve görenekler büyük ölçüde yaşanmaktadır: Nuba "Halfawiyyin, Mahas, Sukot, Danaqala", Al-Shayqiyya, Al-Jaalia, Al-Shukria, orta Sudan sakinleri, her ne kadar Nubalar, çağlar boyunca bu kabileler arasında meydana gelen karışım nedeniyle, ilk etapta Arap olmasalar da, Sudanlı kabileler, bireyi ve toplumu birbirine bağlayan muhafazakâr yapıları ve genel dindarlıkları ile ünlüdür. Sudan gelenek ve görenekleri, Ramazan ayı, Kurban Bayramı ve Ramazan Bayramı gibi dinî günlerin yanı sıra evlilik ve cenaze törenleri gibi özel sosyal olaylarla bağlantılıdır.

Orta ve kuzey Sudan'daki aşiretlerin çoğu, Arap-İslam kültüründen gelen bağlarıyla gurur duyarken, bu duygu ülkenin güney Sudan, Mavi Nil bölgeleri ve Batı Sudan gibi uzak kesimlerinde daha az görülmektedir. Ratana, kuzey Sudan'da, özellikle Arapça'nın konuşulmadığı bölgelerde konuşulan Sudan diline atıfta bulunan bir terimdir (Mehdi, 1983, s. 162).

Bununla birlikte, Arap ve İslam kültürü, çoğu Arap ülkesinde geçerli olan geleneklerden çok da farklı olmayan günlük örf, adet ve geleneklerde önemli bir rol oynamaktadır. Sudan, yüzyıllardır Kur'an-ı Kerim'i ve ilimlerini ezberlemekle ünlenen çok sayıda şeyh (din adamları) nedeniyle, 19. yüzyılın sonlarında İslami ilimler öğrencilerinin de uğrak yeri olmuştur.

Uzak güneyden uzak kuzeye uzanan ve her kabileye özel bir kültürel dokunuş katan Nil nehri, havzasında yaşayan Sudan kabilelerinin çoğunluğu için gerçek bağlantıyı temsil etmektedir (Nasreddin, 2013, s. 19).

Sudan'daki dillerin ve kültürlerin çokluğuna rağmen, yazılı edebiyat neredeyse klasik Arap dili ve Sudan Arapçasıyla sınırlıdır; burada, özellikle şiir, kısa öykü yazılırken, Arap dünyasındaki benzerleriyle karşılaştırılabilir bir edebî hareket -eleştiri ve çeviri- ortaya çıkmış ve zamanla gelişmiştir. Son zamanlarda dünyaca ünlü romanı *Kuzeye Göç Mevsimi* ile Arap romanının dehası olarak anılan Al-Tayeb Salih, *Arap Şiirlerini Anlama Rehberi* ve onların yazarı Profesör Abdullah Al-Tayeb gibi parlak isimler ortaya çıkmıştır: Industry (beş cilt), Laila Abu Al-Ela, şair Muhammed Moftah Al-Fitouri, Al-Tijani Youssef Bashir ve diğerleri (Mehdi, 1983, s. 7).

2.2.2. Sudan Arapçasına Osmanlı Türkçesinden Geçen Kelimeler: Osmanlı devleti, Sudan'a yaklaşık altmış yıl boyunca (1821-1885) hükmetmiş, bu süre zarfında Sudan lehçesine, özellikle idari ve askerî terimler Türkçe kelime hazinesinden dâhil olunmuştur. Sadece Türkçe kelimeler değil Türkçe aracılığıyla bazı dillerden de Sudan lehçesine kelimeler girmiştir.

Alan yazında Sudan Lehçesine Türkçeden girmiş kelimeler üzerinde yapılan çalışmaların az olduğu görülmüştür. Bu araştırma ile hem bu çalışmalara katkı sağlamak hem de tespit edilen kelimeleri *Türkçe Verintiler Sözlüğü*'nde yer alan kelimelerle karşılaştırıp eksiklikleri tamamlamak amaçlanmıştır. Bu konuyla ilgili çalışmalarda ise yabancı araştırmacıların yayınlarının yerli araştırmacılarınkinden çok daha fazla olduğu da görülmektedir (Aytaç, 2021, s. 412).

Daha önce Sudan Arapçasındaki Türkçe kelimeler üzerine çalışanlardan Erich Prokosch'un *Osmanisches Worgut im Sudan Arabischen* (1983) adlı kitabıyla bu alanda tanınmıştır. Ayrıca Younis Yahya'nın "*Sudan Arapçasındaki Türkçe Kökenli Kelimler: Fonetik ve Semantik Değişimler*"(2017) ve Zeki Kaymaz'ın "*Sudan Arapçasındaki Türkçe Söz Varlığı Üzerine*"(2000) adlı makaleleri mevcuttur. Bu çalışmada bu çalışmalardan da faydalanılmıştır. Bu bölümde kısaca da olsa gerek Avn Şerif'in *Sudan Lehçesi Sözlüğü* (SLS) (2002) ve Günay Karaağaç'ın *Türkçe Verintiler Sözlüğü*'ne (2008) (TVS) değinmek yerinde olacaktır.

2.2.2.1. Avn Şerif Kasım, "Sudan Lehçesi Sözlüğü" (Kamusu'l-Lehçetü'l 'Ammiyye Fi's-Sudan) (SLS): Bu sözlük, Sudan kütüphanesinin önemli eserlerinden birisidir. Bu sözlük; dil, tarih ve sosyoloji sözlüğüdür ve çeşitli özelliklere sahiptir. Bu sözlükte şiir, edebiyat, Sudan atasözleri, Sudan yönetimi ve coğrafyası ile ilgili bilgilere de rastlanmaktadır.

Avn Şerif Kasım'ın *Sudan Leçesi Sözlüğü* bir girişle başlar; burada sosyal çevre, Sudan'ın doğası, coğrafyası ve çok çeşitli çevreleri ve insan kompozisyonu üzerindeki etkisi hakkında net bir şekilde bilgi verir. Doğada ve insanda bu çeşitlilik, Sudan'da farklı dillerin ortaya çıkmasını sağlamış, bölgenin dil kapasitesini arttırmış ve bu durum Arap diline de yansımıştır.

Sözlüğün ilk baskısı, Sudan Kitap Evi'nin denetimi altında 1972'de yayınlanmıştır. İkinci baskı 1985'te Mısır Modern Ofisi'nin gözetiminde yayınlanmıştır. Son olarak, Sudan Kitap evinin üçüncü baskısı 2002'de basılmıştır. Yazar Sudan lehçesi sözlüğü adını seçmiştir ve bütün Sudanlılara hediye etmiştir.

2.2.2.2. Günay Karaağaç, "Türkçe Verintiler Sözlüğü" (TVS): Prof. Dr. Günay Karaağaç tarafından hazırlanan ve Türk Dil Kurumu tarafından 2008 yılında yayınlanan bu çalışma, uzun ve zahmetli bir çalışmanın neticesinde ortaya çıkmıştır. Araştırmacı, geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türklerin komşuluk yaptığı diğer toplumlarla girdiği dilsel alışverişin neticesinde Türkçenin başka dillere verdiği kelimeler üzerinde durmuş ve giriş kısmında Çince, Farsça, Urduca, Arapça, Rusça, Ukraynaca, Ermenice, Macarca, Fince, Romence, Bulgarca, Sırp-Hırvatça, çekçe, İtalyanca, Arnavutça, Yunanca, Lehçe, Fransızca, Almanca, İngilizce gibi dillerle Türkçenin ilişkilerinden söz etmiştir.

Karaağaç, çok kapsamlı olan bu sözlükte başka dillere verilen Türkçe kelimelerin sayılarını şöyle belirtmiştir:

Çinceye 307,
Farsçaya 2545,
Urducaya 227,

Arapçaya geçen kelimelerin sayısını vermemekte, ancak yapılan diğer çalışmalardaki rakamlardan bahsetmektedir. Bunların arasında yakın tarihte yapılan çalışmalardan Mahammad Ahmad Duhman'ın (Akt. Karaağaç, 2008) eserinde belirtilen sayının 891, Erich Prokosch'un (1983) eserinde belirtilen sayının 202, Bedrettin Aytaç (2021)'in eserinde belirtilen sayının 941 olduğu bilgisi aktarılmaktadır.

Karaağaç, Rusçaya geçen Türkçe kelimelerin E. N. Şipova'nın eserindeki sayısının 1507, M. Fasmer'in eserindeki sayısının 1700 olduğunu belirtmektedir.

Ukraynacaya 747,
Ermeniceye (Açaryan'ın verdiği bilgiye göre) 4262,
Macarcaya (Kakuk'un verdiği bilgiye göre) 1312 kelime, 402 şahıs adı ve 224 yer adı,
Finceye 10,
Romenceye 1200,
Bulgarcaya 3500,
Sırp-Hırvatçaya 8742,
Çekçeye 248,
İtalyancaya 146,
Arnavutçaya (N. Boretzky'e göre) 4078,
Makedoncaya 3089,
Yunancaya (K. Kukkidis'e göre) 3000, (P. Georgidas'a göre) 1968,
Almancaya 166,
İngilizceye 247 kelime verilmiştir (Karaağaç, 2008, s. X-LXVII).

2.3. Sudan'da Türkçe Öğrenimi

Yabancı dil öğrenme isteği, ülkelerin konumu, dış ilişkileri ve kültürüyle alakalıdır. Sudan, Dünya kültürüne çok açık bir ülke olmasa bile yabancı dil öğrenme isteği konusunda Afrika'daki komşularına göre daha iyi durumdadır. Yabancı dil öğrenmek Sudan'da bir hobi olarak görülür. İngilizce, Fransızca, Rusça, Çince gibi yaygın dillerin yanında Türkçe de Sudan vatandaşlarının ilgi duyduğu dillerden biridir.

Geçmişte Osmanlı Devleti'nin Sudan'ı yönetmesi, iki ülkede İslam dininin yaygın olması, iki ülkenin ticaret faaliyetleri, Sudan'daki Türk yardım derneklerinin çalışmaları ve son yıllarda Türk dizilerinin çok ünlü olması gibi sebeplerle Sudan'da Türkiye'ye, Türk kültürüne ve Türkçeye ilgi bulunmaktadır. Türkçe Sudan halkına sempatik gelmekte ve Türkçe öğrenmek isteyen Sudanlı

sayısı sürekli artmaktadır. Sudan'a seyahat etmeniz ve ben Türk'üm ya da Türkiye'de yaşıyorum demeniz durumunda bu ilgiyi kolaylıkla görebilirsiniz.

Sudan'daki ilk önemli Türkçe eğitimi 2011 yılında Yunus Emre Enstitüsü'nün çalışması ile Sudan Kur'an-ı Kerim ve İslâmî Bilimler Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesinde Türkçe Bölümünün açılmasıyla gerçekleşmiştir. Üniversitede bu bölümün açılmasından bir yıl sonra Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Sudan'da Türkçe kursu açmış ve ilk yıl 40 öğrenciyle derslere başlanmıştır. Sudan'da Türkçe öğretimi için üçüncü çalışma ise başkent Hartum'da Yunus Emre Kültür Merkezi'nin Türkçe kursu açmasıyla gerçekleşmiştir. Sudan'da Türkçe eğitimine ilgi artınca Yunus Emre Enstitüsü Uluslararası Afrika Üniversitesinde 2017 yılında Türkçe kursu açılmıştır.

Bu kurslarda ve üniversitedeki Türkçe bölümlerinde başarılı olan öğrenciler sonra Türkiye'ye ziyarete gelmiş ve bazıları Türkiye'deki üniversitelerde ders almışlardır. Bu kurslarda Türkçe öğrenen Sudanlılardan bazıları Türkiye'de kaldı, bazıları Sudan'daki Türk firmalarında iş bulmuş, hatta Türkiye'nin Sudan büyükelçiliğinde ve Sudan'ın Türkiye Büyükelçiliğinde çalışmaya başlayanlar da olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Sudan Arapçasındaki Türkçe izlerinin Sudanlı öğrencilerin Türkçe öğrenimine yansımaları incelemeyi amaçlayan bu çalışmada karma olarak nitelendirilebileceğimiz nicel ve nitel yaklaşım birlikte kullanılmıştır.

Araştırma modelinin nicel yönü bağlamında ilişkisel tarama modeli tercih edilmiştir. Araştırmanın nitel kısmı için de durum çalışması uygulanmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın dokümanları olarak Avn Şerif'in *Sudan Lehçesi Sözlüğü* ve Günay Karaağaç'ın *Türkçe Verintiler Sözlüğü* kullanılmıştır. Araştırmanın Sudanlı öğrencilerin Türkçe öğrenimine yansımaları kısmını 2021-2022 eğitim öğretim yılında Bursa Uludağ Üniversitesi ULUTÖMER'de öğrenim gören Sudanlı öğrenciler oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında Sudan Arapçasına Türkçeden giren kelime, atasözü ve deyimleri toplamak için Avn Şerif'in *Sudan Lehçesi Sözlüğü* ve Günay Karaağaç'ın *Türkçe Verintiler Sözlüğü* sözlükleri taranmıştır. Sudanlı öğrencilerden veri toplamak için yarı yapılandırılmış soru bankası oluşturulmuş ve ULUTÖMER'de öğrenim gören Sudanlı öğrencilere uygulanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırma sürecinde hem nitel hem de nicel veri toplama yöntemlerinden yararlanılarak veri toplanmıştır. Nitel verilerin toplanması sürecinde yöntem bağlamında doküman incelenmiştir. Bu yöntem, dokümanların incelenmesi belgelerin oluşturması ve kayıtların incelenmesini kapsamaktadır. Bu verilerin çözümlemesi için betimsel analizden faydalanılmıştır. Bu analize göre, elde edilen veriler daha önce belirlenmiş olan temalar bağlamında incelenmiştir. Dört basamaklı olan bu süreçte bir çerçeve oluşturulduktan sonra, veriler tematik çerçeveye göre işlenmiş, daha sonra bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır.

Nicel verilerin toplanması ise yarı yapılandırılmış sorular aracılığıyla elde edilmiş ve incelenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Tez konusu olarak hazırlanan “Sudan Arapçasında Türkçeden Geçen Kelimeler ve Bu Kelimelerin Sudanlı Öğrencilerin Türkçe Öğrenimine Yansıması” adlı çalışma neticesinde elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir.

4.1. Birinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Bu çalışmada “Sudan Arapçasında Türkçe ve Türkçe aracılığıyla geçen kelimeler var mıdır?” sorusu araştırmanın birinci sorusunu oluşturmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi Türkçe ile Arapça arasında tarih süreci içerisinde daima etkileşimler olmuştur. Arapça ve Türkçe, başta alfabe olmak üzere -birbirlerinden çok farklı diller olsalar da- tarihten günümüze hem İslam dininin etkisiyle hem de bu dilleri kullanan toplumların tarih boyunca komşuluk etmiştir. Bir arada yaşamaları sebebiyle Türkçeye en çok kelime veren dil de Arapça olmuştur. Arapça Türkçeye pek çok kelime kazandırdığı gibi Türkçeden de Arapçaya pek çok kelime almıştır.

Yapılan araştırmalar, Suriye Arapçasında 3000, Mısır Arapçasında 900, Sudan Arapçasında 300 ve Irak Arapçasında 250 civarında Türkçe kelimenin varlığını göstermiştir (Prokosch, 1983; Durmuş, 2004, s. 6). Bu kelimelerin bir kısmı da Türkçe kökenli olmayıp Türkçe aracılığıyla dile geçen kelimelerdir.

Son zamanlarda Sudan Arapçasına geçen kelimeler üzerine çalışmalar da alan yazında yerini almaya başlamıştır. Gerek Türkiye’deki araştırmacıların gerekse Sudan’daki araştırmacıların ilgisini çeken bu konu üzerinde, sayılı da olsa, bazı çalışmaların yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu çalışmalardan biri de Kasım’ın hazırlamış olduğu “*Sudan Leçesi Sözlüğü*” adlı çalışmasıdır. Bu çalışmadan hareketle tez konusu olan “Sudan Arapçasında Türkçeden Geçen Kelimeler ve Bu Kelimelerin Sudanlı Öğrencilerin Türkçe Öğrenimine Yansıması” adlı çalışmada Türkçe asıllı ve Türkçe aracılığıyla geçen kelimeler tespit edilmiş ve analiz edilmiştir. Bu çalışmada kullanılan kelime sayısı **325’tir**.

Bu çalışma için kullanılan doküman incelemesi sonucunda tespit edilen kelimelerin bir kısmının Türkçe kökenli, bir kısmının da Türkçe aracılığıyla Sudan Arapçasına geçen Arapça, Farsça ve diğer dillerden kelimeler olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümde Sudan Arapçasına geçen kelimeler, iki ana başlık altında ele alınmıştır. Bunlar; *a. tematik bakımından sınıflandırılan kelimeler* ve *b. dilbilgisel ve sözlüksel bakımından sınıflandırılan kelimeler*. Böylece “Sudan Arapçasında Türkçe ve Türkçe aracılığıyla geçen kelimeler var mıdır?” sorusunun a. “Türkçeden Sudan Arapçasına geçen kelimeler konu bakımından nasıl farklılaşmaktadır?” ve b. “Türkçeden Sudan Arapçasına geçen kelimelerin dilbilgisel ve sözlüksel durumu nedir?” sorularına ilişkin bulgular da şöyledir:

4.1.1. Sudan Arapçasına Geçen Kelimelerin Tematik Bakımından Sınıflandırılması:

Sudan Arapçasına Türkçeden ve Türkçe aracılığıyla geçen kelimeler anlamsal açısından genel olarak meslek adlarından; yiyecek ve içecek adlarından; askerî, idari alanla ilgili kelimelerden; özel isim, aile adı, lakap ve unvanlardan; mekân ve yer adlarından; araç-gereç adlarından; giyim, kuşam ve dokuma ile ilgili kelimelerden; akrabalık adlarından; maden-metal adlarından, bitki ve hayvan adlarından oluşmaktadır. Bunlar;

4.1.1.1. Araç-gereç isimleri: Ācana (أَجْنَة): Türkçe *iğne* kelimesinin Sudan Arapçasına ünlü ve ünsüz değişimine uğrayarak geçtiği düşünülen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “katı cisimleri kırmak için kullanılan bir katı çelik alettir” (SLS, s. 30; Kaymaz, 2000, s. 441). ALTK’da (s. 75) iğneden gelen *iykne* kelimesinin sadece Irak Arapçasında kullanıldığı bildirilmektedir. TVS’de (s. 386) de *iğne* kelimesinin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Araba (عَرَبِيَّة): Türkçede *araba* “tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıt” (TS) anlamına gelmektedir. SLS’de (s. 638), bu kelimenin Sudan Arapçasına Türkçeden geçtiği ve aynı anlamda kullanıldığı bildirilmektedir. ALTK’da (s. 32) bu kelimeden türetilmiş *arabacı* ve *arabahane* Arap lehçelerinin bazılarında kullanıldığı belirtilir, ancak Sudan Arapçasındaki kullanıma bağlı herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. TVS’de (s. 36) bu kelimenin Arapçaya girdiği bilgisi bulunmaktadır.

Azma (أَزْمَة): Türkçe asıllı olan *kazma* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Kazmak işi; 2. Toprağı kazıp kaldırma, düzeltme vb. işlerde kullanılan ağaç saplı demir araç; 3. Kazılarak yapılmış; 4. (argo) Kaba, görgüsüz (kimse).” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, kelime başında ünsüz düşmesi neticesinde *azma* şeklini alır ve “Kuyu, su geçidi veya mezar vb. toprak kazmalarında kullanılan iki uçlu- bir yanı kesici ve kazıcı, öbür yanı da delici-kazıcı- şeklindeki alet” anlamında kullanılır (SLS, s. 37; Kaymaz, 1982, s. 441). ALTK’da (s. 84) bu kelimenin *kazma* şekliyle Irak ve Mısır Arapçasında kullanıldığı görülmekte, ancak Sudan Arapçasındaki kullanımına bağlı herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. TVS’de (s. 474) bu kelimenin Arapçaya girdiği bilgisi de bulunmaktadır.

Bāğa (بَاغَة): Sudan Arapçasına Türkçedeki *bağa* kelimesinin kullanım şekli olduğu düşünüyor. Türkiye Türkçesi ağızlarında “kaplumbağa; kaplumbağa kabuğu; kabuğundan yapılmış veya bu kabuğu andırır biçimde olan; ur” (TS) anlamında kullanılan bu kelimenin Sudan Arapçasındaki anlamı “plastikten ve benzeri maddelerden yapılmış hafif eşya; damacana”dır (SLS, s. 64). Karaağaç’ın Türkçe sözlüğüne geçmiştir (Yahya, 2017, s. 3). ALTK’da (s. 35) bu kelimenin *bāgā* şekliyle Cezayir ve Mısır Arapçasında kullanıldığı görülmekte, ancak Sudan Arapçasındaki kullanımına bağlı herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. TVS’de (s. 65) bu kelimenin Arapçaya girdiği bilgisi de bulunmaktadır.

Bāla (بَالَة): İtalyancadan Türkçeye geçen *balla* kelimesi, günümüz Türkçesinde balya şeklinde kullanılıp “1. Çember ve demir tellerle bağlanmış ticaret eşyası; 2. Denk” (TS) anlamında

kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede “bir pamuk paketi” anlamını karşılamaktadır (SLS, s. 65). Aytaç’ın eserinde bu kelime geçmemekte, TVS’de (s. 76) de bu kelimenin Arapçaya *bāla* şeklinde geçtiği ve hem “balya, ticari paket, yük” hem de “yün veya pamuk balyası” anlamında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır.

Ballur (بلور): Arapçadan Türkçeye geçen *billur* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Bazı cisimlerin aldıkları geometrik biçim; 2. Kesme cam, kristal; 3. Bu maddeden yapılmış; 4. (halk ağzında) Koç yumurtası; 5. Duru, temiz ve akıcı.” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede “bir çeşit şeffaf cam” anlamını karşılamaktadır (SLS, s. 115). ALTK’da bu kelime geçmemekte, TVS’de (s. 113) de Arapçaya *bellār* şeklinde geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Balṭa (بلطة): Türkçe asıllı olan *balta* kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek bu lehçede de aynı anlamda “ahşap kesen ve elle yapılan keskin bir alet” kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 113). ALTK’da (s. 36) bu kelimenin diğer Arap lehçelerinde kullanıldığı gibi Sudan Arapçasında da geçmektedir. TVS’de (s. 76) bu kelimenin Arapçaya girdiği bilgisi bulunmaktadır.

Barāḳī (براقی): Türkçe asıllı olan ve “1. Delik açmaya yarayan delgiye takılı sarma, yivli, keskin, çelik alet; 2. Tıpa çekmeye yarayan, ucu sivri ve helis biçiminde demir alet, tirbuşon; 3. Yerin orta ve derin katmanlarına inebilmeyi sağlayan delici alet; 4. (müzik) Telli sazlarda, telleri germeye yarayan mandal” (TS) anlamları karşılayan *burgu* “kelimesi, Sudan Arapçasına tekil *burgi* kelimesinin çoğul şekli olan *baragi* şeklinde kullanım şekliyle bu lehçede “vida” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (Kaymaz, 2000, s. 442). ALTK’da (s. 45) bu kelimenin Irak Arapçasında kullanıldığı gibi Sudan Arapçasında da *burgī* şeklinde geçtiği bildirilmektedir. TVS’de (s. 140) bu kelimenin Arapçaya girdiği bilgisi bulunmaktadır.

Barṣām (برشام): Türkçeye Farsçadan geçen *perçin* kelimesi, Türkiye Türkçesinde “iki veya daha çok levhayı birbirine bağlamak için geçirilen çivinin, ezilerek baş durumuna getirilen ucu” anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede *mismāru’l barṣam* şeklinde kullanılıp “perçin çivisi” anlamını karşılamaktadır (Kaymaz, 2000, s. 443). ALTK’da (s. 106) bu kelimenin sadece Irak, Mısır ve Suriye Arapçasında kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 686) Arapçaya değişik şekillerde verildiği bildirilmektedir.

Bastona (بسطونة): Türkçeye İtalyancadan geçen *bastone* kelimesi, Türkiye Türkçesinde “1. Yürürken dayanmaya yarayan, ağaç veya metalden yapılan araç; 2. Geminin baş tarafındaki yatık direğin dışarıya doğru uzanan parçası.” (TS) olup *baston* şeklinde kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede kelime sonunda ünlü türemesiyle *bastona* şeklinde kullanılıp “başı süslü bir asa” anlamına gelmektedir (SLS, s. 94; Kaymaz, 2000, s. 443). ALTK’ya alınmayan bu sözcük, TVS’de (s. 84) Arapçaya *bāstun* şeklinde girdiği belirtilmektedir.

Bercel (برجل): Türkçeye Farsçadan geçen *pergāl* kelimesi, Türkiye Türkçesinde “yay veya çember çizmekte ve ölçmekte kullanılan araç, yayçizer” (TS) anlamında kullanılmaktadır.

Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede *bercel* şeklinde kullanılıp “daire çizmekte kullanılan bir alet” anlamını karşılamaktadır (Kaymaz, 2000, s. 442). ALTK’da (s. 106) bu kelimenin sadece Sudan Arapçasında *barcal* şeklinde kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 687) Arapçaya değişik şekillerde verildiği bildirilmektedir.

Birincî (برنجی): Türkçe asıllı olan *birinci* kelimesi, günümüz Türkçesinde bir sayısının sıra sıfatı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Türk markası olan bir sigaranın adıdır. Türkçeden Sudan Arapçasına sigara markası olan “Birinci” kelimesi geçmiştir. ALTK’da (s. 42) ve Kaymaz’ın (2000, s. 454) eserinde bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı gibi Cezayir, Libya ve Mısır Arapçalarında da bulunduğu bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 115) bu kelimenin Arapçaya verildiği, ayrıca “Sudan’da bir sigara markası” açıklamalarına yer verilmiştir.

Birṭuman-Mirṭumān (برطمان- مرطبان): SLS’de (s. 85) bu kelime Farsça *mertumandan* Türkçeye geçmiş, Türkçeden de Sudan Arapçasına girmiştir. Reçellerin tutulduğu bir cam. TVS’de bu kelimeye rastlanmamıştır.

Bisiklet (بسکليت): Türkçeye Fransızcadan geçen *bicyclette* kelimesi, günümüz Türkçesinde “tekerlekleri pedal aracılığıyla ayakla döndürülen binek aracı, çiftteker” anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da aynıdır (SLS, s. 95). TVS’de bulunmamaktadır.

Bosṣa-Bosta (بوستا-بُستة): Türkçeye İtalyancadan geçen *posta* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Bir yere gelen veya bir yerden gönderilen mektup ve emanetlerin tümü; 2. Genellikle bu emanetleri götüren taşıt; 3. Bu emanetleri toplayan ve dağıtan kuruluş ve bu kuruluşun bulunduğu yer; 4. Takım, kol; 5. Kez, defa, sefer; 6. Yirmi dört saatlik çalışma gününün, çalışma bölümlerinden her biri, vardiya; 7. Bir sanayi veya ticaret işletmesinde aynı süre içinde çalışanların tümü; 8. Hizmet nöbetinde bulunan er” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, kelime başı *p>b* değişimiyle *bosta* şeklini alır ve “posta” anlamında kullanılır (SLS, s. 94). ALTK’da (s. 107) Irak, Lübnan, Mısır ve Suriye Arapçasına bu kelimedenden türetilmiş *bostacı* kelimesinin kullanıldığı açıklanmaktadır. TVS’de (s. 697) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Burī (بوري): Türkçe asıllı olan *boru* kelimesi, günümüz Türkçesinde “her türlü sıvıyı aktarmaya yarayan alet; borazan” anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *burī* şeklinde geçen bu kelimenin anlamı “borazan, boru”dur (SLS, s. 126). ALTK’da (s. 43) de bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 123) bu kelimenin Arapçaya verildiği ve “boru, borazan” anlamında kullanıldığı açıklamalarına yer verilmiştir.

Buṣāvra (بشاورة): TS’de Türkçeye Rumcadan geçtiği belirtilen *paçavra* kelimesi, günümüz Türkçesinde “eskimiş bez veya kumaş parçası, çaput; (mecaz) değersiz ve iğrenç şey veya kimse” anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçe aracılığıyla *buṣāvra* şeklinde geçen bu kelimenin anlamı da “tahtayı silmek için kullanılan mendil”dir (SLS, s. 96). ALTK’da (s. 104) bu

kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı gibi Cezayir ve Mısır Arapçalarında da bulunduğu bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 668) bu kelimenin Arapçaya verildiği, ayrıca “Sudan’da bir sigara markası” açıklamalarına da yer verilmiştir.

Carakāna (جركانه): Türkçeye İtalyancadan geçen *damigiana* kelimesi, Türkiye Türkçesinde “her türlü sıvıyı taşımaya yarayan büyük şişe” olup *damacana* şeklinde kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, *d>c*, *m>r* ve *c>k* ses değişimleri neticesinde *carakāna* şeklinde kullanılmaktadır. Sudan Arapçasında bu kelimenin anlamı da “sıvı ve benzeri maddeleri taşımak için plastikten üretilmiş her türlü şişe” anlamına gelmektedir. Örneğin; *carakānat-zeyt* “yağ şişesi veya damacanası”, *carakānat-moya* “su damacanası” vb. (Yahya, 2017, s. 4). ALTK’da (s. 56) bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanılmadığı, sadece Suriye, Yemen ve Mısır Arapçalarında da bulunduğu bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 224) Arapçaya *damacana* şeklinde girdiği belirtilmektedir.

Cardal (جردل): TS’de Türkçeye Rumcadan geçtiği belirtilen *gerdel* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Süt vb. şeyler koymaya, hayvanlara yem vermeye yarayan kova biçiminde tahta veya deriden kap; 2. Gemilerde temizlik işlerinde kullanılan, saç veya pirinç çemberli tahta kova” anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçe aracılığıyla *cardal* şeklinde geçen bu kelimenin anlamı da “su taşımak için kullanılan kova”dır (SLS, s. 193). ALTK’da (s. 104) bu kelimenin Arap lehçelerinde kullanıldığı bilgisine rastlanmamaktadır. TVS’de (s. 668) ise bu kelimenin Ermeniceye, Bulgarcaya ve Yunancaya verildiği açıklamalarına yer verilmiştir.

Cift (جفت): Türkçeye Farsçadan geçen *cift* kelimesi, günümüz Türkçesinde *çift* şeklinde kullanılıp “1. Birbirini tamamlayan iki tekten oluşan; 2. Bir erkek ve bir dişiden oluşan iki eş; 3. Toprağı sürmek için birlikte koşulan iki hayvan; 4. Küçük masa veya cımbız” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, *cift* şeklini alır ve “ameliyat esnasında ikili parmak küçük şeyler tutulan bir metalli alet; maşa veya cımbız” anlamında kullanılır (SLS, s. 94). ALTK (s. 107) bu kelimenin Lübnan ve Suriye Arapçasında kullanıldığı açıklanmaktadır. TVS’de (s. 201) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Cinzîr (جنزير): Türkçeye Farsçadan geçen *zencî* kelimesi, günümüz Türkçesinde *zincir* şeklinde kullanılıp “1. Birbirine geçmiş bir sıra metal halkadan oluşan bağ; 2. Art arda gelen şeylerin oluşturduğu dizi; 3. Taşıtların kar veya buzda kaymaması için tekerleklerine takılan alet; 4. Altın veya gümüşten yapılmış takı; 5. (eskimiş) Hükümlülerin eline, ayağına vurulan demir bağ.” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime (Kaymaz, 2000, s. 446), ünsüzlerin yer değiştirmesiyle (metatez) *cinzîr* şeklini alır ve “zincir” anlamında kullanılır. Ayrıca Sudan Arapçasında bu kelimedenden türetilmiş *canzara*- “zincirlemek” fiili de bulunmaktadır. Yine Yahya (2017, s. 4)’ın ve SLS’de (s. 94) verilen bilgiye göre, bu kelime lakap olarak da kullanılmaktadır. Bir açıklamada da özel isim olarak kullanıldığı görülmektedir: Hartum ortasında bulunan *Abu Cinzîr Meydanı* “Zincirli Meydan”. Ayrıca yanında Şeyh İmam Ali’ye ait etrafı zincir

ile çerçevenmiş bir mezarın bulunduğu bilinmektedir. ALTK'da (s. 107) bu kelimenin Arap lehçelerinde kullanılmadığı görülmektedir. TVS'de (s. 953) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Cuzlān (جزلان): Arapça *cuz*' ve Farsça *-dan* ekinden oluşan *cüzdan* kelimesi günümüz Türkçesinde "1. Para, kâğıt vb. koymaya yarayan küçük çanta; 2. Bir kimsenin kimliğini bildirmek için resmî bir yerden kendisine verilen, cep defteri biçimindeki belge" (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, *d>l* değişmesiyle *cuzlan* şeklinde geçer ve "para ve kâğıt koymak için kullanılan küçük bir çanta." anlamında kullanılır (SLS, s. 197). ALTK'da (s. 48) bu kelimenin sadece Libya, Mısır ve Suriye Arapçasında kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır. TVS'de (s. 162) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Dabbāsa/dabbus (دببوس دباسة): Türkçeye Arapçadan geçen *debbus* kelimesi, günümüz Türkçesinde "1. Ucu top biçiminde eski bir silah; 2. Top biçiminde toplanmış saç; 3. Bir şeyin elle tutulabilen çıkıntısı" anlamında olup *topuz* şeklinde kullanılmaktadır. SLS'de (s. 315) Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı "1. İğne; 2. Demirden veya tahtadan topuz; 3. Özel isim."dir. ALTK'da bu kelimeye rastlanılmamış, TVS'de (s. 854) ise Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Daftar (دفتر): Türkçeye Arapçadan geçen *defter* kelimesi, günümüz Türkçesinde "1. Genellikle hafif bir kapak içerisinde, yazı yazmak için bir araya tutturulmuş kâğıt yaprakları; 2. Vergi, gelir ve nüfus bilgilerinin kayıtlarının tutulduğu resmî belge" anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı "defter, bir araya tutturulmuş kayıt yaprakları"dır. ALTK'da (s. 56) bu kelimenin Mısır Arapçasında *daftardār* kelimesinde kullanıldığı bilgisine rastlanılmış, TVS'de (s. 231) de Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Damga (دمغة): Türkçe asıllı *damga* kelimesi, günümüz Türkçesinde "1. Bir şeyin üzerine bir nişan, bir işaret basmaya yarayan araç; 2. Bu araçla basılan nişan, işaret; 3. (mecaz) Bir kimsenin adını kötüye çıkaran, yüz kızartıcı durum; 4. Bir şeyin kime, hangi çağa ait olduğunu gösteren belirgin iz, işaret, nitelik" (TS) anlamında kullanılmaktadır. SLS'de (s. 352) Sudan Arapçasına giren bu kelimenin anlamı "kaşe; bir işaret basmaya yarayan araç"tır. ALTK'da (s. 44) bu kelimenin Sudan Arapçasındaki kullanımını *damga*'dır. TVS'de (s. 224) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Darabukka-Derbukka (دربوكة ديربوكة): Türkçeye Arapçadan geçen ve "toprak veya maddenden yapılan, bir yanı açık, vurmalı çalgı" anlamında olan *darabukka* kelimesi, Sudan Arapçasına verilerek "1. Başkanlık görevlisi; 2. Bir ucunda şişmiş bir çömlek silindirinden oluşan, deri ile kaplı olan bir çeşit tambur" anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 321; Kaymaz, 2000, s. 446). ALTK'da bulunmayan bu kelimenin TVS'de (s. 226) bulunduğu ve diğer dillere verildiği gibi Arapçaya da geçtiği bilgisine rastlanmaktadır.

Darābzīn (درايزين): Sudan Arapçasına bu kelimenin Türkçe *darbuka*'dan geldiği belirtilmektedir (bk. *darabbuka-derbukka* maddesi). Bu şekliyle kullanılan kelimenin Sudan Arapçasındaki anlam karşılığı “suların üstünde yapılan düzenli ayaklı bir sütun”dur (SLS, s. 321).

Dingil (دينقل): Türkçe asıllı *dingil* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Tekerleklerin merkezinden geçen ve taşıtın altına enlemesine yerleştirilmiş mil, eksen, aks; 2. (argo) Aptal, salak; 3. (argo) Kaba saba.” (TS) anlamında kullanılmaktadır. SLS’de (s. 355) Sudan Arapçasına giren bu kelimenin anlamı da “araba tekerleklerini tutan mil, aks”tır. ALTK’da (s. 58) bu kelime, *dungul* şekliyle sadece Mısır Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 247) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Dolāb (دولاب): Türkçeye Arapçadan giren *dulāb* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Genellikle tahtadan yapılmış, bölme veya çekmelerine eşya konulan kapaklı mobilya; 2. Su dolabı; 3. Dönme dolap; 3. İstanbul bedesteninde dükkân; 5. Orta oyununda sahnede dükkân veya ev olarak kullanılan dekor; 6. (mecaz) Düzen.” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçtiği düşünülen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “tahtadan veya ahşaptan yapılan ve içine eşyanın konulduğu bir çeşit mobilya”dır (TLS, s. 345). ALTK’da (s. 59) bu kelimenin diğer lehçelere girdiği gibi Sudan Arapçasına da geçtiği belirtilmektedir. TVS’de (s. 255) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Dubāra (دبارة): Türkçeye Farsçadan geçen ve “oyunda atılan zarlardan ikisinin de iki benekli yüzünün üste gelmesi” anlamında olan *du+bāre* kelimesi, Sudan Arapçasına verilerek “ip” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (TLS, s. 314; Kaymaz, 2000, s. 446). ALTK’da bulunmayan bu kelimenin TVS’de (s. 262) bulunduğu ve diğer dillere verildiği gibi Arapçaya da geçtiği bilgisine rastlanmaktadır.

Fanār (فانار): Türkçeye Rumcadan geçen *fener* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Saydam bir maddeden yapılmış veya böyle bir madde ile donatılmış, içinde ışık kaynağı bulunan aydınlatma aracı; 2. Gemilere yol gösteren ışık kulesi.” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına verilerek “fener, küçük lamba, lamba +fanus” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 738; Kaymaz, 2000, s. 450). ALTK’da (s. 64) bu kelimenin Cezayir, Fas, Mısır ve Suriye Arapçasına verildiği belirtilmektedir. TVS’de (s. 297) bulunduğu ve diğer dillere verildiği gibi Arapçaya da geçtiği bilgisine rastlanmaktadır.

Fānus (فانوس): Türkçeye Arapçadan giren *fānus* kelimesi, günümüz Türkçesinde hem “süslü, ayaklı fener” hem “bazı araçları tozdan korumak için üzerlerine kapatılan, yarım küre biçiminde cam kap” hem de “aydınlatma araçlarının çevresini kapatarak rüzgârdan koruyan cam.” anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçtiği düşünülen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “fenere benzer bir çeşit lamba”dır (SLS, s. 345). ALTK’da (s. 64) bu kelimenin sadece Cezayir ve Suriye Arapçasına geçtiği belirtilmektedir. TVS’de (s. 295) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Fatura (فاتورة): Türkçeye İtalyancadan geçen *fattura* kelimesi, günümüz Türkçesinde “Satılan bir malın cinsini miktarını ve fiyatını bildirmek için satıcının alıcıya verdiği hesap pusulası” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına verilerek “satılan mal için çıkarılan ayrıntılı belge” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 709-710). Aytaç’ın eserinde bu kelimeye rastlanmamıştır. TVS’de (s. 296) ise bu kelimenin Türkçeden sadece Ermeniceye geçtiği bilgisine rastlanmaktadır.

Furşa (فرشة): Türkçeye Rumcadan geçen *fırça* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Bir şeyin tozunu, kirini gidermekte veya bir şeye boya, cila sürmekte kullanılan, bir araya getirilerek bağlanmış kıl vb. den yapılan araç; 2. (mecaz) Resim yapma sanatı ve biçimi; 3. (argo) Paylama; 4. Çökmeyi engelleyen bağların oynamasını veya kaymasını önlemek için aralara yerleştirilen direk parçası.” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına verilerek “1. Bir şeyin kirini tozunu, gidermek veya bir şeye boya, cila sürmek için bir araya getirilerek bağlanmış kıl ve benzerinden yapılan bir tür fırça. 2. Resim yapma sanatı ve şekli. 3. Çökme durumunda bağların oynamasını veya kaymasını engellemek için aralara yerleştirilen direk parçası” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 222). ALTK’da (s. 65) bu kelimenin sadece Mısır Arapçasına verildiği belirtilmektedir. TVS’de (s. 300) bulunduğu ve diğer dillere verildiği gibi Arapçaya da geçtiği bilgisine rastlanmaktadır.

Hâç-Hâş (هاش-هاج): Türkçeye Farsçadan geçen *hâc* kelimesi, günümüz Türkçesinde “Hristiyanlığın sembolü sayılan ve birbirini dikey olarak kesen iki çizgiden oluşan biçim, istavroz, put, salip” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçerek aynı anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (Kaymaz, 2000, s. 446). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Hurda (خرده): Türkçeye Farsçadan geçen *horde* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Eski maden parçası; 2. Parçalanmış, döküntü durumuna gelmiş; 3. İşe yarayamayacak derecede bozulmuş, zarar görmüş.” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına verilerek “eskimiş olan parçaların yeniden kullanılması durumu” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 290). ALTK’da (s. 73) bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanılmayıp Cezayir, Irak, Libya, Mısır, Lübnan ve Suriye Arapçasına geçtiği belirtilmektedir. TVS’de (s. 375) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

İbrîk (إبريق): Türkçeye Arapçadan geçen *ibrîk* kelimesi, günümüz Türkçesinde “su koymaya yarayan kulplu, emzikli kap” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına verilerek “yıkama ve abdest için kullanılan bir çeşit kap” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir. Bu kelimenin Sudan Arapçasındaki çoğul şekli de *âbârik* “ibrikler”tir (إباريق)’ (SLS, s. 26). ALTK’da (s. 73) bu kelimeye rastlanmamış, TVS’de (s. 382) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

İstimāra (استمارة): Türkçeye İtalyancadan geçen *stimare* kelimesi, günümüz Türkçesinde “ölçme, değerlendirme; bir kabın hacmini veya alabileceği miktarı hesaplama” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına verilerek “form, rapor, dosya” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 40). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Kabbut (كبوت): Türkçeye Fransızcadan geçen *capote* kelimesi, günümüz Türkçesinde *kaput* şeklinde kullanılıp “1. Asker paltosu; 2. Otomobil, kamyon vb. motorlu taşıtlarda motoru örten açılır kapanır biçimdeki kapak” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına verilerek “arabanın motor kapağı, kaput” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 806). ALTK’da (s. 80) bu kelimenin sadece Irak ve Yemen Arapçasında kullanıldığı, TVS’de (s. 440) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Kalbāş-keleş-keleş (كلباش - كلبش - كلبشة): Türkçeye Farsçadan geçen *keleş* kelimesi, günümüz Türkçesinde *keleş* şeklinde kullanılıp “1. Tutukluların kaçmasını önlemek için bileklerine takılan, bir zincirle tutturulmuş demir halka; 2. Kablo, boru vb. şeyleri bir yere bağlı tutmak için kullanılan halka veya keleş.” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına verilerek “keleş, tutuklunun kaçmaması için bileklerine takılan demir halka” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 806; Kaymaz, 2000, s. 452). ALTK’da (s. 84) bu kelimenin sadece Irak ve Mısır Arapçasında kullanıldığı, TVS’de (s. 479) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Kamāşa (كماشة): Türkçe asıllı *kama* “1. Silah olarak kullanılan, ucu sivri, iki ağzı da keskin uzun bıçak; 2. (madencilik) Açılmış olan boşluklarda tavan ve yanlardan taş veya cevher parçalarının düşmesini önlemek amacıyla tahkimat elemanları üstüne veya arkasına yerleştirilen bir tahkimat parçası; 3. Kütüğü yarmak için kullanılan ucu sivri, yassı, enli çivi, takoz, kıskı; 4. (askerlik) Topun gerisini kapayan kapak; 5. (halk ağzında) Oyunda kazanılan her parti; 6. (halk ağzında) Oyunda sayı” (TS) kelimesi, Sudan Arapçasına *kamaşa* şeklinde geçerek “vidaları vb. çıkarmak için cımbıza benzer demirden bir alet” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 858). ALTK’da (s. 78) *kama* kelimesinin sadece Irak Arapçasına verildiği bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 428) de Arapçaya geçtiği bildirilmektedir.

Karrāka (كرأكة): Türkçe asıllı olan *kürek* kelimesinin, Sudan Arapçasında *korek* şeklinde kullanıldığı da görülmektedir (SLS, s. 833; Kaymaz, 2000, s. 451) (bk. *korek* maddesi).

Kāş (كاش): Türkçe asıllı olan *kayış* kelimesi günümüz Türkçesinde “1. Bağlamak, tutmak veya sıkmak amacıyla kullanılan, dar ve uzun kösele dilimi; 2. Kol saatinin bileğe bağlanmasını sağlayan, deriden yapılmış gereç; 3. Ustura bilenen cilalı kösele” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin Türkçeden Sudan Arapçasına geçtiğini belirten Kaymaz (2000, s. 451), bu lehçede “bıçakları bilemek için kullanılan deri parçası” anlamda olduğunu dile getirmektedirler. ALTK’da (s. 83) bu kelimenin Irak, Cezayir, Yemen ve Mısır lehçelerinde kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 467) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Kemer (كَمَر): Türkçeye Farsçadan geçen *kemer* kelimesi, günümüz Türkçesinde “kemer; giysilerin bele gelen bölümü; emniyet kemeri; tümsekli; kemiklerden oluşan yay biçimindeki yapı; katmanlı kayaçlarda bir kıvrımın kabarık tepe yeri, tekne karşıtı; iki sütun veya ayağı birbirine üstten yarım çember, basık eğri, yonca yaprağı vb. biçimlerde bağlayan ve üzerine gelen duvar ağırlıklarını, iki yanındaki ayaklara bindiren tonoz bağlantı” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelimenin günümüzdeki kullanımını azalmıştır. ALTK’da (s. 85) bu kelimenin Mısır, Suriye ve Yemen Arapçasında kullanıldığı görülmektedir, TVS’de (s. 481) ise bu kelimenin diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisine rastlanmaktadır.

Korek-Korāk (كورك- كوريك): Türkçe asıllı olan *kürek* kelimesi günümüz Türkçesinde “Toprak, kömür vb.ni bir yerden bir yere alıp atmaya, taşımaya yarayan ve yayvan bir bölümü, buna bağlı uzun bir sapı bulunan araç; kürek cezası” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin Türkçeden Sudan Arapçasına geçtiğini belirten Kaymaz (2000, s. 452) geçen bu kelime, bu lehçede de aynı anlamda kullanılmaktadır; ayrıca Kasım bu kelimenin çoğul *kavârîg* (كواريك), *kurekât* (كوركات): “kürekler” hallerinin kullanıldığını da dile getirmektedirler (SLS, s. 869). ALTK’da (s. 92) bu kelimenin Irak, Libya ve Mısır lehçelerinde kullanıldığı gibi Sudan Arapçasında da geçtiği belirtilmektedir. TVS’de (s. 561) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Kubuk (كُبك): Türkçe asıllı olan *kapak* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Her türlü kabın üstünü örtmeye veya bir deliği kapamaya yarayan nesne; 2. Dolap, sandık vb.ni örtmeye yarayan parça; 3. Kitap, defter vb.nin en üstüne geçirilen kılıf; 4. Biçilen ağaç kütüklerinin iki yanından çıkan, düzgün olmayan tahta; 5. Zıvanada iki dış yan parça” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin anlamı “Kur’an-ı Kerim’in muhafaa etmek için kullanılan deriden bir kapak” (SLS, s. 811). ALTK’da (s. 79) bu kelimenin sadece Irak Arapçasında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 435) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Kumşa (كَمْشَة): Türkçeye Farsçadan geçen *kefçe* kelimesi, Türkçede *kepçe* şeklinde kullanılıp “1. Sulu yiyecekleri karıştırmaya ve dağıtmaya yarayan, uzun saplı, yuvarlak ve derince kaşık; 2. Bu kaşığın alabildiği miktarda olan; 3. Erimiş madeni kalıba dökmek için kullanılan büyük kaşık; 4. Saplı bir çembere geçirilmiş olan, balık veya kelebek tutmada kullanılan ağ; 5. Tahıl, kömür, kum vb.nin yüklenip boşaltılmasında kullanılan, tek veya iki çeneden oluşmuş motorlu araç; 6. Bu aracın alabildiği miktarda olan; 7. Gemilerde, ortasında dümen evi bulunan yuvarlak kış çıkıntısı; 8. Güreşte hasmın arkasından bacakları arasına el sokma oyunu.” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelime, hem ünlü hem de ünsüz değişmelere uğrayarak bu lehçede *kumşa* şekliyle “saplı su kabı, kepçe” (SLS, s. 789) anlamını karşılamaktadır. ALTK’da (s. 85) bu kelimenin sadece Mısır Arapçasında *kabşa* kullanıldığı görülmektedir, TVS’de (s. 483) ise bu kelimenin diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisine rastlanmaktadır.

Ḳunbula (قنبلة): Türkçeye Farsçadan geçen *ḥumbere* kelimesi, Türkçede *kumbara* şeklinde kullanılıp “Para biriktirmek için kullanılan, bozuk veya kâğıt para atılan deliği olan, metal, toprak, plastikten yapılmış küçük kap; humbara” anlamına gelmektedir. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelime, hem ünlü hem de ünsüz değişmelere uğrayarak bu lehçede *kunbula* şekliyle “humbara, içi barut ve metal parçalarıyla doldurulmuş demir top” (SLS, s. 789) anlamını karşılamaktadır. ALTK’da bu kelimeye rastlanmamış, TVS’de (s. 544) ise bu kelimenin diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisine rastlanmaktadır.

Kurbāc (كرباج): Türkçe asıllı olan *kirbaç* kelimesi günümüz Türkçesinde “tek parça deri veya uzun esnek bir değneğin ucuna sıırım bağlanarak yapılmış vurma aracı” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin Türkçeden Sudan Arapçasına geçtiğini belirten Kasım (SLS, s. 675-825), bu lehçede de aynı anlamda kullanıldığını dile getirmektedir. ALTK’da (s. 86) bu kelimenin pek çok Arap lehçesinde kullanıldığı gibi Sudan Arapçasında da geçtiği belirtilmektedir. TVS’de (s. 498) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Lamba (لمبة): Türkçeye Rumcadan giren *lamba* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Petrol gibi yanıcı bir madde yakarak veya elektrik akımıyla içindeki teller akkor durumuna geçerek ışık veren alet; 2. Radyo ve televizyonlarda kullanılan, havası boşaltılmış veya içine düşük basınçlı bir gaz doldurulmuş cam, seramik veya çelikten ampul; 3. pencere kenarlarına açılan, genellikle dik açılı girinti” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçtiği düşünülen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “lamba, ampul”dır (SLS, s. 345). Aytaç’ın eserinde bu kelimeye rastlanmamış. TVS’de (s. 567) bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisine rastlanmaktadır.

Māşşa (مأششة): Türkçeye Farsçadan geçen *māşe* kelimesi, günümüz Türkçesinde *maşa* şeklinde kullanılıp “1. Ateş veya kızgın bir şey tutmaya, korları karıştırmaya yarayan iki kollu metal araç; 2. Çok küçük şeyleri tutmaya yarayan küçük, kollu araç; 3. Saçları kıvrırmak, düzeltmek için elektrik veya ateşle ısıtılan maşa biçiminde alet; 4. Başkasının isteklerine, amaçlarına alet olan kimse; 5. Bisiklet çatısının ön ve arkasındaki çatal biçiminde, tekerleklerin takıldığı parça.” (TS) anlamında kullanıldığı belirtilmektedir. Sudan Arapçasına Türkçeden geçtiği düşünülen bu kelime, ünsüz türemesi neticesinde *māşşa* şeklini alarak bu lehçede “maşa, ateşi almak için kullanılan alet” anlamını karşılamaktadır (SLS, s. 908, 951; Kaymaz, 2000, s. 453). ALTK’da (s. 96) bu kelimenin sadece Irak, Libya ve Mısır Arapçasında kullanıldığı, TVS’de (s. 590) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisine rastlanmaktadır.

Māsura (ماسورة): Türkçeye Rumcadan geçen *masu’ra* kelimesi, Türkçede *masura* şeklinde kullanılıp “1. Koni veya silindir biçiminde olup üzerine şerit, iplik vb. sarılan, karton, tahta, plastik vb.nden yapılan araç; 2. Çeşme zıvanası” anlamlarında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime (Kaymaz, 2000, s. 453), bu lehçede de aynı “çeşme zıvanası” anlamında kullanılmaktadır. ALTK’da bulunmayan bu kelimenin TVS’de (s. 589) Arapçaya verildiği bilgisine rastlanmaktadır.

Mobilyā (موبيليا): Türkçeye İtalyancadan geçen *mobilia* kelimesi, günümüz Türkçesinde *mobilya* şeklinde kullanılıp “Oturulan, yemek yenilen, çalışılan, yatılan yerlerin döşenmesine yarayan taşınabilir eşyaya verilen genel ad, möble” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına verilerek “taşınabilir eşya; ev eşyası” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (TSL, s. 413). ALTK’da bu kelimeye rastlanmamış. TVS’de (s. 613) bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisine rastlanmaktadır.

Nāy (نای): Farsçadan Türkçeye geçen *ney* kelimesi, günümüz Türkçesinde “Klasik Türk müziğinde ve özellikle tekke müziğinde yer alan, kaval biçiminde, yanık sesli, kamıştan yapılmış, üfleli bir çalgı” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen ve ünlü değişmesine uğrayarak *nay* şeklinde kullanılan bu kelimenin bu lehçede de “kamıştan yapılmış bir tür çalgı aleti” anlamında kullanıldığı görülmektedir (SLS, s. 102). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Roşitta-rīşitta (روشته - رشيتة): Türkçeye İtalyancadan geçen *ricetta* kelimesi, günümüz Türkçesinde *reçete* şeklinde kullanılıp “1. Üzerinde doktorun hastası için gerekli gördüğü ilaçlarla, bunların kullanılış biçimleri yazılı olan kâğıt; 2. (halk ağzında) Yemek veya halk tedavisinde kullanılan ilaç tarifesi” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına verilerek “eczaneden ilaç almak için kullanılan yazılı olan kâğıt” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 413). ALTK’da (s. 109) bu kelimenin sadece Irak ve Mısır Arapçasında kullanıldığı, TVS’de (s. 705) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisine rastlanmaktadır.

Sabat (سَبَات): Farsçadan Türkçeye geçen *seped* kelimesi, günümüz Türkçesinde “... yiyecek ve eşya taşımak için kullanılan kap; bu kabın aldığı ölçüde; bu kap biçiminde örülerek yapılmış; 4. Sazdan örülmüş balık kapanı; botosikletin yan tarafında bulunan, tek yolcu taşımak üzere hazırlanmış ayrı bölüm; basketbolda sayı kazanmak için, içine top atılmaya çalışılan demir çembere geçirilmiş altı açık ağ.” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelimenin lehçede de “sepet” anlamında kullanıldığı görülmektedir (SLS, s. 445). ALTK’da (s. 113) Suriye Arapçasında bu kelimedenden türemiş *sepetçi* kelimesinin kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 744) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Şac (صاج): Türkçe asıllı olan *sac* kelimesi günümüz Türkçesinde “1. Yassı demir çelik ürünü; 2. Bu üründen yapılan; 3. Bu nesneden yapılmış, üzerinde yufka yapılan dışbükey pişirme aracı” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin Türkçeden Sudan Arapçasına geçtiğini belirten Kasım (SLS, s. 561), bu lehçede de “demirden yapılmış bir kızartma ve pişirme tavası; sacdan yapılmış olan şey” anlamında olduğunu dile getirmektedir. ALTK’da (s. 110) bu kelimenin Lübnan ve Mısır Arapçasında kullanıldığı gibi Sudan Arapçasında da bulunduğu belirtilmektedir. TVS’de (s. 712)’in eserlerinde ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Şanbar (شنبر): Türkçeye Farsçadan geçen *çember* kelimesi, günümüz Türkçesinde *çember* şeklinde kullanılıp “çok sert alümin billurları kapsayan ve aşındırıcı olarak kullanılan doğal kaya” anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelimenin bu lehçede de “halka” veya “çerçeve” anlamında kullanıldığı görülmektedir (Kaymaz, 2000, s. 448). ALTK’de (s. 51) de bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı görülmektedir. TVS’de (s. 189) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Şanfara (صنفره): Türkçeye Farsçadan geçen *sunpāre* kelimesi, günümüz Türkçesinde “çok sert alümin billurları kapsayan ve aşındırıcı olarak kullanılan doğal kaya” anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelimenin bu lehçede de “marangozlukta kullanılan zımpara taşından yapılan kâğıt; zımpara kâğıdı” anlamında kullanıldığı görülmektedir (SLS, s. 579; Kaymaz, 2000, s. 448) (bk. *zumbāra* maddesi). ALTK’da bu kelimeye rastlanmamıştır. TVS’de (s. 951) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Şivān (صِيوان): Farsçadan Türkçeye geçen *sayeban* “gölgelik” (TS) kelimesi, Osmanlı Türkçesinde “1. Gölgelik, sayvan; 2. Büyük çadır, otağ; 3. (mecaz) Koruyan, gözeten, sahip çıkan” anlamında kullanılmaktaydı (Çağbayır, 2017, s. 1431). Bu kelime, Türkçeden Sudan Arapçasına *sivān* şeklinde geçerek “çadır” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 584). ALTK’da yer almayan bu kelime, TVS’de (s. 736) Arapçaya sadece *saye* kelimesinin verildiği bilgisi bulunmamaktadır.

Şakuş (شاكوش): Türkçe asıllı olan *çekiç* kelimesi günümüz Türkçesinde “çivi çakma, madenleri dövme vb. işlerde kullanılan saplı bir el aleti” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin Türkçeden Sudan Arapçasına kelime başında ç>ş ve ünlü değişimleri neticesinde *şakuş* şeklini alarak geçtiğini belirten Kasım (SLS, s. 504, 532, 552), bu lehçede de “madenleri dövmek için kullanılan bir saplı araç” anlamında olduğunu dile getirmektedir. ALTK’da (s. 51) bu kelimenin diğer Arap lehçelerinde kullanıldığı gibi Sudan Arapçasında da bulunduğu belirtilmektedir. TVS’de (s. 186) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Şamadān (شمع دان): Türkçede kullanılan *şamdan* kelimesinin yapısında Arapçadan geçen *sem* ve Farsça *-dān* eki bulunmaktadır. Bu kelime günümüz Türkçesinde “üzerine kandil, mum veya herhangi bir ışık kaynağı konulan yüksek tabla, mumluk, çırakma, şamdanlık” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin “aynı anlamda kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 546). ALTK’da (s. 116) bu kelimenin sadece Mısır, Lübnan ve Suriye Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 784) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Şankal (شنگل): Türkçeye Farsçadan geçen *çengāl* kelimesi, günümüz Türkçesinde “bir yere takılmaya, geçirilmeye yarayan eğri ve ucu sivri demir” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin kelime başında *ç>ş* ve ünlü değişmesiyle *şakal* olarak kullanıldığı ve “1. Bir demir, pencere kepenegini dışarıdan veya içeriden bağlayan bir alet; 2. Ağır eşya ve arabaları kaldırmak için metalden bir alet; 3. Et ve kurbanlık hayvanı kaldırmak için demirden yapılmış bir çeşit bir alet” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 546). ALTK’da (s. 51) bu kelimenin sadece Mısır, Irak ve Suriye Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 190) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Şanta (شنطة): Türkçe asıllı olan *çanta* kelimesi günümüz Türkçesinde “kösele, meşin, kumaş vb. hafif malzemeden yapılıp büyüklüğüne göre para, evrak, yiyecek vb. koyup taşımaya yarayan kap” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin Türkçeden Sudan Arapçasına kelime başında *ç>ş* değişmesi neticesinde *şanta* şeklini alarak geçtiğini belirten Kasım (SLS, s. 544), bu lehçede de “çanta; valiz” anlamında olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca Sudan Arapçasında bu kelimeyle ilgili oluşturulan isimler bulunmaktadır: *şantat-hadīd* “demir çantası”, *şantat-dahar* “sırt çantası”, *şantat-yad* “el çantası”, *şantat-madrassa* “okul çantası”, *şantat-iris* “çeyiz” vb. ALTK’da (s. 50) bu kelimenin Libya, Yemen, Mısır ve Suriye Arapçasında kullanıldığı gibi Sudan Arapçasında da bulunduğu belirtilmektedir. TVS’de (s. 174) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Şeşme (ششمة): Türkçeye Farsçadan geçen *çeşme* kelimesi, günümüz Türkçesinde “Genellikle yol kenarlarında herkesin yararlanması için yapılan, borularla gelen suyun bir oluktan veya musluktan aktığı, yalaklı su hazinesi veya yapısı, pınar” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin kelime başında *ç>ş* değişmesiyle *şeşme* olarak kullanıldığı ve “göz ilacı için kullanılan bir toz” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 523). ALTK’da (s. 118) bu kelimenin sadece Libya, Cezayir ve Suriye Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 192) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Şiş (شيش): Türkçe asıllı olan *şiş* kelimesi günümüz Türkçesinde “şişlik; şişkin; ince uzun çubuk; şişe geçirilerek pişirilmiş olan et; örgü örmekte kullanılan uzun çubuk” anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçtiğini belirten Kasım (SLS, s. 557), bu lehçede “kebab için kullanılan şiş” anlamında olduğunu dile getirmektedir. ALTK’da (s. 118) bu kelimenin

Lübnan, Cezayir, Mısır ve Suriye Arapçasında kullanıldığı gibi Sudan Arapçasında bulunduğu belirtilmektedir. TVS’de (s. 796) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Şiše (شيشة): Türkçeye Farsçadan geçen *şīše* kelimesi, günümüz Türkçesinde *çuval* şeklinde kullanılıp “1. İçerisine sıvı konulan, cam veya plastikten yapılmış, dar ağızlı uzun kap; 2. Bu kabın aldığı miktarda olan; 3. Gaz lambasında fitil çevresine konulan cam koruyucu” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin Türkçedeki *nargile* kelimesinin karşılığı olarak “tütün içmekte kullanılan içi su dolu şişe” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 557). Aytaç’ın eserinde bu kelimeye rastlanmamıştır. TVS’de (s. 797) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Şuvāl (شوال): Türkçeye Farsçadan geçen *cuvāl* kelimesi, günümüz Türkçesinde *çuval* şeklinde kullanılıp “1. Pamuk, kenevir veya sentetik iplikten dokunmuş büyük torba; 2. Bu torbanın alabileceği miktarda olan” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *c>ş* değişmesiyle *şuvāl* şeklinde geçen bu kelimenin “büyük torba, çuval” anlamında kullanıldığı ve ayrıca bu kelimenin Sudan lehçesinde çoğul şekli *şavvalāt* “çuvallar” kelimesinin kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 554). ALTK’da (s. 54) bu kelimenin Libya, Mısır ve Suriye Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 216) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Tabāşir (طباشير): Türkçeye Farsçadan geçen *tebāşir* kelimesi, günümüz Türkçesinde *tebeşir* şeklinde kullanılıp “1. Toz zerreciklerinden oluşan, çizdiği yerde iz bırakan, beyaz veya açık renkte kireçli kaya; 2. Bu maddeden yapılan, kara tahta, duvar vb. yüzeylere yazı yazmak için kullanılan, beyaz veya renkli çubuk” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *tabaşir* şeklinde geçen bu kelimenin “tahtaya yazmak için kullanılan beyaz veya açık renkte kireçli kaya kelepçe” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 600). ALTK’da bu kelimeye rastlanmamış, TVS’de (s. 826) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Tabla (طبة): Arapçadan Türkçeye geçen *tabla* kelimesinin günümüz Türkçesinde anlamı “1. Satıcı vb.nin kullandığı tahtadan tepsi; 2. Soba, mangal vb. şeylerin altına konulan metalden veya tahtadan yapılan tepsiye benzer altlık; 3. Bir şeyin düz ve geniş bölümü; 4. Küllük; 5. Ağaçtan veya ağaç ürünlerinden hazırlanmış, büyük yüzeyli düzgün parça; 6. Genellikle Hindistan, Pakistan’da kullanılan, darbukaya benzer bir çalgı türü; 7. Makaraların yüzlerini oluşturan dış bölümleri”dir (TS). Türkçe aracılığıyla Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “nakışçıların ve saraçların işlerini tespit için kullandıkları bir ucu yarık uzun levha”dır (SLS, s. 168). ALTK’da (s. 119) bu kelimenin Lübnan, Cezayir, Mısır ve Irak Arapçasında kullanıldığı, TVS’de (s. 803) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Tahta (تخته): Farsçadan Türkçeye geçen *tahte* kelimesinin günümüz Türkçesinde anlamı “1. Çeşitli işlerde kullanılmak üzere düz, enlice, uzun ve az kalın biçimde işlenmiş ağaç parçası; 2. Bu ağaçtan yapılmış; 3. Bu malzemeden oluşmuş yüzey, döşeme, ağaç; 4. Sebze bahçelerinde ayrılan

küçük yer; 4. Kara tahta; 5. (halk ağzında) Çimlenen tohumlar için bahçede hazırlanan uzun tarh”tır (TS). Türkçe aracılığıyla Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “yazı tahtası” veya “tablo”dur (SLS, s. 143). ALTK’da (s. 120) bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı gibi Irak, Mısır, Yemen ve Suriye Arapçasında kullanıldığı, TVS’de (s. 805) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Tancara-Ṭancara-Tuncur (طنجرة-تنجور-تنجرة): Arapçadan Türkçeye geçen *tancara* kelimesinin günümüz Türkçesinde anlamı “içinde yemek pişirilen, kapaklı, genellikle metal kap”tır (TS). Türkçe aracılığıyla Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir (SLS, s. 168; Kaymaz, 2000, s. 446). ALTK’da (s. 124) bu kelimenin Fas, Lübnan, Cezayir, Mısır, Yemen ve Suriye Arapçasında kullanıldığı, TVS’de (s. 834) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Tanka (تنكة): TS’de *teneke* olarak geçen ve Türkçe asıllı sözcük olduğu belirtilen bu kelimenin karşıladığı anlamlar “1. Yumuşak çelikten yapılmış üzeri kalay kaplı ince sac; 2. Bu sacdan yapılmış; 3. Bu sacdan yapılan, yaklaşık yirmi litre hacmindeki kap; 4. Bu kabın aldığı miktarda olan.”dır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçtiğini belirten Kasım, bu lehçedeki kullanımın şekli *tanka*’dır, anlamı ise “kahve yapmak için kullanılan ve gümüş madeniyle boyatılan ince bir metal kaptır”tır (SLS, s. 169). ALTK’da (s. 124) bu kelimenin diğer Arap lehçelerine girdiği gibi Sudan Arapçasına girdiği ve bu lehçede *tanaka* şeklinde kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 834) de bu kelimenin Arapçaya verildiği ve *tanaka/tanak* vb. şekillerde kullanıldığı belirtilmektedir.

Tartāra (ترتارة): Fransızcadan Türkçeye geçen *tartare* kelimesinin günümüz Türkçesinde kullanımı *tartar* olup anlamı “1. Suda eriyen, alkol ve eterde erimeyen, asit tadında beyaz bir tuz; 2. Şarap tortusu; 3. Diş taşı.”dır (TS). Türkçe aracılığıyla Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “metalden yuvarlak levha”dır (SLS, s. 145). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Ṭaşt (طشت): Farsça *tešt* > Arapça *tašt* > Türkçe *tašt* olarak geçen bu kelime, Osmanlı Türkçesi döneminde “leğen” anlamında kullanılmaktaydı (Çağbayır, 2017, s. 1600), Sudan Arapçasına *tašt* şeklinde geçerek “elbiseleri elde yıkamak için kullanılan metal bir kap, leğen” anlamında kullanılmaktadır. Aytaç’ın çalışmasında bulunmayıp TVS’de (s. 820) Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Tavva-ṭavva (توة- طوة): Farsçadan Türkçeye geçen *tāve* kelimesinin günümüz Türkçesinde anlamı “uzun saplı yayvan kap; bu kaptaki pişmiş yemek; maden eritilen saplı pota; kireç karıştırılan tekne; deniz veya göllerde suların geri çekilmesiyle kuruyan bölüm; gemilerde borda iskelesinin alt başındaki sahanlık; fide yetiştirmek için ayrılmış toprak bölümü.”dür (TS). Türkçe aracılığıyla Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “Yağı kızdırmak, yiyecekleri kızartmak için yarayan, uzun saplı yayvan bir kap”tır (SLS, s. 607). ALTK’da (s. 122) bu kelimenin Fas,

Libya ve Suriye Arapçasında kullanıldığı, TVS’de (s. 822) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Tel (تل): Türkçe asıllı olan *tel* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Türlü metallere yapılmış, kopmaya karşı bir direnç gösteren ince uzun nesne; 2. Bu nesneden yapılmış veya bu nesne biçiminde olan; 3. Tencere, çaydanlık vb.ni oarak temizlemek için kullanılan nesne; 4. İnsan saçını oluşturan ipçik; 5. Bazı organizmaların demet durumundaki oluşumunu meydana getiren ipçiklerin her biri, lif.” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime “bir çeşit ipekten yapılmış ince uzun nesne”dir (SLS, s. 159). ALTK’da (s. 123) bu kelimenin Irak, Cezayir ve Suriye Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’ünde de bu kelimenin Arapçaya geçtiği ve Arapçada farklı şekillerde kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır (TVS, s. 830).

Tirilla (تريلا): Fransızca *Transports Internationaux Routiers*'un kısaltılması olan *tir* kelimesi, Türkçede "Uluslararası Karayolu Taşımacılığı" anlamında kullanılmaktadır. Uluslararası olarak kullanılan bu kelimenin Sudan Arapçasına Türkçe aracılığıyla geçtiği bildirilmektedir. Uluslararası olan *tir* kelimesi ile Türkçe *ile* edatının birleşmesiyle oluşan bu kelime Sudan halk dilinde “Römork, başka bir taşıt tarafından çekilen motorsuz taşıt” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 149). TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Ṭoka/Toke (طوكة توكة): İtalyancadan Türkçeye geçen *toka* kelimesi, günümüz Türkçesinde *zemberek* şeklinde kullanılıp “1. Kemer, kayış, ayakkabı vb.nin iki ucunu birbirine bağlamaya, bunları istenilen genişlikte tutmaya yarayan, türlü biçimlerde tutturmalık; 2. Kadınların saçlarını bir arada tutmaya yarayan, bazen de süs olarak kullanılan araç.” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelimenin bu lehçede de “Bir kadının saçını bağlamak ve süslemek için kullanılan bir araç” anlamında kullanıldığı görülmektedir (SLS, s. 435; Kaymaz, 2000, s. 445). ALTK’da (s. 138) bu kelimenin sadece Mısır Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 849) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Ṭromba-Tulumba (طرومبة-تولومبة): İtalyancadan Türkçeye geçen *tromba* kelimesinin günümüz Türkçesinde anlamı “1. Sıvıları alçak yerlerden çekmeye veya yüksek yerlere çıkarmaya yarayan araç; 2. Otomobil lastiği, futbol topu vb. şeyleri şişirmeye veya herhangi bir sıvıyı sıkırmaya, bir şey üzerine püskürtmeye yarayan araç.”tır (TS). Türkçe aracılığıyla Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “1. Av borusu, hortum; 2. Gemilerde kullanılan su çekme aygıtı, trombon”dur (SLS, s. 607). TVS’de (s. 859) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Ṭub (طوب): Türkçe asıllı olan *top* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Birçok spor oyununda kullanılan, türlü büyüklükte, genellikle kauçuktan yapılmış yuvarlak nesne; 2. Bazı aletlerde bulunan toparlağımsı parça; 3. Kumaş, kâğıt gibi şeylerin belli miktardaki bağı; 4. Kumaş, kâğıt vb. şeylerin düzenli bir yığın durumuna getirilmiş bağı; 5. Yuvarlak biçimde olan, toparlak;

6. Tamamen, bütünüyle; 7. (argo) Homoseksüel erkek; 8. Gülle veya şarapnel atan büyük, ateşli silah.” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “top, top atan alet” anlamında kullanıldığı görülmektedir (SLS, s. 618). ALTK’da (s. 126) bu kelimenin sadece Irak ve Yemen Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 852) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Ukşa (أكشه): Türkçe kökenli olan *ökçe* “ayakkabı altının topuğa rastlayan yüksek bölümü, topuk; topuğun arak bölümü; saban demirinin geçtiği ağaç parçası” kelimesi, Mısır ve Sudan konuşma dilinde hem “ayakkabının altındaki topuk” hem de “pis şeyler” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 47). ALTK’da (s. 103) bu kelimenin sadece Mısır Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 662) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Urnek (اورنيك): Türkçe asıllı olan *örnek* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Benzeri yapılacak olan, benzetilmek istenen şey, model; 2. İncelemek veya denemek üzere insan ve hayvan vücudunun, bitkinin veya nesnenin herhangi bir yerinden alınan doku parçası, numune; 3. Bir şeyin benzeri, tıpkısı, kopyası, misil; 4. Bir düşünceyi, kuralı, gözlemi veya savı desteklemek ve açıklamak amacıyla ileri sürülen söz, yapılan davranış, misal; 5. Durum ve niteliği benimsenmeye değer kimse veya şey, model, paradigma; 6. En iyi biçimde olan.” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “Doldurulmuş resmî bir mektup, rapor” anlamında kullanıldığı görülmektedir (SLS, s. 917). ALTK’da (s. 103) bu kelimenin Yemen, Mısır ve Sudan Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 664) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Vābur (وابور): Türkçeye Fransızcadan geçen *vapeur* “su buharı gücüyle çalışan gemi, vapur” kelimesi Sudan Arapçasına Türkçe aracılığıyla geçmiştir. Sudan Arapçasında da “buharla çalışan büyük bir gemi” anlamına gelen bu kelime (SLS, s. 1040), Ayaç’ın eserinde bulunmamakta, TVS’de (s. 886) ise Arapçaya verildiği açıklaması bulunmaktadır.

Yāy (ياي): Türkçe asıllı olan *yay* kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek bu lehçede “yay, esnek ve helezonlu bir madenli tel; tabancada kurşun çıkmasına yardım eden yay” anlamında kullanıldığı görülmektedir (SLS, s. 1067; Kaymaz, 2000, s. 454). ALTK’da (s. 135) bu kelimenin Irak, Mısır ve Sudan Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 917) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Zambarak (زُئبرك): Türkçeye Farsçadan geçen *zenburek* kelimesi, günümüz Türkçesinde *zemberek* şeklinde kullanılıp “1. Saatlerin çeşitli parçalarını harekete geçiren bölüm, yay; 2. Kapılara takılan yaylı kapama düzeneği; 3. Hayvan sırtında taşınabilen küçük top; 4. Çelik veya pirinçten yapılmış ok.” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden *zambarak* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçede de “Saatlerin çeşitli parçalarını harekete geçiren yay” anlamında kullanıldığı görülmektedir (SLS, s. 435; Kaymaz, 2000, s. 447). ALTK’da (s. 138) bu

kelimenin diğere Arap lehçelerinde kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 947) de bu kelimenin Arapçaya verildiğı kaydedilmektedir.

Zumba (زُمْبَة): Türkçeye Farsçadan geçen *zunbe* kelimesi, günümüz Türkçesinde “delgeç; delgeçle açılan delik” anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden *zumba* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçede de “demirden yapılmış delik açma makinesi” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca sert cisimler için de kullanıldığı açıklamasına yer verilmektedir (SLS, s. 433; Kaymaz, 2000, 447). ALTK’da (s. 139) bu kelimenin sadece Mısır Arapçasında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 951) de bu kelimenin Arapçaya verildiğı kaydedilmektedir.

Zumbāra (زُمْبَارَة): Türkçeye Farsçadan geçen *sunpāre* kelimesi, günümüz Türkçesinde “çok sert alümin billurları kapsayan ve aşındırıcı olarak kullanılan doğal kaya” anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelimenin bu lehçede de “zımpara” anlamında kullanıldığı görülmektedir (bk. *sanfara* maddesi).

4.1.1.2. Askerî ve idarî alanla ilgili kelimeler: Bakbāşı-Bikbāşı (باك باشي-بيك باشي): Bu kelime Türkçe *bey* (bk. *bey* maddesi) ve *baş* (bk. *baş* maddesi) kelimelerinin bir araya gelerek -i iyelik ekinin getirilmesiyle oluşturulan isim tamlaması kuruluşunda bir birleşik isimdir. Günümüz Türkiye Türkçesinde bu yapıyla kullanılmayan *beybaşı* kelimesi, Sudan Arapçasına ünlü değişmesine uğrayarak *bikbāşı* olarak kullanıma girmiştir. SLS’de (s. 108) Sudan lehçesinde kullanılan bu kelimenin anlamı “askerlikte bir rütbe”dir. Kaymaz (2000, s. 444)’ın çalışmasında *binbāşı* şeklinde geçmektedir. Ayrıca Kaymaz’ın verdiği bilgiye göre, Prokosch’un eserinde bu kelimenin *bikbāşı* ve *bimbāşı* söylenişleri bulunmaktadır. Keza Kaymaz (2000, s. 443)’ın eserinde ayrıca “yarbay, miralay karşılığında askerî bir rütbe” anlamında olan ve Türkçe *bey*’den geçen *bik* kelimesinin de Sudan Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. ALTK’da (s. 42) bu kelimenin *bikbāşı* şeklinde kullanıldığı bilgisi yer almakta, TVS’de (s. 114) de *binbaşı* kelimesinin Arapçaya geçtiğı bildirilmektedir.

Bārud-bārut (باروت-بارود): Farsçadan Türkçeye geçen *bārud* kelimesi, günümüz Türkçesinde “ateşli silahla bir merminin atılmasına veya herhangi bir aracın fırlatılmasına yarayan, patlayıcı madde” anlamında kullanılmaktadır. Bu kelime SLS’de (s. 62) Türkçeden Sudan Arapçasına geçip hem *bārud* hem de *bārut* “patlayıcı, karı bir madde” şekliyle kullanılmaktadır. ALTK’da (s. 37) sadece Yemen Arapçasına geçen *bāruḥāna* kelimesinin kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 80) bu kelimenin Arapçaya verildiğı bilgisi bulunmaktadır.

Bāṣā (باشا): Bu kelime, Türkçede kullanılan *paşa* kelimesinin Sudan Arapçasındaki kullanım şeklidir. Günüm Türkiye Türkçesinde “1. Osmanlı Devleti zamanında yüksek sivil memurlarla ve albaydan üstün rütbede bulunan askerlere verilen unvan; (askerî terim) Cumhuriyet döneminde general” (TS) anlamında kullanılan bu kelime Sudan lehçesinde günlük hayatta Sudanlı erkekler arasında “sayın” anlamında yaygın kullanılan bir kelimedir. Kelimenin çoğulu *baṣavat* (باشوات) “paşalar” şeklinde kullanılmaktadır. Ayrıca anlamsal açıdan kullanımı da farklılık

göstermektedir (Yahya, 2017, s. 3; SLS, s. 63). Kaymaz (2000, s. 442)'in eserinde bu kelimenin “Havvad bölgesinde bir kuyu adı; Erkek adı” olarak kullanıldığı, çoğulun da *bavāş* şeklinde geçtiği bilgisine rastlanmaktadır. ALTK'da (s. 104) bu kelimenin Irak, Mısır, Suriye, Fas, Cezayir ve Lübnan Arapçasına girdiği ve genellikle kelime başı “b” ile kullanıldığı belirtilmekte, ancak Sudan Arapçasında bu kelimenin kullanıldığına dair bilgilere rastlanmamıştır. TVS'de (s. 677) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgilere rastlanmaktadır.

Bāşbuzuk (باش بوزوق): Türkçede kısaltma grubu kalıbında kullanılan *başbuzuk* “düzensiz topluluk; askerlerin arasına katılmış sivil savaşı; karışık, içinden çıkılmayan” kelimesi, Sudan Arapçasına da geçmiş, ancak Türkiye Türkçesindeki “düzensiz topluluk” anlamıyla değil “başbuzuk, düzensiz ordu” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 63). ALTK'da (s. 38) da bu kelimenin Sudan Arapçasındaki kullanımı *bāşbuzuk*'tur. TVS'de (s. 85) bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Bāşşāviş (باش شاويش): Bu kelime, Türkçe *baş* ve *çavuş* “1. Bir işin veya işçilerin başında bulunan ve onları yöneten sorumlu kimse; 2. Osmanlı Devleti teşkilatında çeşitli hizmetler yapan görevli; 3. Osmanlı ordusunda üst komutanların buyruklarını ast komutanlara ulaştıran görevli; 4. Onbaşıdan sonra gelen ve görevi manga komutanlığı olan erbaş; 5. Askerî okullarda sınıf başkanı” kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşturulan bir birleşik kelimedir. Günümüz Türkiye Türkçesinde “astsubay çavuş; Yeniçeri Ocağının çavuşu” anlamında olup *başçavuş* kalıbıyla da kullanılan bu kelime, Sudan Arapçasına benzeşme neticesinde *bāşşāviş* (bk. *çavuş* maddesi) olarak kullanıma girmiştir. SLS'de (s. 63) Sudan lehçesinde kullanılan bu kelimenin anlamı “askerî bir rütbe”dir. Bu kelime, ALTK'da (s. 36) Sudan Arapçasında kullanılan şekliyle ele alınmış, ancak Sudan lehçesinde kullanımı belirtilmeden diğer lehçelerde kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS'de (s. 84) de “başçavuş” anlamında olup Arapçaya verildiği kaydı bulunmaktadır.

Bereg-berek (بريق-بريق): Türkçede “1. Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, sancak; 2. (mecaz) Öncü; 3. (mecaz) Simge, sembol; 4. (bitki bilimi) Baklagillerde diğerlerinden daha üstte bulunan, daha büyük olan ve çoğunlukla başka bir renkte ve yuvarlakça olan taç yaprağı; 5. (spor) Atletizmdeki bayrak yarışında dört sporcunun elden ele geçirdiği kısa, yuvarlak sopa; 6. (eskimiş) Gerektiğinde indirilip kaldırılan, açılıp kapatılan kol.” Çeşitli anlamlarda kullanılan *bayrak* kelimesi, SLS'de (s. 131) Türkçeden Sudan Arapçasına geçen, hem *bereg* hem de *berek* şeklinde olup, “bayrak; sancak” ve aynı zamanda “bayrağı kaldıran kimse” anlamında kullanılan bir kelime olduğu bilgisi verilmektedir. ALTK'da (s. 40) bu kelimenin diğer lehçelerde kullanıldığı gibi Sudan Arapçasında da kullanıldığı görülmektedir. Ancak Aytaç'ın eserinde Sudan Arapçasındaki bu kelimenin kullanım şekli *berak*'tır. TVS'de (s. 92) bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydı bulunmaktadır.

Bey (بیه): Türkçe asıllı *bey* kelimesi, günümüz Türkçesinde “erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü; erkek özel adları yerine kullanılan bir söz; eş, koca; as; erkek sıfatlarının arkasına eklenir; komutan; zengin, ileri gelen kimse, bay” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime hem *bek* hem de *beh* şeklinde karşımıza çıkmaktadır (SLS, s. 133). ALTK’da (s. 41) Sudan Arapçası için *beh* şeklinde gösterilen kelime, TVS’de (s. 104) de değişik varyantlarıyla Arapçaya verildiği bilgisiyle kaydedilmiştir.

Bimbāşī (بمباشی): Bu kelime, Türkçe *bin* ve *baş* (bk. *baş* maddesi) kelimelerinin bir araya gelerek *-ı* iyelik ekinin getirilmesiyle oluşturulan isim tamlaması kuruluşunda bir birleşik isimdir. Günümüz Türkiye Türkçesinde de “Orduda rütbesi yüzbaşı ile yarbay arasında bulunan ve asıl görevi tabur komutanlığı olan subay” anlamında olup *binbaşı* kelimesi kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu birleşik kelime “*n*” ünsüzünün “*m*”ye dönüştüğü görülmektedir. SLS’de (s. 114) Sudan lehçesinde kullanılan bu kelimenin anlamı “askerlikte bir rütbe; binbaşı”dır. Ancak ALTK’da (s. 43) birleşik kalıbıyla kullanılan bu sözcüğün Sudan Arapçasındaki kullanımı *bikbāşī* olarak kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 114) de bu kelimenin Arapçaya *binbāşī*, *bimbāşī* şeklinde girdiği görülmektedir.

Biyāda (بیاده): Farsçadan Türkçeye geçen *piyāde* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Yaya olarak savaşan askerlerin oluşturduğu sınıf; 2. Bu sınıftan olan asker; 3. Piyon; 4. Bir çift kürekle yönetilen bir tür hafif kayık” (TS). Anlamında kullanılmaktadır. SLS’de (s. 130) Türkçeden Sudan Arapçasına geçtiği belirtilen bu kelime Sudan lehçesinde de “askerlikte bir çeşit yürüyüş; piyade” anlamında kullanılmaktadır. ALTK’da (s. 107) bu kelimenin Sudan Arapçasındaki kullanımı *biyyāda* şeklindedir. TVS’de (s. 695) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Buluk (بلک): Türkçe asıllı olan *bölük* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Bir bütünden ayrılmış olan parça, kısım; 2. Saç örgüsü; 3. Hizip; 4. Takımlardan oluşan, üçü veya dördü bir tabur oluşturan ve öbür birliklerin temeli sayılan birlik; 5. (matematik terimi) On kuralına göre yazılan bir tam sayının, sağdan sola doğru üçer üçer ayrılan basamaklarından her bir üçlü takımı” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime ses değişmelerine uğramakla birlikte hem “askerî bir grup” hem de “insan grubu” anlamına gelmektedir (SLS, s. 114). ALTK’da (s. 44) da bu kelimenin Sudan Arapçasındaki kullanımı *buluk*’tur. Ayrıca TVS’de (s. 132) bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Cabaḥāna (جبانة): Türkçeye Farsçadan geçen bu birleşik kelime, *cebe* + *ḥāne*’den oluşmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *cabaḥāna* şeklinde geçen bu kelime, “cephane, silah ve kurşun imalat edilen yer” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 182). ALTK’da (s. 155) da bu kelimenin Sudan Arapçasındaki kullanımı *cabaḥāna*’dır. TVS’de (s. 85) bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Canābu-Canāb (جناب-جنابو): Türkçeye Arapçadan (*cenāb*) geçen bu kelime, günümüz Türkçesinde “saygı, onur anlamıyla kullanılan bir söz” olarak kullanılmaktadır. SLS’de (s. 214) bu

kelime Türkçeden Sudan Arapçasına geçmiş, özellikle “subaylar için kullanılan saygı sözü, cenap” anlamında olup hem *canāb* hem de *canābu* şeklinde kullanılmaktadır. TVS’de bu kelimeye rastlanmamıştır.

Carabandiyya-carmandiyya (جرمندیه-جرمندیه): SLS’de (s. 191) Farsça kökenli olan (*cehar-bend*) bu kelimenin Sudan Arapçasına Türkçe aracılığıyla geçtiği bilgisi verilmektedir. Sudan Arapçasında bu kelimenin birkaç anlamı bulunmaktadır: “1. Askerlerin malzemelerini toplamak için kullandığı çanta, sırt çantası; 2. Derece derece yükselen askerî rütbe; 3. Şehirlerde iyi eğitim almış, tecrübeli kimse.” TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Cāvīş (جاويش): Türkçe asıllı olan *çavuş* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Bir işin veya işçilerin başında bulunan ve onları yöneten sorumlu kimse; 2. Osmanlı Devleti teşkilatında çeşitli hizmetler yapan görevli; 3. Osmanlı ordusunda üst komutanların buyruklarını ast komutanlara ulaştıran görevli; 4. Onbaşıdan sonra gelen ve görevi manga komutanlığı olan erbaş; 5. Askerî okullarda sınıf başkanı” anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin *çavuş* kelimesinden geldiği bildirilmektedir (SLS, s. 181; Kaymaz, 2000, s. 445). TVS’de (s. 182) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisine rastlanmaktadır.

Cazma (جزمة): Türkçe asıllı olan *çizme* kelimesi, günümüz Türkçesinde “koncu diz kapaklarına kadar çıkan bir ayakkabı türü” anlamına gelmektedir. Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da “çizme” olup kullanım şekli *cazma*’dır (Kaymaz, 2000, s. 406). Ayrıca Sudan halk ağzında (ayakkabı) *cazma miri* (جزمة ميري) “askerî çizme, bot”, çoğulu ise *cizam* (جزم) (ayakkabılar) şeklinde kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 197). TVS’de (s. 206) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisine rastlanmaktadır.

Dabbura (دَبُّورَة): Sudan Arapçasında “askeriyede subayların omuzlarındaki rütbelerini gösteren işaret” anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasında şu deyimde geçmektedir: علي ولد حمدان كير كَمَل الدبابير “Ali oğlu Hamdan Kir dabbābirlerini tamamlamıştır.” Yani omzuna kartal işareti takmış ve yüzbaşı rütbesini kazanmıştır. Kelimenin çokluk şekli dabbābir (دبابير) (Kaymaz, 2000, s. 6; SLS, s. 315). Karaağaç’ın Türkçe sözlüğünde bu kelime bulunmamaktadır.

Damc (دمج): Türkçe “1. Bir şeyin üzerine bir nişan, bir işaret basmaya yarayan araç; 2. Bu araçla basılan nişan, işaret; 3. (mecaz) Bir kimsenin adını kötüye çıkaran, yüz kızartıcı durum; 4. Bir şeyin kime, hangi çağa ait olduğunu gösteren belirgin iz, işaret, nitelik” (TS) anlamına gelen *damga* kelimesinin Sudan Arapçasındaki kullanım şeklidir (bk. *demca* maddesi; ayrıca bk. *damga* maddesi). Sudan Arapçasına giren bu kelimenin anlamı “en iyi nişancıya verilen tüfek”tir (SLS, s. 350). ALTK (s. 44) bu kelimenin Sudan Arapçasındaki kullanımını *damga*’dır. TVS’de (s. 224) bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Delti (دلتي): *Delātiyye* sözünden gelen bu kelime, Sudan Arapçasında “Ordunun önünde giden ve deliler denen düzensiz asker” anlamına gelmektedir. Bu askerler kaplan ve aslan derisinden kıyafetler giyerlerdi. Deli kelimesinden geldiği tahmin edilmektedir. Ed-deltiyye (الدلتية),

Hartum'un doğusunda bir yer adı. (SLS, s. 346; Kaymaz, 2000, s. 446). Bu kelime TVS'de de bulunmaktadır.

Demca (**الدمجة**): Türkçe *damga* kelimesinden alınmıştır (bk. *damc* maddesi). Sudan Arapçasına geçen bu kelime *demca* şeklinde kullanılıp "1. Askerlerin göğsüne takılan metal veya tahta parçası. Bu parçaya askerin adı yazılarak sol tarafa koyulur. Bu sözcüğün aslı eski ve siyah renkli bir Türk parasıydı 2. Anlayışsız ve tavırları kötü olan kişi" anlamında kullanılmaktadır. ALTK'da (s. 56) bu kelimenin Sudan Arapçasında *damga* şeklinde kullanıldığını belirtmektedir.

Dibşik-Dipşik (**دبشك-دبشق**): Türkçe *dipşik* kelimesidir. Sudan Arapçasına geçen bu kelime, "silahın ahşaptan yapılan arka kısmı" anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasında hem "kısa boylu insanlar" için kullanılır hem de bir lakaptır (SLS, s. 316). ALTK'da (s. 58) bu kelimenin Mısır Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS'de (s. 247) de bu kelimenin Arapçaya verildiği belirtilmektedir.

Dușmān (**دشمان**): Farsçadan Türkçeye geçen *dușmān* kelimesi, Sudan lehçesine girerek "savaş yeri" anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 332). TVS'de (s. 269) de bu kelime aynı anlamda Arapçaya verilmiştir.

Farmān-fermān (**فرمان-فيرمان**): Farsçadan Türkçeye geçen *fermān* kelimesi, günümüz Türkçesinde şu anlamlarda kullanılmaktadır: "1. Buyruk, emir; 2. Osmanlı Devleti'nde padişahın verdiği, uyulması gerekli hükümleri taşıyan yazılı buyruk, yarlık." Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime "buyruk, emir, Osmanlı kraliyetin duyurusu, ferman" anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 744). TVS'de (s. 298) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Fașık (**فشيك**): Türkçeye Farsçadan geçen *fișeng* kelimesi, günümüz Türkçesinde *fișek* olarak kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı "Kurşunları saklamak için kullanılan deri cüzdan"dır (SLS, s. 727; Kaymaz, 2000, s. 450). Sudan Arapçasındaki bu kelime, değişik şekilleriyle kullanılmaktadır (bk. *fișink-fașank-fișik* maddesi).

Fișink-fașank-fișik (**فشنك-فشنك-فشيك**): Farsçadan Türkçeye geçen *fișeng* kelimesi, günümüz Türkçesinde "1. Tüfek, tabanca vb. hafif ateşli silahlara, atılmak için sürülen ve içinde barut bulunan bir kovan ile bu kovanın ucuna yerleştirilmiş mermiden oluşan cephaneye; 2. Donanma ve şenliklerde kullanılan çeşitli yanıcı veya patlayıcı maddeler." anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı "barutsuz bir kurşun; fișek"tir (SLS, s. 726-727). TVS'de (s. 305) de bu kelime bulunmaktadır.

Hidevy (**خديوي**): Türkçeye Farsçadan geçen *hidiv* kelimesi, Türkçe Sözlük'te "Osmanlı Devleti'nde Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan sonra Mısır valilerine verilen unvan" anlamındaki kullanımı bulunmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da "imtiyazlı Mısır valisi" olarak geçmektedir (SLS, s. 288). TVS'de (s. 369)'ın sözlüğünde de bu kelimenin Türkçeden Arapçaya *hidevy* şeklinde girdiği bilgisi bulunmaktadır.

Hükumdār (حکمدار): Türkçede bu kelime Arapça *hukm* kelimesi ile Farsça *-dar* ekinden oluşmaktadır. Günümüz Türkçesinde “padişah, kral, hakan gibi taht sahibi devlet başkanı” (TS) anlamına gelen bu kelime Türkçeden Sudan Arapçasına geçmiş, “hükümdar, sultan, komutan” anlamında kullanılmaktadır. ALTK’da (s. 74) bu kelimenin sadece Mısır Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 377) bu kelimenin Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

İnkişāriya (انكشارية): Türkçe asıllı *yeniçeri* “1. Kapı kulu teşkilatının piyade sınıfı; 2. Bir asker sınıftan olan” kelimesi Sudan Arapçasına *inkişarya* şeklinde geçmiş ve bu lehçede “Urkan Sultani döneminde, Balkan Hıristiyanlarından oluşturulan bir ordu” anlamında kullanılmıştır. ALTK’da (s. 136) bu kelimenin *inkişārī* şeklinde Mısır Arapçasında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. Karaağaç (2008, s. 924)’ın sözlüğünde de bu kelimenin Arapçaya verildiği görülmektedir.

İşlāk (إشلاق): Türkçede *kışla, kışlak* “askerlerin toplu olarak barındıkları yapılar bütünü” anlamına gelen kelime Sudan Arapçasında “askerlerin ya da polislerin kaldığı yer, askerler için yapılmış ev mahalle, duvar ve mekân” anlamında kullanılan bir kelimedir. Ayrıca bu kelimenin *kişlāk* (كيشلاق) ve *al-(işlak)* (الإشلاق) şekilleri de vardır. Böylece bu kelimedede hem kelime başı ‘k’ sesi düşürülmüş hem de *ı>i*’ye dönüşmüştür (SLS, s. 43; Kaymaz, 2000, s. 441). TVS’de (s. 504) *kişlāk* olarak geçmiştir.

Kahramān (كهرمان): Farsça asıllı olan *kaḥramān* قهرمان kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlık gösteren (kimse), alp, yiğit; 2. Bir olayda önemli yeri olan kimse” anlamında kullanılmaktadır (TS). Sudan Arapçasında *kahraman* “kahraman” demektir (SLS, s. 866). TVS’de (s. 417) de bu kelimenin Türkçeden Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Kamandān-ḳamandan (كمندان~قمندان): Türkçeye Fransızcadan geçen *commandant* kelimesi, günümüz Türkçesinde *kumandan* şeklinde kullanılıp “komutan” anlamına gelmektedir. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede “kumandan, lider” anlamında kullanılmaktadır. ALTK’da (s. 90) bu kelimenin Mısır ve Irak Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 247) de bu kelimenin Arapçaya verildiği belirtilmektedir.

Kardan-kardun (کردون - كَرْدُن): Türkçeye Farsçadan geçen *gerdun* kelimesi, günümüzde kullanılmayıp Sudan Arapçasına Türkçe aracılığıyla geçen ve “parmaklıklı alan; askerlerin üzerinde döndüğü alan” anlamına gelen bir kelimedir SLS’de (s. 829).

Ḳarvāna (قروانة): Türkçeye İtalyancadan geçen *carovana* kelimesi günümüz Türkçesinde *karavana* “1. Genellikle orduda yemek dağıtımında kullanılan büyük metal kap; 2. Bu kaptan dağıtılan yemek; 3. İnce, yassı elmas; 4. (argo) Atış taliminde hedef tahtasını bile vuramama.” şeklinde kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede ünlünün düşmesiyle *karvāna* şeklinde kullanılmakta ve “askerlere yemek dağıtmak için metalden yapılmış tabak.” (SLS, s. 765; Kaymaz, 2000, s. 451). ALTK’da (s. 81) bu kelimenin Mısır, Yemen, Lübnan

ve Irak Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 448) de bu kelimenin Arapçaya verildiği belirtilmektedir.

Kāş-ḳayş (قاش - قايش): Türkçe asıllı olan *kayış* “1. Bağlamak, tutmak veya sıkmak amacıyla kullanılan, dar ve uzun kösele dilimi; 2. Kol saatinin bileğe bağlanmasını sağlayan, deriden yapılmış gereç; 3. Ustura bilenen cilalı kösele” kelimesi Sudan Arapçasına geçerek *kāş* veya *ḳayş* şeklinde kullanılmaktadır. Sudan Arapçasındaki bu kelimenin anlamı da “kurşunları koymak için kullanılan bir tür kemer” (SLS, s. 802). ALTK’da (s. 83) bu kelimenin Mısır, Yemen, Cezayir ve Irak Arapçasında değişik şekilleriyle kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 467) de bu kelimenin Arapçaya verildiği belirtilmektedir.

Kuhna (كهنه): Farsçadan Türkçeye geçen *köhne* kelimesi, günümüz Türkçesinde işlekliliği azalmış ve “eskiyip yıpranmış, bakımsız kimse; içinde yaşanan zamana göre geride kalmış, eskimiş, çağ dışı” (TS) anlamında kullanılan bir kelimedir. Türkçe aracılığıyla Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin iki anlamı vardır. Birincisi askerlikte kullanılan bir terimdir “silahları yağdan temizlemek için kullanılan kumaş; ayrıca askerlikte birini aşağılamak için kullanılan bir söz; faydasız ve güçsüz biri”, ikincisi ise “ahlakı bozuk kadın”dır. ALTK’da (s. 89) bu kelime ile ilgili Mısır Arapçasında “eski elbise satıcısı” anlamında olan *kuhneḳ* kelimesi kullanılmaktadır. TVS’de (s. 530) de bu kelimenin Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Lāvundī (لاوندي): Türkçeye İtalyancadan geçen *lavanda* kelimesi, günümüz Türkçesinde “lavanta çiçeğinden yapılan ispirotolu esans” (TS) anlamında olup *lavanta* şeklinde kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede ünlü değişmesiyle “bir parfüm adı” anlamını veren *lavundi* şeklinde kullanılmaktadır. Ayrıca Farsçada “bağımsız serbest gönüllü bir asker” anlamında kullanıldığı için Sudan Arapçasında “eski bir Türk ordusunun adı” anlamında da kullanılmaktadır (SLS, s. 765). Aytaç’ın eserinde bu kelimeye rastlanmamış, TVS’de (s. 568)’in sözlüğünde ise bu kelimenin Arapçaya verildiği belirtilmektedir.

Ordu-ordī (أوردو-أردى): Türkçe asıllı olan *ordu* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Bir devletin silahlı kuvvetlerinin tümü; 2. Bu topluluğun başlıca bölümlerinden her biri; 3. Amaç, nitelik vb. yönlerden benzeyen insanların bütünü; 4. Çok sayıda insan, kalabalık.” Anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına hem *ordu* hem de *ordī* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “asker kampı”dır. Kaymaz (2000, s. 450)’ın makalesinde bu kelimenin Sudan Arapçasında ‘*urdī-urdi*’ şeklinde kullanıldığı ve “1. Karargâh, ordu; 2. Dunkula şehrindeki ordunun yeri” anlamına geldiği açıklanmaktadır. ALTK’da (s. 102) bu kelimenin Irak, Mısır, Suriye ve Yemen Arapçasında kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 653) ise bu kelimenin “askeri birlik” anlamıyla Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Nişān (نیشان): Türkçeye Farsçadan geçen *nişān* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. İşaret, iz, belirti, alamet; 2. Nişanlanma sırasında yapılan tören; 3. Evlenmek üzere birbirine söz verme, nişanlanma; 4. Kurşun, taş vb. ile vurulmak istenen hedef; 5. Hedefi vurmak için silah, ok vb.ne

gerekli doğrultuyu verme; 6. Devlet nişanı.” anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede de *nişān* şeklinde kullanılmakta ve “askerlikte yaptığı kahramanlıktan dolayı onurlandırmak için verilen devlet nişanı” anlamını karşılamaktadır (SLS, s. 1000). ALTK’da (s. 101) bu kelimenin Mısır, Libya, Suriye, Cezayir ve Irak Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 642) de bu kelimenin Arapçaya verildiği belirtilmektedir.

Roşān (روشان): Türkçeye Farsçadan giren *ruşen* “aydın, parlak” kelimesi, günümüz Türkçesinde pek kullanılmamaktadır. Osmanlı Devleti döneminde Türkçeden Sudan Arapçasına giren bu kelime, bu lehçede *roşan* şeklinde kullanılıp “silah deposu” anlamına gelmektedir (SLS, s. 413). TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Sancak (سَنجَك): Türkçe asıllı olan *sancak* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Bayrak, liva; 2. Çoğunlukla askerî birliklere verilen yazı işlemeli, kenarları saçaklı ve göndereli bayrak; 3. Gemilerin sağ yanı; 4. Osmanlı yönetim teşkilatında illerle ilçeler arasında yer alan yönetim bölümü, mutasarrıflık.” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime Sudan’da “Türk idaresi dönemi” anlamını karşılamıştır (SLS, s. 486). Karaağaç’ın Türkçe sözlüğünde bulunmaktadır. ALTK’da (s. 111-112) da bu kelimenin diğer lehçelerde görüldüğü gibi Sudan Arapçasında kullanılmaktadır. TVS’de (s. 642) de bu kelimenin Arapçaya verildiği ve “sancak; bayrak” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir.

Sardār (سردار): Türkçeye Farsçadan giren *serdār* “başkomutan” kelimesi, günümüz Türkçesinde daha çok kişi adı olarak kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına giren bu kelime, bu lehçede ünlü değişmesiyle *sardār* şeklinde kullanılıp “Türk ordusunda bir idari görev” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 460). ALTK’de bu kelimeye rastlanmamış; TVS’de (s. 745) ise diğer dillere verildiği gibi Arapçaya da girdiği bilgisi bulunmaktadır.

Savārī-suvār (سوارِي سوار): Türkçeye Farsçadan giren *sevārī* kelimesi, günümüz Türkçesinde “atlı; atlı asker; ticaret gemilerinde kaptanlık yapan kimse” anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede ünlü değişmesi ve ünlü düşmesiyle *savārī* veya *suvār* şeklinde kullanılıp “ata binen, süvari” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 460). ALTK’da (s. 115) bu kelimenin sadece Yemen Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir; TVS’de (s. 779) ise diğer dillere verildiği gibi Arapçaya da girdiği bilgisi bulunmaktadır.

Sinca-sunki (سِنجَة سونكي): Türkçe asıllı *süngü* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Tüfek namlusunun ucuna takılan küçük kılıç biçiminde delici silah; 2. Mezar başına nişan olarak dikilen sırk; 3. Isıtma kazanında kömürün karıştırılmasını sağlayan demir çubuk; 4. Kavlakları düşürmek için kullanılan sivri uçlu, uzun çelik.” Anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime değişime uğrayıp *sinca* şeklini almış ve “1. Tüfeğin namlusuna takılan büyük bıçak; 2. Sudan’da bir ilçe adı, yer adı” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 486). ALTK’da (s.

115) bu kelimenin Sudan Arapçasında *sunkī* şeklinde kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 775)’ın sözlüğünde ise diğer dillere verildiği gibi Arapçaya da girdiği bilgisi bulunmaktadır.

Şol (صول): Türkçe asıllı olan *sol* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Vücutta kalbin bulunduğu tarafta olan, sağ karşıtı; 2. Bu taraftaki yön; 3. Sosyalizme yakın görüşte olan grup; 4. Boksta sol yumrukla vuruş” anlamlarında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına giren bu kelimenin bu lehçedeki anlam farklıdır. Sudan Arapçasında bu kelime “Yaver, yardımcı subayların en üst rütbesi; başçavuş” anlamına gelmektedir (SLS, s. 582). TVS’de (s. 764) bu kelimenin Türkçeden sadece Ermeniceye geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Susta (سوستة): Türkçeye Rumcadan giren *su’sta* kelimesi, günümüz Türkçesinde “emniyet yayı” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede “1. Silah ve çakıda emniyet yayı; 2. Elbiselerde kullanılan fermuar” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 460). ALTK’da (s. 115) bu kelimenin sadece Yemen Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir; TVS’de (s. 779) ise diğer dillere verildiği gibi Arapçaya da girdiği bilgisi bulunmaktadır.

Şalabī (شَلْبِي): Türkçe asıllı *çalap* kelimesi ile Arapça *-ī* ekinin getirilmesiyle oluşan *çelebi* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Bektaşî ve Mevlevî pîrlerinin en büyüklerine verilen unvan; 2. Hıristiyan tüccar; 3. Görgülü, terbiyeli, olgun (kimse)” anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen ve değişime uğrayan *şalabi* kelimesinin bu lehçedeki anlamı ise “Bey, emir; terbiyeli kişi”dir. (Sudan Arapçasında ayrıca “güler yüzlü kız” anlamında *şalabiyye* (شَلْبِيَّة) kelimesi de kullanılmaktadır). ALTK’da (s. 51) bu kelimenin Sudan Arapçasında yer aldığı ve “eğitimci, öğretmen; günümüzde kendini beğenmiş biri” anlamlarında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 188) ise diğer dillere verildiği gibi Arapçaya da girdiği belirtilmektedir.

Şāvīş (شاويش): Türkçe asıllı *çavuş* kelimesi, Sudan Arapçasında hem *cāvīş* hem de *şāvīş* “askeri okullarda sınıf birincisi öğrencilere verilen ad” şeklinde kullanılmaktadır (bk. *cāvīş* maddesi).

Tabān (طبان): Türkçe asıllı olan *taban* kelimesi, Türkçeden Sudan Arapçasına geçerek, bu lehçede “taban, silahın en son kısmı, dipçik” anlamını karşılamaktadır. ALTK’de (s. 119) bu kelimenin sadece Cezayir Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 801) de diğer dillere verildiği gibi Arapçaya da girdiği bilgisi bulunmaktadır.

Tabanca (طبنجة): Türkçe asıllı *tabanca* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Kısa, hafif, cepte veya belde taşınan ateşli silah; 2. Boyacılıkta kullanılan, basınçlı hava yardımıyla boya püskürtmeye yarayan araç” anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, “kısa ve hafif, cepte veya belde taşınan ateşli silah” anlamını karşılamaktadır (SLS, s. 602). ALTK (s. 119) bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 802) de diğer dillere verildiği gibi Arapçaya da girdiği bilgisi bulunmaktadır.

Ṭābur-tābur (تابور-طابور): Türkçe asıllı *tabur* kelimesi, “dört bölükten kurulan, bir binbaşının komutasındaki asker birliği; küme, yığın, grup” anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, tekili *tābur*, çoğulu ise *tavābir* (توابير) “taburlar, saflar” şeklinde kullanılmaktadır. Sudan Arapçasında bu kelimenin esas olarak iki anlamı bulunmaktadır: 1. Tabur (saf, sıra); 2. Muhalif, isyancı veya muhalefet yapan kimse.” anlamına gelmektedir. (SLS, s. 136, 600). ALTK’da (s. 119) bu kelimenin Arap lehçelerinin pek çoğunda kullanıldığı gibi Sudan Arapçasında da bulunduğu bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 803) de bu kelimenin Arapçaya geçtiği belirtilmektedir.

Ṭabya (طابية): Türkçeye Arapçadan geçen *ta’biye* kelimesi, günümüz Türkçesinde “bir bölgeyi savunmak için yapılan ve silahlarla güçlendirilen yapı” (TS) anlamına gelmektedir. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da “düşmana karşı kullanılan askerî bina, kule ve kale.” Sudan Arapçasında bu kelime “yabancı işgalin direncini ve Sudanlılar arasındaki mücadelenin ruhu”nu simgelemektedir (SLS, s. 602). ALTK’da (s. 120) bu kelimenin Cezayir ve Mısır Arapçasına girdiği gibi Sudan Arapçasında da bulunduğu bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 803) de bu kelimenin Arapçaya geçtiği belirtilmektedir.

Ṭakīm (طَاقِم): Türkçe asıllı olan *takim* kelimesinin günümüz Türkçesindeki karşılığı pek çok anlamı bulunmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *takim* şeklinde geçerek bu lehçede “1. Birbirini tamamlayan şeylerin tümü. Takım elbise, 2. Düzine; 3. İdare heyeti, yönetici takımı” (bk. *Giyim-kuşam, dokuma, kumaş ile ilgili kelimeler: takim* maddesi) anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 612). ALTK’da (s. 121) bu kelimenin sadece Sudan Arapçasında kullanılmayıp diğer lehçelerde kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 807) bu kelimenin Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Tarasāna (ترسانة): Türkçeye İtalyancadan geçen *tersana* kelimesi, “gemi yapılan yer, gemilik, tezgâh” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime hem ünlü türemesi hem de ünlü değişmesi sonucunda *terasāna* şeklinde olup “silah fabrikası, silah deposu” anlamında kullanılmaktadır (Yahya, 2017, s. 4; SLS, s. 147). ALTK’da (s. 125) bu kelimenin Cezayir ve Mısır Arapçasına girdiği gibi Sudan Arapçasında da bulunmaktadır. TVS’de (s. 839) de bu kelimenin Arapçaya geçtiği ve Arapçada farklı şekillerde kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır.

Ṭile (التيلة): Türkçe asıllı olan *tel* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Türlü metallere yapılmış, kopmaya karşı bir direnç gösteren ince uzun nesne; 2. Bu nesneden yapılmış veya bu nesne biçiminde olan; 3. Tencere, çaydanlık vb.ni ovarak temizlemek için kullanılan nesne; 4. İnsan saçını oluşturan ipçik; 5. Bazı organizmaların demet durumundaki oluşumunu meydana getiren ipçiklerin her biri, lif.” anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına kelime sonu ünlü türemesiyle geçen *tile* kelimesinin anlamları ise (bk. *tel* maddesi) “1. Tel, teller. Silahın parçalarını birbirine bağlamak için kullanılan parça; 2. İnsanı boğmak için telden yapılan bir çeşit bağ; 3.

Pamuk için kısa telli (قصير التيلة) ve uzun telli (طويل التيلة) terimlerini karşılar; 4. Renkli boncuklardan yapılan kolye.”dir (SLS, s. 178). ALTK’da (s. 123) bu kelimenin Irak, Cezayir ve Suriye Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 830) de bu kelimenin Arapçaya geçtiği ve Arapçada farklı şekillerde kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır.

Titik (تتك): Türkçe asıllı olan *tetik* kelimesi, günümüz Türkçesinde “ateşli silahlarda ateşlemeyi sağlamak için çekilen küçük parça” (TS) anlamına gelmektedir. Şerif Avn’nin verdiği bilgiye göre, Türkçeden Sudan Arapçasına geçen *tetik* kelimesi, bu lehçede de “tetik; silah patlama iğnesi” anlamında kullanılmaktadır. ALTK’de (s. 102) bu kelimenin sadece Mısır Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 841) de bu kelimenin Arapçaya verildiği ve Arapçada *titik* şeklinde kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır.

Türkāş (تركاش): Farsçadan Türkçeye geçen *tirkeş* kelimesi, Türkçeden Sudan Arapçasına geçmiş ve “1. Deriden yapılan kap içine süngü konulur. 2. Çöl bölgesinde *türkāş*, Orduda hizmet eden kişi” anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasında bu kelime, bir deyimde şöyle geçer : أخدم التركاش ولو ببلاش “Hükümete beleş dahi olsa, hizmet et!” (SLS, s. 148). TVS’de (s. 847) *tirkeş* kelimesinin Türkçeden başka dillere verildiği bilgisine rastlanmış, ancak bu diller arasında Arapçanın bulunmadığı görülmüştür.

Unbāšī-umbāšī (امباشي-اونباشي): Türkçe *onbaşı* birleşik kelimesinden Sudan Arapçasında *unbāšī-umbāšī* şekline dönüşen bu kelime, günümüz Türkçesinde “on ere kumanda eden asker, erin üstündeki ilk rütbe” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede “askerlikteki en küçük rütbe” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 51). ALTK’da (s. 102) da bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. Ayrıca TVS’de (s. 652) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Urta (اورطة): Türkçe *orda* kelimesinden Sudan Arapçasında *urta* şekline dönüşen bu kelime, günümüz Türkçesinde “1. Bir devletin silahlı kuvvetlerinin tümü; 2. Bu topluluğun başlıca bölümlerinden her biri; 3. Amaç, nitelik vb. yönlerden benzeyen insanların bütünü; 4. Çok sayıda insan, kalabalık” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede “bin kişiden fazla bir asker grubu” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 36; ALTK, s. 107).

Yuzbāšī (يوزباشي): Türkçe asıllı olan *yüzbaşı* kelimesi, günümüz Türkçesinde “Orduda rütbesi üsteğmenle binbaşı arasında olan subay” anlamına gelmektedir (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede de aynı anlamda kullanılmaktadır (SLS, s. 1096). ALTK (s. 137)’in çalışmasında da bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. Ayrıca TVS’de (s. 939) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

4.1.1.3. Meslek adlarıyla ilgili kelimeler: Āczācī (اجزجي): Arapça *ecza* ve Türkçe *-ci* ekinden oluşan bu kelime, Sudan Arapçasında *aczācī* şeklinde kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde “eczacılık fakültesinden mezun olarak eczacılık mesleğini yapmaya hak kazanmış

kimse” (TS) anlamına gelen bu kelime, Sudan Arapçasında da “eczanede çalışan kimse” anlamına gelmektedir. Kasım’ın (2002, s. 30) hazırladığı sözlükte yer alan bu kelimenin Sudan Arapçasına Türkçeden geçtiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Aytaç’ın (2021, s. 62) *Arap Lehçelerindeki Türkçe Kelimeler* (ALTK) adlı çalışmada da bu kelime Arap lehçelerinden Sudan Arapçasında geçtiği de belirtilmektedir. TVS’de (s. 273) de bu kelimenin Arapçaya geçtiği belirtilmektedir.

Al-komsancī (الكؤمسنجي): Arapça *al* ve Türkçeye Fransızcadan geçen *komisyon* kelimesine getirilen Türkçe *-ci* ekiyle oluşturulan bu kelime, Türkiye Türkçesinde “bir iş karşılığında yüzde alan kimse” (TS) anlamına gelmektedir. Arapçaya “ithalatçı, komisyoncu” olarak geçen bu kelimenin (TVS, s. 520) Sudan lehçesinde fazla kullanılmadığı görülmektedir.

‘Arabacī (اربيجي): Türkçe *araba* ve *-cı* ekiyle oluşturulan ve Türkiye Türkçesinde “arabayı süren, arabayı yapan veya satan kimse” (TS) anlamına gelen bu kelime, Sudan lehçesinde “arabalarla ilgilenen kişi” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 34; ALTK, s. 32). TVS’de (s. 36) de bu kelimenin diğer dillere verildiği gibi Arapçaya da girdiği belirtilmektedir.

Ataşcī (عطشجي): Türkçeye Farsçadan geçen *ateş* ve Türkçe *-cı* ekinden oluşan bu kelime, Türkiye Türkçesinde “fabrika, vapur, lokomotif vb. ateşle işleyen yerlerde ocaklara kömür atıp ateşin sürekli yanmasını sağlayan kimse, kazancı, ocakçı...” (TS) anlamına gelmektedir. Sudan Arapçasına giren bu kelime, bu lehçede “tren şoförünün yardımcısı; yangın adamı” olarak kullanılmıştır (SLS, s. 655). ALTK’da (s. 33) da bu kelimenin Sudan Arapçasında bulunup “ateşçi” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir. Bu kelimenin TVS’de (s. 51) de yer aldığı görülmekte ve Arapçada “lokomotif makinisti” olarak kullanıldığı belirtilmektedir.

Baltacī (بالتجي): Türkçe *balta* ve *-cı* ekinden oluşan bu kelime, Türkiye Türkçesinde birkaç anlamda kullanılmaktadır: 1. Balta yapan veya satan kimse; 2. Odun kırıcı; 3. Yangın söndürme kuruluşlarında balta kullanan er, baltalı; 4. Önceleri sefer sırasında çalılık ve ormanlık yerleri temizlemek, yol açmak, çadırları kurup kaldırmak, yükleri bindirip indirmekle, sonraları kızlar ağasına bağlı olarak sarayı koruma ve sarayın dış hizmetlerini yapmakla görevli kimse, baltalı (TS). SLS’nin (s. 113) sözlüğünde Sudan Arapçasında bulunan bu kelimenin “yaramazlık yapan ya da başkalarına saldıran kişi” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir. ALTK’da (s. 36) bu kelimenin Sudan Arapçasında bulunduğu ve “1. Balta taşıyan kimse ve 2. İnsanları korkutmakta gücüne güvenen kişi” anlamına geldiği belirtilmektedir. TVS’nin (s. 77) sözlüğünde de bu kelimenin Arapçaya geçtiği ve “baltacı, eskiden sultanların saraylarında harem muhafızlığı yapan ve balta taşıyanlar” anlamında kullanıldığı bilgilerine rastlanmaktadır.

Banşar (بنشر): Türkçeye Farsçadan geçen *pence* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları; 2. Ayakkabının tabanındaki kösele; 3. (mecaz) Etkisinden kurtulmak olanaksız, etkisi çok olan güç; 4. (halk ağzında) El” (TS) anlamları karşılıkmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “lastik

tamircisi”dir (SLS, s. 96). Aytaç’ın eserinde bu kelime bulunmamaktadır. TVS’nin (s. 685) sözlüğünde de Arapçaya verildiği bilgisi geçmektedir.

Bāş (باش): Türkçe asıllı olan bu kelimenin, Türkçede pek çok anlamı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları “1. Kafa, ser; 2. Bir topluluğu yöneten kimse; 3. Başlangıç; 4. Temel, esas”tır (TS). Sudan Arapçasına geçen bu kelime, hem meslek adı karşılar hem de bir sıfat olarak kullanılır. ALTK’de (s. 37) bu kelimenin anlamları “şef”, “birinci” şeklinde belirtilmektedir. Yahya’nın (2017, s. 3) ve SLS’de (s. 63) bu kelime “müdür ya da çalışanların büyüğü, şef” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, bāş mühendis (باشمهندس) “Mühendislik bölümlerinde okuyan veya çalışan kimseler için “beyefendi” anlamında bir unvandır; makine, inşaat gibi sektörlerde çalışan usta veya uzman”dır. TVS’de (s. 84) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Bāştamarcī (باش تمارجي): Türkçe *baş+damar* ve *-cı* ekinin getirilmesiyle oluşturulan bu kelimenin, Türkiye Türkçesindeki karşılığı başhemşire olarak ifade edilebilir. Sudan Arapçasında bu kalıpla kullanılan bu kelimenin anlamı “hemşirelerin büyüğü; hastanede iğne vuran kişi”dir (SLS, s. 63). ALTK’da (s. 37) Sudan Arapçasına *baş* kelimesinin geçtiği belirtilmekte; TVS’de (s. 84, 224) de *baş* kelimesi ve *damar* kelimesinin Arapçaya verildiği belirtilmektedir.

Bosṭacı (بوسطجي): İtalyancadan Türkçeye geçen *posta* kelimesine Türkçe *-cı* ekinin getirilmesiyle oluşturulan bu kelime, Türkiye Türkçesinde “mektup, gazete, havale, paket vb.ni gönderilen yere ulaştırılan posta idaresi görevlisi” (TS) anlamına gelmektedir. Türkçeden Sudan Arapçasına geçtiği belirtilen bu kelimenin anlamı da “mektubu taşıyan ya da dağıtan kişi, postacı”dır (SLS, s. 94). TVS’de (s. 697) de bu kelimenin Arapçaya verildiği belirtilmektedir.

Buhyeci (بوهيجي): Türkçe *boya* ve *-cı* ekiyle oluşturulan bu kelime, günümüzde Türkiye Türkçesinde birkaç anlamda kullanılmaktadır: “1. Renk vermek, dış etkilerden korumak için eşyanın üzerine sürülen veya içine katılan renkli madde; 2. Resim yapmak için kullanılan kuru, sulu veya yağlı boya; 3. Aldatıcı görünüş”. Sudan Arapçasına geçen bu kelime fonetik değişmelere uğrayarak *buhyeci* şeklinde kullanılmakta olup “boyacı ve süsleyici” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 122). ALTK’da (s. 44) bu kelimenin Arap lehçelerindeki varlığından söz edilmekte, ancak Sudan Arapçasında kullanıldığı belirtilmemektedir. TVS’de (s. 126) bu kelimenin Türkçeden Arapçaya verildiği belirtilmekte ve “boyacı, badanacı” anlamında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır.

Dāda (دادة): Türkçeye Farsçadan geçen *dādu* kelimesi, Türkiye Türkçesinde *dadı* “evlerde çocuğa bakan kimse, daye” olarak kullanılmaktadır (TS). SLS’de (s. 311) Türkçeden alınan bir kelime olarak gösterilen *dāda* “hizmetçi veya çocuklara bakan kadın” anlamında kullanılmaktadır. ALTK’da (s. 56) da bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 218) de bu kelimenin diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgilerine ulaşılmaktadır.

Daftardār (دفتردار): Arapça *defter* ve Farsça *-dār* ekinden oluşturulan bu kelime günümüz Türkiye Türkçesinde “1. Bir ilin para işlerini yöneten en üst düzeydeki görevli; 2. Osmanlılarda

maliye işlerinin en yüksek yetkilisi veya illerde maliye işleriyle uğraşan görevli” anlamında olup *defterdar* olarak kullanılmaktadır. SLS’de (s. 336) de bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığına dair bilgiler bulunmaktadır. ALTK’da (s. 57) bu kelimenin sadece Mısır Arapçasında kullanıldığı bilgisine rastlanmakta, TVS’de (s. 231) de Arapçaya verildiği belirtilmektedir.

Dastur (دستور): Bu kelime, Türkçeye Farsçadan (*destur*) geçmiştir. Günümüz Türkçesinde bu kelime “1. İzin, müsaade; 2. ‘Yol verin, savulun, izin verin’” anlamlarında kullanılan bir söz; 3. Karanlık, ıssız yerlere pis veya atık dökerken cin çarpmasın diye yüksek sesle söylenen bir söz” anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçtiği belirtilen (SLS, s. 331) bu kelimenin, “izin” anlamında kullanılmasının yanı sıra “pis su dökerken cin çarpması” ve “cinle uğraşan kadın” anlamları bulunmaktadır. TVS’de (s. 240) de bu kelimenin Arapçaya verildiği ve sadece “destur, izin” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir.

Dubcī (دوبجي): Türkçe asıllı *top* kelimesinden *-cı* ekiyle türetilen bir kelimedir. Türkiye Türkçesinde bu kelimenin anlamı “1. Topların kullanılışı, bakımı üzerine yetiştirilen asker sınıfı; 2. Furolcu; 3. (argo) Sınıfta kalmış öğrenci”dir. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “Askerlere yemek pişiren; askerlikte bulaşıkları yıkayan kimse”dir. ALTK’da (s. 127) da bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 346) bu kelimeye rastlanmamıştır.

Hāncī-hānaci (خانجي-خانجي): Türkçeye Sudan Arapçasına geçen bu kelime Farsça *hān* ve Türkçe *-cı* ekinden oluşmaktadır. Türkçeye Farsçadan geçen *hān* “yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların konaklamalarına yarayan yapı; büyükşehirlerde serbest mesleklerde çalışanların oda veya daire tutup çalıştıkları birkaç katlı yapı” kelimesi, günümüz Türkçesinde de *hanacı* “han işleten kimse” şeklinde kullanılmaktadır (TS). Sudan Arapçasında da “han işleten kimse, han sahibi” (SLS, s. 283-308) anlamında kullanılan bu kelime, ALTK’da (s. 70) da bu kelimenin Sudan Arapçasında “konaklama yeri sahibi” ve “günümüzde özel isim” anlamında olup *hāncī* şeklinde kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 346) bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisine rastlanmaktadır.

Hovvāca (خوارجة): Türkçeye Farsçadan geçen *hoca* kelimesi, günümüz Türkiye Türkçesinde “Müslümanlıkta din görevlisi; öğretmen; akıl öğretene, öğüt veren kimse; medresede öğrenim gören sarıklı, cübbeli din adamı” anlamında kullanılmaktadır. Kasım’ın (SLS, s. 306) verdiği bilgiye göre, Türkçeden Sudan Arapçasında geçen bu kelimenin hem “hoca” hem de “yeşil gözlü, beyaz, sarışın Avrupalı” anlamında kullanıldığı görülmektedir. ALTK’da (s. 73) bu kelimenin Arap lehçelerinde kullanıldığı, ancak Sudan lehçesinde kullanılmadığı gösterilmektedir. TVS’de (s. 371) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği ve hem “hoca” hem de “kâtip, yazıcı” anlamında kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır.

Hudurcī (خضرجي): Türkçeye Arapçadan geçen *hudr* “yeşillik” kelimesi (Çağbayır, 2017, s. 664), Osmanlı Türkçesinden Sudan Arapçasına *-çi* ekinin getirilmesiyle *hudurçī* şeklinde geçmiş

ve Sudan Arapçasında “zerzevatçı, manav; yeşillik satan kimse” anlamında kullanılmaktadır. Kaymaz (2000, s. 446)’ın çalışmasında da bu kelimenin hem *hadurcī* hem de *hudurcī* “zerzevatçı, manav” şeklinde kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. ALTK ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Hāzandār (خازندار): Arapça *hazīne* ve Farsça *-dār* ekinden oluşturulan bu kelime günümüz Türkiye Türkçesinde “bir hazineyi bekleyen, yöneten kimse” (TS) anlamında olup *hazinedar* olarak kullanılmaktadır. SLS’de (s. 293) de bu kelimenin “malı muhafazaya alan memur” veya “hazineyi bekleyen, yöneten kimse” anlamında olup Sudan Arapçasında kullanıldığına dair bilgiler bulunmaktadır. ALTK’da (s. 72) bu kelimenin Sudan Arapçasında *hazindār* “sayman, sarraf” şeklinde kullanıldığı bilgisine rastlanmakta, TVS’de (s. 362) de bu kelimenin Arapçaya verildiği belirtilmektedir.

Kahrabçī (كهربي): Türkçeden Sudan Arapçasına geçen *kahrabā* (bk. *diğer kelimeler: kahrabā* maddesi) kelimesinden türeyen *kahrabçi* kelimesi, bu lehçede “elektrikçi” anlamında kullanılmaktadır.

Karakun-çarğun-çarağul (كراكون-قرقون-قراغون): Türkçeden Sudan Arapçasına geçen *karakol* kelimesi (bk. *mekân ve yer isimleriyle ilgili kelimeler: karakon* maddesi), bu lehçede *karakun-çarğun/çarağul* şeklinde kullanılıp “yolu koruyan kimse” olarak da kullanılmıştır (SLS, s. 760).

Mahzancī (مخزنجي): Türkçeye Arapçadan geçen *mahzen* kelimesi, günümüz Türkiye Türkçesinde *-cı* ekini almadan “yapılarda yer altı deposu” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Şerif Avn’nin verdiği bilgiye göre, Türkçeden Sudan Arapçasında geçen bu kelimenin “hazineci, silah deposunun sorumlusu” anlamında kullanıldığı görülmektedir. ALTK’da (s. 95) bu kelimenin Mısır Arapçasında kullanıldığı, Sudan lehçesinde kullanılmadığı gösterilmektedir. TVS’de (s. 580) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği ve “ayniyat memuru” anlamında kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır.

Makvacī (مكوجي): Türkçeye İtalyancadan geçen *macchina* kelimesi, günümüz Türkiye Türkçesinde *-cı* ekini alarak *makineci* şeklinde kullanılıp “makine satan kimse; işlerinde makine kullanmayı tercih eden kimse; belli bir desen ve şekilde kesimi yapılmış kumaş, deri, kürk vb. parçaların makine ile birleştirilmesi işlemi yapan kimse” anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin “ütücü, ütü işini yapan kimse” anlamında kullanıldığı görülmektedir. ALTK’da (s. 95) bu kelimenin Suriye ve Irak Arapçasında kullanıldığı, Sudan lehçesinde kullanılmadığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 581) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği ve “makineci” anlamında kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır.

Samarcī (سمسرجي): Türkçeye Arapçadan geçen *simsār* kelimesi, günümüz Türkiye Türkçesinde “komisyoncu” (TS) anlamında kullanılmaktadır. SLS’de Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin Türkçe *-ci* eki ve ünlü değişmesiyle *samarcī* şeklini alarak

“komisyoncu” anlamında kullanıldığı görülmektedir. ALTK’da bu kelimeye rastlanmamıştır. TVS’de (s. 759-760)’ın sözlüğünde ise başka dillere verilen bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisine rastlanmamıştır.

Samkarcī (سمكرجى): Türkçeye Farsçadan geçen bu kelime, *sīm* “gümüş” kelimesi ile Farsça *-ger* ekinden oluşmaktadır” (TS). Günümüz Türkiye Türkçesinde “gümüş; genellikle işlemlerde kullanılan, gümüş görünüşünde ve parlaklığında olan iplik vb.” anlamında olan *sim* kelimesi kullanılmaktadır. Farsça *sīm* + Farsça *-ger* + Türkçe *-cı* ekinden oluşan bu kelime SLS’de (s. 483) Türkçeden Sudan Arapçasına geçtiği ve “demir ve maden ile ilgilenen kimse” anlamında kullanıldığı görülmektedir. ALTK’da (s. 114) bu kelimenin hem Irak *semkerī* hem de Sudan Arapçasında *samkarcī* şeklinde kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 759) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği ve “gümüş işleri yapan” anlamında kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır.

Ta’limcī (تعلمجى): Türkçeye Arapçadan geçen *ta’līm* kelimesi, günümüz Türkiye Türkçesinde *-cı* ekini almadan “öğretim; alıştırma; uygulamalı olarak yapılan askerlik eğitimi” (TS) anlamında kullanılmaktadır. SLS’de Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin “öğretici, askerlere eğitim veren kimse” anlamında kullanıldığı görülmektedir. ALTK’da (s. 95) bu kelimenin Mısır Arapçasında kullanıldığı, Sudan lehçesinde kullanılmadığı gösterilmektedir. TVS’de (s. 810) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği ve “öğretici, öğretmen” anlamında kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır.

Tafakcī-tafakşī (تفكشى - تفكجى): Türkçeye Farsçadan geçen *tufeng* kelimesi Türkçe *-cı* ekini alarak *tüfekçi* olarak kullanılmaktadır. Günümüz Türkiye Türkçesinde “tüfek yapan, onaran veya satan kimse; padişah ve sarayı korumakla görevli olan; savaş gereçleri, silah yapımı ve onarımı ile uğraşan asker sınıfından olan kimse” (TS) anlamında kullanılmaktadır. SLS’de (s. 153) Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin “tüfek yapan, demir yapan kimse” anlamında kullanıldığı görülmektedir. ALTK’da (s. 128) bu kelimenin Mısır, Suriye ve Yemen Arapçasında kullanıldığı, Sudan lehçesinde kullanılmadığını belirtmektedir. TVS’de (s. 867) de bu kelimenin Arapçaya verildiği ve “tüfekçi” anlamında kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır.

Tamarcī (تمرجى): Türkçeye Farsçadan geçen *tīmār* kelimesi Türkçe *-cı* ekini alarak günümüz Türkiye Türkçesinde *tumarıcı* “tumar yapan kimse, pansumancı” (TS) anlamında kullanılmaktadır. SLS’de Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bir fiil olarak “iyileştirmek ve tedavi etmek” anlamında, ayrıca “hastabakıcı, hemşire, doktor” anlamında da kullanıldığı görülmektedir. ALTK’da (s. 126) bu kelimenin Mısır Arapçasında *tumaracı* olarak kullanıldığı, Sudan lehçesinde de *tamarcī* “hasta bakıcı, hemşire” şeklinde kullanıldığını belirtilmektedir. TVS’de (s. 867) de bu kelimenin Arapçaya verildiği ve “hasta bakıcı” anlamında kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır.

Tarzī (ترزى): Türkçeye Farsçadan geçen *derzī* kelimesi günümüz Türkiye Türkçesinde “giysi biçip diken kimse, dikişçi; giysi dikilen yer, terzihane” (TS) anlamında kullanılmaktadır.

Şerif Avn'nin verdiği bilgiye göre, Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin “dikici, terzi” anlamında kullanıldığı görülmektedir. ALTK'da (s. 126) bu kelimenin Yemen ve Suriye Arapçasında *terzī* şeklinde kullanıldığı, Mısır ve Sudan Arapçasında ise *tarzī* şeklinde kullanıldığını belirtilmektedir. TVS'de (s. 840) de bu kelimenin Arapçaya verildiği ve “terzi” anlamında kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır.

Usta-ustaz (اصطي): Türkçeye Farsçadan geçen *ustād* kelimesi, günümüz Türkiye Türkçesinde “bir zanaatı gereği gibi öğrenmiş olan ve kendi başına yapabilen kimse; zanaat öğreticisi; zanaatçılar için unvan; eli uz, işinin eri, becerikli, mahir; Osmanlı Devleti'nde saraydaki cariyeye ve hizmetlilerin kıdemlisi; akıl veren veya öğreten kimse” (TS) anlamında kullanılmaktadır. SLS'de (s. 39, 41) Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin “mahir, becerikli; büyük sanayici; usta” anlamında kullanıldığı ve hem *usta* hem de *ustaz* şeklinde kullanıldığı görülmektedir. ALTK'da (s. 130) bu kelimenin Türkçeden Sudan lehçesine girdiği belirtilmektedir. TVS'de (s. 877) de bu kelimenin Arapçaya verildiği ve “usta, mahir; ev işlerinde becerikli” anlamında kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır.

4.1.1.4. Yiyecek-içecek ile ilgili kelimeler: Akşī (اقشي): Türkçe asıllı *aşçı* “1. Yemek pişirmeyi meslek edinen kimse; 2. Yemek pişirip satan kimse; 3. Yemek yenilen dükkân, aşevi, lokanta” (TS) kelimesinden Sudan Arapçasında *akşī* şeklinde geçtiğini düşünen Kasım (SLS, s. 46), bu lehçede “bir Havsa kabilesi tarafından yapılan güzel bir şekilde kızartılmış et” anlamında olduğunu bildirmektedir. TVS'de (s. 47) *aşçı* kelimesinin Arapçaya verildiği bilgisine rastlanmaktadır.

Baklāva (بقلوة): Türkçe asıllı olan *baklava* kelimesinin Türkçedeki anlamları “1. Çok ince yufkadan yapılarak arasına kaymak, fıstık, ceviz, badem vb. konulup pişirilen ve üzerine şeker şerbeti dökülen bir tatlı türü; 2. Eşkenar dörtgen biçiminde olan nesne”dir (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin anlamları ise “undan yapılan fıstıklı bir tatlı”dır. Sudan lehçesinde baklavaya hem *baklava* hem de *pasta* kelimeleri kullanılır (SLS, s. 107). ALTK'de (s. 35), bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı gibi diğer Arap lehçelerinde kullanıldığı da belirtilmektedir. TVS'de (s. 72) bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Bāluza (بالوظة): Farsçadan Türkçeye geçen *paluze* kelimesi günümüz Türkçesinde kullanılmayıp Osmanlı Türkçesinde “1. Süzölmüş; durulmuş; arı duruma gelmiş olan; 2. Nişasta ve şeker ile yapılmış olan pelte tatlısı” (Çağbayır, 2017, s. 1322) anlamında kullanılmıştır. Türkçeden Sudan Arapçasına *bāluza* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da “bir tür tatlı”dır (SLS, s. 52; Kaymaz, 2000, s. 442). ALTK'de (s. 104) bu kelimenin sadece Yemen lehçesinde kullanıldığı görülmektedir. TVS'de (s. 671) ise Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Bāsta (باسطة): İtalyancadan Türkçeye geçen *pasta* kelimesi “İçine katılmış türlü maddelerle özel bir tat verilmiş, fırında veya başka bir yolla pişirilerek hazırlanmış bir tür hamur tatlısı” (TS)

anlamını karşılamaştır. Türkçeden Sudan Arapçasına *basta* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “baklava”dır (SLS, s. 61). ALTK’de ve TVS’de kelimeye rastlanmamıştır.

Bāsturma (باسطرمة): Türkçe asıllı olan *pasturma* kelimesinin Türkçedeki anlamları “Tuz, çemen, kırmızıbiber karışımının et üzerine sürülerek güneşte veya iste kurutulması yoluyla yapılan yiyecek”tir (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına *basturma* şeklinde geçen bu kelimenin anlamı ise “kurutulmuş bir et türü”dür (SLS, s. 63). ALTK’de (s. 105), bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı gibi diğer Arap lehçelerinde kullanıldığı da belirtilmektedir. TVS’de (s. 677) bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Boğāşa (بغاشة): İtalyancadan Türkçeye geçen *focaccia* Türkçede *poğaç* şeklinde kullanılıp “İçine peynir, kıyma vb. konarak hazırlanan bir tür tuzlu çörek” anlamına gelmektedir. Türkçeden Sudan Arapçasına *boğāşa* şeklinde geçen bu kelimenin anlamı “1. Peynirden yapılan bir çeşit tatlı; 2. Şişman”dır (SLS, s. 104; Kaymaz, 2000, s. 443). ALTK’de (s. 107), bu kelimenin sadece Mısır Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 695) bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Bumbār-bunbār-munbār (بومبار-بونبار-مونبار): Farsçadan Türkçeye geçen *mebār/mubār* kelimesi günümüz Türkçesinde *bumbar* şeklinde kullanılıp “1. Büyükbaş ve küçükbaş hayvanların kalın bağırsağı; 2. Bu bağırsağa ciğer, kıyma, pirinç veya bulgur doldurularak yapılan yemek; 3. Soğğun girmesini önlemek için kapı ve pencere aralıklarına takılan, içi pamuk dolu, uzun bez kılıf” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da “küçükbaş ve büyükbaş hayvanların kalın bağırsağından yapılan dolma”dır (SLS, s. 116; Kaymaz, 2000, s. 442). ALTK’de bu kelimeye rastlanmamıştır. TVS’de (s. 139) ise Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Burğul (بُرْغُل): Türkçe asıllı olan *bulgur* kelimesinin Türkçedeki anlamları “1. Kaynatılıp kurutulduktan ve kabuğu çıkarıldıktan sonra kırılan buğday; 2. Sert ve ufak taneler durumunda yağın kar, ebebulguru”dur (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına *burğul* şeklinde geçen bu kelimenin anlamı ise “1. Bulgur; buğday; 2. Pilav”dır (SLS, s. 86; Kaymaz, 2000, s. 443). ALTK’de (s. 45), bu kelimenin Sudan Arapçasında değil diğer Arap lehçelerinde kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 138) bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Buza (بُوزَة): Türkçe asıllı olan *boza* kelimesinin Türkçedeki anlamları “Arpa, darı, mısır, buğday vb. tahılların hamurunun ekşitilmesiyle yapılan koyuca, tatlı veya mayhoş içecek”tir (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına *buza* şeklinde geçen bu kelimenin anlamı ise “bir çeşit tatlı içecek”tir (SLS, s. 126; Kaymaz, 2000, s. 442). ALTK’de bu kelimeye rastlanmamıştır. TVS’de (s. 129) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Durduma-dandurma (دوردمة-دندورمة): Türkçe asıllı olan *dondurma* kelimesinin Türkçedeki anlamı “Şekerli sütün veya meyve sularının dondurulmasıyla hazırlanan soğuk yiyecek”tir (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına *durduma/dandurma* şeklinde geçen bu kelimenin

anlamı da aynıdır (SLS, s. 353). ALTK'da (s. 59-60) bu kelimenin Sudan Arapçasında görüldüğü gibi Suriye, Irak ve Mısır Arapçasında kullanıldığı bilgisine rastlanmıştır. TVS'de (s. 258) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Giyma (غيمة): Türkçe asıllı olan *kıyma* kelimesinin Türkçedeki anlamı “1. Çekilmiş et; 2. Küçük kuşbaşı etlerden kavru olarak yapılmış kışlık kavurma”dır (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına *giyma* şeklinde geçen bu kelimenin anlamı “kızartılmış patates ile kıymadan yapılan bir çeşit yemek”tir (SLS, s. 353). ALTK'da (s. 87) bu kelimenin sadece Irak ve Libya Arapçasında kullanıldığı bilgisine rastlanmıştır. TVS'de (s. 506) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Huṣāf (خُشَاف): Farsçadan Türkçeye geçen *hoş+āb* kelimesi *hoşaf* şeklinde kullanılıp “Bütün veya dilimler hâlindeki kuru meyvenin şekerli suyla kaynatılmasıyla yapılan bir tatlı türü” (TS) anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *huṣāf* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da “dilimler halinde kaynatılmış meyve; hoş su”dir (SLS, s. 294; Kaymaz, 2000, s. 446). ALTK'de (s. 73) bu kelimenin Sudan lehçesinde kullanılmayıp diğer lehçelerde kullanıldığı bilgisine yer verilmiştir. TVS'de (s. 373) ise Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Kabāb (الكباب): Arapçadan Türkçeye geçen *kebāb* kelimesi günümüz Türkçesinde “1. Doğrudan doğruya ateşte veya kap içinde susuz olarak pişirilmiş et; 2. Kızartma, çevirme veya kavurma yoluyla hazırlanan her türlü yiyecek; 3. Kavrulmuş, kızarmış; 4. (mecaz) Yanmış, yanık” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *kabāb* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “ateşte kızartılıp dilimlenmiş et, kebab”tır (SLS, s. 806; Kaymaz, 2000, s. 451). ALTK'da (s. 73) bu kelimedenden türetilmiş *kebābçī* kelimesinin varlığından ve bu haliyle sadece Cezayir, Irak ve Mısır lehçelerinde kullanıldığı bilgisine yer verilmiştir. TVS'de (s. 474) ise Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Ķāvurma (قاورمة): Türkçe asıllı olan *kavurma* kelimesinin Türkçedeki anlamı “Kendi yağıyla pişirilip kavruktan sonra yenen veya dondurulup saklanan et”tir (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin anlamı “soğandan yapılmış bir çeşit yemek”tir (SLS, s. 745, 796). ALTK'da (s. 83) bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı gibi Cezayir, Mısır, Irak ve Lübnan Arapçasında kullanıldığı bilgisine rastlanmıştır. TVS'de (s. 464) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Ķāvun-ķāķun (قافون-قاون): Türkçe asıllı olan *kavun* kelimesinin Türkçedeki anlamı “1. Kabakgillerden, sürüngen gövdeli, iri meyveli bir bitki (Cucum); 2. Bu bitkinin genellikle güzel kokulu, sulu ve etli meyvesi”dir (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin hem *ķāvun* hem de *ķāķun* şekilleri kullanılarak anlamı karşılamaktadır (SLS, s. 778; Kaymaz, 2000, 541). ALTK'da (s. 83) bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı gibi Mısır ve Suriye Arapçasında kullanıldığı bilgisine rastlanmıştır. TVS'de (s. 463) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Kufta (كفتة): Farsçadan Türkçeye geçen *kufta* kelimesi *köfte* şeklinde kullanılıp “Genellikle çekilmiş etten, bazen de tavuk, balık veya patatesten yapılan, türlü biçimlerde pişirilen yemek” (TS) anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *kufta* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da aynıdır (SLS, s. 294). ALTK’da (s. 89) bu kelimenin Sudan lehçesinde kullanıldığı gibi diğer lehçelerde de kullanıldığı bilgisine yer verilmiştir. TVS’de (s. 530) ise Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Kunāfa (كنافة): Türkçe asıllı olan *künefe* kelimesinin Türkçedeki anlamı “Sıcak yenilen bir tür peynir tel kadayıf”dır (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime *kunāfa* şeklinde kullanılıp “arasına antepfıstığı, kaymak, peynir vb. konularak iyice kızartılarak ve üzerine koyu şeker şurubu dökülerek sıcak olarak yenilen bir çeşit tatlı” anlamı karşılamaktadır (SLS, s. 848). ALTK’da ve TVS’de bu kelime yer almamaktadır.

Sāde (سادة): Farsçadan Türkçeye geçen *sāde* kelimesi günümüz Türkçesinde “1. Süsü, gösterişi olmayan, yalın, gösterişsiz; 2. Şeker katılmamış (kahve); 3. Yalnızca, yalnız, ancak, sadece; 4. (edebiyat) Yalın, süssüz, anlaşılır olan (üslup, anlatım)” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçede “içecekler için kullanılan bir kelime” kaydı bulunmaktadır (SLS, s. 444). ALTK’da (s. 89) bu kelimenin Sudan lehçesinde kullanıldığı gibi diğer lehçelerde de kullanıldığı bilgisine yer verilmiştir. TVS’de (s. 714) ise Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Sanbusa-sambusa-sanbuksa (سنبوسة-سمبوسة-سنبوكة): Kaymaz’ın (2000, s. 448) verdiği bilgiye göre, Farsçadan Türkçeye geçen *sanbuse* kelimesi, günümüz Türkçesinde kullanılmamaktadır. Sudan Arapçasına değişik şekilleriyle geçen bu kelimenin anlamı da “hamurdan yapılan bir çeşit börek”tir (SLS, s. 485). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Sucuk (سجوك): Türkçe asıllı olan *sucuk* kelimesinin Türkçedeki anlamı “1. Şişirilip kurutulmuş bağırsak içine baharlı et kıyması doldurularak yapılan bir yiyecek türü; 2. Ceviz, badem içi vb. şeyler, bir ipliğe dizildikten sonra nişasta ile koyulaştırılmış kaynar üzüm şirasına batırılarak yapılan tatlı yiyecek”tir (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime *sucuk* kelimesinin anlamı da “şişirilip kurutulmuş bağırsak içine baharatlı et kıyması doldurularak yapılan bir tür yiyecek”tir (SLS, s. 451). ALTK’da (s. 114) bu kelimenin sadece Mısır ve Suriye Arapçasında kullanıldığı bilgisi yer almamaktadır. TVS’de (s. 770) bu kelimenin Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Şāvurma (شاورما): Türkçe asıllı olan *çevirme* kelimesinin Sudan Arapçasına *şāvurma* şeklinde geçerek “ateşin önüne asılan ve bıçakla kesilen bir et türü, döner” anlamını karşıladıkları bildirilmektedir (SLS, s. 505; Kaymaz, 2000, s. 449). ALTK’da (s. 52) bu kelimenin sadece Libya, Ürdün, Mısır ve Suriye Arapçasında kullanıldığı bilgisi yer almamaktadır. TVS’de (s. 194) bu kelimenin Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Şorba (شوربة): Farsçadan Türkçeye geçen *şurbā* kelimesi günümüz Türkçesinde “1. Sebze, tahıl, et vb. ile hazırlanan sıcak, sulu içecek; 2. (mecaz) İçinden çıkılmaz durum” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına kelime başı ç>ş değişmesiyle *şorba* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçede “sıcak, sulu bir yemek, çorba” anlamını karşılamaktadır (SLS, s. 550). ALTK’da (s. 53-54) bu kelimenin Sudan lehçesinde kullanıldığı gibi diğer lehçelerde de kullanıldığı bilgisine yer verilmiştir. TVS’de (s. 210) ise Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Turşî (طُرْشِي): Farsçadan Türkçeye geçen *turşî* kelimesi günümüz Türkçesinde *turşu* şeklinde kullanılıp “1. Tuzlu suda, sirkede bırakılarak özel bir kıvama getirilmiş sebze ve meyve; 2. (mecaz) Bitkin, yorgun” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *turşî* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçede de anlamı aynıdır (SLS, s. 604; Kaymaz, 2000, s. 450). ALTK’da (s. 128) bu kelimenin sadece Cezayir, Irak ve Mısır lehçelerinde kullanıldığı bilgisine yer verilmiştir. TVS’de (s. 863) ise Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Tuz (ظ): Türkçe asıllı olan *tuz* kelimesinin Türkçedeki anlamı “1. Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde; 2. Bir asitteki hidrojenin yerini bir bazın almasıyla oluşan birleşim, sodyum klorür (NaCl)”dür (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, mecazi bir anlam kazanmıştı. Osmanlı hükümeti, tüccarlardan vergi alarak, tüccarların Türk müfettişlerine ‘Tuz dışında hiçbir şey yok.’ söyleyerek, tuz vergisini almazdı. Tüccarlar, Türk müfettişlerini alay etmek için söze gelirlerdi, dolayısıyla bu kelime kötü bir anlam kazanmıştı (SLS, s. 608). ALTK’da bu kelimeye rastlanmamıştır. TVS’de (s. 866) bu kelimenin Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Zalābiya-Zilābiya (زلابية): Arapçadan Türkçeye geçen *zūlābiye* kelimesi günümüz Türkçesinde kullanılmayıp Osmanlı Türkçesi döneminde “nişasta, şeker, yağ karışımı ile yapılan bir çeşit tatlı” anlamını karşılamıştır (Çağbayır, 2017, s. 1854). Türkçeden Sudan Arapçasına *zalābiya-zilābiya* şekilleriyle geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “unla yapılan bir çeşit kızartılmış tatlı”dır (SLS, s. 431, 873). ALTK’da bulunmayan bu kelime, TVS’de (s. 956) Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

4.1.1.5. Mekân ve yer isimleriyle ilgili kelimeler: Abādiye (ابعادية): Türkçeye Farsçadan geçen *ābād* “(yer için) bayındır, imar edilmiş; yer, şehir, kent” kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek “bir yer, çiftçilik ya da meskûn bir yer” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 26). Kaymaz bu kelimeye değinmemekte, ALTK’da ve TVS’de de bu kelime bulunmamaktadır.

Aczāhāna (اجزاهانة): Türkçedeki Arapça *ecza* + Farsça *hāne* kelimelerinin birleşmesiyle oluşan ve hece düşmesiyle *eczane* “ilaçların hazırlandığı veya hazır ilaçların satıldığı yer” olarak kullanılan kelime, Sudan Arapçasına *aczāhāna* şeklinde geçmiş ve bu lehçede aynı anlamda kullanılmaktadır (SLS, s. 30). ALTK’da (s. 64) bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı gibi Libya, Suriye ve Mısır Arapçasında da kullanıldığı bilgisi yer almaktadır. Erich Prokosch (1983,

Akt. Kaymaz, 2000, s. 439)'un eserinde de bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS'de (s. 273) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Adabhāna-abāhāna (أباخانه-أدبخانه): Türkçedeki Arapça *edep* + Farsça *hāne* kelimelerinin birleşmesi ve ünlülerin değişmesiyle oluşan *adabhāne* kelimesi günümüz Türkçesinde kullanılmamakta, ancak Osmanlı Türkçesi döneminde “ayakyolu; apteshane” (Çağbayır, 2017, s. 419) anlamında kullanılmış bir birleşik kelimedir. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime bu lehçede de aynı anlamda kullanılmaktadır (SLS, s. 32; Yahya, 2017, s. 2; Kaymaz, 2000, s. 441). ALTK'da (s. 62) bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı gibi Suriye ve Mısır Arapçasında kullanıldığı bilgisi de yer almaktadır. TVS'de (s. 273) de bu kelimenin aynı anlamda Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Buğaz (بوغاز): Türkçe asıllı olan *boğaz* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar, imik, kursak; 2. Şişe, güğüm vb. kaplarda ağza yakın dar bölüm; 3. İki dağ arasında dar geçit; 4. Yedirip içirme; 5. (mecaz) Yiyeceği içeceği sağlanan kimse; 6. (mecaz) Yeme içme; 7. coğrafya İki kara arasındaki dar deniz.” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelimenin bu lehçede *buğaz* kullanılıp “denizde boğaz; liman, geçiş yeri” anlamını karşıladığı kaydedilmektedir (SLS, s. 128; Kaymaz, 2000, s. 444). ALTK'da (s. 43) bu kelimenin sadece Irak, Mısır, Suriye, Cezayir, Yemen ve Fas Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS'de (s. 119) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Bānyo (بانيو): İtalyancadan Türkçeye geçen *bagno* kelimesi, günümüz Türkçesinde *banyo* şeklinde kullanılır ve “1. Yapılarda, içinde yıkanılan bölüm; 2. Banyo küvetinde yıkanma işi; 3. Tedavi amacı ile hazırlanan ilaçlı su; 4. Vücudun bir bölümünü veya bütünü, fiziksel veya kimyasal bir etki altında bir süre bulundurma işlemi; 5. Fotoğrafçılıkta ve filmcilikte duyarlı yüzeylerin işlenmesinde belirli bir işlemin gerektirdiği maddeyi erimiş olarak içinde bulunduran sıvı; 6. Film ve fotoğraf kâğıdını bu sıvıya batırma.” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelimenin bu lehçede “hamam” anlamını karşıladığı kaydedilmektedir (SLS, s. 67). ALTK'da bu kelime yer almamaktadır. TVS'de (s. 78) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Furun (فرن): Rumcadan Türkçeye geçen *fırın* kelimesi günümüz Türkçesinde “1. İçinde genellikle odun yanan, her yanda aynı derecede ısı oluşturarak ekmek, pasta vb. pişirmeye yarayan, tavanı tonoz biçiminde, önünde tek açıklık bulunan ocak; 2. Bu ocakta pişirilmiş; 3. Ekmek, pasta vb.nin pişirildiği ve satıldığı dükkân; 6. Elektrik, tüp gaz ve doğal gazla çalışan, yiyecekleri pişirmeye veya ısıtmaya yarayan alet; 7. Bir maddenin fiziksel veya kimyasal değişime uğratılması amacıyla içinde ısıtıldığı araç.” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelimenin bu lehçede “ekmek veya yemek pişirilen yer” anlamını karşıladığı kaydedilmektedir (SLS, s. 860). ALTK'da (s. 65)'in eserinde bu kelimenin sadece Mısır ve Yemen

Arapçasında kullanıldığı kaydı bulunmaktadır. TVS’de (s. 301) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Hāna (خانه): Farsçadan Türkçeye geçen *hāne* kelimesi Türkçede “1. Ev, konut; 2. Ev halkı; 3. Bir bütünü oluşturan bölümlerden her biri, bölüm, göz; 4. Matematikte basamak; 5. (müzik) Klasik Türk müziğinde, peşrev vb. saz parçalarının bölümlerinden her biri; 6. Birleşik kelimelerde ‘bina, yapı, yer, makam’ anlamlarıyla ikinci kelime olarak yer alan bir söz” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelimenin bu lehçede “ev, konut, konak, yer” anlamında kullanıldığı görülmektedir (SLS, s. 283-308). ALTK’da (s. 70) bu kelimenin Lübnan, Mısır ve Yemen Arapçasında kullanıldığı belirtilmektedir. TVS’de (s. 347) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

İklīm (إقليم): Arapçadan Türkçeye geçen *iklīm* “1. Yeryüzünün herhangi bir yerinde hava olaylarına bağlı olarak gerçekleşen etkilerin uzun yılların ortalamasına dayanan durumu, abuhava; 2. Ülke, diyar” kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek “1. Bölge; 2. Acemi seccade” anlamını karşılamaktadır (SLS, s. 47). ALTK’da yer almayan bu kelime, TVS’de (s. 388) bulunmakta, ancak sadece Sırpçaya verildiği bildirilmektedir.

İskela (اسكلة): İtalyancadan Türkçeye geçen *scala* kelimesi günümüz Türkçesinde *iskele* şeklinde kullanılıp “1. Deniz taşıtlarının yanaştığı, çoğu tahta ve betondan yapılmış, denize doğru uzanan yer; 2. Kıyıya yanaşan deniz aracına doğru uzatılan eğreti küçük köprü veya gemiye çıkmayı sağlayan merdiven; 3. Vapur uğrağı olan şehir veya kasaba; 4. İçerilerde bulunan bir yerin kendine en yakın olan deniz taşıtı uğrağı veya demir yolu durağı; 5. Yapıların dışında sıvama, boyama veya onarım için keresteden kat kat kurulan, çalışma sırasında üstüne çıkılan çatki; 6. Geminin sol yanı; 7. (sinema, televizyon) Işıkların yerleştirilmesi, ışıkçıların dolaşabilmesi için stüdyolarda tavana yakın yerde duvarı çepeçevre saran çıkıntı.” (TS) anlamları karşılamaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelimenin bu lehçede “küçük liman, denize doğru uzanan yer; vapurun yanaştığı şehir” olarak kullanılmaktadır (SLS, s. 41). ALTK’da (s. 75) bu kelimenin sadece Sudan ve Yemen Arapçasında kullanıldığı kaydı bulunmaktadır. TVS’de (s. 398) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Kārahāna (كارخانه): Türkçeye Farsçadan geçen *kār+hāne* kelimesi Türkçede “genelev” anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Arapçaya verilen bu kelimenin asıl anlamı “kâr edilen yer, ticaret yapılan yer” idi (Karaağaç, 2008, 450). Ancak zamanla kelime anlam kaymasına uğramış ve “genelev” anlamında kullanılmaya başladığından beri kimse iş yerine *kārḥāne* dememiştir. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı ise “meyhane”dir (SLS, s. 827). ALTK’da (s. 85) bu kelimenin Mısır ve Sudan Arapçasında kullanıldığı görülmektedir.

Karakon (كركون): Türkçe asıllı olan *karakol* kelimesinin günümüzde karşıladığı anlamlar: “1. Güvenliği sağlamakla görevli kimselerin bulunduğu yapı; 2. Güvenliği sağlamak amacıyla dolaşan polis, jandarma veya asker topluluğu, kol, kulluk, devriye”dir. Türkçeden Sudan

Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “polis merkezi”dir (SLS, s. 835). TVS’de (s. 445) de bu kelimenin başka dillere verildiği gibi Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Koşa (كوشة): Türkçeye Farsçadan geçen *guşe* kelimesi Türkçede *köşe* şeklinde kullanılıp “1. Birbirini kesen iki çizginin, iki düzlemin oluşturduğu açı, zaviye; 2. İki duvarın birleştiği girintili veya çıkıntılı yer; 3. İki sokağın veya caddenin kesiştiği yer, büküş; 4. Bölüm, yer veya yan; 5. (mecaz) Kuytu, tenha veya ücra yer; 6. (mecaz) Kimsenin kolay kolay uğramadığı yer; 7. (spor) Futbol, hentbol, su topunda kale çizgilerinin kesişme noktalarından her biri, korner” (TS) anlamları karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı ise “1. Düğünde damat ve gelinin oturduğu yer; 2. Eskiden çöplerin atıldığı yer” (Geçmişte çöp kutuları olmadığından çöpler köşelere atılırdı (SLS, s. 870). ALTK’da (s. 90) bu kelimenin sadece Mısır Arapçasında kullanıldığı görülmektedir. TVS’de (s. 536) de bulunmaktadır.

Kubrî (كبري): Türkçe asıllı olan *köprü* kelimesinin günümüzde “1. Herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan veya trafik akımının, başka bir trafik akımını kesmeden üstten geçmesini sağlayan ahşap, kâgir, beton veya demir yapı; 2. (mecaz) İki şey arasında bağ veya ilişkiyi sağlayan şey; 3. (denizcilik) Geminin önünü iyice görececek bir yükseklikte, sancaktan iskeleye kadar kurulan kumanda yeri; 4. (spor) Güreşte omuzları yere deydirmemek için ayakları ve alını yere dayayıp beli yukarı kaldırarak alınan durum, güreşçi köprüsü; 5. (spor) Vücudun, sırt yere dönük olarak el, baş veya diz yere dayanarak yay biçimi aldığı durumu; 6. (tıp) Olmayan dişlerin yerini tutmak veya takma dişleri ağızdaki dişlere sağlam tutturmak amacıyla yapılan diş protezi” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “nehir ve vadi gibi geçilmesi zor bir engelin iki kıyısını bağlayan bir yapı”dır (SLS, s. 806). ALTK’da (s. 89) bu kelimenin sadece Irak, Libya, Mısır ve Yemen Arapçasında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 533) de bu kelimenin başka dillere verildiği gibi Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Kuşuk-Kuşk (كوشك - كمشك): “1. Boyutları, benzerlerininkinden daha ufak olan, mikro, büyük karşıtı; 2. Yaşı daha az olan; 3. Niceliği az olan; 4. Niteliği aşağı olan, bayağı; 5. Geri aşamada; 6. Değersiz, önemsiz; 7. Kısık, parlak olmayan (ses); 8. Küçük abdest; 9. (mecaz) Makam, rütbe, derece bakımından daha aşağı olan kimse” (TS) anlamları karşılayan Türkçe asıllı *küçük* kelimesi ile Farsçadan Türkçeye geçen *kuşk* “bahçe içinde yapılmış süslü ev, kasır” (TS) kelimesinin birleşmesinden oluşmuş ve ses değişimine uğramış bu kelimenin Sudan Arapçasındaki anlamı “küçük bakkal dükkânı”dır (SLS, s. 845). TVS’de (s. 536, 557) de bu iki kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Lokunda (لوكندة): İtalyancadan Türkçeye geçen *locanda* kelimesi Türkçede *lokanta* şeklinde kullanılıp “yemek pişirilip satılan yer, aşevi, restoran” anlamları karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin anlamı da “Yemek yenilen yer; 2. Otel, han” (SLS, s. 904). ALTK’da (s. 94) bu kelimenin Sudan Arapçasında olduğu gibi Lübnan, Mısır ve

Yemen Arapçasında da kullanıldığı kaydedilmektedir. TVS’de (s. 573) de Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Mahna (مخنة): Farsçadan Türkçeye geçen ve “şarap evi” anlamına gelen *mey+hāne* kelimesi günümüz Türkçesinde “1. İçki satılan ve içilen yer, içki yeri; 2. Kabare” anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen, geçerken ünlü düşmeleri sonucunda *mahna* şeklini alan bu kelimenin anlamı da “meyhane”dir. Farsça may+hana می+خانه içki, şarap+evi anlamına gelmektedir (SLS, s. 954). ALTK’da (s. 98) bu kelimenin Sudan Arapçasındaki kullanımı *meyhāna*’dır. TVS’de (s. 606) de bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydı bulunmaktadır.

Oda-Oṭa (أوضة/أودة): Türkçe asıllı olan *oda* kelimesinin Türkçedeki anlamları “1. Evin veya herhangi bir yapının oturma, çalışma, yatma gibi işlere yarayan, banyo, salon, giriş vb. dışında kalan, bir veya birden fazla çıkışı olan bölmesi, göz; 2. Serbest meslek adamlarını içinde toplayan resmî birlik; 3. (tarih) Yeniçeri kışlası”dır (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin anlamları ise “salon; oturma odası”dır. Ayrıca bu kelimenin çoğulu da *uvad* (اواد – اوض) “odalar”dır (SLS, s. 56; Kaymaz, 2000, s. 450). ALTK’da (s. 102), bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanımının *oza* olduğu belirtilmektedir. TVS’de (s. 647) bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Salahāna (صلخانة- صلخانة): Türkçede Arapça *salh* ve Farsça *hāne* kelimesinden oluşan *salhane* kelimesi günümüzde pek kullanılmamaktadır. Eskimiş olan bu kelime “kesimevi” anlamında kullanılmaktaydı (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da “mezbaa, kesimevi”dir (SLS, s. 476). ALTK’da (s. 111) bu kelime Mısır Arapçasına geçmekle birlikte Sudan Arapçasına da geçmiştir bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 723) de bu kelimenin diğer dillere verildiği gibi Arapçaya verildiği kaydı bulunmaktadır.

Sarāy-sarāya (سراية-سراي): Farsçadan Türkçeye geçen *serāy* kelimesi günümüz Türkçesinde *saray* şeklinde kullanılıp “1. Hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük yapı; 2. Kamu işlerinin yürütüldüğü büyük yapı; 3. Görkemli ve gösterişli yapı; 4. Devlet başkanı ve çevresi” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “1. Saray, konak; 2. Dikilmiş bir arazi”dir (SLS, s. 463). ALTK’da kelimeye rastlanmamıştır. TVS’de (s. 730) ise Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Şafahāna (شفاخانه): Türkçede Arapça *şifā* ve Farsça *hāne* kelimesinden oluşan *şifahane* kelimesi “hastane” anlamında kullanılmaktaydı (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da “hastahane”dir (SLS, s. 476; Kaymaz, 2000, s. 148). ALTK’da ve TVS’de bu kelimeye rastlanmamıştır.

Zanzāna (زنزانه): Farsçadan Türkçeye geçen *zindān* kelimesi günümüz Türkçesinde “1. Tutuklu veya hükümlülerin içine konulduğu kapalı yer; 2. Çok karanlık ve sıkıntılı yer” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *zanzāna* şeklinde geçen bu kelimenin

bu lehçedeki anlamı da “zindan”dır (SLS, s. 463). ALTK’da (s. 139) bu kelimenin hem Sudan hem de Cezayir lehçelerinde kullanıldığı görülmektedir. TVS’de (s. 953) ise Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

4.1.1.6. Giyim-kuşam, dokuma, kumaş ile ilgili kelimeler: Bafta (بفتة): Farsçadan Türkçeye geçen *bāfte* kelimesi günümüz Türkçesinde kullanılmayıp Osmanlı Türkçesi döneminde “1. Dokuma tarzı; dokuyuş; 2. İpek, altın veya gümüş tire, pul vb. ile dokunan kumaş; 3. Dokumacı; dokuyucu; örücü; 4. Dokunmuş” anlamlarını karşılamıştır (Çağbayır, 2017, s. 140). Türkçeden Sudan Arapçasına *bafta* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “kalın sert kumaş”tır (SLS, s. 105; Kaymaz, 2000, s. 443). ALTK’da ve TVS’de bu kelimeye rastlanmamıştır.

Bālṭu (بالطو): Fransızcadan Türkçeye geçen *paletot* kelimesi günümüz Türkçesinde *palto* şeklinde kullanılıp “Soğuk havalarda öbür giyeceklerin üstüne giyilen kalın kumaştan giysi” anlamını karşılamaktadır (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına kelime başı $p > b$ değişmesiyle *balṭu* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da aynıdır (SLS, s. 105). ALTK’da bu kelimeye rastlanmamıştır. TVS’de (s. 671) Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Basma (بصمة): Türkçe asıllı olan *basma* kelimesi günümüz Türkçesinde birkaç anlamı karşılamakla birlikte “Üzerinde bası ile yapılmış renkli biçimler bulunan pamuklu kumaş; Bu kumaştan yapılan” (TS) anlamlarını da karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçerek bu lehçede *barmak basması* kalıpta kullanılmaktadır (SLS, s. 99). ALTK’da (s. 37) bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı gibi Irak, Lübnan, Mısır ve Suriye Arapçasında da kullanıldığı bilgisi yer almamaktadır. TVS’de (s. 83) bu kelimenin Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Bāṭista (باطستة): İtalyancadan Türkçeye geçen *batista* kelimesi günümüz Türkçesinde *patiska* şeklinde kullanılıp “Çoğu pamuktan dokunmuş sık ve düzgün bez, hasse, hasa; bu bezden yapılmış” anlamlarını karşılamaktadır (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına kelime *batista* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “ucuz pamuklu kumaş”tır (SLS, s. 64). Kaymaz (2000, s. 442)’ın makalesinde bu kelimenin Sudan Arapçasındaki kullanım şekli *baṭisti* “Türkiye’den gelen ucuz pamuklu kumaş”tır. ALTK’da bu kelimeye rastlanmamıştır. TVS’de (s. 679) bu kelimenin sadece Ermenice ve Bulgarca verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Bişkīr (بشكير): Farsçadan Türkçeye geçen *pīšgīr* kelimesi, günümüz Türkçesinde *peşkīr* şeklinde kullanılıp “1. Genellikle pamuk ipliğinden dokunmuş ince havlu; 2. Yemek yerken kullanılan, el kurulanan, büyük mendil biçiminde pamuk veya keten bez, peçete” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *bişkīr* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da “banyoda kurulmak için kullanılan havlu”dur (SLS, s. 97). ALTK’da (s. 106) bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanıldığı gibi Cezayir, Filistin, Suriye, Irak ve Mısır lehçelerinde kullanıldığı bilgisine yer verilmiştir. TVS’de (s. 689) ise Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Buḳḳac (بُحَّج): Türkçe asıllı olan *bohça* kelimesinin günümüz Türkçesindeki karşıladığı anlamlardan biri “içine çamaşır, elbise vb. koyup sarılan dört köşe kumaş”tır (TS). Türkçeden

Sudan Arapçasına *bukkaç* şeklinde geçerek bu lehçede “dört köşesi bağlı kumaş, bohça” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 106; Yahya, 2017, s. 4). ALTK’da (s. 43) bu kelimenin Sudan Arapçasındaki kullanımın *bukça* şeklinde olduğu bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 120) bu kelimenin Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Fanıla (فيلة): İtalyancadan Türkçeye geçen *flanella* kelimesi günümüz Türkçesinde *fanila* şeklinde kullanılıp “1. Genellikle ince pamuk ipliğinden dokunmuş, ten üzerine giyilen iç çamaşırı; 2. Yumuşak yünden örülmüş veya dokunmuş, hafif ve gevşek (kumaş)” anlamlarını karşılamaktadır (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “ince pamuk ipliğinden dokunmuş, ten üzerine giyilen iç çamaşırı”dır (SLS, s. 739). ALTK’da bu kelimeye rastlanmamıştır. TVS’de (s. 294) bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Fustān (فستان): Rumcadan Türkçeye geçen *fistan* kelimesi günümüz Türkçesinde “1. Tek parça kadın giysisi; 2. İskoç, Arnavut ve Yunan erkeklerinin giydikleri kısa, pilili eteklik” anlamlarını karşılamaktadır (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “geniş dökümlü kadın etekliği”dir (SLS, s. 724). ALTK’da (s. 65) bu kelimenin Sudan Arapçasında değil diğer Arap lehçelerinde kullanıldığı bilgisine rastlanmıştır. TVS’de (s. 305) sözlüğünde bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Futa (فوطة): Arapçadan Türkçeye geçen *futa* kelimesi günümüz Türkçesinde kullanılmamaktadır. Ancak Osmanlı Türkçesinde “1. İpek peştamal, 2. Eskiden kullanılmış olan bir ipekli kumaş türü” anlamlarını karşılamaktaydı (Çağbayır, 2017, s. 517). Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “günlük, hamamda kullanılan peştamal”dır (SLS, s. 742; Kaymaz, 2000, s. 450). ALTK’da (s. 65) bu kelimenin diğer Arap lehçelerinde sadece *futacı* şeklindeki türemiş kelimenin kullanıldığı bilgisine rastlanmıştır. TVS’de (s. 308) bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Ƙanca (قنجة): İtalyancadan Türkçeye geçen *gancio* kelimesi günümüz Türkçesinde *kanca* şeklinde kullanılıp “bir şey çekmeye yarar, ucu çengelli demir çubuk” anlamını karşılamaktadır. Ancak Türkçeden Sudan Arapçasına geçen *kanca* kelimesinin bu lehçedeki anlamı “keder içinde giyilen bir pamuklu elbise”dir (SLS, s. 789). ALTK’da (s. 79) sadece Sudan Arapçasında kullanıldığı bilgisi bulunmakta, TVS’de (s. 431) de Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Ƙuftān (قفتان): Türkçe asıllı olan *kaftan* kelimesinin günümüz Türkçesindeki karşıladığı anlamlar “1. Çoğu ipekten yapılan, bir tür uzun, süslü üst giysisi; 2. Padişahların gönül almak, ödüllendirmek için birine giydirdikleri değerli kumaş veya kürkten yapılmış giysi, hilat”tır (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına *kuftan* şeklinde geçerek bu lehçede “bir tür giyim ve kumaş” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 777; Kaymaz, 2000, s. 451). ALTK’da (s. 43) bu kelimenin sadece Cezayir, Irak ve Mısır Arapçasında kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 415) bu kelimenin Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Şāl (شال): Farsçadan Türkçeye geçen *şāl* kelimesi günümüz Türkçesinde “1. Genellikle Hindistan'da dokunan, özel motifleri olan değerli bir yün kumaş; 2. Kadınların omuzlarını örtmek için kullandıkları geniş atkı” (TS) anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen *şāl* kelimesinin bu lehçedeki anlamı “iki ucu boyun ve omuzlara düşerek kadınların başını örtmek için kullanılan ince bir kumaş; erkekler için de kullanılan bir çeşit örtü (genellikle erkekler için beyaz, kadınlar için siyah renkteki kumaşlar kullanılır)”dır (SLS, s. 504). ALTK’da (s. 116) diğer lehçelerde kullanılmayan yanı sıra Sudan Arapçasında kullanıldığı bilgisi de bulunmaktadır. TVS’de (s. 782) de Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Şarmāya (صرماية): Farsçadan Türkçeye geçen *ser+māye* 1. Bir ticaret işinin kurulması, yürütülmesi için gereken anapara ve paraya çevrilebilir malların tamamı, anamal, başmal, kapital, meta, resülmal; 2. Varlık, servet” (TS) kelimesi, Sudan Arapçasına *şarmāya* şeklinde geçerek “ayakkabı” ve “faydasız şeyler” için kullanılır (SLS, s. 569). ALTK’da bulunmamakta; TVS’de (s. 746-747) Arapçaya verildiği bilgisine yer verilmektedir.

Şurrāb (شوراب): Farsçadan Türkçeye geçen *curāb* kelimesi, günümüz Türkçesinde *çorap* şeklinde kullanılarak “Pamuk, yün vb.nden örülen, ayağa giyilen giyecek” anlamını karşılamaktadır (TS). Sudan Arapçasına *şurrāb* şeklinde geçerek aynı anlamda kullanılmaktadır (SLS, s. 516). ALTK’da (s. 53) diğer lehçelerde kullanıldığı gibi Sudan Arapçasında kullanıldığı bilgisi de bulunmaktadır. TVS’de (s. 210) de Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Takım (طاقم): Türkçe asıllı olan *takım* kelimesinin günümüz Türkçesindeki karşıladığı pek çok anlam bulunmaktadır (bk. *Askerî ve idarî alanla ilgili kelimeler: takım* maddesi). Türkçeden Sudan Arapçasına *takım* şeklinde geçerek bu lehçede “1. Birbirini tamamlayan şeylerin tümü; takım elbise” anlamında da kullanılmaktadır (SLS, s. 612; Kaymaz, 2000, s. 450).

4.1.1.7. Ulus, boy vs. adları: Abāza (اباظة): “Kuzeybatı Kafkasya’da yaşayan bir halk, bu halka mensup olan kimse” anlamına gelen Abaza kelimesinin Sudan Arapçasına Türkçeden geçtiğini düşünülen bu kelimenin hem “Abhaz” hem de “Büyük Osmanlı şahlarına soy olarak verilen bir isim” olduğu da dile getirilmektedir (SLS, s. 24). ALTK’da (s. 27) bu kelimenin Mısır Arapçasına geçtiği bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 2) de Arapçaya verildiği bilgisine rastlanmaktadır.

Afrancî (افرنجی): Farsçadan Türkçeye geçen *frenk* “Anglosakson, Cermen veya Latin ırklarından birinden olan kimse; Osmanlıların Avrupalılara, özellikle Fransızlara verdikleri ad” ile Türkçe *-ci* ekinde oluşan bu kelime, Türkçeden Sudan Arapçasına *frenkçi* olarak geçmiş ve “Arapların ve Türklerin Avrupalılara verilen ad” olarak kullanılmıştır (SLS, s. 45). TVS’de (s. 307-308) de bu kelimenin Türkçeden başka dillere verildiği görülmekte, ancak Arapçaya geçtiği belirtilmemektedir. Keza ALTK’da da bu kelime bulunmamaktadır.

Arnavut (أرنوط/ عرنوط): Türkçede “1. Arnavutluk halkından veya bu halkın soyundan kimse; Bu halka özgü olan şey” anlamına gelen bu kelime, Sudan Arapçasına geçmiş ve hem

“Arnavutluk’tan gelen kimse” hem de “Türlere verilen genel bir isim” anlamını karşılamaktadır (SLS, s. 37). TVS’de (s. 41) bu kelimenin Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Cerkes-Şerkes (شركس-جرکس): Türkçede “Kafkasya’da yaşayan bir boy veya bu boydan olan kimse” anlamında olan bu kelime, Türkçeden Sudan Arapçasına geçerek “Kafkas’tan göç eden bir ırk, Kafkas’tan gelen kimse, Çerkes” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 195, 521). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

ĶarĶac (فرقچ): Sudan Arapçasına Türkçe asıllı *kârcı* “Yalnızca kârını düşünen, iş yapan, çalışan kimse” kelimesinden *ĶarĶac* kelimesinin bu lehçedeki anlamı “Şam lehçesinde Mezopotamya’dan kökenli Arap ve Türk olmayan serseri ve dilencilik yapan bir kavım”dır. Kelimenin kökeni karcu hırsız ve dilenci anlamına gelmektedir (SLS, s. 756). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Osmallî (عصملى): Türkçe asıllı olan *Osmanlı* “XIII. yüzyılda Osman Gazi tarafından Anadolu’da kurulan ve Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra dağılan büyük Türk imparatorluğunun uyrukları” kelimesi, Sudan Arapçasında *Osmallî* şeklinde kullanılarak “Osmanlı devletine mensup olan kimse” anlamına gelmektedir (SLS, s. 653). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Turkî (ترکى): Türkçe asıllı olan *Türk* “1. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan halk ve bu halktan olan kimse; 2. Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan, Türkçenin değişik lehçelerini konuşan soy ve bu soydan olan kimse” kelimesi, Sudan Arapçasında *turkî* şeklinde kullanılıp “Türk ırkından kimse” anlamına gelmektedir (SLS, s. 148; Kaymaz, 2000, s. 445). ALTK’da bu kelime bulunmamaktadır. TVS’de (s. 869) ise Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Turkuman (ترکمان): Türkçe asıllı olan *Türkmen* “1. Türkmenistan Cumhuriyeti’nde ve Irak’ta yaşayan Türk soyundan bir halk ve bu halktan olan kimse; 2. Yörük” kelimesi, Sudan Arapçasında *turkuman* şeklinde kullanılıp “Türk soyundan bir halk” anlamına gelmektedir (SLS, s. 148). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

4.1.1.8. Bitki adları: Āfyun (أفيون): Arapçadan Türkçeye geçen *āfyun* kelimesi günümüz Türkçesinde *afyon* şeklinde kullanılıp “Olgunlaşmamış haşhaş kapsüllerine yapılan çiziklerden sızan, güçlü bir zehir olmakla birlikte içinde morfin, kodein vb. uyuşturucular bulunan madde” (TS) anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *āfyun* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “uyuşturucu madde; afyon”dur (SLS, s. 46). ALTK’da bu kelime bulunmamaktadır. TVS’de (s. 9) de Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Banafsac (بنفسج): Farsçadan Türkçeye geçen *benefşe* kelimesi günümüz Türkçesinde *menekşe* şeklinde kullanılıp “1. Menekşegillerden, bir veya çok yıllık otsu bir bitki; 2. Bu bitkinin mor renkli, güzel kokulu çiçeği” (TS) anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *banafsac* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da “1. Menekşe; 2. Bir renk adı, pembe;

(bk. *Renk Adları* bölümü) 3. Bir çiçek adı; 4. Parfüm”dür (SLS, s. 46). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Bango (بنقو): Günümüz Türkçesinde kullanılmayan ancak Osmanlı Türkçesinde Farsçadan alınan *bang* kelimesi, argo dilinde “Afyon; haşhaş bitkisinden çıkarılan uyuşturucu madde; haşış” anlamına gelmekteydi (Çağbayır, 2017, s. 154). Osmanlı döneminde Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da “haşhaş” (SLS, s. 119) (bk. *banic* maddesi). ALTK’da yer almayan bu kelime, TVS’de (s. 78) bulunmakta, ancak bu kelimenin sadece Rusçaya verildiği bilgisine rastlanmaktadır.

Fāşulyā (فاصوليا): Rumcadan Türkçeye geçen *fasulye* kelimesi günümüz Türkçesinde “1. Fasulyegillerden, barbunya, çalı, ayşekadın, horoz vb. türleri bulunan bitki (*Phaseolus vulgaris*); 2. Bu bitkinin sebze olarak yararlanılan yeşil ürünü ve kuru tohumları.” (TS) anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *fāşulyā* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da “bir bitki adı, fasulye”dir (SLS, s. 707, 728). ALTK’da bu kelime bulunmamaktadır. TVS’de (s. 296) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisine rastlanmaktadır.

Ḳāmşa (قامشة): Türkçe asıllı *kamçı* “1. Bir ucuna ip, deri vb. bağlı olan vurma, dövme aracı; 2. (denizcilik) Bir ucu bir yere bağlı, öbür ucu herhangi bir işte kullanılmak için serbest bırakılan halat; 3. (biyoloji) Spermatozoitlerde ve bazı tek hücreli hayvanlarda hareketi sağlayan ipliksi organ” kelimesi, Sudan Arapçasına *ḳāmşā* şeklinde geçerek “Nargilede kullanılan bir ot türü” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 787). ALTK’da (s. 78-79) bu kelimenin Irak Arapçasına *ḳamçī*, Mısır Arapçasına *ḳamşa* şeklinde geçtiği bilgisi bulunmaktadır. TVS’de bu kelimeye rastlanmamıştır.

Nārcis (نارجس): Farsçadan Türkçeye geçen *nergis* kelimesi günümüz Türkçesinde “Nergisgillerden, bazı türlerinde beyaz, bazılarında sarı renkte olan çiçekleri ayrı veya bir kök sap üzerinde şemsiye durumunda, açılmadan önce bir yenle örtülü bulunan, 20-80 santimetre yüksekliğinde, soğanlı bir süs bitkisi (*Narcissus*)” (TS) anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *nārcis* şeklinde geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da “bir çiçek adı”dır (SLS, s. 967). ALTK’da yer almayan bu kelime, TVS’de (s. 638) bulunmakta, ancak bu kelimenin sadece Sırpça, Arnavutça ve Yunancaya verildiği bilgisine rastlanmaktadır.

Sabānih (سبانخ): Rumcadan Türkçeye geçen *ispanak* kelimesi, günümüz Türkçesinde “İspanakgillerden, yapraklarından sebze olarak yararlanılan bir bitki (*Spinacia oleracea*)”dir. Türkçeden Sudan Arapçasına *sabānih* şeklinde geçen bu kelime “yenen bir bitki türü” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 448).

Yāsmīn (ياسمين): Farsçadan Türkçeye geçen *yāsēmen* kelimesi günümüz Türkçesinde “1. Zeytingillerden, beyaz, kırmızı veya sarı renkli güzel kokulu çiçekleri olan, 1-2 metre boyunda, süs bitkisi olarak yetiştirilen tırmanıcı bir ağaççık, Mısır yasemini (*Jasminum*); 2. Bu ağaççıktan yapılan” (TS) anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *yāsmīn* şeklinde geçen bu

kelimenin bu lehçedeki anlamı da “güzel kokulu bir çiçek”dir (SLS, s. 1067). ALTK’da yer almayan bu kelime, TVS’de (s. 912) bulunmakta, ancak bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisine rastlanmamaktadır.

4.1.1.9. Hayvan adları: Kabāca (قباجة): Farsçadan Türkçeye geçen, ancak günümüz Türkçesinde kullanılmayan *kabāce* kelimesinin Çağbayır’ın (2017, 797) Osmanlı Türkçesi Sözlüğü’ndeki anlamı “1. Kısa ve hafifçe elbise, 2. Kaftan, cüppe; 3. Entari”dir. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin anlamı ise “av kuşların bir türü”dür (SLS, s. 746). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Qadīsa (قديسة): Türkçe asıllı olan *kedi* “kedigillerden, memeli, köpek dişleri iyi gelişmiş, çevik ve kuvvetli, evcil, küçük hayvan, pisik (*Felis domesticus*)” kelimesi, Sudan Arapçasında da aynı anlamda olup *qadisa* şeklinde kullanılmaktadır (SLS, 2002, s. 766). ALTK’da bu kelime bulunmamakta; TVS’de (s. 476) diğer dillere verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Koca (كوجة): Türkçe asıllı *koca* kelimesi günümüz Türkçesinde hem “büyük, geniş; kocaman, iri; yaşlı, ihtiyar, pir; yüksek; büyük, ulu” (TS) anlamları karşılayan bir sıfat hem de “bir kadının evlenmiş olduğu erkek, eş, zevç” (TS) anlamını karşılayan bir isim olarak kullanılmaktadır. Ancak Türkçeden Sudan Arapçasına geçen *koca* kelimesi, bu lehçede “küçük köpek” anlamına gelmektedir (SLS, s. 867). ALTK’da (s. 88) bu kelimenin Cezayir Arapçasında kullanıldığı bildirilmektedir. TVS’de (s. 514) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Maymun (ميمون): Arapçadan Türkçeye geçen *meymun* kelimesi, günümüz Türkçesinde *maymun* şeklinde kullanılıp “1. Dört ayaklı, iki ayağı üzerinde de yürüyebilen, ormanda toplu olarak yaşayan, kuyruklu hayvan, primat; 2. (mecaz) Taklitçi; 3. (mecaz) Çirkin ve gülünç” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçtiğini söyleyen Kasım (SLS, s. 956), “bir hayvan türü, maymun” anlamında kullanıldığını bildirmektedir. ALTK’da bu kelime bulunmamakta; TVS’de (s. 592) diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisi de bulunmaktadır.

Şāhīn (شاهين): Farsçadan Türkçeye geçen *şāhīn* kelimesi, günümüz Türkçesinde “Kartalgillerden, Avrupa ve Asya’nın dağ, orman ve çalılıklarında yaşayan, 50-55 santimetre uzunluğunda yırtıcı bir kuş (*Buteo buteo*)” (TS) anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede de “yırtıcı bir kuş” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 988), “bir hayvan türü, maymun” anlamında kullanıldığını bildirmektedir. ALTK’da (s. 116) bu kelimenin hem Sudan hem de Mısır Arapçasında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 781) diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisi de bulunmaktadır.

4.1.1.10. Akrabalık adları: Ablā (عيلة-ابنة): Türkçe asıllı olan *abla* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Bir kimsenin kendisinden büyük olan kız kardeşi; 2. Büyük kız kardeş gibi saygı ve sevgi gösterilen kız veya kadın; 3. (argo) Genelev veya randevuevi işletmecisi kadın, çaça, mama (II); 4. teklifsiz konuşmada Erkeklerin kız veya kadınlara seslenirken söyledikleri söz” (TS)

anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan ve Mısır Arapçasına geçen bu kelimenin Sudan lehçesindeki anlamı “1. Büyük kız kardeş; 2. İnsanlar kendilerinden yaşça büyük hanımlara saygı ifadesi”dir. Ayrıca “İlkokuldaki bayan öğretmenler için kullanılan hitap şekli”dir (SLS, s. 26). ALTK’da (s. 29) bu kelimenin Libya, Mısır, Suriye ve Yemen Arapçasında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 3) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Āgā (أغا): Türkçe asıllı olan *agā* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Geniş toprakları olan, sözü geçen, varlıklı kimse; 2. Halk arasında sayılan ve sözü geçen erkeklere verilen unvan; 3. Ağabey; 4. Okuryazar olmayan yaşlı kimselerin adlarıyla birlikte kullanılan san; 5. (mecaz) Cömert, eli açık; 6. (halk ağzında) Koca; 7. (tarih) Osmanlı Devleti’nde bazı kuruluşların başında bulunanlara verilen resmî san” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçede çoğul şekli olan *agāwāt* أغوات “başlar, şefler” kelimesi kullanılmaktadır (SLS, s. 45; Kaymaz, 2000, s. 441). ALTK’da (s. 29) bu kelime diğer lehçelerde kullanıldığı gibi Sudan Arapçasında da yer aldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 10) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Bābā (بابا): Türkçe asıllı olan *bābā* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Çocuğu olan erkek, peder; 2. Çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek; 3. Kazılarda çıkarılan toprağın miktarını hesaplayabilmek için yer yer bırakılan toprak dikme; 4. Çatı mertegi; 5. Bir ülkeye veya bir topluluğa yararlı olmuş kimse; 6. (mecaz) Anlayışlı, iyi huylu erkek; 7. (mecaz) Silah kaçakçılığı, kara para aklama ve uyuşturucu madde ticareti vb. kirlili ve gizli işler yapan çetenin başı; 8. (mecaz) Koruyucu, babalık duyguları ile dolu kimse; 9. (mecaz) Ata; 10. (argo) Çok kaliteli, üstün nitelikli; 11. (eskimiş) Tarikatların bazısında tekke büyüğü; 12. (eskimiş) Bu gibi kimselere verilen unvan; 13. (denizcilik) Gemi veya iskelede halatın takıldığı yuvarlak başlı iri demir, ağaç veya beton dikme; 14. (mimarlık) Bir merdivende, tirabzanın sahanlıkla birleştiği yerde bulunan dikey öge” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “baba, peder”dir (SLS, s. 59). ALTK’da (s. 35) bu kelimenin Mısır ve Suriye Arapçasında kullanıldığı bildirilmektedir. TVS’de (s. 61) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

4.1.1.11. Oyun, oyunlarda kullanılan sayı ve numara ile ilgili kelimeler: Aragos (عرقوس): Türkçe asıllı *karagöz* kelimesi, Türk kültüründe “Deve derisinden veya mukavvadan kesilip boyanmış insan biçimlerini beyaz bir perde üzerine arkadan ışık vererek yansıtma yoluyla oynatmaya dayalı bir gösteri oyunu, Karagöz oyunu”dur (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına *aragos* şeklinde söylenen bu kelime, “gölge oyunu” için kullanılmaktadır. ALTK’da (s. 80) bu kelimenin Cezayir, Irak, Ürdün, Mısır ve Suriye Arapçasında kullanıldığı bildirilmektedir. TVS’de (s. 444) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Beş (بيش): “Dörtten sonra gelen sayının adı” anlamına gelen *beş* kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek “domino oyununda beş” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 131). ALTK’da

(s. 41) bu kelime sadece Mısır ve Irak Arapçasında bulunmakta; TVS’de (s. 103) ise Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Dabaş (دبش): Farsça *du* ve Türkçe *beş*’in birleşmesiyle oluşan bu kelime, “Zarla oynanan oyunlarda atılan zarlardan ikisinin de beş benekli yüzünün üste gelmesi” anlamına gelmektedir. Sudan Arapçasına Türkçeden *dabaş* şeklinde geçerek “tavlada iki beşli” anlamına gelmektedir (SLS, s. 316). ALTK’da bu kelime bulunmamakta; TVS’de (s. 265) ise bu kelimenin başka dillere girdiği bilgisi bulunmaktadır.

Hebyek (هَبْ يَك): Farsça *hep* + *yek*’in birleşmesiyle oluşan *hepyek* kelimesi, “Zarla oynanan oyunlarda zarların tek benekli yönlerinin üste gelmesi” (TS) anlamına gelmektedir. Sudan Arapçasına Türkçeden *hebyek* şeklinde geçerek aynı anlamda kullanıldığı bildirilmektedir (SLS, s. 1004; Kaymaz, 2000, s. 454). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Oyun (أُيُن): Türkçe asıllı olan *oyun* “Yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence” (TS) kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek “bir çeşit tavla oyunu” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 58). ALTK’da (s. 102) bu kelime sadece Mısır Arapçasında bulunmakta; TVS’de (s. 660) ise Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Şatranc (شترنج): Farsçadan Türkçeye geçen *şadrenc* kelimesi, günümüz Türkçesinde *satranç* şeklinde kullanılıp “İki kişi arasında altmış dört kareli bir tahta üzerinde değerleri ve adları değişik siyah ve beyaz on altışar taşla oynanan bir oyun” (TS) anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da aynıdır (SLS, s. 524). ALTK’da bu kelimeye rastlanmamış, TVS’de (s. 734) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Yek (يَك): Farsçadan Türkçeye geçen *yek* kelimesinin günümüz Türkçesindeki anlamı “bir, tek”tir (TS). Sudan Arapçasına Türkçeden geçerek aynı anlamda kullanıldığı bildirilmektedir (SLS, s. 1068). ALTK’da bu kelimeye rastlanmamış, TVS’de (s. 921) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

4.1.1.12. Para ile ilgili kelimeler: Bāra (بارة): Farsçadan Türkçeye geçen *pāre* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı, nakit; 2. Kazanç” (TS) anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede de “küçük demir para” (1 kuruş 40 para eder) anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 61). ALTK’da (s. 105) bu kelimenin sadece Mısır, Irak, Libya, Lübnan ve Suriye Arapçasında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 673) diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisi de bulunmaktadır.

Celek (جلك): Türkçeye Farsçadan geçen *çār* + *yek* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Dörtte bir; 2. Çeyrek altın; 3. On beş dakikalık zaman; 4. (argo) Alman markı; 5. (eskimiş) Gümüş mecdiyenin dörtte biri değerinde olan beş” (TS) anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime, bu lehçede “değeri çok düşük eski bir Türk parası” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 209; Kaymaz, 2000, s. 446). ALTK’da (s. 52) bu kelimenin sadece Irak

Arapçasında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 194) diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisi de bulunmaktadır.

Cergendi-cerķendi (جرقندي-جرکندی): Sudan Arapçasına Türkçe *çeyrek* (bk. *celek* maddesi) kelimesinden geldiği düşünülen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı *çelek* kelimesinin karşılığı anlam gibi “değeri çok düşük bir Türk parası”dır (SLS, s. 195).

Mecīdī (مجیدی): Arapçadan Türkçeye geçen *mecīdiyye* kelimesi, günümüz Türkçesinde *mecidiye* şeklinde kullanılıp “Osmanlı Devleti’nde 1840 yılında basılmış, 20 kuruş değerinde olan gümüş sikke” (TS) anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin lehçedeki anlamı da “20 kuruş değerinde olan gümüş para”dır (SLS, s. 911; Kaymaz, 2000, s. 453). ALTK’da bu kelime bulunmamaktadır. TVS’de (s. 594) diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisi de bulunmaktadır.

Ṭura (طُرّة): Türkçe asıllı *tura* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Tuğra; 2. Metal paranın resimli yüzü; 3. Halat gibi örülmüş iplik çilesi; 4. (halk ağzında) Bazı oyunlarda, vurmak için kullanılan düğümlemiş mendil; 5. (halk ağzında) Ucu düğümlemiş bir mendil aracılığıyla yanan veya yanılanların ebe tarafından cezalandırıldığı bir tür çocuk oyunu” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen *tura* kelimesi, bu lehçede de “metal paranın resimli yüzü” anlamına gelmektedir (SLS, s. 946). ALTK’da bu kelime bulunmamaktadır. TVS’de (s. 860) diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisi de bulunmaktadır.

4.1.1.13. Özel adlar: Darmān (درمان): Türkçeye Farsçadan geçen *derman* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Güç, takat, mecal; 2. İlaç” olarak kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime “bir soyad” şeklinde yerini almıştır (SLS, s. 328).

Damardāš (دمرداش): Türkçeden Sudan Arapçasına geçen *Demirtaş* adı bu lehçede de “erkek adı” olarak kullanılmaktadır (SLS, s. 351).

Ḥantablī (حنتبلي): Türkiye’nin büyük şehirlerinden biri olan Gaziantep’in eski ve halk arasındaki kısa adıyla *Antep* ile *-li* ekinin birleşmesinden oluşan *Antepli* kelimesi Sudan Arapçasına *Hantablī* şeklinde geçerek “kişi adı” olarak kullanılmaktadır (SLS, s. 270).

Narmīn (نرمين): Türkçeye Farsçadan geçen bu kelimenin Türk kültüründe “kız adı” olarak kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime de bu lehçede “kadın adı” olarak kullanılmaktadır (SLS, s. 316).

Nāzik (نازك): Türkçeye Farsçadan geçen *nāzuk* kelimesi, “başkalarına karşı duyulan saygı, nazik, kibar” anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen *nazik* kelimesi, bu lehçede de “nazik, kibar” anlamında kullanılırken “kişi adı” olarak da kullanılmaktadır (SLS, s. 968, 977).

Nisrīn (نسرین): Türkçeye Farsçadan geçen *nesrīn* “yaban gülü, ağustos gülü; Van gülü; Mısır gülü” (Çağbayır, 2017, s. 1269) kelimesi, Türk kültüründe bir kadın adı olarak

kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime de “kişi adı” olarak kullanılmaktadır (SLS, s. 969).

Şāzırvān (شازروان): Farsçadan Türkçeye geçen *şādurvān* kelimesi günümüz Türkçesinde “Genellikle cami avlularında bulunan, çevresindeki musluklardan ve ortasındaki fiskiyeden su akan, üzeri kubbeli veya açık havuz” anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelime bu lehçede hem “şadırvan” hem de “bir erkek adı” olarak kullanılmaktadır (SLS, s. 504).

Tambal-tambal (تمبل-تمبل): Türkçeye Farsçadan geçen *tenbel* kelimesi, günümüz Türkçesinde *tembel* şeklinde kullanılıp bir sıfat olarak “İş görmeyi, çalışmayı sevmeyen, çaba göstermekten, sıkıntıdan kaçan (kimse), üşengeç” (TS) anlamını karşılamaktadır. SLS’de (s. 617) verilen bilgiye göre Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçede özel ad olarak kullanıldığı görülmektedir (bk. *Sıfatlar: tanbal* maddesi). ALTK (s. 124) eserinde bu kelimenin Irak, Lübnan, Suriye ve Sudan Arapçasına geçtiği bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 832) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Teymur (تيمور): Türkçe asıllı *temur/demir* kelimesinden gelen ve Türklerin özel ad/kişi adı olarak kullandıkları *Timur* ismi Sudan Arapçasına *Teymur* şeklinde geçerek bu lehçede de “bir erkek adı” olarak kullanılmaktadır (SLS, s. 178).

4.1.1.14. Uzuv adları: Dīs (ديس): Türkçe asıllı olan *diz* “kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer” kelimesi, Sudan Arapçasına *dīs* şeklinde geçerek “Okulda öğrenciye diz çöktürerek başına birkaç tahta koyarak uygulanan bir süründürme ceza” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 368). ALTK’da (s. 59) bu kelimenin sadece Mısır Arapçasına geçtiği dile getirilmektedir. TVS’de (s. 251) de bu kelimenin diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Doş (دوش): Türkçe asıllı olan *döş* kelimesinin günümüz Türkçesindeki anlamı “göğüs, bağır”dır (TS). Türkçeden *doş* şeklinde Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin anlamı da aynıdır. Ancak bu kelimeyle birlikte *coş* şekli de kullanılmaktadır (SLS, s. 389). ALTK’da (s. 60) bu kelimenin sadece Mısır Arapçasına geçtiği bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 260) de bu kelimenin başka dillere verildiği gibi Arapçaya da geçtiği bilgisi verilmektedir.

Kākul (كاکول): Farsçadan Türkçeye geçen *kākul* kelimesi, günümüz Türkçesinde “alna düşen kısa kesilmiş saç, perçem” anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçtiğini bildiren Kasım (SLS, s. 847), bu kelimenin bu lehçedeki anlamının “bağlanmış bir perçem” olduğunu açıklamaktadır. ALTK’da bu kelime bulunmamaktadır. TVS’de (s. 419) ise bu kelimenin başka dillere geçtiği, ancak Arapçaya verilmediği bilgisine rastlanmaktadır.

4.1.1.15. Renk adları: Ālāca (الاجة): Türkçe asıllı olan *alaca* kelimesinin günümüz Türkçesindeki anlamı “birkaç rengin karışımından oluşan renk”tir (TS). Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin hem “karışık renk” hem de “çizgili ipek kumaş” için kullanılmaktadır (SLS, s. 48). ALTK’da (s. 30) bu kelimenin diğer lehçelere geçtiği gibi Sudan

Arapçasına geçtiği bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 20) de bu kelimenin başka dillere verildiği gibi Arapçaya da geçtiği bilgisi verilmektedir.

Bambi (بمبي): Farsçadan Türkçeye geçen *pembe* kelimesi, günümüz Türkçesinde “beyaza biraz kırmızı karıştırılmasıyla oluşan açık renk” anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *bambi* şeklinde geçen nu kelimenin bu lehçedeki anlamı de “pembe, beyaz ve kırmızı arasındaki bir renk”tir (SLS, s. 117). ALTK’da (s. 106) bu kelimenin Sudan Arapçasındaki kullanımı *bamba*’dır. TVS’de (s. 684) ise bu kelimenin başka dillere verildiği, ancak Arapçaya geçmediği bildirilmektedir.

Banafsac (بنفسج): Türkçeden Sudan Arapçasına *menekşe*’den gelen *banafsac* kelimesi, bu lehçede başka anlamları karşılamakla birlikte (bk. *Bitki adları* maddesi) “bir renk adı”olarak da kullanılmaktadır.

4.1.1.16 Ölçü adları: Yarda (ياردة): İtalyancadan Türkçeye geçen *iarda* kelimesi, günümüz Türkçesinde *yarda* şeklinde kullanılıp “91,4 santimetrelilik İngiliz uzunluk ölçüsü birimi” anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen *yarda* kelimesinin bu lehçedeki anlamı “üç feete eşit boylamsal bir boyut”tur (SLS, s. 1066). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

4.1.1.17. Diğer kelimeler: Harasāna (خرسانة-خرصانة): Farsçadan Türkçeye geçen *hurāsān* kelimesi Türkçede “kiremit ve tuğla tozlarının kireç ve su ile karıştırılmasından elde edilen bir harç türü” anlamına gelmekteydi (TS). Günümüzde ise sadece “Erzurum iline bağlı ilçelerden biri” olarak kullanılmaktadır (TS). Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelimenin bu lehçede “İnşaatta kullanılan bir çeşit harcın adı; bir taş türü” anlamını karşıladığı, ayrıca kişi adı olarak da kullanıldığı görülmektedir (Yahya, 2017, s. 4; SLS, s. 290). ALTK’da bu kelimeye rastlanmamış, TVS’de (s. 372) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği kaydedilmektedir.

Afārim (عفارم): Türkçeye Farsçadan geçen *āferīn* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Övme, takdir, beğenme vb. duyguları belirtmek için söylenen söz, bravo; 2. (eskimiş) Öğrencilere verilen beğenme ve takdir kâğıdı” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *afārim* şeklinde geçen bu kelimenin anlamı ise “tamam”dır (SLS, s. 657). ALTK’da (s. 29) bu kelimenin diğer lehçelere geçtiği gibi Sudan Arapçasına girdiği bilgisi de bulunmaktadır. TVS’de (s. 9) de bu kelimenin başka dillere verildiği gibi Arapçaya da geçtiği bilgisi verilmektedir.

Āvanṭa (أونطة): Türkçede argo dilinde kullanılan *avanta* kelimesinin anlamı “bir kimsenin emek vermeden sağladığı kazanç”tır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin anlamı ise “hile”dir. Ayrıca Sudan Arapçasında kullanılan *āvanṭacī* (أونطجي) “hile yapan” (bk. *Sıfatlar* maddesi) kelimesi de kullanılmaktadır (SLS, s. 57). ALTK’da bu kelime bulunmamaktadır. TVS’de (s. 52) ise *avanta* kelimesinin başka dillere verildiği gibi Arapçaya da geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Bahāna (بهانة): Türkçeye Farsçadan geçen *bahāne* kelimesi, günümüz Türkçesinde “Bir şeyin gerçek sebebi gizlenerek ileri sürülen uydurma sebep” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *bahāna* şeklinde geçen bu kelimenin anlamı da aynıdır (SLS, s. 122). ALTK’da bu kelime bulunmamaktadır. TVS’de (s. 68) ise bu kelimenin başka dillere verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Bahlavān (بهلوان): Türkçeye Farsçadan geçen *pehlevān* kelimesi, günümüz Türkçesinde *pehlivan* şeklinde kullanılıp “1. Güreşçi; 2. (mecaz) Boylu boslu ve güçlü kimse” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *bahlavān ve pahlavān* (bk. *pahlavan* maddesi) şeklinde geçen bu kelimenin anlamı “ipkte hafif hareketle yürüyen kişi, ip cambazı”dır (SLS, s. 122). ALTK’da (s. 105) bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanma bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 682) ise bu kelimenin başka dillere verildiği gibi Arapçaya bilgisi bulunmaktadır.

Baht (بخت): Türkçeye Farsçadan geçen *baht* kelimesi, günümüz Türkçesinde “Gelecekteki olayları kaçınılmaz bir biçimde belirleyen ilahi iradenin insan ve toplum için çizdiği yaşayış biçimi, kader, talih; şans” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin anlamı “baht, kut”tur (SLS, s. 72). ALTK’da (s. 35) bu kelimenin Sudan Arapçasında kullanma bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 70) ise bu kelimenin başka dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisi de bulunmaktadır.

Bakşış-bakşış-bahşış (بکشیش- بکشیش- بهشیش): Türkçeye Farsçadan geçen *bahşış* kelimesi, günümüz Türkçesinde “Yapılan bir hizmete ödenen ücretten ayrı olarak fazladan verilen para, kahve parası” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin anlamı “Hizmet eden birinin hakkından ayrı olarak verilen para”dır (SLS, s. 109). ALTK’da (s. 35) bu kelimenin diğer lehçelere verildiği gibi Sudan Arapçasında kullanma bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 69) ise bu kelimenin başka dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisi de bulunmaktadır.

Banic (بنج): Günümüz Türkçesinde kullanılmayan ancak Osmanlı Türkçesinde Farsçadan alınan *bang* kelimesi, argo dilinde “Afyon; haşhaş bitkisinden çıkarılan uyuşturucu madde; haşış” anlamına gelmekteydi (Çağbayır, 2017, s. 154). Osmanlı döneminde Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da “ameliyatı kolaylaştırmak ve hasta ağrısını hafifletmek için cerrahi operasyonlarda kullanılan ve narkotik içeren bir ilaç”tır (SLS, s. 118) (bk. *bango* maddesi). ALTK’da yer almayan bu kelime, TVS’de (s. 78) bulunmakta, ancak bu kelimenin sadece Rusçaya verildiği bilgisine rastlanmaktadır.

Barama (برام): Türkçe asıllı *parmak* “İnsanda ve bazı hayvanlarda ellerin ve ayakların son bölümünü oluşturan, boğumlu, oynak, uzunca organların her biri” (TS) kelimesi, Sudan Arapçasına *barama* şeklinde geçerek hem sıfat “iki kez sarılmış olan; iki kat rulo haline getirilen” hem de fiil “rulo haline getirme eylemi” olarak kullanılmaktadır (SLS, s. 89). ALTK’da, TVS’de ve Kaymaz’ın çalışmasında bu kelimeye rastlanmamıştır.

Barvāz (برواز): Farsçadan Türkçeye geçen *pervāz* “1. Kapı, pencere vb. yerlerin kenarlarına geçirilen ensiz parça; 2. Giysilerin yaka, kol, etek vb. yerlerine veya kumaştan yapılmış diğer eşyaların kenarlarına geçirilmiş, dar, uzun parça; 3. Cilt kapağının iç tarafına konulan deri parçası; 4 (eskimiş) Uçuş.” (TS) kelimesi, Sudan Arapçasına *barvāz* şeklinde geçerek “pervaz, çerçeve” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 91). ALTK’da bu kelime bulunmamaktadır. TVS’de (s. 687) ise bu kelimenin başka dillere verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Bes (بس): Farsçadan Türkçeye geçen *pes* “yenilgiyi kabul ettiğini belirtmek için veya birinin şaşkınlık veren davranışlarına karşılık olarak kullanılan bir söz” (TS) kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek aynı anlamda kullanılan bir kelimedir (SLS, s. 93). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Buhya (بوهية): Türkçe asıllı olan *boya* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Renk vermek, dış etkilere korumak için eşyanın üzerine sürülen veya içine katılan renkli madde; 2. Resim yapmak için kullanılan kuru, sulu veya yağlı boya; 3. (mecaz) Aldatıcı görünüş; 4. (halk ağzında) Yazmak için kullanılan mürekkep” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına *buhya* şeklinde geçerek “boya” anlamını karşılamaktadır (SLS, s. 122). ALTK’da (s. 44) bu kelimenin Irak, Mısır, Lübnan ve Suriye Arapçasına geçtiği bilgisi bulunmaktadır. Kaymaz’ın (2000, s. 444) eserinde *boya* şeklinde kullanıldığı bildirilmektedir. TVS’de (s. 126) da bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisine rastlanmıştır.

Cumruk (جمرك): Türkçeye Rumcadan geçen *gümrük* “1. Bir ülkeye giren veya bir ülkeden çıkan mal ve eşya üzerinden alınan vergi; 2. Bu verginin alınması işlemiyle uğraşan devlet kuruluşu; 3. Sınır kapılarında denetim ve gözetim işlerinin yapıldığı yer” (TS) kelimesi, Sudan Arapçasına *cumruk* şeklinde geçerek aynı anlamda kullanılmaktadır (SLS, s. 211). ALTK’da (s. 67-68) bu kelimenin Irak, Mısır, Suriye, Yemen ve Lübnan Arapçasında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 334) de bu kelimenin Arapçaya verildiği açıklaması bulunmaktadır.

Cunbāz-cumbāz (جنباز-جمباز): Farsçadan Türkçeye geçen *cānbāz* “1. Yerde ve tel, at, bisiklet, ip vb. üzerinde dengeye dayanan, tehlikeli, heyecan verici gösteriler yapan kimse, akrobat; 2. At alıp satan veya yetiştiren kimse; 3. Usta, becerikli kimse; 4. (tarih) Osmanlı Devleti’nde atlı olan ve savaşlarda padişahın önünde düşmana karşı ilk saldırıya geçen birlik; 5. (mecaz) Kurnaz, hileci, hilekâr” (TS) kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek “jimnastik” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 215; Kaymaz, 2000, s. 440). ALTK’da (s. 47) bu kelimenin Arap lehçelerine verildiği bilgisi bulunmakta, ancak hangi lehçeye geçtiği açıklanmamaktadır. TVS’de (s. 149) bu kelimenin diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisi de bulunmamaktadır.

Darat (درت): Arapçadan Türkçeye geçen *haşād* “ürün kaldırma, ekin biçme işi; bir yolda elde edilen ürün” kelimesi, Sudan Arapçasına *darat* şeklinde geçerek “1. Hasat; 2. Kuraklık, sıcaklık, kuruluk ve susuzluk mevsimi; 3. Meşakkat yorgunluk ve bezginlik” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 322). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Darīn (درين): Türkçe asıllı olan *derin* “dibi yüzeyinden veya ağzından uzak olan; yüzeyden içeri inen” kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek aynı anlamda kullanılmaktadır. Ancak bu kelimenin “yeraltı gömülü bir erik” anlamı da bulunmaktadır (SLS, s. 328). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Dasta (دسته): Türkçe asıllı olan *deste* “1. Cinsleri aynı veya birbirine yakın olan şeylerin bir arada bağlanmış, demet, bağlam; 2. Kılıç, bıçak vb.nin elle tutulacak yeri; 3. Elli iki karttan oluşan iskambil kâğıdı; 4. (matematik) Aynı cinsten onluk bir küme; 5. (spor) Yağlı güreşte pehlivanların ayrıldıkları derecelerden biri” (TS) kelimesi Sudan Arapçasına *dasta* şeklinde geçerek “cinsleri aynı veya birbirlerine yakın olan şeylerin bir arada bağlanması, demet, bağlam 12 parçadan oluşan deste” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 331). ALTK’da (s. 58) bu kelimenin Arap lehçelerine verildiği gibi Sudan lehçesinde de bulunduğunu dile getirmektedir. TVS’de (s. 240) de bu kelimenin diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Dirviş (درويش): Farsçadan Türkçeye geçen *derviş* kelimesi günümüz Türkçesinde “1. Bir tarikata girmiş, onun kurallarına ve törelerine bağlı kimse, alperen; 2; (mecaz) Yoksulluğu, çilekeşliği benimsemiş kimse; 3. (mecaz) Alçak gönüllü ve her şeyi hoş gören kimse; 4. (hayvan bilimi) Kırlangıç balığının küçüğü” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *dirviş* şeklinde geçen bu kelimenin anlamı da “bir tarikata girmiş, onun yasa ve törelerine bağlı kimse, yoksulluğu çilekeşliği benimsemiş kimse”dir (SLS, s. 329). ALTK’da (s. 58) bu kelimenin Arap lehçelerine verildiği gibi Sudan lehçesinde de bulunduğunu dile getirmektedir. TVS’de (s. 239) de bu kelimenin diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Fahlāva (فهلوة): Türkçeden Sudan Arapçasına *pahlavān* (bk. *bahlavan* maddesi) şeklinde geçen bu kelimenin anlamı “uyanıklık, kurnazlık”tır (SLS, s. 122).

Fātura (فاتورة): İtalyancadan Türkçeye geçen *fattura* kelimesi, günümüz Türkçesinde *fatura* şeklinde kullanılıp “Satılan bir malın cinsini, miktarını ve fiyatını bildirmek için satıcının alıcıya verdiği hesap pusulası” anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “satılan mal için çıkarılan ayrıntılı belge”dir (SLS, s. 709-710). ALTK’da bu kelime bulunmamaktadır. TVS’de (s. 296) ise bu kelimenin sadece Ermeniceye verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Fāyız (فايز): Arapçadan Türkçeye geçen *fā’iz* “1. İşletmek için bir yere ödünç verilen paraya karşılık alınan kâr, getiri, ürem, nema; 2. Kapitalist ekonomide, artık değerın değişikliğe uğramış biçimi olarak paranın fiyatı, kiralanan paranın kira bedeli” kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek “faiz, artan, fazla olan, bir borca karşılık ödenen fazladan para” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 744). ALTK’da (s. 64) bu kelimenin Arap lehçelerinde kullanılmadığı ancak bu kelimedenden türeyen *fāyızcī* kelimesinin Mısır Arapçasında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 293) de bu kelimenin diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Hānım (خانم-هانم): Türkçe asıllı olan *hānım* “1. Kız ve kadınlara verilen unvan, bayan; 2. Kadın, eş; 3. Toplumsal durumu, varlığı iyi olan, hizmetinde bulunulan kadın; 4. Kadınlığın bütün iyi niteliklerini taşıyan” kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek “saygı gören, saygı duyulan ve yüksek kadrolu kadınlara hitap için kullanılan bir kelime”dir (SLS, s. 283). ALTK’da (s. 70) bu kelimenin Mısır ve Suriye lehçesinde bulunduğunu dile getirilmektedir. TVS’de (s. 347) de bu kelimenin diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Horşid (خورشيد): Farsçadan Türkçeye geçen *hurşid* “güneş” kelimesi, Osmanlı Türkçesinde kullanılmıştır (Çağbayır, 2017, s. 670). Sudan Arapçasına *horşid* şeklinde geçen bu kelime, aynı anlamda kullanılmaktadır (SLS, s. 307). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Qahba (قحبة): Arapçadan Türkçeye geçen *qahbe* “ahlaksız kadın” kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek aynı anlamda kullanılmaktadır (SLS, s. 750). ALTK’da (s. 77) bu kelimedenden türeyen *qahpeci* kelimesi kullanılmakta; keza TVS’de (s. 416) de *kahpeci* kelimesinin verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Kahrabā (كهرباء): Türkçeye Farsçadan geçen *kehrubā* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Süs eşyası yapımında kullanılan, açık sarıdan kıvılcığa kadar türlü renklerde, yarı saydam, kolay kırılan ve bir yere hızlıca sürtüldüğünde hafif cisimleri kendine çeken, fosilleşmiş reçine, samankapan, kılkap; 2. Bu reçineden yapılmış” (TS) anlamını karşılayarak *kehribar* olarak kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına *kahrabā* şeklinde geçen bu kelime, bu lehçede “elektrik, elektrikli” anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca Sudan Arapçasında bu kelimedenden türetilen *kehrab* (كهرب) “enerji vermek” ve *kahrabçī* (كهربجي) “elektrikçi” kelimeler de bulunmaktadır (SLS, s. 857). ALTK’da bu kelime bulunmamaktadır. TVS’de (s. 477) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Kanār (كنار): Farsçadan Türkçeye geçen *kenar* kelimesi, günümüz Türkçesinde “1. Bir şeyin, bir yerin bitiş kısmı veya yakını, kıyı, yaka; 2. Bir şeyi çevreleyen çizgi; 3. Pervaz, çizgi, antika, baskı vb. çevre süsleri; 4. Merkezden uzak olan, kuytu, ıssız, sapa, تنها yer; 5. Yan; 6. (matematik) Bir biçimi sınırlayan çizgilerden her biri” (TS) anlamlarını karşılamaktadır (SLS, s. 863). ALTK’da (s. 85) bu kelimenin sadece Suriye lehçesinde bulunduğunu dile getirilmektedir. TVS’de (s. 482) de bu kelimenin diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Liyāka (لياقة): Türkçe asıllı *yaka* “1. Giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümü; 2. Giysilerin boyna gelen bölümüne eklenen ve türlü biçimlerde olan parçası; 3. Kıyı, kenar, taraf; 4. Eğik yerey; 5. Yapıların saçaklarında, suyun içeriye sızmasını önlemek için kiremidin altıyla oluk arasına konulan metal levha; 6. Semt; 7. (denizcilik) Sahil; 8. (denizcilik) Yelkenlerin kenar ve köşeleri.” (TS) kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek ve Sudan Arapçasındaki aitlik ifadesi olan *li*’nin kelime başına eklenmesiyle *liyākā* şeklinde geçip “benim yakam” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 906). ALTK’da (s. 133) bu kelimenin Mısır, Libya, Filistin, Irak ve

Suriye lehçesinde bulunduğunu dile getirilmektedir. TVS’de (s. 898) de bu kelimenin diğer dillere verildiği gibi Arapçaya geçtiği bilgisi bulunmaktadır.

Māhiyye (ماهية): Türkçeye Farsçadan geçen *māh+iyye* kelimesi, günümüz Türkçesinde *mahiye* şeklinde kullanılıp “aylık, maaş” (TS) anlamını karşılamaktadır. Sudan Arapçasına Türkçeden geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da aynıdır (SLS, s. 923). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Nārcile (نارجيل): Türkçeye Farsçadan geçen *nārgile* kelimesi, günümüz Türkçesinde “tömbeki denilen bir cins tütünün dumanının sudan geçirilerek içilmesini sağlayan araç, nargile” anlamında kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da aynıdır (SLS, s. 967). ALTK’da (s. 100) bu kelimeden türeyen *nargileçī* kelimesinin kullanıldığı bilgisi bulunmakta, ancak hangi lehçede kullanıldığı belirtilmemektedir. TVS’de (s.636) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi ulunmaktadır.

Naşādir (نشادر): Türkçeye Farsçadan geçen *nişādur* kelimesi, günümüz Türkçesinde *nişadır* şeklinde kullanılıp “amonyak” anlamına gelmektedir. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da “keskin bir tadı olan alkali madde, nişadır”dır (SLS, s. 972). ALTK’da bu kelime bulunmamaktadır. TVS’de (s. 641) ise Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Şāğsālim (صاغ سالم): Türkçe *sağ* + Arapça *sālim* kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşan *sağ salim* kelimesi, “hiçbir zarar görmeden, sağ selamet” (TS) anlamını karşılamaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “bir insanın genel sağlığı için veya bir görevin yerine getirilmesi için tamamen öngörülen bir terim” şeklinde geçmektedir (SLS, s. 582). ALKT’da (s. 111) bu kelimenin Mısır Arapçasına geçtiği bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 716) de Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Şaflağa (شفاكة): Türkçe asıllı *çiftlik* “1. Tarım yapılan, hayvan yetiştirilen, çalışanlarının da oturması için evler bulunan geniş toprak parçası; 2. Çift olma durumu; 3. (mecaz) Kolaylıkla yarar sağlanabilen yer” kelimesi, Sudan Arapçasına *şafłaka* şeklinde geçerek “Osmanlı Dönemi’nde vergi toplayan memurun vergiden aldığı pay” anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca Sudan Arapçasında bu kelimeden türetilmiş şafālik (شفاليك), deyimde kullanılan bir sözdür. Örneğin, راحت شفاالك “sen payını kaybettin” (Kaymaz, 2000, s. 448). ALTK’de (s. 52.) bu kelimenin sadece Mısır ve Suriye Arapçasında kullanıldığı bildirilmektedir. TVS’de (s. 202) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Taris (ترس): Arapçadan Türkçeye geçen ‘*aris* kelimesi, Osmanlı Türkçesinde *taris* “1. Bir yerde konaklama, 2. Düğün dernek kurma; 3. Kız gelin etme” anlamında kullanılan bir kelimeydi (Çağbayır, 2017, 1592). Sudan Arapçasına geçen bu kelime “1. Kötülük; 2. Karısının başka bir erkekle aldatması” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 146). ALTK’da ve TVS’de bu kelime bulunmamaktadır.

Tumbāk (تمباك): Farsçadan Türkçeye geçen *tenbāku* “Özellikle İran'da yetişen ve nargile ile içilen bir tütün türü, nargile tütünü (*Nicotiana persica*)” kelimesi, günümüz Türkçesinde *tömbeki* şeklinde kullanılmaktadır. Türkçeden Sudan Arapçasına *tumbak* şeklinde geçerek “nargilede kullanılan dürülmüş tütün” anlamını karşılamaktadır (SLS, s. 165). ALTK’da (s. 127) bu kelimenin Suriye Arapçasında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS’de bu kelimeye yer verilmemiştir.

Urnek (اورنيك): Türkçede kullanılan *örnek* kelimesi, Sudan Arapçasına *urnek* şeklinde geçerek “doldurulmuş resmî bir mektup; rapor” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 37). ALTK’da (s. 103) bu kelimenin Mısır, Yemen ve Sudan Arapçasında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 664) de Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Yāfta (يافتة): Türkçeye Farsçadan geçen *yāfte* “1. Üzerine asıldığı veya yapıştırıldığı şeylerle ilgili bir bilgi veren yazılı kâğıt parçası; 2. Kişiye isnat edilen haksız suçlama” (TS) kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek “ruhsat, bir kişinin bir malı satması” manasında kullanılmaktadır (SLS, s. 1068; Kaymaz, 2000, s. 454). ALTK’da (s. 133) bu kelimenin Mısır Arapçasında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 895) de Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Nimra (نمرة): İtalyancadan Türkçeye geçen *numero* kelimesi, *numara* şeklinde kullanılarak günümüz Türkçesinde karşıladığı anlamlardan biri “Bir şeyin bir dizi içindeki yerini gösteren sayı, rakam”dır (TS). Sudan Arapçasına *nimra* şeklinde geçerek “rakam, numara” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 1109). ALTK’da bu kelimeye yer verilmemiş, TVS’de (s. 644) Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Zenbur (زنبور): Farsçadan Türkçeye geçen *zenbāre* “sürekli kadın peşinde koşan, kadınlara düşkün (erkek), kadıncıl, keskin, zendost” (TS) kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek “fahişe kadınları sık sık gören adam” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 1215).

Bu çalışmada “Sudan Arapçasında Türkçe ve Türkçe aracılığıyla geçen kelimeler var mıdır?” sorusunun birinci alt sorusu “Konu bakımından Türkçeden Sudan Arapçasına daha çok hangi kelimeler geçmiştir?” şeklinde sorulmuştur. Sudan ve birçok Arap ülkesinde uzun yıllar devam edip 1914 yılına kadar süren Osmanlı hâkimiyeti, bu ülkelere Türkçenin yerleştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına vesile olmuştur. Dayatmanın olmamasıyla birlikte imparatorluk ve yönetimde hâkim olan tabakanın Türkçe olması sebebiyle Arapça ve Türkçe arasında kelime alışverişinin olmasına yol açmıştır. Osmanlının yarım asırdan fazla süren bu hâkimiyeti, diğer hâkim olduğu bölgelerde olduğu gibi Sudan’a da kültür, yaşam tarzı gibi etkileşimle olmasını sağlamıştır. Kültür unsurları arasında yer alan dile ise Türkçe kökenli kelimeler ve eklerin aktarıldığı görülmüştür.

Aktaş (2021, s. 141)’ın da belirttiği gibi “*Diller arasındaki kelime alışverişleri incelendiğinde, bu kelimelerin belli alanlarda yoğunlaştıkları ve diğer taraftan da anlam değişikliğine uğratılarak içine girdiği dilde yaşamaya devam ettikleri görülür. Bu durum, çeşitli Arap lehçelerine giren Türkçe kelimeler için de söz konusudur.*”

Söz konusu olan bu Arap lehçelerinden Sudan Arapçasına giren kelimeler de dile belli alanlarda yoğunlaşarak girmiştir. Bu kelimelerden daha çok çeşitli araç-gereçleri ve meslek adlarını karşılayan kelimeler, askerî ve idari alanla ilgili kelimeler, yiyecek-içecek ile ilgili kelimeler, mekân ve yer adları, giyim, kuşam ve dokuma ile ilgili kelimeler, özel isim, lâkap ve unvanlarla ilgili kelimeler yer almaktadır. Bu lehçede tespit edilen kelimelerin tematik bakımından durumu şöyledir:

1. Araç-gereç isimleri: Ācana (أَجْنَة), Araba (عربة), Azma (أُزْمَة), Bāğa (باغَة), Bāla (بالة), Ballur (بلور), Balta (بلطة), Barākī (براقِي), Baršām (برشام), Baṣṭona (بَسْطُونَة), Bercel (برجل), Birincī (برنجِي), Birtuman-Mirtumān (برطمان- مرطبان), Bisiklet (بسكليت), Bosta - Bosta (بوستا-بُسْطَة), Burī (بوري), Buṣāvra (بشاورة), Carakōna (جركانه), Cardal (جردل), Cift (جفت), Cinzīr (جنزير), Cuzlān (جزلان), Dabbāsa/dabbus (دَبُّوس دَبَّاسَة), Daftar (دفتر), Damğa (دمغَة), Darabukka-Derbukka (دَرَبُوكَة-دير بوكه), Darābzīn (درابزین), Dingil (دنقل), Dolāb (دُولَاب), Dubāra (دبارة), Fanār (فَنَار), Fānus (فانوس), Fātura (فاتورة), Furṣa (فرشة), Hāç-Hāş (هاش-هاج), Hurda (خرده), İbriq (ابريق), İstimāra (استمارة), Kabbut (كبوت), Kalbāş keleş kelbeş (كلباش - كلبش- كلبشة), Kamāşa (كماشَة), Karrāka (كَرَاكَة), Kāş (كاش), Kemer (كمَر), Korek/Korāk (كورك-كوريك), Kubuk (كبك), Kumşa (كمشة), Kūnbula (قنبلة), Kurbāc (كرباج), Lamba (لمبة), Māşşa (ماشَة), Māsura (ماسورة), Mobilyā (موبيليا), Nāy (ناي), Raşitta-rişitta (ريشته - روشيته), Sabat (سَبَت), Şac (صاج), Şanbar (شنبر), Şanfara (صنفره), Şivān (صِيوان), Şakuş (شاكوش), Şamadān (شمع دان), Şankal (شنگل), Şanta (شنطة), Şeşme (ششمة), Şiş (شيش), Şişe (شيشَة), Şuvāl (شَوَال), Tabāşir (طباشير), Tabla (طبلَة), Tahta (تخته), Tancara-Tancara-Tuncur (تنجور- تنجورة- طنجرة), Tanka (تنكة), Tartāra (ترتارة), Taşt (طشت), Tavva-ṭavva (توة- طوة), Tel (تل), Tirilla (تريله), Toka/Toke (طوكَة), Tromba-Tulumba (طرمبة-تولومبة), Tub (طوب), Ukşa (أكشه), Urnek (اورنيك), Vābur (وابور), Yāy (ياي), Zambarak (زُنْبَرَك), Zumba (زُمْبَة), Zumbāra (زمبارَة),

2. Askerî ve idari alanla ilgili kelimeler: Bakbāşı/Bikbāşı (باك باشي - بيك باشي), Bāru-bārut (باروت-بارود), Bāşā (باشا), Bāşbuzuk (باش بوزوق), Bāşşāviş (باش شاويش), Bereg-berek (بريغ - بريق), Bey (بيه), Bimbāşī (بمباشي), Biyāda (بيادة), Buluk (بلك), Cabaḥūna (جبخانه), Canābu-Canāb (جنابو), Carabandiyya (جربندية - مجرمنديه), Cāvīş (جاويش), Cazma (جزمة), Dabbura (دَبُّورَة), Damc (دمج), Delti (دلتي), Demca (الدمجة), Dibşik-Dipşik (دبشك-دبشيق), Duşmān (دشمان), Farmān-fermān (فيرمان-), Faşik (فشيك), Fişink-faşank-fişik (فَشْنَك - فَشْنَك-فَشِيك), Hidevy (خدويي), Hukumdār (حکمدار), İnkişariya (انكشارية), İşlāk (اشلاق), Kahramān (كهركان), Kamandān-Kamandan (كمندان-قمندان), Kardan-kardun (كردون - كَرْدَن), Kārvaṅa (قروانَة), Kāş-kayş (قاش - قايش), Kuhna (كهنة), Lāvundī (لاوندي), Ordu-ordi (أوردو-أردي), Nişān (نیشان), Roşān (روشان), Sancak (سنجك), Sardār (سردار), Savārī-suvār (سواري سوار), Sinca-Sunki (سِنْجَة سونكي), Şol (صول), Susta (سوستَة), Şalabi (شَلْبِي), Şaviş (شاويش), Tabān (طبان), Tabanca (طبنجة), Tābur Tābur (تابور-طابور), Tabya (طابية), Taķim (طَقْم), Tarasāna (ترسانَة), Tile (التَيْلَة), Titik (تتك), Turkāş (تُرْكَاش), Unbāşī-umbāşī (امباشي-اونباشي), Urṭa (اورطَة), Yuzbāşī (يوزباشي),

3. Meslek mensubu isimler: Āczācī (اجزجى), Al-komsancī (الكومسنجى), Ārabacī (اربجى), Ataşcī (عطشجى), Banşar (بنشر), Bāş (باش), Baştamarci (باش تمرجى), Bostacī (بوسطجى), Buhyeci (خناجى-خناجى), Dāda (دادة), Daftardār (دفتردار), Dastur (دستور), Dubcī (دوبجى), Hānci Hānacī (خانجى-خانجى), Hovvāca (خواجە), Huđurcī (خۇضرجى), Hūzandōr (خازندار), Karakun-karķun Karağul (كركون,قراغون), Maħzancī (مخزنجى), Makvacī (مكوجى), Samarci (سمسرجى), Samkarcī (سمكرجى), Ta'limci (تعلمجى), Tafakci-tafakşī (تَفَكْشِ تَفَكْجِ), Tamar(cī) (تمرجى), Tarzī (ترزى), Ustā/ustāz (اصطى).

4. Yiyecek-içecek ile ilgili kelimeler: Aķşī (اقشى), Baķlāva (بقلاوة), Bāluza (بالوظة), Bāsta (باسطة), Bāsturma (باسطرمە), Boğāşa (بغاشة), (Bumbār - Bunbār - Munbār (بومبار - بونبار - مونبار), Burğul (بُرْغُل), Buza (بوزة), Durduma-dandurma (دوردمة-دندورمة), Giyma (غيمة), Hūşāf (خُشَاف), Kabāb (الكَبَاب), Kāvurma (قاورمة), Kāvun~kākun (قافون-قاون), Kufta (كفتة), Kunāfa (كنافة), Sāde (سادة), Sanbusa (سنبوسه), Sanbusa - Sambusa - Sanbuksa (سنبوسه-سمبوسه-سنبوكسه), Sucuk (سجوك), Şāvurma (شاورما), Şorba (شوربة), Tūrşī (طُرْشِ), Tuz (طز), Zalābiya-zilābiya (زلابيية),

5. Mekân ve yer adları: Abādiye (ابعدية), Aczāhāna (اجز اخانة), Adabhāna - Abāhāna (أدبَخانة - اباخانة), Buğaz (بوغاز), Bānyo (بانىو), Furun (فرن), Hāna (خانة), İklīm (إكليم), İskela (اسكلة), Karağāna (كارخانه), Karakon (كركون), Koşa (كوشة), Kubrī (كبرى), Kuşuk-kuşk (كوشك - كشك), Lokunda (لوكدنة), Maħna (مخنة), Oda-Ota (أودة/أوضة), Salaħāna (صلخانة-صلخانة), Sarāy-sarāya (سراية-سراي), Şafaħāna (شفاخانه), Zanzāna (زنزانة).

6. Giyim, kuşam ve dokuma ile ilgili kelimeler: Bafta (بفتة), Balţu (بالطو), Basma (بصمة), Baţista (باطسنتة), Bişķīr (بشكير), Buķķac (بُقْج), Fanila (فنيلا), Fustān (فستان), Futa (فوطه), Kānca (قنجة), Kūftan (قفطان), Şāl (شال), Şarmāya (صرماية), Şurrāb (شوراب), Taķim (طَقْم).

7. Ulus, boy vs. adları: Abāza (اباظة), Afranci (افرنجى), Arnavut (أرنوط/عزنوط), Cerkes-Şerkes (شركس-جركس), Karkac (قرقج), Osmālī (عصملى), Turkī (تركى), Turkuman (تركمان).

8. Bitki adları: Āfyun (أفيون), Banafsac (بنفسج), Bango (بنقو), Fāşulyā (فاصوليا), Kāmşā (قامشة), Nārcis (نارجس), Sabānih (سبانخ), Yāsmīn (ياسمين).

9. Akrabalık adları: Abla (عبله-ابله), Āġā (اغا), Bābā (بابا).

10. Oyun, oyunlarda kullanılan sayı ve numara ile ilgili kelimeler: Beş (بیش), Dabaş (دبش), Hebyek (هَبْ يَك), Yek (يَك), Oyun (أين), Aragos (عرقوس), Şatranc (شترنج),

11. Hayvan adları: Kābāca (قباجة), Kādīsa (قديسة), Koca (كوجة), Maymun (ميمون), Şāhīn (شاهين):

12. Para ile ilgili kelimeler: Bāra (بارة), Celek (جلك), Cergendi-cerķendi (جرقندي جركندي), Mecidi (مجيدى), Tura (طُرّة).

13. Özel adlar: Darman (درمان), Damardāş (دمرداش), Hantabli (حنتبلى), Narmin (نرمين), Nāzik (نازك), Nisrīn (نسرین), Şāzırvān (شازروان), Tambal-Tambal (تمبل-تمبل), Teymur (تيمور).

14. Uzuв adları: Dīs (ديس), Doş (دوش), Kākul (كاكول).

15. Renk adları: Ālācā (الاجة), Bambī (بمبى), Banafsac (بنفسج).

16. Ölçü adları: Yarda (ياردة).

17. Diğer kelimeler: Ḥarasāna (خرسانه-خرصانه), Afārim (عفرام), Āvanṭa (أونطة), Bahāna (بهنانه), Bahlavān (بهلوان), Baḥt (بخت), Bakṣīṣ-Bakṣīṣ-Baḥṣīṣ (بقتشيش-بقتشيش-بقتشيش), Banic (بنج), Barama (برام), Barvāz (برواز), Bes (بس), Buhya (بوهية), Cumruk (جمرك), Cunbāz-cumbāz (جنباز-جنباز), Darat (درت), Darīn (درين), Dasta (دسته), Dirviṣ (درويش), Fahlāva (فهلوه), Fātura (فاتورة), Fāyiz (فايز), Ḥānīm -Hanīm (خانم-هانم), Ḥorṣīd (خورشيد), Ḳaḥba (قحبة), Kahrabā (كهرباء), Kanār (كنار), Liyāka (لياقة), Māhiyye (ماهية), Nārcīle (نارجيل), Naṣādir (نشادر), Ṣaḡsalim (صاغ سالم), Ṣaflaqa (شفلكة), Taris (ترس), Tumbāk (تمباك), Urnek (اورنيك), Yāfta (يافطة), Nimra (نمرة), Zenbūr (زنبور).

4.1.2. Sudan Arapçasına Geçen Kelimelerin Sözlüksel ve Dilbilgisel Bakımından Sınıflandırılması

4.1.2.1. Sözlüksel bakımından kelimeler

4.1.2.1.1. Adlar: Sudan Arapçasına sözlüksel bakımından giren kelimelerin büyük bir kısmı adlardır. Bu adlar yukarıda tematik olarak sınıflandırılan kelimelerin tümüdür. Tematik olarak sınıflandırılan bölümde kelimelerle ilgili açıklamalar verildiğinden bu bölümde tekrar verilmeyecek, sadece kelimeler sıralanacaktır. Adlar listesini oluşturan kelimeler şöyledir:

Abla (عبلة-ابلة), Abādiye (ابعادية), Abāza (اباظة), Ācana (أجنة), Aczācī (اجزجي), Aczāḥāna (اجزخانه), Adabḥāna - Abāḥāna (ادبخانه - اباخانه), Afārim (عفرام), Afranci (افرنجی), Āfyun (افیون), Āgā (اغا), Akṣī (اقشي), Ālācā (الاجة), Al-komsanci (الكومسنجی), Araba (عربة), Ārabacī (اربعی), Aragos (عرقوس), Arnavut (ارنوط/عرنوط), Aṭaṣcī (عطشجی), Āvanṭa (أونطة), Azma (أزمة), Bābā (بابا), Bafta (بفتة), Bāga (باغة), Bahāna (بهنانه), Bahlavan (بهلوان), Baḥt (بخت), Bakbāṣī/Bikbāṣī (بيك باشی), Baklāva (بقلوة), Bakṣīṣ-Bakṣīṣ-Baḥṣīṣ (بقتشيش-بقتشيش-بقتشيش), Bāla (بالة), Ballur (بلور), Balṭa (بلطة), Baltaci (لتجی), Balṭu (بالطو), Bāluza (بالوظة), Bambī (بمبی), Banafsac (بنفسج), Banafsac (بنفسج), Bango (بنقو), Banic (بنج), Baṣar (بنشر), Bānyo (بانیو), Bāra (بارة), Barākī (براقی), Barama (برام), Barṣām (برشام), Barvāz (برواز), Basma (بصمة), Bāsta (باسطة), Baṣṭona (بسطونة), Bāsturma (باسطرمة), Bāṣa (باشا), Bāṣṣāviṣ (باش شاویش), Bāṣ (باش), Bāṣṭamarcī (باش تمرجی), Baṭista (باطستة), Bercel (برجل), Bereg-bereḳ (بیرق), Bes (بس), Beṣ (بیث), Bey (بیه), Bimbāṣī (بمباشیبی), Birincī (برنجی), Birtuman- Mirtumān (برطمان- مرطبان), Bisiklet (بسکلیت), Biṣkīr (بشکیر), Biyāda (بیاده), Boḡāṣa (بوغاشة), Bosta- Bosta (بوستا-بُسطة), Bostaḥī (بوسطجی), Buḡaz (بوغاز), Buhya (بوهية), Buhyeci (بوهیجی), Buḳḳac (بُقج), Buluk (بلک), Bumbār (بُمبار), Burḡul (بُرغُل), Burī (بوری), Buṣāvra (بشاورة), Buza (بُوزة), Bāru-bārut (باروت-بارود), Bāṣbuzuk (باش بوزوق), Cabahāna (جبخانه), Canābu-Canāb (جناب جنابو), Carabandiyya (جرمندیہ), Carakāna (جرکانه), Cardal (جردل), Cāvīṣ (جاویش), Cazma (جزمة), *cazma miri* (جزمة میری), Celek (جلک), Cergendi-cerḳendi (جرقندی), Cerkes-Şerkes (شركس-جرکس), Cift (جفت), Cinzīr (جنزیر), Coga-coḳa (جوقة), Cumruk (جمرك), Cunbāz-cumbāz (جنباز-جنباز), Cuzlan (جزلان), Çorap (شوراب), Dabaṣ (دَبش), Dabbāsa/Dabbus/Dabbus (دَبُوس دَبَّاسه), Dabbura (دَبُورة), Dāda (دادة), Daftar (دفتر), Daftardār (دفتردار), Damardāṣ (دمرداش), Damc (دمج), Damḡa (دمغة), Darabukka-Derbukka (دَرَبُوكَة-دیربوکه), Darābzīn (درابزین), Darīn (درين), Darman (درمان), Dasta (دسته), Dastur (دستور), Delti (دلتي), Demca (دمجة), Dibṣik-Dipṣik (دبشك-دبشق), Dingil (دنقل), Dirviṣ (درويش), Dis

Yuzbāṣī (يوزباشي), Zalābiya-zilābiya (زلابية), Zambarak (زُنْبَرَك), Zanzāna (زنزانة), Zenbūr (زنبور), Zumba (زُمْبَة), Zumbāra (زُمْبَارَة).

4.1.2.1.2. Fiiller: Balaş (بلش): Sudan Arapçasında Türkçede kullanılan *başla-* “bir işi girişmek, bir işe başlamak” fiilinden alınmış bir kelimedir. Ancak Sudan Arapçasında bu kelimenin anlamı “bitirmek” veya “bırakmak” olarak kullanılmaktadır. Örneğin; بلاش تعمل كذا “Böyle yapma. Bırak.” demektir (SLS, s. 112).

Barşam (برشَم): Türkçeye Farsçadan geçen *perçin* “iki veya daha çok levhayı birbirine bağlamak için geçirilen çivinin, ezilerek baş durumuna getirilen ucu” (TS) kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek “bir demir başka demire yapışmak” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 84; Kaymaz, 2000, s. 443). TVS’de (s. 686) *perçin* kelimesinin “perçin” anlamıyla Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Buḳḳac (بُقَّح): Türkçeden Sudan Arapçasına geçen *bohça* kelimesinin Sudan Arapçasına geçtiği yukarıda açıklanmıştır (bk. *Araç-gereç ile ilgili kelimeler: buḳḳac* maddesi). Sudan Arapçasında bu kelimeyle bağlı olarak kullanılan *bukḳaç* kelimesi, “1. بُقَّح عفشك “Hareket etmek için eşyalarını toplamak; 2. “Savaş meydanından kaçmak veya çekilmek” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 106).

Dabal (دابل): Türkçe *debelenmek* “1. Bir acının etkisiyle veya bir baskıdan kurtulmak için çırpınmak; 2. Çırpınmak, tepinmek, kımıldanmak” kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek “tepinmek, çırpınmak, kımıldamak, hareket etmek” anlamlarını karşılamaktadır. Örneğin, ضرب الارض برجليه “Yeri ayaklarıyla vurdu.” (SLS, s. 316).

Dardaş (دَرْدَشُ): Sudan Arapçasında bir fiil olarak kullanılan bu kelime Türkçeye Farsçadan geçen *dert* “hastalık; üzüntü; ağrı” kelimesinden geçmiştir. Sudan Arapçasında *dardaş* şeklinde kullanılan bu kelimenin anlamı “konuşmak, dertleşmek”tir.

Dardaşa (دَرْدَشَة): Sudan Arapçasında bu kelime de *dardaş* kelimesi gibi *dert* kelimesinden üretilmiş ve bu lehçede “konuşmak, dertleşmek, sohbet veya muhabbet etmek” anlamında kullanılmıştır (SLS, s. 323).

Gid (غِد): Türkçe *git-* fiili Sudan Arapçasına geçerek “defolmak” anlamında daha çok argo dilinde kullanılmaktadır. Günümüzde Sudanlı gençler tarafından sıkça kullanılan bir kelimedir. Örneğin; “*gid* “Sen git.”, *giddu* “Siz gidiniz.”, “Defolun.”, *ana gaddeyt* “Ben kaçtım.”, “Gittim”, “Güle güle”, *gadda* “O gitti.”, *gaddo* “Onlar gittiler”, *gaddin* “Onlar gidiyorlar”, “Gidecekler”, *gāddi* “Ben gidiyorum.”, “Gideceğim.”, *ana bigid* “Ben giderim.” “Gideyim.” Sudan Arapçasında *bi-* eki bu alınan fiil için âdeta bir geniş zaman eki durumundadır. Ayrıca bu kelimedede hem (g) sesinde kalınlaşma olmuş hem de anlam bakımından da değişiklik olmuştur” (Yahya, 2017, s. 5).

Hāzūk (خازوك): Türkçe asıllı *kazık* “1. Toprağa çakılmak için hazırlanmış, ucu sivri demir veya ağaç; 2. Direk, sopa; 3. Yapıların temelinde kullanılan, toprağa çakılan veya toprak içine giren tahta, maden veya betonarmeden silindir, prizma vb. biçimindeki uzun parça; 4. (mecaz) Çok zor

(soru, sınav vb.); 5. (teklifsiz konuşmada) Aldatma; 6. (spor) Genellikle yağlı güreşte, güreşçinin, elini hasmının kispeti içine sokarak yaptığı oyun; 7. (eskimiş) İnsanı üzerine oturarak öldürdükleri, yere dik çakılmış sivri uçlu odun veya şiş; 8. (eskimiş) Kazığa oturarak uygulanan öldürme cezası.” (TS) kelimesi Sudan Arapçasına girerek “kazık cezâsı; kazıklamak, kandırmak, aldatmak” anlamında kullanılmaktadır (Yahya, 2017, s. 4; SLS, s. 307). TVS’de *kazık* (s. 473) kelimesinin Arapçaya verildiği bilgisi de bulunmaktadır.

Kavuk-Kavik (كاووك- كاويق): Türkçede kullanılan *kavuk* “içi boş şey” kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek “yakalanmak” anlamında kullanıldığı görülmektedir (SLS, s. 806). TVS’de (s. 463) de *kavuk* kelimesinin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

4.1.2.1.3. Sıfatlar: Bâş (باش): Türkçe asıllı olan *baş* kelimesi, Türkçede pek çok anlamı karşılamakla birlikte “1. Bir topluluğu yöneten kimse; 2. Başlangıç; 3. Temel, esas” (TS) anlamlarını da karşılamaktadır. Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin meslek adı (bk. *Meslek adlarıyla ilgili kelimeler bölümü. bâş*) karşılamakla birlikte “birinci” anlamında olup sıfat olarak kullanıldığı da görülmektedir (SLTK, s. 37).

Başka (بشقه): Türkçede sıfat olarak kullanılan bu kelime, Sudan Arapçasına geçerek “başka, muhtelif, benzersiz, değişik” anlamlarında kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 97). Bu kelimenin Türkçedeki başka veya maşaka kelimesinden geldiği tahmin edilmektedir (Kaymaz, 2000, s. 443). TVS’de (s. 86) bu kelimenin Arapçaya verildiği belirtilmektedir.

Bâyiz (بايظ): Sudan Arapçasına Türkçe *boz-* fiilinden geçen *bâyiz* kelimesi “bozuk (insan veya eşya için)” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (SLS, s. 128; Kaymaz, 2000, s. 444). Ayrıca Kaymaz’ın (2000, s. 444) belirttiği gibi bu kelime fiil olarak da kullanılmaktadır: *bavvaz* (بوظ) “bir işi bozdu”. TVS’de (s. 128) de *boz-* fiilinin Arapçaya verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Barbağ (برباط): Türkçeye Farsçadan geçen *berbât* kelimesi, günümüz Türkçesinde bir sıfat olarak “1. Kötü; 2. Bozuk; 3. Çirkin, beğenilmeyen; 4. Darmadağın, bakımsız, perişan, viran” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. SLS’de (s. 79) verilen bilgiye göre Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçede “ciddi davranışta bulunmayan, alay eden kişi” anlamını karşılamaktadır. ALTK’da bu kelimeye rastlanmamıştır. TVS’de (s. 101) ise bu kelimenin başka dillere verildiği bildirilmektedir.

Boş (بوش): Türkçedeki sıfat olarak kullanılan *boş* kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek “1. Bir işe yaramayan, yararsız faydasız; 2. Boş, dolu karşıtı” anlamını karşılayan bir sıfat olarak kullanılmaktadır (SLS, s. 127; Kaymaz, 2000, s. 444). Kaymaz’ın (2000, s. 444) belirttiği gibi Sudan Arapçasında bu kelimedenden *bevveş* (بوش) “Boş olmuş ya da yozlaşmış” olarak türeyen bir fiil de kullanılmaktadır. Örneğin; *Bevveşet elmere* (بوشت المرأة) “Kadın yararsız olmuş, çirkinleşmiş”. ALTK’de (s. 43-44) bu kelimenin Irak, Suriye ve Mısır Arapçasına verildiği bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 125) bu kelimenin Arapçaya verildiği bilgisine rastlanmaktadır.

Coga-coğa (جوقة- جوغه): Sudan Arapçasına Türkçe *çok* kelimesinden geçtiği düşünülen *coga-coğa* kelimesi “bir grup insan” anlamını karşılamaktadır. Çok kelimesinden geldiğini anlaşılmaktadır (SLS, s. 223). ALTK ve YVS’de bu kelime ile ilgili bilgisine rastlanmamaktadır.

Denkel (دَنكَل): Türkçe *denk* “ağırlık bakımından eşit olan” kelimesinin Sudan Arapçasına geçtiği görülmektedir. Sudan Arapçasında *denkel* şeklinde kullanılan bu kelime “iyi durumda ve tezyin edilmiş” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 355). Ayrıca Sudan Arapçasında bu kelimedenden türeyen *medengel* (مَدَنكَل) “iyi durumda olan kişi” kelimesi ve *dengele* (دَنكَل) “güzel kıyafetler giyip süslenmiş” şeklinde bir fiil de kullanılmaktadır. ALTK eserinde yer almayan bu kelimenin TVS’de (s. 236) Arapçaya verildiği açıklanmasına rastlanmaktadır.

Duğrî-duğrî (دوخرى-دغرى): Türkçe asıllı olan *doğru* kelimesi, Türkçede sıfat olarak “1. Bir ucundan öbür ucuna kadar yönü değişmeyen, eğri ve çarpık karşıtı; 2. Gerçek, yalan olmayan; 3. Akla, mantığa, gerçeğe veya kurala uygun” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. Sudan Arapçasına geçerek “doğru, dürüst, iyi, sağlam” anlamlarında kullanılmaktadır. Örneğin, *زول دوخري* “dürüst adam” (SLS, s. 334). ALTK (s. 69) eserinde bu kelimenin pek çok Arap lehçesine geçtiği gibi, Sudan Arapçasına verildiği bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 252) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Hām (خام): Türkçeye Farsçadan geçen *hām* kelimesi, günümüz Türkçesinde bir sıfat olarak “1. Yenecek kadar olgun olmayan (meyve), olmamış; 2. İşlenmemiş (madde); 3. İdmansız; 4. (mecaz) Gerçekleşme kolaylığı veya imkânı olmayan; 5. (mecaz) Kaba, toplum kurallarını bilmeyen, incelmemiş” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. SLS’de (s. 302, 310) verilen bilgiye göre Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçede karşıladığı anlam ise “doğal durumunda bulunan, işlenmemiş (madde)”dir. ALTK (s. 69) eserinde bu kelimenin Cezayir, Lübnan ve Suriye Arapçasına geçtiği bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 344) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Harcela (حرجلة): Türkçeye Farsçadan geçen *hargele* kelimesi, günümüz Türkçesinde bir sıfat olarak “terbiyesiz, görgüsüz (kimse)” (TS) anlamını karşılamaktadır. Sudan Arapçasına geçen bu kelime bu lehçede “dershanede yaramazlık yapan öğrenci” anlamında kullanılmaktadır. ALTK (s. 72) eserinde bu kelimenin sadece Mısır Arapçasına geçtiği bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 366) ise bu kelimenin Arapçaya verildiği ve sadece “at sürüsü, yılki” anlamında kullanıldığı bildirilmektedir.

Hastek (حَسْتَك): Türkçeye Farsçadan geçen *haste* kelimesi, günümüz Türkçesinde bir sıfat olarak “1. Hastalık, kaza veya yaralanma dolayısıyla fizik veya ruh sağlığı bozulmuş ve tedavi edilmesi gereken kimse, rahatsız; 2. (mecaz) Aşırı düşkün, tutkun; 3. (argo) Parasız, züğürt; 4. Zihinsel yetenekleri bozulmuş olan” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. SLS’de (s. 293) verilen bilgiye göre Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçede karşıladığı anlam ise “morali bozuk, keyifsiz ve hasta halinde, rahatsız”dır. Ayrıca Sudan Arapçasında bu kelimedenden çekimlenen

muḥastik “oyun esnasında birden sinirlenen kişinin vasfıdır”, “bir kimsenin işi beklediği gibi olmaması” ve sıfatın ismi olan *ḥastaka* “rahatsızlık, bozulma; halsizlik” kelimeleri de kullanılmaktadır. ALTK (s. 70) eserinde bu kelimenin Mısır ve Suriye Arapçasına geçtiği bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 354) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Ḥovvāca (خواجه): Farsçadan Türkçeye geçen *hoca* kelimesinin Sudan Arapçasına geçerek hem “hoca” hem de “yeşil gözlü, beyaz, sarışın Avrupalı (erkek için)” anlamında kullanıldığı görülmektedir (SLS, s. 306). ALTK (s. 73) eserinde bu kelimenin “Avrupalı” anlamında Ürdün Arapçasında kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 371) de bu kelimenin Arapçaya “hoca” anlamında verildiği bildirilmektedir.

Kārt (كارت): Türkçe asıllı olan *kart* “gençliği ve körpeliği kalmamış, körpe karşıtı” kelimesi, Sudan Arapçasına geçerek “ihtiyar, yaşlı, eski” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 826). ALTK eserinde yer almayan bu kelimenin TVS’de (s. 453) sadece Farsçaya ve Ermeniceye verildiği açıklanmasına rastlanmaktadır.

Ḳurnās (قرناس): Farsçadan Türkçeye geçen *ḳurnās* “kolay kanmayan, başkalarını kandırmasını ve ufak tefek oyunlarla amacına erişmesini beceren, açık göz, hin” (TS) kelimesinin, Sudan Arapçasına Türkçeden geçtiği bildirilmektedir (SLS, s. 764). ALTK’de bu kelimeye rastlanmamıştır. TVS’de (s. 549) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Luèbancī (العنبي): Arapçadan Türkçeye geçen Arapça *lā`ubālī* “1. Saygısız, çekinmesi olmayan; 2. Senli benli, teklifsiz; 3. Davranışları ölçülü, olgun olmayan, ciddiyetsiz” kelimesinin Sudan Arapçasına *luèbancī* şeklinde geçtiği ve “şakacı, ciddi olmayan” anlamında kullanıldığı bilgisine rastlanmamaktadır. ALTK ve TVS’de bu kelimeye rastlanmamıştır.

Nārmīn (نارمين): Türkçeye Farsçadan geçen *nermin* “yumuşak; nazik” kelimesi (Çağbayır, 2017, s. 1268), Sudan Arapçasına geçerek “yumuşak” anlamında kullanılmaktadır (SLS, s. 967). ALTK ve TVS’de bu kelimeye rastlanmamıştır.

Nāzik (نازك): Türkçeye Farsçadan geçen *nāzūk* kelimesi, günümüz Türkçesinde *nazik* şeklinde kullanılıp bir sıfat olarak “1. Başkalarına karşı saygılı davranan; 2. İnce yapılı, narin; 3. Özen, dikkat gösterilmezse kırılabilen, bozulabilen, kötüleşebilen; 4. Gerekli önlemler alınmadığında daha kötü olan, kritik; 5. Dikkat isteyen, özen gerektiren” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. SLS’de (s. 968, 977) verilen bilgiye göre Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçede karşıladığı anlam “nazik, kibar”dır. ALTK (s. 100) eserinde bu kelimenin Mısır, Irak, Libya ve Suriye Arapçasına geçtiği bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 638) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Şuruk (شرك): Türkçe asıllı olan *çürük* kelimesi, günümüz Türkçesinde *nazik* şeklinde kullanılıp bir sıfat olarak “1. Çürümüş olan; 2. Sağlam ve dayanıklı olmayan; 3. Vurma veya sıkıştırma yüzünden vücutta oluşan mor leke; 4. (meczaz) İş göremez, hastalıklı; 5. (meczaz) Sağlam bir temele veya kanıtlara dayanmayan; 6. (meczaz) Sakat” (TS) anlamlarını karşılamaktadır. SLS’de

(s. 521) verilen bilgiye göre Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçede karşıladığı anlam “sağlam olmayan şey, çürük”tür. ALTK (s. 54) eserinde bu kelimenin Mısır, Irak, Lübnan ve Suriye Arapçasına geçtiği bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 217) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Tanbal (تنبل): Türkçeye Farsçadan geçen *tenbel* kelimesi, günümüz Türkçesinde *tembel* şeklinde kullanılıp bir sıfat olarak “İş görmeyi, çalışmayı sevmeyen, çaba göstermekten, sıkıntıdan kaçan (kimse), üşengeç” (TS) anlamını karşılamaktadır. SLS’de (s. 168) verilen bilgiye göre Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçede özel ad olarak kullanılmanın yanı sıra “aptal” anlamında kullanıldığı görülmektedir. ALTK (s. 124) eserinde bu kelimenin Irak, Lübnan, Suriye ve Sudan Arapçasına geçtiği bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 832) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Taza-Ṭāza (تازة- طازة): Türkçeye Farsçadan geçen *tāze* kelimesi, günümüz Türkçesinde bir sıfat olarak “1. Bozulmamış, bayatlamamış olan; 2. Dinç, yıpranmamış, yorulmamış; 3. Kuru olmayan, körpe, kuru karşıtı; 4. (mecaz) Yeni, zamanı geçmemiş” (TS) anlamını karşılamaktadır. SLS’de (s. 599) verilen bilgiye göre Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçede “bozulmamış, bayatlanmamış olan; taze, solmamış” anlamında kullanıldığı görülmektedir. ALTK (s. 123) eserinde bu kelimenin Irak, Lübnan, Mısır, Yemen, Suriye ve Sudan Arapçasına geçtiği bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 825) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Tek (تك): Türkçe asıllı olan bu kelimenin günümüz Türkçesinde bir sıfat olarak karşıladıkları anlamlar “1. Eşi olmayan, biricik, yegâne; 2. Kadeh içinde belirli ölçüde olan (içki); 3. (mecaz) Hiç, hiçbir”dir (TS). Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı da “eşi olmayan, bircik”tir (SLS, s. 156). ALTK (s. 123) eserinde bu kelimenin sadece Irak ve Lübnan Arapçasına geçtiği bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 828) de bu kelimenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

4.1.2.1.4. Zarflar

Tamallī (تملي): Türkçe asıllı olan *temelli* kelimesi, “1. Herhangi bir nitelikte temeli olan; 2. Geçici olmayan, sürekli, kalıcı, devamlı, daimî; 3. Sürekli olarak; 4. Bütünü” (TS) anlamında kullanılmaktadır. Sudan Arapçasına geçen bu kelimenin bu lehçedeki anlamı “devamlı; uzun; sabır” anlamına gelmektedir (Kasım, 2002, s. 167). ALTK’da (s. 124) bu kelimenin Mısır, Cezyir, Lübnan, Suriye ve Sudan Arapçasında kullanıldığı bilgisi bulunmaktadır. TVS’de (s. 833) de Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

Şiyle beyle-şaylā baylā (شيلة بيلا): Türkçe *şöyle böyle* “1. Ne iyi ne kötü, orta derecede, acı tatlı, iyi kötü; 2. Aşağı yukarı, hemen hemen, yaklaşık olarak, acı tatlı, iyi kötü” (TS) zarfının Sudan Lehçesi Sözlüğünde (s. 559) verilen bilgiye göre Sudan Arapçasına geçtiği bilgisi bulunmaktadır. Bir işaret zarfı olarak kullanılan bu kalıbın bu lehçedeki anlamı da aynıdır. ALTK (s. 118) eserinde

bu ikileemenin sadece Libya, Mısır ve Suriye Arapçasına geçtiği bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (s. 798) de bu ikilemenin Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

4.1.2.1.5. Zamirler

Barðu (برضو): Türkçe *bir* kelimesi ve *de* edatın birleşmesiyle oluşan *bardu* kelimesinin Sudan Arapçasında birleşik edat olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak Sudan Arapçasında bu birleşik edatın karşıladığı anlam “ben de”dir (Yahya, 2017, s. 4; SLS, s. 85).

Şunu / şīnu (شُنُو / شِنُو): Türkçe *şu* ve *ne* kelimesinin birleşmesiyle oluşan *şunu* veya *şuni* kelimesinin Arap lehçelerinden sadece Sudan Arapçasında kullanıldığı görülmektedir. Sudan Arapçasında soru zamiri olarak kullanılan ve “Ne?” anlamına gelen bu kelime gerek anlam gerekse yapı bakımında değişikliğe uğramış bir sözcüktür. ALTK çalışmasında (s. 118) *şu* ve *bu* sözcüklerinden gelen *şuradan buradan* ikilemenin Suriye Arapçasında kullanıldığı bilgisine rastlanmaktadır. TVS’de (798) ise *şurada burada*, kilemenn Arapçaya geçtiği bildirilmektedir.

4.1.2.2. Dilbilgisel bakımından kelimeler

4.1.2.2.1. Bağlaçlar

-du (ضو): Türkçe *bir* kelimesi ve *de* edatın birleşmesiyle oluşan *bardu* kelimesindeki (bk. *zamirler: bardu* maddesi) *du*, edat olarak kullanılmaktadır. Örneğin; *bardi* “ben de”, *bardak/bardik* “sen de”, *bardu/bardaha* “o da”, *bardana* “biz de”, *bardakum/bardakan* “siz de” ve *bardahum/bardahen* “onlar da” gibi çekimli haline dönüştürülerek günümüz Sudan Arapçasında çok işlevli olarak kullanılmaktadır (Yahya, 2017, s. 4; SLS, s. 85).

Ya (يا): Türkçeye Farsçadan geçen *yā* bağlacı, günümüz Türkçesinde bir bağlaç olarak “1. Şaşma, şaşkınlık bildiren bir söz; 2. Bir düşüncenin karşıtı düşünülürken kullanılan bir söz; 3. Gereklik ve onay bildiren cümlelerde yargının onaylandığını bildiren bir söz; 4. Dilek ve geniş zaman kiplerinde yargıyı güçlendiren bir söz; 5. Bilinen, görülen, hatırlanıp anlatılan bir olay dolayısıyla da sorulan başka bir konu için kullanılan bir söz; 6. Bir düşüncede sıra ile yer alan ayrı cins öğelerden biri ötekilerden üstün görüldüğünde ‘hele, özellikle’ anlamlarında kullanılan bir söz; 7. Cevap niteliğinde olan cümlenin sonuna getirildiğinde asıl yargının arkadan gelen cümle ile anlatılacağını belirten bir söz; 8. Bazı çekimli zamanlardan sonra gelerek anlamı pekiştiren, kuvvetlendiren bir söz” (TS) anlamını karşılamaktadır. SLS’de (s. 1066) verilen bilgiye göre Sudan Arapçasına geçtiği görülmektedir. ALTK eserinde bulunmayan bu kelimenin TVS’de (s. 894) Arapçaya verildiği bildirilmektedir.

4.1.2.2.2. Ünlemler

Afāndim (افاندم): Rumcadan Türkçeye giren *efendi* kelimesinin Türkçe +m ekini almasıyla oluşan *efendim* kelimesinin günümüz Türkçesinde bir ünlem olarak kullanılıp karşıladıkları anlamlar şunlardır: “1. Bir sesleniş karşısında ‘buradayım’ anlamında kullanılan bir söz; 2. Anlaşılmayan bir sözü tekrarlatmak için söylenen bir söz; 3. Karşı çıkma, paylama cümlesini pekiştirmek için söylenen bir söz” (TS). Türkçeden Arapçaya giren bu kelime Sudan Arapçasında

da kullanılmakta ve “Hocam, öğretmenim, komutanım” gibi saygı ve hürmet ifade eden anlamları karşılamaktadır (SLS, s. 45; Kaymaz, 2000, s. 441). ALTK (s. 62) eserinde *efendim* kelimesinin Irak, Mısır, Suriye ve Yemen Arapçasına geçtiği, *efendi* kelimesinin ise Cezayir, Irak, Mısır, Suriye Arapçalarına girmekle beraber Sudan Arapçasına girdiği bilgisi bulunmaktadır. TVS’de de bu kelimenin Arapçaya geçtiği bildirilmektedir.

Şobaş (شوبش): Kaymaz’ın (2000, s. 449) verdiği bilgiye göre, Farsçadan Türkçeye geçen *şād-bād* kelimesinin kısaltılmış şekli *şabaş*’tır. Türkçeden Sudan Arapçasına *şobaş* şeklinde geçen bu kelimenin anlamları ise “Düğünlerde kullanılan bir alkış sözü; aferin; büyük”tür. Kelimenin Lübnan’daki kullanımı “ıslık çalmak”tır. Ayrıca Sudan Arapçasında kişi adı ve lakap olarak kullanıldığı da görülmektedir (SLS, s. 49). ALTK eserinde bu kelimeye rastlanmamaktadır. TVS’de bu kelimenin Arapçaya geçtiği bildirilmektedir.

Sonuç olarak, araştırmanın “Türkçeden Sudan Arapçasına geçen kelimelerin dilbilgisel ve sözlüksel durumu nedir?” sorusuna bu lehçede tespit edilen kelimelerin sözlüksel ve dilbilgisel bakımından durumu şöyledir:

Sözlüksel bakımından kelimeler arasında adlar, sıfatlar, fiiller, zarflar, zamirler tespit edilmiştir. Kullanılan adlar, bir önceki bölümde verilen kelimelerin tümünü oluşturduğundan dolayı, tekrara düşmemek adına burada sadece sayısı belirtilmiştir. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen adların sayısı **325**’tir.

Türkçeden Sudan Arapçasına geçen sıfatlar şunlardır: Başka (بَشَقَه), Bayız (بايظ), Boş (بوش), Denk (دَنْكَل), Dugri-duhri (دوغري-دوغري), Ham (خام), Hargela (حرجلة), Hastek (حَسْتَك), Hovvaca (خواجة), Kart (كارت), Kurnas (قرناس), Luèbancī (لعبنجي), Nārmin (نارمين), Nāzik (نازك), Şuruk (شرك), Tambal (تمبل-طمبل), Tanbal (تنبل), Taza-Tāza (تازة-طازة), Tek (تك).

Türkçeden Sudan Arapçasına geçen fiillerin durumu şöyledir: Balaş (بلش), Barşam (برشم), Buḳḳac (بَقَج), Dabal (دبل), Dardaş (دَرْدَش), Gid (قد), Hāzûk (خازوق), Kavuk-kavik (كاوك-كاويق).

Türkçeden Sudan Arapçasına geçen zamirlerden sadece şinu (شِنُو / شِنُو) ve barḍu (برضو), zarflardan ise sadece şiyile beyle-şayla bayla (شِيْلَا بِيْلَا) ve Tamallī (تملي)’ya rastlanmıştır.

Dilbilgisel bakımından Türkçeden Sudan Arapçasına geçen kelimelerin durumu şöyledir:

Bağlaçlar: -du (برضو), Ya (يا).

Ünlemler: Afandim (افاندم), Şobaş (شوبش).

Türkçeden Sudan Arapçasına geçen kelimelerin bir arada bulunduğu liste Ekler bölümünde verilmiştir (bk. Ek-1).

4.2. Araştırmanın İkinci Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü sorusu “Sudan Arapçasında kullanılan Türkçe kelimelerin Sudanlı öğrencilerin Türkçe öğretimine katkısı var mıdır?” şeklinde oluşturulmuştur. Şüphesiz ki Sudan Arapçasında kullanılan ortak ve benzeri dil kalıplarının Sudanlı öğrencilerin Türkçe öğretimine katkısı vardır. Ortak kelimeler dil öğreniminde büyük katkı sağlamaktadır. Ancak şekil ve anlam

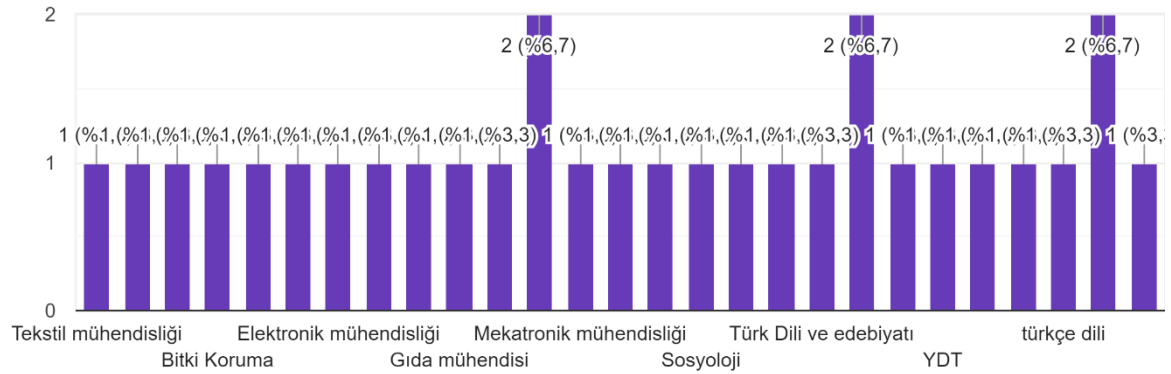
kaymasına uğramış dil kalıplarının Sudanlı öğrencilerin Türkçe öğretiminde birtakım kafa karışıklığına da yol açtığı söylenebilir.

Bu araştırmanın amacı; Sudanlıların konuşma lehçesinde kullandıkları Türkçe kelimeleri ister Türk kökenli olsun, ister Sudan diline Türkçe üzerinden girmiş olsun tespit etmek ve bu kelimelerin Sudanlı öğrencilerin Türkçe öğrenimine katkısını ortaya koymaktır. Verilere ulaşmak için uygulanan bu anket, Bursa Uludağ Üniversitesinde ULUTÖMER’de öğrenim gören 30 Sudanlı öğrenci ile yapılmış olup detaylar grafiklerle belirtilmiştir.

4.4.1. Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Alana İlişkin Sonuçlar:

Tablo 1.

Okuduğunuz Bölüm
30 yanıt

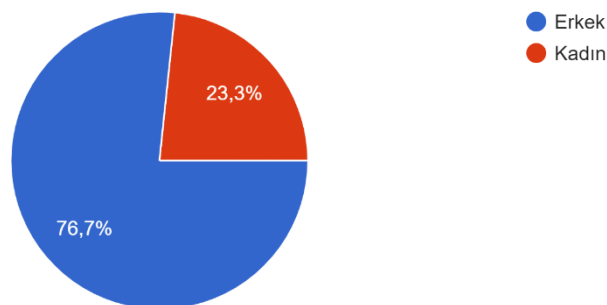

Öğrencilerin eğitim aldıkları alanları belirlemek için sorulan soruya ilişkin cevaplar değerlendirildiğinde, yoğun olarak Mühendislik alanında eğitim aldıkları görülmektedir. Sonuçlara göre, öğrencilerin yoğunlaştıkları bölümler Mekatronik Mühendislik, Tekstil Mühendisliği, Elektronik Mühendisliği ve Gıda Mühendisliği'dir. Bu alan dışında Sudanlı öğrencilerin ilgi alanlarında Türk Dili ve Edebiyatı, Türkçe Öğretmenliği, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, Sosyoloji ve Bitki Koruma bölümleri girmektedir.

4.4.2. Cinsiyet Durumuna İlişkin Sonuçlar:

Tablo 2.

Cinsiyet
30 yanıt

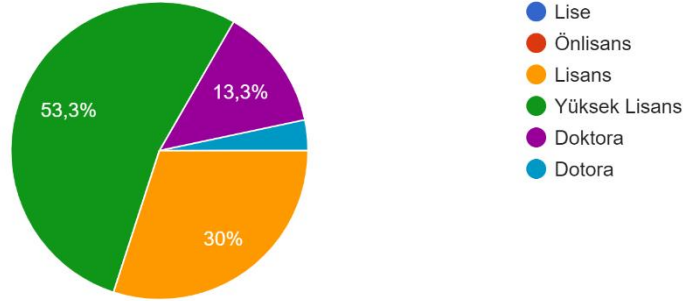
Ankete katılan 30 kişiden alınan cevaplar değerlendirildiğinde %76.7 oranında erkek öğrencilerden ve kalan %23.3 oranında da kız öğrencilerden oluştuğu bilgisine ulaşılmıştır. Buna göre denilebilir ki Sudan halkı daha çok erkeklerin eğitim görmelerine imkân tanımaktadır.

4.4.3. Öğrenim Durumuna İlişkin Sonuçlar:

Tablo 3.

Öğrenim Durumunuz Nedir?

30 yanıt

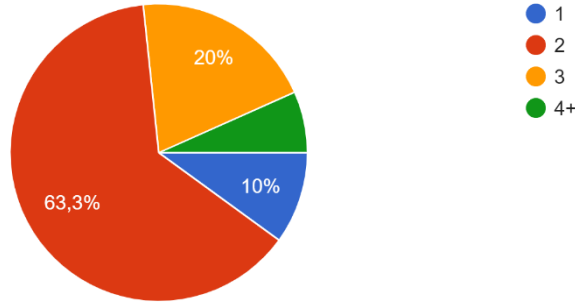
30 kişiden alınan cevaplar değerlendirildiğinde ankete katılım sağlayan öğrencilerin %53'ü lisans mezunu olup geri kalan yüzdenin ise yüksek lisans yapmakta olduğu görülmektedir. Bu oranı sırasıyla Lisans ve Doktora öğrencileri takip etmektedir.

4.4.4. Bildikleri Yabancı Dil Durumuna İlişkin Sonuçlar:

Tablo 4.

Ana diliniz haricinde bildiğiniz yabancı dil sayısı nedir?

30 yanıt

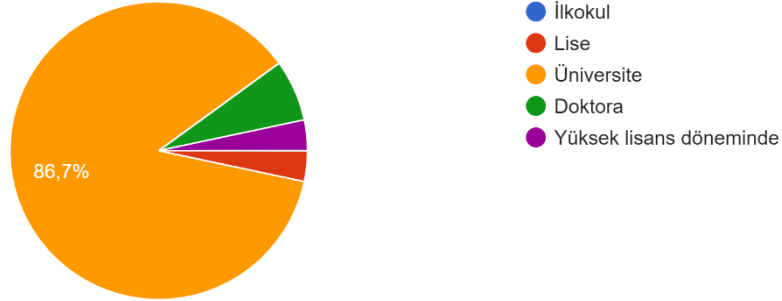

30 kişiden alınan cevaplar değerlendirildiğinde ankete katılım sağlayan öğrencilerin çoğunluğunun kendi ana dilleri haricinde 2 dil bildikleri gözlemlenmiştir. Bu oran %63.3 seviyesinde 2 dil olarak sonuçlanmışken 3 dil bilen öğrenciler ise %20 oranında katılım sağlamıştır.

4.4.5. Türkçe Öğrenimine Başlama Zamanına İlişkin Sonuçlar:

Tablo 5.

Türkçe öğrenimine ne zaman başladınız?
30 yanıt

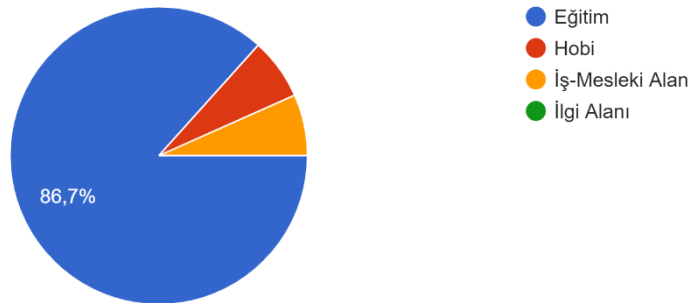

30 kişiden alınan cevaplar değerlendirildiğinde ankete katılım sağlayan öğrencilerin %86'sının Türkçe öğrenimine üniversitede başladığı gözlemlenmiştir.

4.4.6. Türkçe Öğrenmenin Nedenlerine İlişkin Sonuçlar:

Tablo 6.

Türkçe öğrenmekteki asıl sebebiniz nedir?
30 yanıt

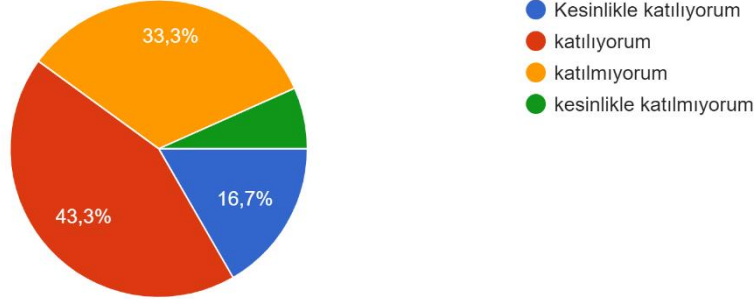

30 kişiden alınan cevaplar değerlendirildiğinde ankete katılım sağlayan öğrencilerin çoğunluğunun Türkçe öğrenmekteki asıl sebepleri %86.7 oranla eğitim amacıyla gerçekleşmiştir.

4.4.7. Sudanlı Öğrenciler için Türkçe Öğrenim Zorluğuna İlişkin Sonuçlar:

Tablo 7.

Türkçe öğrenimi Sudanlı bir öğrenci için oldukça kolaydır.
30 yanıt

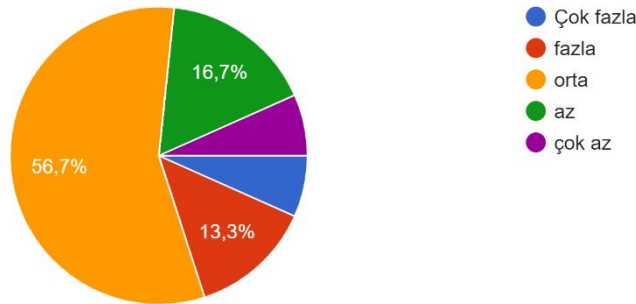

30 kişiden alınan cevaplar değerlendirildiğinde ankete katılım sağlayan öğrencilerin %60'ı Sudanlı öğrencilerin Türkçe öğreniminin kolay olduğunu ifade etmiş olup bu duruma katılmayan katılımcı oranı ise %33.3 olarak gözlemlenmiştir.

4.4.8. Sudan Arapçasında Bulunan Türkçe Kelimelerin Sıklık Durumuna İlişkin Sonuçlar:

Tablo 8.

Sudan Arapçasında bulunan Türkçe kelimeler ne çoğunluktadır?
30 yanıt

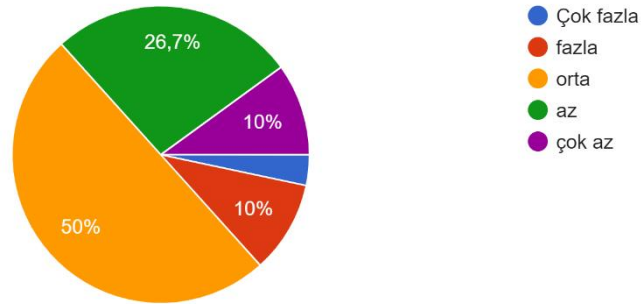

30 kişiden alınan cevaplar değerlendirildiğinde ankete katılım sağlayan öğrencilerin %13.3'ü Sudan Arapçasında Türkçe kelimelerin çok bulunduğunu %56.7'si orta seviyede bulunduğunu ifade ederken %16 oranındaki katılımcılar ise bu durumun az olduğunu belirtmiştir.

4.4.9. Sudan Arapçasında Bulunan Türkçe Kökenli Kelimelerin Günlük Hayatta Kullanım Sıklığına İlişkin Sonuçlar:

Tablo 9.

Sudan Arapçasında bulunan Türkçe kökenli kelimeler günlük hayatta ne sıklıkta kullanılmaktadır?
30 yanıt

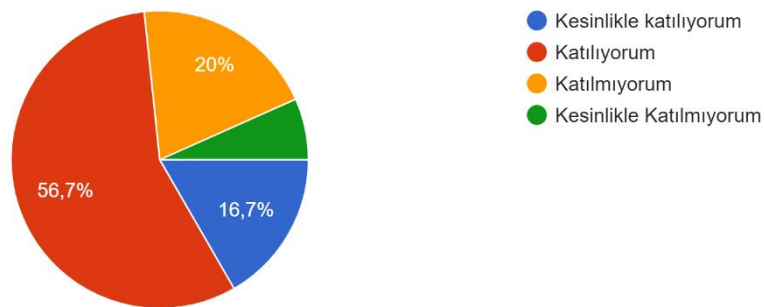

30 kişiden alınan cevaplar değerlendirildiğinde ankete katılım sağlayan öğrencilerin %50'si Türkçe kökenli kelimelerin Sudan'da günlük hayatta orta sıklıkta, %10 oranında fazla kullanıldığını ifade ederken %26.7 oranında katılımcılar bu durumun az, %10 oranında çok az olduğunu ifade etmişlerdir.

4.4.10. Sudan Arapçasında Bulunan Türkçe Kökenli Kelimelerin Türkçe Öğrenimine Katkı Sağladığına İlişkin Sonuçlar:

Tablo 10.

Sudan Arapçasında bulunan Türkçe kökenli kelimeler Türkçe dil öğrenimini kolaylaştırmaktadır.
30 yanıt

30 kişiden alınan cevaplar değerlendirildiğinde ankete katılım sağlayan öğrencilerin %73.4'ü Türkçe kökenli kelimelerin Türkçe öğreniminde kolaylık sağladığını ifade ederken %20 oranında katılımcılar bu duruma katılmadıklarını ifade etmişlerdir.

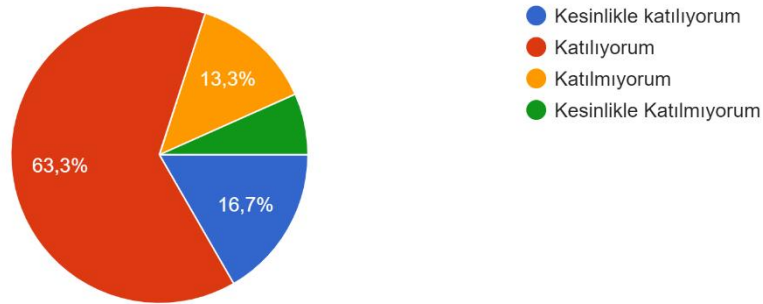
4.4.11. Türkçeden Sudan Arapçasına Geçen Kelimelerin Farkındalığına İlişkin

Sonuçlar:

Tablo 11.

Türkçeden Sudan Arapçasına geçen bir çok kelime bulunmaktadır.

30 yanıt

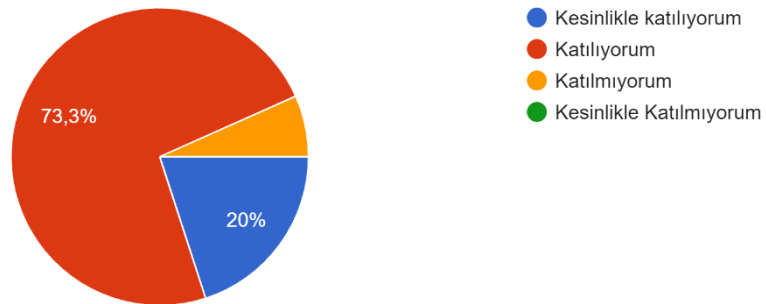
30 kişiden alınan cevaplar değerlendirildiğinde ankete katılım sağlayan öğrencilerin %80'i Sudan Arapçasına geçen birçok Türkçe kelimenin bulunduğu farkında olduğunu ifade etmişlerdir.

4.4.12. Türkçeden Sudan Arapçasına Geçen Kelimelerin Aynı Anlam Taşıyıp Taşımadıklarına İlişkin Sonuçlar:

Tablo 12.

Türkçeden Sudan Arapçasına geçen kelimeler iki dilde de aynı veya benzer anlamı taşımaktadır.

30 yanıt

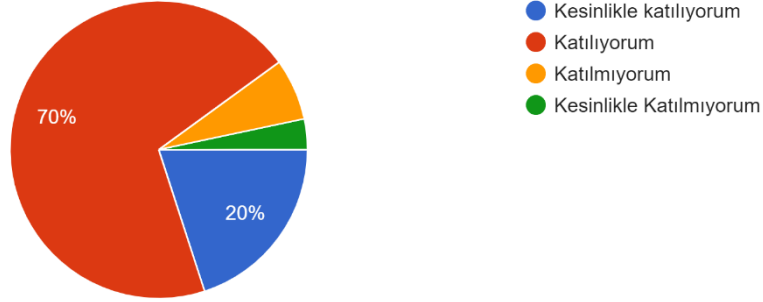

Türkçeden Sudan Arapçasına geçen kelimelerin Sudan Arapçasında da karşılıklarının Türkçede kullanılan anlamda olduğu gibi kullanılıyor olmasına öğrenciler %93.3 oranında katıldıklarını ifade etmişlerdir.

4.4.13. Türkçeden Sudan Arapçasına Geçen Kelimelerin Kültürel Bağlamda Etkilerinin Olduğuna İlişkin Sonuçlar:

Tablo 13

Türkçeden Sudan Arapçasına geçen kelimelerin kültür açısından etkileri vardır.
30 yanıt

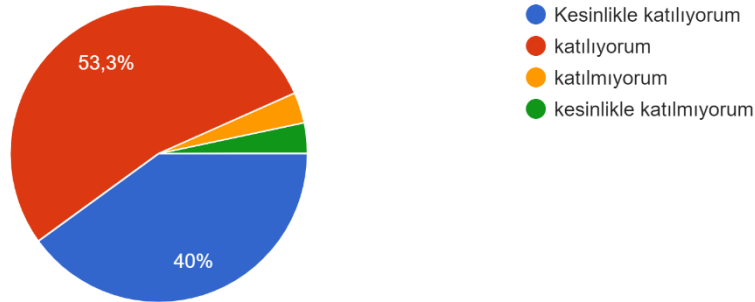

Ankete katılım sağlayan öğrencilerin %90'ının Türkçeden Sudan diline geçen kelimelerin kültürel açıdan etkilerinin olduğuna katıldıkları gözlemlenmiştir.

4.4.14. İki Dil Arasındaki Etkileşimin Ortak Tarihî Geçmişine Sahip Olduğuna İlişkin Sonuçlar:

Tablo 14.

Sudan Arapçasında yer alan Türkçe kelimeler tarihte bu iki ülkenin ortak bir geçmişe sahiplik yaptığını göstermektedir.
30 yanıt

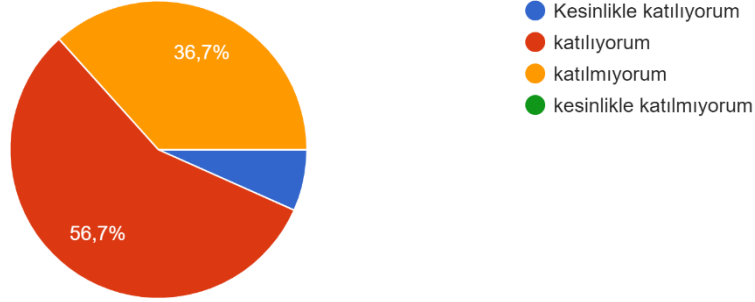

“İki dil arasında yapılan araştırmada kelimelerin alışveriş durumları, bu iki ülkenin ortak bir tarihe sahiplik yaptıklarını göstermiştir.” fikrine ankete katılım sağlayan öğrencilerin %93.3'ü katılmıştır.

4.4.15. Sudan Arapçasında Yer Alan Türkçe Kelimelerinin Türkçe Öğreniminde Karşılaştıkları Duruma İlişkin Sonuçlar:

Tablo 15.

Sudan Arapçasında yer alan Türkçe kelimeleri Türkçe öğrenirken sıklıkla kullanılmaktadır.
30 yanıt

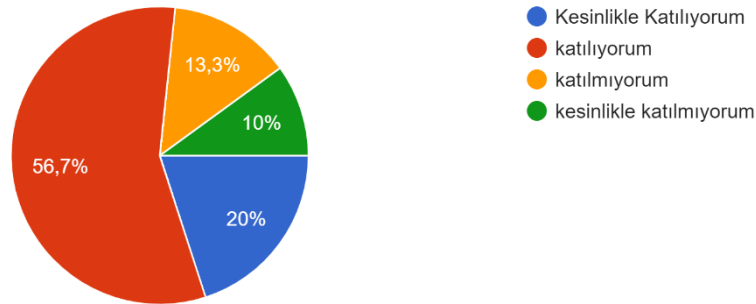

Türkçe öğreniminde iki dil arasında ortak olarak kullanılan kelimelerin kullanımı %56.7 oranla sıklıkla kullanıldığı düşünülürken %36.7'lik kısım bu duruma katılmadığını ifade etmiştir.

4.4.16. Sudan Arapçasındaki Türkçe Kelimelerin Türkçe Öğrenimine İlginin Arttırdığına İlişkin Sonuçlar:

Tablo 16.

Türkçe öğreniminde karşılaşmış olduğum Sudan Arapçasında da bulunan ortak kelimeler Türkçe öğrenimime olan ilgimi arttırmıştır.
30 yanıt

Türkçe öğrenimi aşamasında ankete katılım sağlayan öğrencilerden %76.7'si ortak kelimelerin Türkçe öğrenimine olan ilgilerini arttırdıklarını ifade etmişlerdir. %23.3'ü ise bu durumun dil öğrenimine olan ilgilerini arttırmadıklarını ifade etmişlerdir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Türkçe, tarih süreci içinde komşuluk yaptığı toplumlardan kelime aldığı kadar toplumlara da kelimeler vermiştir. Sadece Türkçenin söz varlığında yer alan Türkçe kökenli kelimeleri değil Türkçeye giren alıntı kelimeleri de başka dillere kazandırmıştır. Bu dillerden biri de Sudan Arapçasıdır.

Bu çalışmada Sudan Arapçasının Türkçeye Türkçenin Sudan Arapçasına olan etkileri, ortak tarihi geçmişin diller arasındaki etkileri, araştırmaya katılan öğrencilerin düşünceleri ve katılım oranlarının sonuçları aşağıda belirtildiği gibidir:

Sudan Arapçasında Türkçe ve Türkçe aracılığıyla geçen kelimeler vardır. Yapılan araştırmada tespit edilen kelime sayısı **325**'tir.

Tespit edilen kelimeler içerisinde tematik olarak elde edilen sonuçlar şöyledir: Meslek mensubu isimlerden 28 kelime, askerî ve idari alanla ilgili kelimelerden 58 kelime, araç-gereç isimlerinden 88 kelime, mekân ve yer adlarından 20 kelime, yiyecek ve içecek ile ilgili kelimelerden 26 kelime, giyim, kuşam ve dokuma ile ilgili kelimelerden 15, ulus, boy vs. adlardan 8 kelime, bitki adlarından 8 kelime, akrabalık adlarından 3 kelime, oyun, oyunlarda kullanılan sayı ve numara ile ilgili kelimelerden 7 kelime, hayvan adlarından 5 kelime, para ile ilgili kelimelerden 5 kelime, özel adlardan 9 kelime, uzuv adlarından 3 kelime, renk adlarından 3 kelime, ölçü adlarından 1 kelime, diğerlerinden 38 kelimedir.

Sözlüksel ve dilbilgisel bakımından Sudan Arapçasına geçen kelimeler adlar, sıfatlar, fiiller, zarflar, zamirler, bağlaç ve ünlemlerdir.

Sudan Arapçasında kullanılan Türkçe kelimelerin Sudanlı öğrencilerin Türkçe öğretimine katkısı var mıdır? sorusuna bağlı olarak da şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Tablo 1'de araştırmaya dâhil edilen Sudanlı öğrencilerin hangi bölümlerde okudukları saptanmış ve en çok mühendislik bölümlerini tercih ettikleri görülmüştür. İkinci sırada Türk Dili ve Edebiyatı bölümü yer almıştır. Üçüncü olarak tercih edilen bölüm ise Bitki ve Bitki Koruma bölümü olmuştur. Bu analizler Sudanlı öğrencilerin teknik bölümler haricinde ilk olarak Türkçeyi tercih ettiklerini göstermiştir.

Tablo 2'de cinsiyetlere göre Türkiye'yi tercih eden öğrencilerin oranı saptanmış ve analizlere göre %76,7 oranında erkek öğrencilerin %23,3 oranında ise kızların Türkiye'yi seçtikleri belirlenmiştir. Bu analizden yola çıkarak Arap kültüründe erkeklerin eğitimde daha aktif ve özgür oldukları söylenebilir.

Tablo 3 ise Sudanlı öğrencilerin öğrenim durumuna yönelik araştırmayı içermektedir. Türkiye'ye gelen öğrencilerin %53'ünün lisans bölümlerini tamamladıkları geri kalan yüzdenin ise lise ve doktora eğitimlerini kapsadığı belirlenmiştir. Bu analizden yola çıkarak Türkiye'de olduğu

gibi Sudan’da da lisans eğitiminin daha fazla tercih edildiği ve lisans okunacak ülkeler arasında Türkiye’nin de bulunduğu görülmüştür.

Tablo 4’te Sudanlı öğrencilerin bildikleri yabancı dil sayıları analiz edilmiştir. %63,3’ünün ana dili haricinde iki dil bildikleri, %20’sinin ana dili haricinde üç dil, %10’unun ise ana dili haricinde sadece Türkçe bildikleri, kalan yüzdeler orandakilerin ise dört dil bildikleri saptanmıştır.

Tablo 5’te Sudanlı öğrencilerin hangi akademik düzeyde Türkçe öğrenmeye başladıkları analiz edilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde %86,7’sinin lisans düzeyinde bu dili öğrenmeye başladıkları belirlenmiştir.

Tablo 6’da Sudanlı öğrencilerin Türkçe öğrenmekteki asıl sebeplerinin ne olduğu araştırılmış ve analiz edilmiştir. Tablo 6’ya göre %86,7’sinin eğitim almak, geri kalanının ise hobi alanı ve iş için Türkçe öğrenmek istedikleri belirlenmiştir.

Tablo 7’de Sudanlı öğrencilerin Türkçeye bakış açıları, kolaylık-zorluk oranları analiz edilmiş ve %60’ının Türkçeyi kolay buldukları sonucuna ulaşılmıştır. %40’ı ise Türkçeyi zor bulmuşlardır. Bu oranlardan yola çıkarak kelime alışverişinin Türkçe öğretimine katkısı olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 8’de Sudan Arapçasında bulunan Türkçe sözcüklerin sıklığı araştırma grubuna sorulmuş ve 30 öğrenciden %56,7’si orta düzeyde sık Türkçe kelime olduğunu belirtmiştir.

Tablo 9’da Sudan Arapçasında bulunan Türkçe kökenli kelimelerin günlük hayatta ne sıklıkta kullanıldığı sorusunun cevapları şu şekilde ifade edilmiştir: %50 oranında öğrenci ortak sözcükleri orta düzeyde, %36,7 öğrenci az veya çok az düzeyde geri kalanı ise sık düzeyde kullandığını belirtmiştir. Orta düzey ve geri kalan yüzdeler dilim göz önünde bulundurulduğunda iki dil arasındaki ortak sözcüklerin Türkçe kullanımına katkı sağladığı görülmüştür.

Tablo 10’da Sudan Arapçasındaki Türkçe kökenli kelimelerin Türkçe öğrenimine katkısı analiz edilmiş, %73,4’ünün Türkçe öğrenimine katkısı olduğuna katıldıklarını belirtmişlerdir. Geri kalan yüzdeler orandakilerin ise Türkçe öğretimine katkısı olduğu düşüncesine katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 11’de Türkçeden Sudan Arapçasına geçen birçok Türkçe kelimenin olup olmadığı öğrencilere sorulmuş ve %80 oranında öğrencinin bu soruya katıldığı belirlenmiştir. Sonuca göre öğrencilerin Türkçeye daha kolay hâkim olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 12’de Türkçeden Sudan Arapçasına geçen kelimelerin Türkçedekiyle aynı anlamda olup olmadıkları sorusu öğrencilere yöneltilmiş ve % 93,3 oranında öğrencinin Sudan Arapçasına geçen kelimelerin Türkçedekiyle aynı anlamda olduklarına katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 13’te Türkçeden Sudan Arapçasına geçen sözcüklerin kültür açısından etkisinin olup olmadığı incelenmiş ve öğrencilerin %90’ının Türkçe kelimelerin kültür etkileşimi olduğuna katıldıkları belirlenmiştir.

Tablo 14’te Sudan Arapçasındaki Türkçe kelimelerin tarihteki ortak geçmişin bir ürünü olup olmadığı araştırılmış ve öğrencilerin % 93,3’ünün bu düşünceye katıldıkları belirlenmiştir.

Tablo 15’te Sudan Arapçasında yer alan Türkçe kelimelerin Sudan Arapçasında sık sık kullanıldığı sorusu öğrencilere yöneltilmiş ve %36,7’sinin bu düşünceye katılmadıkları geri kalan yüzdelik dilimin bu düşünceye katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 16’da Sudanlı öğrencilere Sudan Arapçasında yer alan Türkçe kelimelerin Türkçe öğrenimine ilgilerini arttırıp arttırmadığı sorulmuş, %76,7’sinin bu fikre katıldıkları %23,3’ünün bu fikre katılmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Uzun yıllar Sudan bölgesinde Osmanlı devletinin hâkimiyeti söz konusu olmuştur. Bu süreç içinde Sudan Arapçasına pek çok Türkçe kökenli ve Türkçeye başka dillerden giren bazı kelimeler geçmiştir. Bu kelimelerin çoğu aynı anlamda kullanılırken bazıları da anlam kayması veya farklılaşmasına uğramıştır. Fonetik açıdan da değişime uğrayan bu kelimeler Sudan Arapçasında kökleşmiş duruma gelmiştir. Şüphesiz ki bu durum Türkçe öğrenen Sudanlılar için de büyük kolaylık sağlamıştır. Diller arasındaki kelime alışverişi sayesinde Sudan’dan Türkiye’ye gelen ve Sudan’da Türkçe öğrenen öğrenciler ortak kelimeler sayesinde dile daha kolay adapte olma imkânı bulmuşlardır. Yalnızca Sudan Arapçası değil halihazırda Arapçadan Türkçeye, Türkçeden Arapçaya geçmiş olan kelime sayısı da göz önünde bulundurulduğunda Sudanlı öğrencilerin Türkçeyi çok daha kolay öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Osmanlı devletinin bu bölgede hâkimiyet kurmuş olması yalnızca dili etkilememiştir. Dilin yanında kültür öğelerinin de aktarılmasını ve benzer kültürler oluşmasını sağlamıştır. Kültürlerarasılık oluşması ise yine öğrencilerin Türkçeye yabancılaşmamasını ve dilin daha kolay öğrenilmesini sağlamıştır. Bunun yanı sıra Sudan’dan Türkiye’ye yaşamak amacıyla, Türkçe öğrenmek amacıyla veya farklı amaçlarla gelen insanlar kültürel şok yaşamadıkları için Türkiye’yi kendi ülkeleri gibi benimseyebilmişlerdir.

Türk kültürünün Osmanlı devleti aracılığıyla Sudan’a taşınmış olması yalnızca Türkiye’deki insanları değil Sudan’da yaşamakta olan insanları da farklı boyutlarıyla etkilemiştir. Örneğin Sudan’da liselerde Tarih dersinde Osmanlı devletinin tarihi sürecinden bahsediliyor olması burada yaşayan insanlara Türk kültürünü doğrudan öğrenme imkânı tanımış ve bu durum da Sudan halkının Türkçeye olan ilgisini arttırmıştır. Üniversitelerde ise Türkoloji bölümleri açılmış, oluşan ilgiyle birlikte bu bölüme olan tercih sayılarında artışlar gözlemlenmiştir.

Türkçede Sudan Arapçasıyla/Arapçayla ortak kelimeler bulunması ve ortak kültürel öğelerin yer alması sebebiyle Türkler de Sudan’ı hem dil öğrenmek hem ticaret yapmak hem seyahat amacıyla tercih etmektedirler.

Tüm bu sonuçlardan yola çıkarak Sudan Arapçası ve Türkçe arasında çok güçlü bağlar olduğu ve bu bağların gerek tarihi gelişmeler gerekse kültürel etkileşimlerden etkilenerek oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.2. Tartışma ve Öneriler

Türkçe öğrenen Sudanlı öğrencilerin Türk dili ile Sudan lehçesi arasındaki ilişkiyi bilmeleri, onların Türkçeye ilgiyi duymalarını artıracak gibi ikinci bir dil olarak Türkçe öğrenmelerini de kolaylaştıracaktır. Bundan dolayı bu tür çalışmaların da desteğiyle yabancılara Türkçe öğretiminde diller arasındaki etkileşimlerin dikkate alınması, gelecekte belli bir kitleye yönelik hazırlanacak olan ders kitapları için aydınlatıcı olacaktır. Sudanlı öğrencilere yönelik hazırlanabilecek olan ders kitapları, başka dillerdeki Türkçe izlerini dikkate alarak bu dillere mensup olan kişilere yönelik ders kitaplarının hazırlanması, yabancılara Türkçe öğretimine katkı sağlayacaktır.

Araştırmacılara yönelik öneriler şu şekilde özetlenebilir:

- Bu araştırmanın örneklemini Bursa Uludağ Üniversitesinde öğrenim gören Sudanlı öğrenciler oluşturmaktadır. Sudanlı öğrencilerin Türkçe öğrenimine ilişkin daha aydınlatıcı bilgilere ulaşabilmek için farklı kurumlarda eğitim gören ve farklı yaş seviyelerinde olan başka Sudanlılarla benzer araştırmalar yapılabilir.

- İki dilin dilbilimsel özellikleri bakımından - ister benzer ister farklı özellikler olsun - daha kapsamlı araştırmaların yapılması gerek Türkoloji ve Doğu Bilimler sahasına gerek Dilbilim alanına gerekse Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi alanına önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

- Sudanlı öğrenciler, siyasî ve sosyal bakımdan tam anlamıyla gelişmemiş bir ülkede yaşamaktadırlar. Bu durumun eğitime de olumsuz yansımaları bulunmaktadır. Bundan dolayı öğrencilerin motivasyonları, kaygıları ve hazırbulunuşlukları ile ilgili değişik araştırmaların yapılması, daha nitelikli bir dil öğretimi ortamı hazırlanmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abakar, A. M. (1989). *Darfur'da İslam'ın ve Arapçanın yayılması*, Afrika Araştırmaları Yayınları.
- Aytaç, B. (2021). *Arap lehçelerinde Türkçe kelimeler*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydın, M. (2018). *Arap dili belagatında bedî 'ilmi ve sanatları*. İşaret Yayınları.
- Orhonlu, C. (1996). *Osmanlı İmparatorluğunun güney siyaseti: Habeş eyaleti*, TTK Yayınları.
- Çağbayır, Y. (2017). *Ötüken Osmanlı Türkçesi sözlüğü*, Ötüken Neşriyat.
- Durmuş, O. (2004). Alıntı kelimeler bakımından Türkçe sözlük, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 26, 6-8.
- Holt, P. M. (1961). *A Modern History of the Sudan*, Ebenezer Baylisand Son, LTD, The Trinity Press, London.
- Karaağaç, G. (2008). *Türkçe verintiler sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kasım, A. Ş. (2002). *Kamusu'l-Lehçetü'l 'Ammiyye Fi's-Sudan*. Daru's-Sudaniyye li'l Kütüb.
- Kaymaz, Z. (2000). *Sudan Arapçasındaki Türkçe söz varlığı üzerine*, Umay Ana'dan Umay Hoca'ya Prof. Dr. Umay Günay Türkeş'e Armağan içinde, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü.
- Kubbealtı Lugatı, <http://www.kubbealtilugati.com/sonuclar.aspx?km=sepet&mi=0> (Erişim Tarihi: 25.10.2022).
- Mehdi al-Ma'mun, (1983). The Culture and Civilization of Sudan and the Nil Valley Before Mehdi, *Sudanese Culture Journal*, Sixth Year, No. 20, 4-5.
- Metz, H. C. (1991). *A Country Study: Sudan*, Federal Research Division Library of Congress.
- Millî Eğitim Bakanlığı (1964). *Türk ansiklopedisi*, C.12, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 304.
- Nasreddin Abdel-Bari (2013). *Sudan'da kimliklerin çoğulculuğu ve uyumsuzluk*, Hartum.
- Nour, T. M. (2005). İngilizlerin Sudan'da Türk yönetimine son vermesi, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 2005, S. 8.
- Prokosch, E. (1983), *Osmanisches Wortgut im Sudan Arabischen*, Berlin: Klaus Schwarz Verlag. (Prokosch).
- Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları. <https://www.tdk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 20.12.2022)
- Yahya, Y. A. A. (2017). *Sudan Arapçasındaki Türkçe kökenli kelimeler: fonetik ve semantik değişimler*.
- Zengin, İ. (2013). *Geçmişten günümüze Türkiye-Sudan ilişkileri*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi], Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

EKLER

EK-1: Türkçeden Sudan Arapçasına Geçen Kelimelerin Listesi

Kelime	Türkiye Türkçesindeki anlamı	Sudan Arapçasındaki anlamı
Abla (عبلّة-ابنة)	1. Bir kimsenin kendisinden büyük olan kız kardeşi; 2. Büyük kız kardeş gibi saygı ve sevgi gösterilen kız veya kadın; 3. (argo) Genelev veya randevuevi işletmecisi kadın, çaça, mama (II); 4. Teklifsiz konuşmada erkeklerin kız veya kadınlara seslenirken söyledikleri söz.	1. Büyük kız kardeş; 2. İnsanların kendilerinden yaşça büyük hanımlara karşı gösterdikleri bir saygı ifadesi. Ayrıca ilkokuldaki bayan öğretmenler hitaben kullanılan söz.
Abādiye (ابعدیة)	Bayındır, imar edilmiş; yer, şehir, kent.	Bir yer, çiftçilik ya da meskûn bir yer.
Abāza (اباطة)	Kuzeybatı Kafkasya'da yaşayan bir halk, bu halka mensup olan kimse.	1. Abhaz, Kafkas halkından biri; 2. Büyük Osmanlı şahlarına soy olarak verilen bir isim.
Ācana (أجنة)	1. Dikiş dikmeye yarayan, ince, ucu sivri, bir ucunda iplik geçecek deliği bulunan çelik araç; 2. İki şeyi birbirine tutturmaya yarar ince, uzun, ucu sivri, metal araç; 3. Toplu iğnenin süs olarak kullanılan, iri başlı, renkli bir türü. 4. Genellikle kadınların süs olarak elbiselerinin göğüs, yaka vb. yerlerine taktıkları süs eşyası.	Katı cisimleri kırmak için kullanılan bir katı çelik alet.
Aczācī (اجزجی)	Eczacılık fakültesinden mezun olarak eczacılık mesleğini yapmaya hak kazanmış kimse.	Eczanede çalışan kimse.
Aczāhāna (اجزخانه)	İlaçların hazırlandığı veya hazır ilaçların satıldığı yer.	İlaçların hazırlandığı veya hazır ilaçların satıldığı yer.
Adabhāna (ادبخانه)	Ayakyolu; apteshane.	Ayakyolu; apteshane.
Abahāna (اباخانة)		
Afārim (عفرام)	1. Övme, takdir, beğenme vb. duyguları belirtmek için söylenen söz, bravo; 2. (eskimiş) Öğrencilere verilen beğenme ve takdir kâğıdı	Övme, takdir, beğenme vb. duyguları belirtmek için söylenen söz, tamam.
Afranci (افرنجی)	1. Anglosakson, Cermen veya Latin ırklarından birinden olan kimse; 2. Osmanlıların Avrupalılara, özellikle Fransızlara verdikleri ad	Arapların ve Türklerin Avrupalılara verilen ad.
Āfyūn (أفيون)	Olgunlaşmamış haşhaş kapsüllerine yapılan çiziklerden sızan, güçlü bir zehir olmakla	Uyuşturucu madde; afyon.

	birlikte içinde morfin, kodein vb. uyuşturucular bulunan madde	
Ağā (أغا)	1. Geniş toprakları olan, sözü geçen, varlıklı kimse; 2. Halk arasında sayılan ve sözü geçen erkeklere verilen unvan; 3. Ağabey; 4. Okuryazar olmayan yaşlı kimselerin adlarıyla birlikte kullanılan san; 5. (mecaz) Cömert, eli açık; 6. (halk ağzında) Koca; 7. (tarih) Osmanlı Devleti'nde bazı kuruluşların başında bulunanlara verilen resmî san.	Sudan Arapçasında da yer aldığı bilgisi bulunmaktadır
Akşī (اقشي)	1. Yemek pişirmeyi meslek edinen kimse; 2. Yemek pişirip satan kimse; 3. Yemek yenilen dükkân, aşevi, lokanta.	Bir Havsa kabilesi tarafından yapılan güzel bir şekilde kızartılmış et.
Al-komsanci (الكومسنجي)	Bir iş karşılığında yüzde alan kimse.	İthalatçı, komisyoncu.
Araba (عربة)	Tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıt.	Tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıt
Arabaci (اربي)	Arabayı süren, arabayı yapan veya satan kimse.	Arabalarla ilgilenen kimse.
Arnavut (أرنوط/ عرنوط)	Arnavutluk halkından veya bu halkın soyundan kimse; Bu halka özgü olan şey.	Arnavutluk'tan gelen kimse.
Ataşci (عطشجي):	Fabrika, vapur, lokomotif vb. ateşle işleyen yerlerde ocaklara kömür atıp ateşin sürekli yanmasını sağlayan kimse, kazancı, ocakçı.	Tren şoförünün yardımcısı; yangın adamı.
Avanța (أونطة)	Bir kimsenin emek vermeden sağladığı kazanç.	Hile yapan, hilekâr.
Azma (أزمة)	1. Kazmak işi; 2. Toprağı kazıp kaldırma, düzeltme vb. işlerde kullanılan ağaç saplı demir araç; 3. Kazılarak yapılmış; 4. (argo) Kaba, görgüsüz (kimse).	Kuyu, su geçidi veya mezar vb. toprak kazmalarında kullanılan iki uçlu, bir yanı kesici ve kazıcı, öbür yanı da delici-kazıcı şeklindeki alet.
Bābā (بابا)	1. Çocuğu olan erkek, peder; 2. Çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek; 3. Kazılarda çıkarılan toprağın miktarını hesaplayabilmek için yer yer bırakılan toprak dikme; 4. Çatı mertegi; 5. Bir ülkeye veya bir topluluğa yararlı olmuş kimse; 6. (mecaz) Anlayışlı, iyi huylu erkek;	Çocuğu olan erkek, baba, peder.

	<p>7. (mecaz) Silah kaçakçılığı, kara para aklama ve uyuşturucu madde ticareti vb. kirli ve gizli işler yapan çetenin başı;</p> <p>8. (mecaz) Koruyucu, babalık duyguları ile dolu kimse;</p> <p>9. (mecaz) Ata;</p> <p>10. (argo) Çok kaliteli, üstün nitelikli;</p> <p>11. (eskimiş) Tarikatların bazısında tekke büyüğü;</p> <p>12. (eskimiş) Bu gibi kimselere verilen unvan;</p> <p>13. (denizcilik) Gemi veya iskelede halatın takıldığı yuvarlak başlı iri demir, ağaç veya beton dikme;</p> <p>14. (mimarlık) Bir merdivende, tırabzanın sahanlıkla birleştiği yerde bulunan dikey öge.</p>	
Bafta (بفتة)	<p>1. Dokuma tarzı; dokuyuş;</p> <p>2. İpek, altın veya gümüş tire, pul vb. ile dokunan kumaş;</p> <p>3. Dokumacı; dokuyucu; örücü;</p> <p>4. Dokunmuş.</p>	Kalın sert kumaş.
Bāğa (باغة)	<p>1. Kaplumbağa;</p> <p>2. (halk ağzında) Deniz kaplumbağasının kabuğu;</p> <p>3. (halk ağzında) Kaplumbağa kabuğu;</p> <p>4. (halk ağzında) Ur;</p> <p>5. (halk ağzında) Kaplumbağa kabuğundan yapılmış veya bu kabuğu andırır biçimde olan.</p>	Plastikten ve benzeri maddelerden yapılmış hafif eşya; damacana.
Bahāna (بهانة)	Bir şeyin gerçek sebebi gizlenerek ileri sürülen uydurma sebep.	Bir şeyin gerçek sebebi gizlenerek ileri sürülen uydurma sebep.
Bahlavān (بهلوان)	<p>1. Güreşçi;</p> <p>2. (mecaz) Boylu boslu ve güçlü kimse.</p>	İpte hafif hareketle yürüyen kişi, ip cambazı.
Baht (بخت)	Gelecekteki olayları kaçınılmaz bir biçimde belirleyen ilahi iradenin insan ve toplum için çizdiği yaşayış biçimi, kader, talih; şans.	Baht, kut.
Baqlāva (بقلاوة)	<p>1. Çok ince yufkadan yapılarak arasına kaymak, fıstık, ceviz, badem vb. konulup pişirilen ve üzerine şeker şerbeti dökülen bir tatlı türü;</p> <p>2. Eşkenar dörtgen biçiminde olan nesne.</p>	Undan yapılan fıstıklı bir tatlı.

Bakşış-Bakşış-Bahşış (بکشیش)	Yapılan bir hizmete ödenen ücretten ayrı olarak fazladan verilen para, kahve parası	Hizmet eden birinin hakkından ayrı olarak verilen para.
Bala (بالة)	1. Çember ve demir tellerle bağlanmış ticaret eşyası; 2. Denk.	Bir pamuk paketi.
Ballur (بلور)	1. Bazı cisimlerin aldıkları geometrik biçim; 2. Kesme cam, kristal; 3. Bu maddeden yapılmış; 4. (halk ağzında) Koç yumurtası; 5. Duru, temiz ve akıcı.	Bir çeşit şeffaf cam.
Balça (بلطحة)	Ahşap kesen ve elle yapılan keskin bir alet.	Ahşap kesen ve elle yapılan keskin bir alet.
Baltacı (بالتجي)	1. Balta yapan veya satan kimse; 2. Odun kırıcı; 3. Yangın söndürme kuruluşlarında balta kullanan er, baltalı; 4. Önceleri sefer sırasında çalılık ve ormanlık yerleri temizlemek, yol açmak, çadırları kurup kaldırmak, yükleri bindirip indirmekle, sonraları kızlar ağasına bağlı olarak sarayı koruma ve sarayın dış hizmetlerini yapmakla görevli kimse, baltalı.	1. Balta taşıyan kimse; 2. İnsanları korkutmakta gücüne güvenen kişi.
Balçu (بالطو)	Soğuk havalarda öbür giyeceklerin üstüne giyilen kalın kumaştan giysi.	Soğuk havalarda öbür giyeceklerin üstüne giyilen kalın kumaştan giysi.
Bālūza (بالوظة)	1. Süzölmüş; durulmuş; arı duruma gelmiş olan; 2. Nişasta ve şeker ile yapılmış olan pelte tatlısı	Bir tür tatlı.
Banafsac (بنفسج)	1. Menekşegillerden, bir veya çok yıllık otsu bir bitki; 2. Bu bitkinin mor renkli, güzel kokulu çiçeği.	1. Menekşe; 2. Bir renk adı, pembe; 3. Bir çiçek adı; 4. Parfüm.
Bango (بنقو)	Afyon; haşhaş bitkisinden çıkarılan uyuşturucu madde; haşış.	Afyon, haşhaş.
Banic (بنج)	Afyon; haşhaş bitkisinden çıkarılan uyuşturucu madde; haşış.	Ameliyatı kolaylaştırmak ve hastanın ağrısını hafifletmek için cerrahi operasyonlarda kullanılan ve narkotik içeren bir ilaç.
Banşar (بنشر)	1. Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları; 2. Ayakkabının tabanındaki kösele;	Lastik tamircisi.

	3. (mecaz) Etkisinden kurtulmak olanaksız, etkisi çok olan güç; 4. (halk ağzında) El	
Bānyo (بانيو)	1. Yapılarda, içinde yıkanılan bölüm; 2. Banyo küvetinde yıkanma işi; 3. Tedavi amacı ile hazırlanan ilaçlı su; 4. Vücudun bir bölümünü veya bütünü, fiziksel veya kimyasal bir etki altında bir süre bulundurma işlemi; 5. Fotoğrafçılıkta ve filmcilikte duyarlı yüzeylerin işlenmesinde belirli bir işlemin gerektirdiği maddeyi erimiş olarak içinde bulunduran sıvı; 6. Film ve fotoğraf kâğıdını bu sıvıya batırma.	İçinde yıkanılan yer, hamam.
Bara (بارة)	1. Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı, nakit; 2. Kazanç.	Küçük demir para.
Barāgi (برافي)	1. Delik açmaya yarayan delgiye takılı sarma, yivli, keskin, çelik alet; 2. Tıpa çekmeye yarayan, ucu sivri ve helis biçiminde demir alet, tirbuşon; 3. Yerin orta ve derin katmanlarına inebilmeyi sağlayan delici alet; 4. (müzik) Telli sazlarda, telleri germeye yarayan mandal.	Vida.
Barama (بزم)	İnsanda ve bazı hayvanlarda ellerin ve ayakların son bölümünü oluşturan, boğumlu, oynak, uzunca organların her biri.	1. İki kez sarılmış olan; iki kat rulo haline getirilen; 2. Rulo haline getirme eylemi.
Barşam (برشام)	İki veya daha çok levhayı birbirine bağlamak için geçirilen çivinin, ezilerek baş durumuna getirilen ucu.	Perçin çivisi.
Bāru-bārut (باروت-بارود)	Ateşli silahla bir merminin atılmasına veya herhangi bir aracın fırlatılmasına yarayan, patlayıcı madde.	Patlayıcı, karı bir madde.
Barvāz (برواز)	1. Kapı, pencere vb. yerlerin kenarlarına geçirilen ensiz parça; 2. Giysilerin yaka, kol, etek vb. yerlerine veya kumaştan yapılmış diğer eşyaların kenarlarına geçirilmiş, dar, uzun parça;	Pervaz, çerçeve.

	3. Cilt kapağının iç tarafına konulan deri parçası; 4 (eskimiş) Uçuş.	
Basma (بصمة)	1. Üzerinde bası ile yapılmış renkli biçimler bulunan pamuklu kumaş; 2. Bu kumaştan yapılan.	Sudan Arapçasında <i>barmak basması</i> kalıbında geçmektedir.
Basta (باسة)	İçine katılmış türlü maddelerle özel bir tat verilmiş, fırında veya başka bir yolla pişirilerek hazırlanmış bir tür hamur tatlısı.	Baklava.
Baştona (بسطونة)	1. Yürürken dayanmaya yarayan, ağaç veya metalden yapılan araç; 2. Geminin baş tarafındaki yatık direğin dışarıya doğru uzanan parçası.	Başı süslü bir asa.
Basturma (باسطرمة)	Tuz, çemen, kırmızıbiber karışımının et üzerine sürülerek güneşte veya ıste kurutulması yoluyla yapılan yiyecek.	Kurutulmuş bir et türü.
Bāşa (باشا)	1. Osmanlı Devleti zamanında yüksek sivil memurlarla ve albaydan üstün rütbede bulunan askerlere verilen unvan; 2. (askerî terim) Cumhuriyet döneminde general.	Sudanlı erkekler arasında “sayın” anlamında kullanılır.
Bāşbüzük (باش بوزوق)	Düzensiz topluluk; askerlerin arasına katılmış sivil savaşçı; karışık, içinden çıkılmayan.	Başıbozuk; düzensiz ordu.
Bāşşāviş (باش شاويش)	1. Bir işin veya işçilerin başında bulunan ve onları yöneten sorumlu kimse; 2. Osmanlı Devleti teşkilatında çeşitli hizmetler yapan görevli; 3. Osmanlı ordusunda üst komutanların buyruklarını ast komutanlara ulaştıran görevli; 4. Onbaşidan sonra gelen ve görevi manga komutanlığı olan erbaş; 5. Askerî okullarda sınıf başkanı” kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşturulan bir birleşik kelimedir. Günümüz Türkiye Türkçesinde “astsubay çavuş; Yeniçeri Ocağının çavuşu.	Askerî bir rütbe.
Baştamarci (باش تمرجي)	Türkiye Türkçesindeki karşılığı başhemşire olarak ifade edilebilir.	Hemşirelerin büyüğü; hastanede iğne vuran kişi.
Baṭista (باطيسته)	Çoğu pamuktan dokunmuş sık ve düzgün bez, hasse, hasa; bu bezden yapılmış.	Ucuz pamuklu kumaş.

Bercel (برجل):	Yay veya çember çizmekte ve ölçmekte kullanılan araç, yayçizer.	Daire çizmekte kullanılan bir alet.
Bereg-berek (بيرق)	1. Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, sancak; 2. (mecaz) Öncü; 3. (mecaz) Simge, sembol; 4. (bitki bilimi) Baklagillerde diğerlerinden daha üstte bulunan, daha büyük olan ve çoğunlukla başka bir renkte ve yuvarlakça olan taç yaprağı; 5. (spor) Atletizmdeki bayrak yarışında dört sporcunun elden ele geçirdiği kısa, yuvarlak sopa; 6. (eskimiş) Gerektiğinde indirilip kaldırılan, açılıp kapatılan kol.	1. Bayrak; sancak; 2: Bayrağı kaldıran kimse”.
Bes (بس)	Yenilgiyi kabul ettiğini belirtmek için veya birinin şaşkınlık veren davranışlarına karşılık olarak kullanılan bir söz.	Yenilgiyi kabul ettiğini belirtmek için veya birinin şaşkınlık veren davranışlarına karşılık olarak kullanılan bir söz.
Beş (بيش)	Beş, dörtten sonra gelen sayının adı.	Domino oyununda beş.
Bey (بيه)	Erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü; erkek özel adları yerine kullanılan bir söz; eş, koca; as; erkek sıfatlarının arkasına eklenir; komutan; zengin, ileri gelen kimse, bay.	Okul öğretmeni, küçük görevlerde çalışan memur
Bimbāšī (بمباشي)	Orduda rütbesi yüzbaşı ile yarbay arasında bulunan ve asıl görevi tabur komutanlığı olan subay.	Askerlikte bir rütbe; binbaşı.
Birinci (برنجي)	Bir sayısının sıra sıfatı	Türkçeden Sudan Arapçasına sigara markası olan “Birinci” kelimesi geçmiştir.
Birṭuman (برطمان - مرطبان)		Reçellerin tutulduğu bir cam.
Bisiklet (بسكليت)	Tekerlekleri pedal aracılığıyla ayakla döndürülen binek aracı, çiftteker.	Tekerlekleri pedal aracılığıyla ayakla döndürülen binek aracı, çiftteker.
Bişkīr (بيشكير)	1. Genellikle pamuk ipliğinden dokunmuş ince havlu; 2. Yemek yerken kullanılan, el kurulanan, büyük mendil biçiminde pamuk veya keten bez, peçete.	Banyoda kurulmak için kullanılan havlu.
Biṽāda (بيادة)	1. Yaya olarak savaşan askerlerin oluşturduğu sınıf;	Askerlikte bir çeşit yürüyüş; piyade.

	<p>2. Bu sınıftan olan asker; 3. Piyon; 4. Bir çift kürekle yönetilen bir tür hafif kayık.</p>	
Boğāşa (بغاشة)	İçine peynir, kıyma vb. konarak hazırlanan bir tür tuzlu çörek.	<p>1. Peynirden yapılan bir çeşit tatlı; 2. Şişman.</p>
Bos̄ta-Bosta (بوستا-بُسطة)	<p>1. Bir yere gelen veya bir yerden gönderilen mektup ve emanetlerin tümü; 2. Genellikle bu emanetleri götüren taşıt; 3. Bu emanetleri toplayan ve dağıtan kuruluş ve bu kuruluşun bulunduğu yer; 4. Takım, kol; 5. Kez, defa, sefer; 6. Yirmi dört saatlik çalışma gününün, çalışma bölümlerinden her biri, vardiya; 7. Bir sanayi veya ticaret işletmesinde aynı süre içinde çalışanların tümü; 8. Hizmet nöbetinde bulunan er</p>	<p>1. Bir yere gelen veya bir yerden gönderilen mektup ve emanetlerin tümü; 2. Genellikle bu emanetleri götüren taşıt; 3. Bu emanetleri toplayan ve dağıtan kuruluş ve bu kuruluşun bulunduğu yer;</p>
Bōstaci (بوسطجى)	Mektup, gazete, havale, paket vb.ni gönderilen yere ulaştırılan posta idaresi görevlisi.	Mektup, gazete, havale, paket vb.ni gönderilen yere ulaştırılan posta idaresi görevlisi.
Buğaz (بوغاز)	<p>1. Boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar, imik, kursak; 2. Şişe, güğüm vb. kaplarda ağza yakın dar bölüm; 3. İki dağ arasında dar geçit; 4. Yedirip içirme; 5. (mecaz) Yiyeceği içeceği sağlanan kimse; 6. (mecaz) Yeme içme; 7. (coğrafya) İki kara arasındaki dar deniz.</p>	İki kara arasındaki dar deniz, boğaz; liman, geçiş yeri.
Buhya (بوهية)	<p>1. Renk vermek, dış etkilerden korumak için eşyanın üzerine sürülen veya içine katılan renkli madde; 2. Resim yapmak için kullanılan kuru, sulu veya yağlı boya; 3. (mecaz) Aldatıcı görünüş; 4. (halk ağzında) Yazmak için kullanılan mürekkep</p>	Renk vermek, dış etkilerden korumak için eşyanın üzerine sürülen veya içine katılan renkli madde, boya.
Buhyeci (بوهيجى)	<p>1. Boya satan kimse; 2. Boyama işini, boyacılığı meslek edinen kimse; 3. Boya satılan dükkân.</p>	Boyacı, badanacı.

Buḳḳac (بُقَج)	İçine çamaşır, elbise vb. koyup sarılan dört köşe kumaş.	Dört köşesi bağlı kumaş, bohça.
Buluk (بَلِك)	1. Bir bütünden ayrılmış olan parça, kısım; 2. Saç örgüsü; 3. Hizip; 4. Takımlardan oluşan, üçü veya dördü bir tabur oluşturan ve öbür birliklerin temeli sayılan birlik; 5. (matematik terimi) On kuralına göre yazılan bir tam sayının, sağdan sola doğru üçer üçer ayrılan basamaklarından her bir üçlü takımı.	1. Askerî bir grup; 2. İnsan grubu.
Bumbār (بُمْبَار)	1. Büyükbaş ve küçükbaş hayvanların kalın bağırsağı; 2. Bu bağırsağa ciğer, kıyma, pirinç veya bulgur doldurularak yapılan yemek; 3. Soğuğun girmesini önlemek için kapı ve pencere aralıklarına takılan, içi pamuk dolu, uzun bez kılıf.	Küçükbaş ve büyükbaş hayvanların kalın bağırsağından yapılan dolma.
Burğul (بُرْغُل)	1. Kaynatılıp kurutulduktan ve kabuğu çıkarıldıktan sonra kırılan buğday; 2. Sert ve ufak taneler durumunda yağan kar, ebebulguru.	1. Bulgur; buğday; 2. Pilav
Būrī (بُورِي)	1. Bir yerden başka bir yere sıvı, gaz vb. aktarmaya yarayan, içi boş, uçları açık, uzun ve dar silindir; 2. Borazan.	Borazan, boru.
Buşāvra (بِشَاوْرَة)	Eskimiş bez veya kumaş parçası, çaput; (mecaz) değersiz ve iğrenç şey veya kimse.	Tahtayı silmek için kullanılan mendil.
Būza (بُوزَة)	Arpa, darı, mısır, buğday vb. tahılların hamurunun ekşitilmesiyle yapılan koyuca, tatlı veya mayhoş içecek.	Bir çeşit tatlı içecek.
Cabaḥāna (جِبْخَانَة)	Cephane, silah ve kurşun imalat edilen yer.	Cephane, silah ve kurşun imalat edilen yer.
Canābū-Canāb (جَنَابُ جَنَاب)	Saygı, onur anlamıyla kullanılan bir söz.	Subaylar için kullanılan saygı sözü, cenap.
Carabandiyya (جَرْمَنْدِيَه)	1. Dağarcık, koyun derisinden cüzdan; 2. Çanta, torba.	1. Askerlerin malzemelerini toplamak için kullandığı çanta, sırt çantası; 2. Derece derece yükselen askerî rütbe; 3. Şehirlerde iyi eğitim almış, tecrübeli kimse

Carakōna (جركانه)	Su vb. sıvıları taşımaya yarayan, dar ağızlı, şişkin karınlı, genellikle hasır veya plastik sepet içinde korunan büyük şişe.	Sıvı ve benzeri maddeleri taşımak için plastikten üretilmiş her türlü şişe.
Cardal (جردل)	1. Süt vb. şeyler koymaya, hayvanlara yem vermeye yarayan kova biçiminde tahta veya deriden kap; 2. Gemilerde temizlik işlerinde kullanılan, saç veya pirinç çemberli tahta kova.	Su taşımak için kullanılan kova.
Caviş (جاويش)	1. Bir işin veya işçilerin başında bulunan ve onları yöneten sorumlu kimse; 2. Osmanlı Devleti teşkilatında çeşitli hizmetler yapan görevli; 3. Osmanlı ordusunda üst komutanların buyruklarını ast komutanlara ulaştıran görevli; 4. Onbaşidan sonra gelen ve görevi manga komutanlığı olan erbaş; 5. Askerî okullarda sınıf başkanı.	1. Askerî bir rütbe; 2. Erkek adı.
Cazma (جزمة)	Koncu diz kapaklarına kadar çıkan bir ayakkabı türü.	Ayakkabı, çizme.
Celek (جلك)	1. Dörtte bir; 2. Çeyrek altın; 3. On beş dakikalık zaman; 4. (argo) Alman markı; 5. (eskimiş) Gümüş mecdiyenin dörtte biri değerinde olan beş	Değeri çok düşük eski bir Türk parası.
Cergendi-cerķendi (جرقندي)		Değeri çok düşük bir Türk parası.
Cerkes-Şerkes (شركس-چركس)	Kafkasya'da yaşayan bir boy veya bu boydan olan kimse.	Kafkasya'dan göç eden bir ırk, Kafkasya'dan gelen kimse, Çerkes.
Cift (جفت)	1. Birbirini tamamlayan iki tekten oluşan; 2. Bir erkek ve bir dişiden oluşan iki eş; 3. Toprağı sürmek için birlikte koşulan iki hayvan; 4. Küçük masa veya cımbız.	Ameliyat esnasında ikili parmak küçük şeyler tutulan bir metalli alet; maşa veya cımbız.
Cinzir (جنزير)	1. Birbirine geçmiş bir sıra metal halkadan oluşan bağ; 2. Art arda gelen şeylerin oluşturduğu dizi; 3. Taşıtların kar veya buzda kaymaması için tekerleklerine takılan alet; 4. Altın veya gümüşten yapılmış takı;	Zincirlemek.

	5. (eskimiş) Hükümlülerin eline, ayağına vurulan demir bağ.	
Cumruk (جمرك)	1. Bir ülkeye giren veya bir ülkeden çıkan mal ve eşya üzerinden alınan vergi; 2. Bu verginin alınması işlemiyle uğraşan devlet kuruluşu; 3. Sınır kapılarında denetim ve gözetim işlerinin yapıldığı yer.	1. Bir ülkeye giren veya bir ülkeden çıkan mal ve eşya üzerinden alınan vergi; 2. Bu verginin alınması işlemiyle uğraşan devlet kuruluşu; 3. Sınır kapılarında denetim ve gözetim işlerinin yapıldığı yer.
Cunbāz-cumbāz (جنباز-جمباز)	1. Yerde ve tel, at, bisiklet, ip vb. üzerinde dengeye dayanan, tehlikeli, heyecan verici gösteriler yapan kimse, akrobat; 2. At alıp satan veya yetiştiren kimse; 3. Usta, becerikli kimse; 4. (tarih) Osmanlı Devleti'nde atlı olan ve savaşlarda padişahın önünde düşmana karşı ilk saldırıya geçen birlik; 5. (mecaz) Kurnaz, hileci, hilekâr	Jimnastik.
Cuzlan (جزلان)	1. Para, kâğıt vb. koymaya yarayan küçük çanta; 2. Bir kimsenin kimliğini bildirmek için resmî bir yerden kendisine verilen, cep defteri biçimindeki belge.	Para ve kâğıt koymak için kullanılan küçük bir çanta.
Dabaş (دبش)	Zarla oynanan oyunlarda atılan zarlardan ikisinin de beş benekli yüzünün üste gelmesi.	Zarla oynanan oyunlarda atılan zarlardan ikisinin de beş benekli yüzünün üste gelmesi.
Dabbâsa/dabbus/dabbūs (دباسة دبوس)	1. Ucu top biçiminde eski bir silah; 2. Top biçiminde toplanmış saç; 3. Bir şeyin elle tutulabilen çıkıntısı.	1. İğne; 2. Demirden veya tahtadan topuz; 3. Özel isim.
Dabbūra (دبورة)	Askeriyede subayların omuzlarındaki rütbelerini gösteren işaret.	Sudan Arapçasında bir deyimde geçmektedir: علي ولد حمدان كير كمل الدبابير "Ali oğlu Hamdan Kir dabbābirlerini tamamlamıştır." Yani omzuna kartal işareti takmıştır ve yüzbaşı rütbesini kazanmıştır.
Dāda (دادة)	Evlerde çocuğa bakan kimse, daye.	Hizmetçi veya çocuklara bakan kadın.
Daftar (دفتر)	1. Genellikle hafif bir kapak içerisinde, yazı yazmak için bir araya tutturulmuş kâğıt yaprakları; 2. Vergi, gelir ve nüfus bilgilerinin kayıtlarının tutulduğu resmî belge.	Defter, bir araya tutturulmuş kayıt yaprakları.

Daftardār (دفتردار)	1. Bir ilin para işlerini yöneten en üst düzeydeki görevli; 2. Osmanlılarda maliye işlerinin en yüksek yetkilisi veya illerde maliye işleriyle uğraşan görevli.	Kayıtları tutan kimse.
Dame (دمج)	1. Bir şeyin üzerine bir nişan, bir işaret basmaya yarayan araç; 2. Bu araçla basılan nişan, işaret; 3. (mecaz) Bir kimsenin adını kötüye çıkaran, yüz kızartıcı durum; 4. Bir şeyin kime, hangi çağa ait olduğunu gösteren belirgin iz, işaret, nitelik.	En iyi nişancıya verilen tüfek.
Damga (دمغة)	1. Bir şeyin üzerine bir nişan, bir işaret basmaya yarayan araç; 2. Bu araçla basılan nişan, işaret; 3. (mecaz) Bir kimsenin adını kötüye çıkaran, yüz kızartıcı durum; 4. Bir şeyin kime, hangi çağa ait olduğunu gösteren belirgin iz, işaret, nitelik.	Kaşe; bir işaret basmaya yarayan araç.
Darabukka-Derbûkka (درابوكة)	Toprak veya maddenden yapılan, bir yanı açık, vurmali çalgı	1. Başkanlık görevlisi; 2. Bir ucunda şişmiş bir çömlek silindirinden oluşan, deri ile kaplı olan bir çeşit tambur
Darabzin (درابزين)	1. Başkanlık görevlisi; 2. Bir ucunda şişmiş bir çömlek silindirinden oluşan, deri ile kaplı olan bir çeşit tambur.	Suların üstünde yapılan düzenli ayaklı bir sütun.
Darat (درت)	Ürün kaldırma, ekin biçme işi; bir yolda elde edilen ürün.	1. Hasat; 2. Kuraklık, sıcaklık, kuruluk ve susuzluk mevsimi; 3. Meşakkat yorgunluk ve bezginlik.
Dasta (دسته)	1. Cinsleri aynı veya birbirine yakın olan şeylerin bir arada bağlanmış, demet, bağlam; 2. Kılıç, bıçak vb.nin elle tutulacak yeri; 3. Elli iki karttan oluşan iskambil kâğıdı; 4. (matematik) Aynı cinsten onluk bir küme; 5. (spor) Yağlı güreşte pehlivanların ayrıldıkları derecelerden biri.	Cinsleri aynı veya birbirlerine yakın olan şeylerin bir arada bağlanması, demet, bağlam 12 parçadan oluşan deste.
Dastür (دستور)	1. İzin, müsaade; 2. 'Yol verin, savulun, izin verin' anlamlarında kullanılan bir söz; 3. Karanlık, ıssız yerlere pis veya atık dökerken cin çarpmasın diye yüksek sesle söylenen bir söz.	1. İzin; 2. Pis su dökerken cin çarpması; 3. Cinle uğraşan kadın.

Delti (دلتي)	Aklını yitirmiş olan, akli dengesi bozulmuş olan, deli.	Ordunun önünde giden ve deliler denen düzensiz asker
Demca (الدمجة)	1. Bir şeyin üzerine bir nişan, bir işaret basmaya yarayan araç; 2. Bu araçla basılan nişan, işaret; 3. (mecaz) Bir kimsenin adını kötüye çıkararak, yüz kızartıcı durum; 4. Bir şeyin kime, hangi çağa ait olduğunu gösteren belirgin iz, işaret, nitelik.	1. Askerlerin göğsüne takılan metal veya tahta parçası. Bu parçaya askerin adı yazılarak sol tarafa koyulur. Bu sözcüğün aslı eski ve siyah renkli bir Türk parasıydı 2. Anlayışsız ve tavırları kötü olan kişi.
Dibşik (ديشك-دبشق)	Silahın ahşaptan yapılan arka kısmı.	1. Kısa boylu insan; 2. Bir lakap.
Dingil (دنقل)	1. Tekerleklerin merkezinden geçen ve taşıtın altına enlemesine yerleştirilmiş mil, eksen, aks; 2. (argo) Aptal, salak; 3. (argo) Kaba saba.	Araba tekerleklerini tutan mil, aks.
Dirviş (درويش)	1. Bir tarikata girmiş, onun kurallarına ve törelerine bağlı kimse, alperen; 2; (mecaz) Yoksulluğu, çilekeşliği benimsemiş kimse; 3. (mecaz) Alçak gönüllü ve her şeyi hoş gören kimse; 4. (hayvan bilimi) Kırılacağı balığının küçüğü.	Bir tarikata girmiş, onun yasa ve törelerine bağlı kimse, yoksulluğu çilekeşliği benimsemiş kimse.
Dölab (دولاب)	1. Genellikle tahtadan yapılmış, bölme veya çekmelerine eşya konulan kapaklı mobilya; 2. Su dolabı; 3. Dönme dolap; 4. İstanbul bedesteninde dükkân; 5. Orta oyununda sahnede dükkân veya ev olarak kullanılan dekor; 6. (mecaz) Düzen.	Tahtadan veya ahşaptan yapılan ve içine eşyanın konulduğu bir çeşit mobilya.
Dübara (دبارة)	Oyunda atılan zarlardan ikisinin de iki benekli yüzünün üste gelmesi.	Oyunda atılan zarlardan ikisinin de iki benekli yüzünün üste gelmesi.
Dübei (دوبجي)	1. Topların kullanılışı, bakımı üzerine yetiştirilen asker sınıfı; 2. Futbolcu; 3. (argo) Sınıfta kalmış öğrenci.	Askerlere yemek pişiren; askerlikte bulaşıkları yıkayan kimse.
Durduma-dandurma (دورمة- دندورمة)	Şekerli sütün veya meyve sularının dondurulmasıyla hazırlanan soğuk yiyecek.	Şekerli sütün veya meyve sularının dondurulmasıyla hazırlanan soğuk yiyecek.
Duşman (دشمان)	1. Birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse, yağı, hasım, antagonist, dost karşıtı;	Savaş yeri.

	<p>2. Birbirleriyle savaşan devletler ve bu devletlerin asker, sivil bütün uyrukları;</p> <p>3. Aralarında birbirleriyle çatışmaya varacak ölçüde anlaşmazlık olan taraflar;</p> <p>4. Bir şeyin yaşamasına, barınmasına engel olan (güç, tutum vb.);</p> <p>5. (mecaz) Bir şeyi büyük ölçüde kullanıp tüketen kimse;</p> <p>6. (mecaz) Bazı şeylerden nefret eden, tiksinen kimse.</p>	
Fanār (فانار)	<p>1. Saydam bir maddeden yapılmış veya böyle bir madde ile donatılmış, içinde ışık kaynağı bulunan aydınlatma aracı;</p> <p>2. Gemilere yol gösteren ışık kulesi</p>	Saydam bir maddeden yapılmış veya böyle bir madde ile donatılmış, içinde ışık kaynağı bulunan aydınlatma aracı, fener, küçük lamba, lamba +fanus.
Fanila (فنيلا)	<p>1. Genellikle ince pamuk ipliğinden dokunmuş, ten üzerine giyilen iç çamaşırı;</p> <p>2. Yumuşak yünden örülmüş veya dokunmuş, hafif ve gevşek (kumaş).</p>	İnce pamuk ipliğinden dokunmuş, ten üzerine giyilen iç çamaşırı.
Fanus (فانوس)	<p>1. Süslü, ayaklı fener;</p> <p>2. Saat, mikroskop vb. araçları tozdan korumak için üzerlerine kapatılan, yarım küre biçiminde cam kap;</p> <p>3. Genellikle silindir biçiminde olan mum, gaz lambası vb. aydınlatma araçlarının çevresini kapatarak rüzgârdan koruyan cam.</p>	Fenere benzer bir çeşit lamba.
Farmān-fermān (فيرمان) (فرمان)	<p>1. Buyruk, emir;</p> <p>2. Osmanlı Devleti'nde padişahın verdiği, uyulması gerekli hükümleri taşıyan yazılı buyruk, yarlık.</p>	Buyruk, emir, Osmanlı kraliyetin duyurusu, ferman.
Fāşūlyā (فاصوليا)	<p>1. Fasulyegillerden, barbunya, çalı, ayşekadın, horoz vb. türleri bulunan bitki (Phaseolus vulgaris);</p> <p>2. Bu bitkinin sebze olarak yararlanılan yeşil ürünü ve kuru tohumları.</p>	Bir bitki adı, fasulye.
Faşık (فشيك)	<p>1. Tüfek, tabanca vb. hafif ateşli silahlara, atılmak için sürülen ve içinde barut bulunan bir kovan ile bu kovanın ucuna yerleştirilmiş mermiden oluşan cephaneye;</p>	Kurşunları saklamak için kullanılan deri cüzdan.

	2. Donanma ve şenliklerde kullanılan çeşitli yanıcı veya patlayıcı maddeler.	
Fatura (فاتورة)	Satılan bir malın cinsini miktarını ve fiyatını bildirmek için satıcının alıcıya verdiği hesap pusulası.	Satılan bir malın cinsini miktarını ve fiyatını bildirmek için satıcının alıcıya verdiği hesap pusulası.
Fāyiz (فايظ)	1. İşletmek için bir yere ödünç verilen paraya karşılık alınan kâr, getiri, ürem, nema; 2. Kapitalist ekonomide, artık değerın değişikliğe uğramış biçimi olarak paranın fiyatı, kiralanan paranın kira bedeli	Faiz, artan, fazla olan, bir borca karşılık ödenen fazladan para.
Fişink-faşank-fişik (فشنك-فاشك-فشيك)	1. Tüfek, tabanca vb. hafif ateşli silahlara, atılmak için sürülen ve içinde barut bulunan bir kovan ile bu kovanın ucuna yerleştirilmiş mermiden oluşan cephane; 2. Donanma ve şenliklerde kullanılan çeşitli yanıcı veya patlayıcı maddeler.	Barutsuz bir kurşun; fişek.
Furşa (فرشة)	1. Bir şeyin tozunu, kirini gidermekte veya bir şeye boya, cila sürmekte kullanılan, bir araya getirilerek bağlanmış kıl vb.nden yapılan araç; 2. (mecaz) Resim yapma sanatı ve biçimi; 3. (argo) Paylama; 4. Çökmeyi engelleyen bağların oynamasını veya kaymasını önlemek için aralara yerleştirilen direk parçası.	1. Bir şeyin kirini tozunu, gidermek veya bir şeye boya, cila sürmek için bir araya getirilerek bağlanmış kıl ve benzerinden yapılan bir tür fırça. 2. Resim yapma sanatı ve şekli. 3. Çökme durumunda bağların oynamasını veya kaymasını engellemek için aralara yerleştirilen direk parçası.
Furun (فرن):	1. İçinde genellikle odun yanan, her yanda aynı derecede ısı oluşturarak ekmek, pasta vb. pişirmeye yarayan, tavanı tonoz biçiminde, önünde tek açıklık bulunan ocak; 2. Bu ocakta pişirilmiş; 3. Ekmek, pasta vb.nin pişirildiği ve satıldığı dükkân; 6. Elektrik, tüp gaz ve doğal gazla çalışan, yiyecekleri pişirmeye veya ısıtmaya yarayan alet; 7. Bir maddenin fiziksel veya kimyasal değişime uğratılması amacıyla içinde ısıtıldığı araç.	Ekmek veya yemek pişirilen yer.
Fustan (فستان)	1. Tek parça kadın giysisi; 2. İskoç, Arnavut ve Yunan erkeklerinin giydikleri kısa, pilili eteklik.	Geniş dökümlü kadın etekliği.

Fūta (فوطَة)	1. İpek peştamal, 2. Eskiden kullanılmış olan bir ipekli kumaş türü.	Günlük, hamamda kullanılan peştamal.
Giyma (قيمة)	1. Çekilmiş et; 2. Küçük kuşbaşı etlerden kavru olarak yapılmış kışlık kavurma.	Kızartılmış patates ile kıymadan yapılan bir çeşit yemek.
Hāç-Hāş (هاش)	Hristiyanlığın sembolü sayılan ve birbirini dikey olarak kesen iki çizgiden oluşan biçim, istavroz, put (I), salip.	Aynı anlamında kullanıldığı belirtilmektedir.
Hāna (خانة)	1. Ev, konut; 2. Ev halkı; 3. Bir bütünü oluşturan bölümlerden her biri, bölük, göz; 4. Matematikte basamak; 5. (müzik) Klasik Türk müziğinde, peşrev vb. saz parçalarının bölümlerinden her biri; 6. Birleşik kelimelerde `bina, yapı, yer, makam` anlamlarıyla ikinci kelime olarak yer alan bir söz.	Ev, konut, konak, yer.
Hānci (خانجي) Hānaci (خانجي)	Yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların konaklamalarına yarayan yapı; büyükşehirlerde serbest mesleklerde çalışanların oda veya daire tutup çalıştıkları birkaç katlı yapı.	Han işleten kimse, han sahibi.
Hānım (خانم-هانم)	1. Kız ve kadınlara verilen unvan, bayan; 2. Kadın, eş; 3. Toplumsal durumu, varlığı iyi olan, hizmetinde bulunulan kadın; 4. Kadınlığın bütün iyi niteliklerini taşıyan.	Saygı gören, saygı duyulan ve yüksek kadrolu kadınlara hitap için kullanılan bir kelime.
Hārasāna (خرسانة-خرصانة)	Kiremit ve tuğla tozlarının kireç ve su ile karıştırılmasından elde edilen bir harç türü.	İnşaatta kullanılan bir çeşit harcın adı; bir taş türü.
Hāzandār (خازندار)	Bir hazineyi bekleyen, yöneten kimse.	Malı muhafazaya alan memur, hazineyi bekleyen, yöneten kimse.
Hebyek (هب بک)	Zarla oynanan oyunlarda zarların tek benekli yönlerinin üste gelmesi.	Zarla oynanan oyunlarda zarların tek benekli yönlerinin üste gelmesi.
Hıdevy (خدوي)	Osmanlı Devleti'nde Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan sonra Mısır valilerine verilen unvan.	İmtiyazlı Mısır valisi.
Hovvāca (خواجة)	Müslümanlıkta din görevlisi; öğretmen; akıl öğretene, öğüt veren kimse; medresede öğrenim gören sarıklı, cübbeli din adamı.	Yeşil gözlü, beyaz, sarışın Avrupalı.

Huđurcī (خضرجي)	Yeşillik.	Zerzevatçı, manav; yeşillik satan kimse.
Hukumdār (حکمدار)	Padişah, kral, hakan gibi taht sahibi devlet başkanı.	Hükümdar, sultan, komutan.
Hurda (خرده)	1. Eski maden parçası; 2. Parçalanmış, döküntü durumuna gelmiş; 3. İşe yarayamayacak derecede bozulmuş, zarar görmüş.	Eskimiş olan parçaların yeniden kullanılması durumu.
Huşāf (خشاف)	Bütün veya dilimler hâlindeki kuru meyvenin şekerli suyla kaynatılmasıyla yapılan bir tatlı türü.	Dilimler halinde kaynatılmış meyve; hoş su.
İbriq (ابريق)	Su koymaya yarayan kulplu, emzikli kap.	Yıkama ve abdest için kullanılan bir çeşit kap.
İklim (إقليم)	1. Yeryüzünün herhangi bir yerinde hava olaylarına bağlı olarak gerçekleşen etkilerin uzun yılların ortalamasına dayanan durumu, abuhava; 2. Ülke, diyar.	1. Bölge; 2. Acemi seccade.
İnkişariya (انكشارية)	1. Kapı kulu teşkilatının piyade sınıfı; 2. Bir asker sınıfından olan”	Urkhan Sultanı döneminde, Balkan Hıristiyanlarından oluşturulan bir ordu.
İskela (اسكلة)	1. Deniz taşıtlarının yanaştığı, çoğu tahta ve betondan yapılmış, denize doğru uzanan yer; 2. Kıyıya yanaşan deniz aracına doğru uzatılan eğreti küçük köprü veya gemiye çıkmayı sağlayan merdiven; 3. Vapur uğrağı olan şehir veya kasaba; 4. İçerilerde bulunan bir yerin kendine en yakın olan deniz taşıtı uğrağı veya demir yolu durağı; 5. Yapıların dışında sıvama, boyama veya onarım için keresteden kat kat kurulan, çalışma sırasında üstüne çıkılan çatki; 6. Geminin sol yanı; 7. (sinema, televizyon) Işıkların yerleştirilmesi, ışıkçıların dolaşabilmesi için stüdyolarda tavana yakın yerde duvarı çepeçevre saran çıkıntı.	Küçük liman, denize doğru uzanan yer; vapurun yanaştığı şehir.
İstimara (استمارة)	Ölçme, değerlendirme; bir kabın hacmini veya alabileceği miktarı hesaplama.	Form, rapor, dosya.
İşlāk (إشلاق)	Askerlerin toplu olarak barındıkları yapılar bütünü.	Askerlerin ya da polislerin kaldığı yer, askerler için

		yapılmış ev mahalle, duvar ve mekân.
Kabāb (الكَبَاب)	1. Doğrudan doğruya ateşte veya kap içinde susuz olarak pişirilmiş et; 2. Kızartma, çevirme veya kavurma yoluyla hazırlanan her türlü yiyecek; 3. Kavrulmuş, kızarmış; 4. (mecaz) Yanmış, yanık.	Ateşte kızartılıp dilimlenmiş et, kebab.
Ḳabāca (قَبَاجَة)	1. Kısa ve hafifçe elbise, 2. Kaftan, cüppe; 3. Entari.	Av kuşların bir türü.
Kabbut (كَبُوت)	1. Asker paltosu; 2. Otomobil, kamyon vb. motorlu taşıtlarda motoru örten açılır kapanır biçimdeki kapak.	Arabanın motor kapağı, kaput.
Kadisa (قَدِيسَة)	Kedigillerden, memeli, köpek dişleri iyi gelişmiş, çevik ve kuvvetli, evcil, küçük hayvan, pisik (Felis domesticus).	Memeli, köpek dişleri iyi gelişmiş, çevik ve kuvvetli, evcil, küçük hayvan, kedi.
Ḳaḥba (فَحْبَة)	Ahlaksız kadın, kahbe.	Ahlaksız kadın, kahbe.
Kahrabā (كَهْرَبَاء)	1. Süs eşyası yapımında kullanılan, açık sarıdan kızıla kadar türlü renklerde, yarı saydam, kolay kırılan ve bir yere hızlıca sürtüldüğünde hafif cisimleri kendine çeken, fosilleşmiş reçine, samankapan, kılkapın; 2. Bu reçineden yapılmış.	Elektrik, elektrikli.
Kahrabāi (كَهْرَبَائِي)	Elektrikçi.	Elektrikçi.
Kahraman (كَهْرَمَان)	1. Savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlık gösteren (kimse), alp, yiğit; 2. Bir olayda önemli yeri olan kimse.	Kumandan, lider.
Kalbaş (كَلْبَاش) kelbeş (كَلْبِشَة) kelebşe (كَلْبِشَة)	1. Tutukluların kaçmasını önlemek için bileklerine takılan, bir zincirle tutturulmuş demir halka; 2. Kablo, boru vb. şeyleri bir yere bağlı tutmak için kullanılan halka veya kelebek.	Kelepçe, tutuklunun kaçmaması için bileklerine takılan demir halka.
Kamandān (كَمَنْدَان - قَمَنْدَان)	Komutan.	Kumandan, lider.
Kamaşa (كَمَاشَة)	1. Silah olarak kullanılan, ucu sivri, iki ağız da keskin uzun bıçak; 2. (madencilik) Açılmış olan boşluklarda tavan ve yanlardan taş veya cevher parçalarının düşmesini önlemek amacıyla tahkimat elemanları üstüne veya	Vidaları vb. çıkarmak için cımbıza benzer demirden bir alet.

	<p>arkasına yerleştirilen bir tahkimat parçası;</p> <p>3. Kütüğü yarmak için kullanılan ucu sivri, yassı, enli çivi, takoz, kısı; </p> <p>4. (askerlik) Topun gerisini kapayan kapak;</p> <p>5. (halk ağzında) Oyunda kazanılan her parti;</p> <p>6. (halk ağzında) Oyunda sayı” kelimesi.</p>	
Ḳāmşa (فامشة)	<p>1. Bir ucuna ip, deri vb. bağlı olan vurma, dövme aracı;</p> <p>2. (denizcilik) Bir ucu bir yere bağlı, öbür ucu herhangi bir işte kullanılmak için serbest bırakılan halat;</p> <p>3. (biyoloji) Spermatozoitlerde ve bazı tek hücreli hayvanlarda hareketi sağlayan ipliksi organ.</p>	Nargilede kullanılan bir ot türü.
Ḳanca (فنجة)	Bir şey çekmeye yarar, ucu çengelli demir çubuk.	Keder içinde giyilen bir pamuklu elbise.
Kanār (كنار)	<p>1. Bir şeyin, bir yerin bitiş kısmı veya yakını, kıyı, yaka;</p> <p>2. Bir şeyi çevreleyen çizgi;</p> <p>3. Pervaz, çizgi, antika, baskı vb. çevre süsleri;</p> <p>4. Merkezden uzak olan, kuytu, ıssız, sapa, تنها yer;</p> <p>5. Yan;</p> <p>6. (matematik) Bir biçimi sınırlayan çizgilerden her biri.</p>	Kenar, kıyı.
Karahāna (كارخانه)	Genelev	Kâr edilen yer, ticaret yapılan yer
Karakon (كركون)	<p>1. Güvenliği sağlamakla görevli kimselerin bulunduğu yapı;</p> <p>2. Güvenliği sağlamak amacıyla dolaşan polis, jandarma veya asker topluluğu, kol, kulluk, devriye.</p>	Polis merkezi.
Karakūn-ḳarḳūn (كركون) Ḳaraḡūl (فراغول) Ḳarḳūn (قرقون)	<p>1. Güvenliği sağlamakla görevli kimselerin bulunduğu yapı; 2. Güvenliği sağlamak amacıyla dolaşan polis, jandarma veya asker topluluğu, kol, kulluk, devriye.</p>	Polis merkezi.
Kardan~kardun (کردون - كَرْدَن)	(eski) Dönücü, dönen; dünya; felek; sema, gökyüzü.	Parmaklıkl alan; askerlerin üzerinde döndüğü alan.
Ḳarḳac (قرقج)	Yalnızca kârını düşünen, iş yapan, çalışan kimse.	Şam lehçesinde Mezopotamya’dan kökenli Arap ve Türk olmayan serseri ve dilencilik yapan bir kavım.

Ḳarvāna (قروانة)	1. Genellikle orduda yemek dağıtımında kullanılan büyük metal kap; 2. Bu kaptan dağıtılan yemek; 3. İnce, yassı elmas; 4. (argo) Atış taliminde hedef tahtasını bile vuramama.	Askerlere yemek dağıtmak için metalden yapılmış tabak.
Ḳāṣ (كاش)	1. Bağlamak, tutmak veya sıkamak amacıyla kullanılan, dar ve uzun kösele dilimi; 2. Kol saatinin bileğe bağlanmasını sağlayan, deriden yapılmış gereç; 3. Ustura bilenen cilalı kösele.	Bıçakları bilemek için kullanılan deri parçası.
Ḳāṣ-ḳayṣ (قاش - قايش)	1. Bağlamak, tutmak veya sıkamak amacıyla kullanılan, dar ve uzun kösele dilimi; 2. Kol saatinin bileğe bağlanmasını sağlayan, deriden yapılmış gereç; 3. Ustura bilenen cilalı kösele.	Kurşunları koymak için kullanılan bir tür kemer.
Ḳāvūn~ḳākūn (قافون - قاون)	1. Kabakgillerden, sürüngen gövdeli, iri meyveli bir bitki (Cucum); 2. Bu bitkinin genellikle güzel kokulu, sulu ve etli meyvesi.	Kavun.
Ḳavurma (قاورمة)	Kendi yağıyla pişirilip kavrulduktan sonra yenen veya dondurulup saklanan et.	Soğandan yapılmış bir çeşit yemek.
Kemer (كمر)	1. Bele dolayarak toka ile tutturulan, kumaş, deri veya metalden yapılan bel bağı; 2. Etek, pantolon vb. giysilerin bele gelen bölümü; 3. Emniyet kemeri; 4. Tümsekli; 5. Kemiklerden oluşan yay biçimindeki yapı; 6. Katmanlı kayaçlarda bir kıvrımın kabarık tepe yeri, tekne karşıtı; 7. İki sütun veya ayağı birbirine üstten yarım çember, basık eğri, yonca yaprağı vb. biçimlerde bağlayan ve üzerine gelen duvar ağırlıklarını, iki yanındaki ayaklara bindiren tonoz bağlantı.	Türkçeden geçen bu kelimenin günümüzdeki kullanımını azalmıştır.
Koca (كوجة)	Büyük, geniş; kocaman, iri; yaşlı, ihtiyar, pir; yüksek; büyük, ulu.	Küçük köpek.
Kōrēk/Kōrāk (كورك)	Toprak, kömür vb.ni bir yerden bir yere alıp atmaya, taşımaya yarayan ve yayvan bir bölümü,	Toprak, kömür vb.ni bir yerden bir yere alıp atmaya, taşımaya yarayan ve yayvan bir bölümü,

	buna bağı uzun bir sapı bulunan araç; kürek cezası.	buna bağı uzun bir sapı bulunan araç; kürek cezası.
Koşā (كوشة)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Birbirini kesen iki çizginin, iki düzlemin oluşturduğu açı, zaviye; 2. İki duvarın birleştiği girintili veya çıkıntılı yer; 3. İki sokağın veya caddenin kesiştiği yer, büküç; 4. Bölüm, yer veya yan; 5. (mecaz) Kuytu, تنها veya ücra yer; 6. (mecaz) Kimsenin kolay kolay uğramadığı yer; 7. (spor) Futbol, hentbol, su topunda kale çizgilerinin kesişme noktalarından her biri, korner. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Düğünde damat ve gelinin oturduğu yer; 2. Eskiden çöplerin atıldığı yer.
Kubri (كبري)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan veya trafik akımının, başka bir trafik akımını kesmeden üstten geçmesini sağlayan ahşap, kâgir, beton veya demir yapı; 2. (mecaz) İki şey arasında bağ veya ilişkiyi sağlayan şey; 3. (denizcilik) Geminin önünü iyice görececek bir yükseklikte, sancaktan iskeleye kadar kurulan kumanda yeri; 4. (spor) Güreşte omuzları yere deydirmemek için ayakları ve alını yere dayayıp beli yukarı kaldırarak alınan durum, güreşçi köprüsü; 5. (spor) Vücutun, sırt yere dönük olarak el, baş veya diz yere dayanarak yay biçimi aldığı durumu; 6. (tıp) Olmayan dişlerin yerini tutmak veya takma dişleri ağızdaki dişlere sağlam tutturmak amacıyla yapılan diş protezi. 	Nehir ve vadi gibi geçilmesi zor bir engelin iki kıyısını bağlayan bir yapı.
Kubuk (كبك)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Her türlü kabın üstünü örtmeye veya bir deliği kapamaya yarayan nesne; 2. Dolap, sandık vb.ni örtmeye yarayan parça; 3. Kitap, defter vb.nin en üstüne geçirilen kılıf; 4. Biçilen ağaç kütüklerinin iki yanından çıkan, düzgün olmayan tahta; 5. Zıvanada iki dış yan parça. 	Kur'an-ı Kerim'in muhafaza etmek için kullanılan deriden bir kapak.

Kufta (كفتة)	Genellikle çekilmiş etten, bazen de tavuk, balık veya patatesten yapılan, türlü biçimlerde pişirilen yemek.	Genellikle çekilmiş etten, bazen de tavuk, balık veya patatesten yapılan, türlü biçimlerde pişirilen yemek.
Ķuftan (قفطان)	1. Çoğu ipekten yapılan, bir tür uzun, süslü üst giysisi; 2. Padişahların gönül almak, ödüllendirmek için birine giydirdikleri değerli kumaş veya kürkten yapılmış giysi, hilat.	Bir tür giyim ve kumaş.
Kuhna (كهنة)	Eskiyip yıpranmış, bakımsız kimse; içinde yaşanan zamana göre geride kalmış, eskimiş, çağ dışı.	1. Silahları yağdan temizlemek için kullanılan kumaş; 2. Askerlikte birini aşağılamak için kullanılan bir söz; faydasız ve güçsüz biri; 3. Ahlakı bozuk kadın.
Kumşa (كمشة)	1. Sulu yiyecekleri karıştırmaya ve dağıtmaya yarayan, uzun saplı, yuvarlak ve derince kaşık; 2. Bu kaşığın alabildiği miktarda olan; 3. Erimiş madeni kalıba dökmek için kullanılan büyük kaşık; 4. Saplı bir çembere geçirilmiş olan, balık veya kelebek tutmada kullanılan ađ; 5. Tahıl, kömür, kum vb.nin yüklenip boşaltılmasında kullanılan, tek veya iki çeneden oluşmuş motorlu araç; 6. Bu aracın alabildiği miktarda olan; 7. Gemilerde, ortasında dümen evi bulunan yuvarlak kış çıkıntısı; 8. Güreşte hasmın arkasından bacakları arasına el sokma oyunu.	Saplı su kabı, kepçe.
Kunafa (كنافة)	Sıcak yenilen bir tür peynir tel kadayıf.	Arasına antepfıstığı, kaymak, peynir vb. konularak iyice kızartılarak ve üzerine koyu şeker şurubu dökülerek sıcak olarak yenilen bir çeşit tatlı.
Ķunbula (قنبلة)	Para biriktirmek için kullanılan, bozuk veya kâğıt para atılan deliği olan, metal, toprak, plastikten yapılmış küçük kap; humbara.	Humbara, içi barut ve metal parçalarıyla doldurulmuş demir top.
Kurbac (كرباج)	Tek parça deri veya uzun esnek bir değneğin ucuna sıırım bağlanarak yapılmış vurma aracı.	Tek parça deri veya uzun esnek bir değneğin ucuna sıırım bağlanarak yapılmış vurma aracı.

Kuşuk-küşk (كوشك - كَشْك):	1. Boyutları, benzerlerinininkinden daha ufak olan, mikro, büyük karşıtı; 2. Yaşı daha az olan; 3. Niceliği az olan; 4. Niteliği aşağı olan, bayağı; 5. Geri aşamada; 6. Değersiz, önemsiz; 7. Kısık, parlak olmayan (ses); 8. Küçük abdest; 9. (mecaz) Makam, rütbe, derece bakımından daha aşağı olan kimse.	Bahçe içinde yapılmış süslü ev, kasır.
Lamba (لمبة)	1. Petrol gibi yanıcı bir madde yakarak veya elektrik akımıyla içindeki teller akkor durumuna geçerek ışık veren alet; 2. Radyo ve televizyonlarda kullanılan, havası boşaltılmış veya içine düşük basınçlı bir gaz doldurulmuş cam, seramik veya çelikten ampul; 3. Pencere kenarlarına açılan, genellikle dik açılı girinti.	Lamba, ampul.
Lavundi (لاوندي)	Lavanta çiçeğinden yapılan ispirotolu esans.	Bir parfüm adı.
Liyāgā (لياقة)	1. Giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümü; 2. Giysilerin boyna gelen bölümüne eklenen ve türlü biçimlerde olan parçası; 3. Kıyı, kenar, taraf; 4. Eğik yerey; 5. Yapıların saçaklarında, suyun içeriye sızmasını önlemek için kiremidin altıyla oluk arasına konulan metal levha; 6. Semt; 7. (denizcilik) Sahil; 8. (denizcilik) Yelkenlerin kenar ve köşeleri.	Benim yakam.
Lokunda (لوكدنة)	Yemek pişirilip satılan yer, aşevi, restoran.	1. Yemek yenilen yer; 2. Otel, han
Māhiyye (ماهيية)	Aylık, maaş.	Aylık, maaş.
Maḥna (مخنة)	1. İçki satılan ve içilen yer, içki yeri; 2. Kabare.	Meyhane.
Maḥzancı (مخزنجي)	Yapılarda yer altı deposu.	Hazineci, silah deposunun sorumlusu.
Makvacı (مكوجي)	Makine satan kimse; işlerinde makine kullanmayı tercih eden kimse; belli bir desen ve şekilde kesimi yapılmış kumaş, deri,	Ütücü, ütü işini yapan kimse.

	kürk vb. parçaların makine ile birleştirilmesi işlemini yapan kimse.	
Māsura (ماسورة)	1. Koni veya silindir biçiminde olup üzerine şerit, iplik vb. sarılan, karton, tahta, plastik vb.nden yapılan araç; 2. Çeşme zıvanası.	Çeşme zıvanası.
Māşşa (ماششة)	1. Ateş veya kızgın bir şey tutmaya, korları karıştırmaya yarayan iki kollu metal araç; 2. Çok küçük şeyleri tutmaya yarayan küçük, kollu araç; 3. Saçları kıvrırmak, düzeltmek için elektrik veya ateşle ısıtılan maşa biçiminde alet; 4. Başkasının isteklerine, amaçlarına alet olan kimse; 5. Bisiklet çatısının ön ve arkasındaki çatal biçiminde, tekerleklerin takıldığı parça.	Maşa, ateşi almak için kullanılan alet.
Maymūn (ميمون)	1. Dört ayaklı, iki ayağı üzerinde de yürüyebilen, ormanda toplu olarak yaşayan, kuyruklu hayvan, primat; 2. (mecaz) Taklitçi; 3. (mecaz) Çirkin ve gülünç.	Bir hayvan türü, maymun.
Mecidi (مجدي)	Osmanlı Devleti'nde 1840 yılında basılmış, 20 kuruş değerinde olan gümüş sikke.	20 kuruş değerinde olan gümüş para.
Mobilya (موبيليا)	Oturulan, yemek yenilen, çalışılan, yatılan yerlerin döşenmesine yarayan taşınabilir eşyaya verilen genel ad, möble.	Taşınabilir eşya; ev eşyası.
Nārcis (نارجس)	Nergisgillerden, bazı türlerinde beyaz, bazılarında sarı renkte olan çiçekleri ayrı veya bir kök sap üzerinde şemsiye durumunda, açılmadan önce bir yenle örtülü bulunan, 20-80 santimetre yüksekliğinde, soğanlı bir süs bitkisi (Narcissus).	Bir çiçek adı.
Nay (ناي)	Klasik Türk müziğinde ve özellikle tekke müziğinde yer alan, kaval biçiminde, yanık sesli, kamıştan yapılmış, üflemlili bir çalgı.	Kamıştan yapılmış bir tür çalgı aleti.
Nimra (نمرة)	Bir şeyin bir dizi içindeki yerini gösteren sayı, rakam.	Rakam, numara.
Nişān (نيشان)	1. İşaret, iz, belirti, alamet; 2. Nişanlanma sırasında yapılan tören;	Askerlikte yaptığı kahramanlıktan dolayı onurlandırmak için verilen devlet nişanı.

	<p>3. Evlenmek üzere birbirine söz verme, nişanlanma;</p> <p>4. Kurşun, taş vb. ile vurulmak istenen hedef;</p> <p>5. Hedefi vurmak için silah, ok vb.ne gerekli doğrultuyu verme;</p> <p>6. Devlet nişanı.</p>	
Ôda (أوضة/أودة)	<p>1. Evin veya herhangi bir yapının oturma, çalışma, yatma gibi işlere yarayan, banyo, salon, giriş vb. dışında kalan, bir veya birden fazla çıkışı olan bölmesi, göz;</p> <p>2. Serbest meslek adamlarını içinde toplayan resmî birlik;</p> <p>3. (tarih) Yeniçeri kışlası.</p>	Salon; oturma odası.
Ordu-ordi (أوردو-أردی)	<p>1. Bir devletin silahlı kuvvetlerinin tümü;</p> <p>2. Bu topluluğun başlıca bölümlerinden her biri;</p> <p>3. Amaç, nitelik vb. yönlerden benzeyen insanların bütünü;</p> <p>4. Çok sayıda insan, kalabalık.</p>	<p>1. Karargâh, ordu;</p> <p>2. Dunkula şehrindeki ordunun yeri.</p>
Oyun (أین)	Yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence.	Bir çeşit tavla oyunu.
Raşıttı-rişıttı (ریشنة)	<p>1. Üzerinde doktorun hastası için gerekli gördüğü ilaçlarla, bunların kullanılış biçimleri yazılı olan kâğıt;</p> <p>2. (halk ağzında) Yemek veya halk tedavisinde kullanılan ilaç tarifesi.</p>	Eczaneden ilaç almak için kullanılan yazılı olan kâğıt.
Roşan (روشان)	Aydın, parlak.	Silah deposu.
Sabanıh (سبانج)	Ispanakgillerden, yapraklarından sebze olarak yararlanılan bir bitki (Spinacia oleracea).	Yenen bir bitki türü.
Sabat (سبیت)	<p>1. Saz, kamış, ince dal veya tellerden hasır biçiminde örülerek yapılan, genellikle sapı olan, yiyecek ve eşya taşımak için kullanılan kap;</p> <p>2. Bu kabın aldığı ölçüde;</p> <p>3. Bu kap biçiminde örülerek yapılmış;</p> <p>4. Sazdan örülmüş balık kapanı;</p> <p>5. Motosikletin yan tarafında bulunan, tek yolcu taşımak üzere hazırlanmış ayrı bölüm;</p> <p>6. Basketbolda sayı kazanmak için, içine top atılmaya çalışılan demir çembere geçirilmiş altı açık ağ.</p>	Sepet.

Şac (صاج)	1. Yassı demir çelik ürünü; 2. Bu üründen yapılan; 3. Bu nesneden yapılmış, üzerinde yufka yapılan dışbükey pişirme aracı.	Demirden yapılmış bir kızartma ve pişirme tavası; sacdan yapılmış olan şey.
Sade (سادة)	1. Süsü, gösterişi olmayan, yalın, gösterişsiz; 2. Şeker katılmamış (kahve); 3. Yalnızca, yalnız, ancak, sadece; 4. (edebiyat) Yalın, süssüz, anlaşılır olan (üslup, anlatım).	İçecekler için kullanılan bir kelime.
Salahāna (سلخانة- صلخانة)	Kesimevi.	Mezbaha, kesimevi.
Samarcī (سمسرجي)	Komisyoncu.	Komisyoncu.
Samkarci (سمكرجي)	Gümüş; genellikle işlemlerde kullanılan, gümüş görünüşünde ve parlaklığında olan iplik vb.	Demir ve maden ile ilgilenen kimse.
Sanbūsa (سنبوسه): Sambusa (سمبوسه) Sanbuksa (سنبکسة)	Hamurdan yapılan bir çeşit börek.	Hamurdan yapılan bir çeşit börek.
Sancak (سجك)	1. Bayrak, liva; 2. Çoğunlukla askerî birliklere verilen yazı işlemeli, kenarları saçaklı ve göndereli bayrak; 3. Gemilerin sağ yanı; 4. Osmanlı yönetim teşkilatında illerle ilçeler arasında yer alan yönetim bölümü, mutasarrıflık.	Türk idaresi dönemi.
Şanfara (صنفره)	Çok sert alümin billurları kapsayan ve aşındırıcı olarak kullanılan doğal kaya.	Marangozlukta kullanılan zımpara taşından yapılan kâğıt; zımpara kâğıdı.
Sarāy-sarāya (سراية-سراي)	1. Hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük yapı; 2. Kamu işlerinin yürütüldüğü büyük yapı; 3. Görkemli ve gösterişli yapı; 4. Devlet başkanı ve çevresi.	1. Saray, konak; 2. Dikilmiş bir arazi.
Sardār (سردار)	Başkomutan.	Türk ordusunda bir idari görev.
Şarmāya (صرماية)	1. Bir ticaret işinin kurulması, yürütülmesi için gereken anapara ve paraya çevrilebilir malların tamamı, anamal, başmal, kapital, meta, resülmal; 2. Varlık, servet.	Ayakkabı.
Savārī-suvār (سوار سوار)	Atlı; atlı asker; ticaret gemilerinde kaptanlık yapan kimse.	Ata binen, süvari.
Sinca-Sunki (سونكي سنجة)	1. Tüfek namlusunun ucuna takılan küçük kılıç biçiminde delici silah; 2. Mezar başına nişan olarak dikilen sırk;	1. Tüfeğin namlusuna takılan büyük bıçak; 2. Sudan'da bir ilçe adı, yer adı.

	3. Isıtma kazanında kömürün karıştırılmasını sağlayan demir çubuk; 4. Kavlakları düşürmek için kullanılan sivri uçlu, uzun çelik.	
Şivān (صِيَوَان)	1. Gölgelek, sayvan; 2. Büyük çadır, otağ; 3. (mecaz) Koruyan, gözeten, sahip çıkan.	Çadır.
Şol (صَوْل)	1. Vücutta kalbin bulunduğu tarafta olan, sağ karışı; 2. Bu taraftaki yön; 3. Sosyalizme yakın görüşte olan grup; 4. Boksta sol yumrukla vuruş.	Yaver, yardımcı subayların en üst rütbesi; başçavuş.
Sucuk (سجوك)	1. Şişirilip kurutulmuş bağırsak içine baharlı et kıyması doldurularak yapılan bir yiyecek türü; 2. Ceviz, badem içi vb. şeyler, bir ipliğe dizildikten sonra nişasta ile koyulaştırılmış kaynar üzüm şirasına batırılarak yapılan tatlı yiyecek.	Şişirilip kurutulmuş bağırsak içine baharatlı et kıyması doldurularak yapılan bir tür yiyecek.
Susta (سوستة)	Emniyet yayı.	1. Silah ve çakıda emniyet yayı; 2. Elbiselerde kullanılan fermuar.
Şafahāna (شفاخانه)	Hastane.	Hastane.
Şahīn (شاهين)	Kartalğillerden, Avrupa ve Asya'nın dağ, orman ve çalılıklarında yaşayan, 50-55 santimetre uzunluğunda yırtıcı bir kuş (Buteo buteo).	Yırtıcı bir kuş.
Şakūş (شاكوش)	Çivi çakma, madenleri dövme vb. işlerde kullanılan saplı bir el aleti.	Madenleri dövmek için kullanılan bir saplı araç.
Şāl (شال)	1. Genellikle Hindistan'da dokunan, özel motifleri olan değerli bir yün kumaş; 2. Kadınların omuzlarını örtmek için kullandıkları geniş atkı.	İki ucu boyun ve omuzlara düşerek kadınların başını örtmek için kullanılan ince bir kumaş; erkekler için de kullanılan bir çeşit örtü (genellikle erkekler için beyaz, kadınlar için siyah renkteki kumaşlar kullanılır).
Şalabi (شَلْبِي)	1. Bektaşi ve Mevlevi pirlерinin en büyüklerine verilen unvan; 2. Hıristiyan tüccar; 3. Görgülü, terbiyeli, olgun (kimse).	Bey, emir; terbiyeli kişi.
Şamadan (شمع دان)	Üzerine kandil, mum veya herhangi bir ışık kaynağı konulan yüksek tabla, mumluk, çırakma, şamdanlık.	Aynı anlamda kullanıldığı belirtilmektedir.

Şanbar (شنبر)	Çok sert alümin billurları kapsayan ve aşındırıcı olarak kullanılan doğal kaya.	1. Halka; 2. Çerçeve
Şankal (شنكل)	Bir yere takılmaya, geçirilmeye yarayan eğri ve ucu sivri demir.	1. Bir demir, pencere kepenegini dışarıdan veya içeriden bağlayan bir alet; 2. Ağır eşya ve arabaları kaldırmak için metalden bir alet; 3. Et ve kurbanlık hayvanı kaldırmak için demirden yapılmış bir çeşit bir alet.
Şanta (شنطة)	Kösele, meşin, kumaş vb. hafif malzemeden yapılp büyüklüğüne göre para, evrak, yiyecek vb. koyup taşımaya yarayan kap.	Çanta; valiz.
Şatranc (شترنج)	İki kişi arasında altmış dört kareli bir tahta üzerinde değerleri ve adları değişik siyah ve beyaz on altışar taşla oynanan bir oyun.	İki kişi arasında altmış dört kareli bir tahta üzerinde değerleri ve adları değişik siyah ve beyaz on altışar taşla oynanan bir oyun.
Şaviş (شاويش)	Askerî bir rütbe.	Askeri okullarda sınıf birincisi öğrencilere verilen ad.
Şāvurma (شاورما)	Ateşin önüne asılan ve bıçakla kesilen bir et türü, döner.	Bir çeşit et yemeği.
Şeşme (ششمة)	Genellikle yol kenarlarında herkesin yararlanması için yapılan, borularla gelen suyun bir oluktan veya musluktan aktığı, yalaklı su hazinesi veya yapısı, pınar.	Göz ilacı için kullanılan bir toz.
Şiş (شيش)	1. Şişmiş olan yer, şişlik; 2. Şişmiş, şişkin; 3. Bir ucu sivri, demir veya ağaçtan, bazen silah gibi kullanılabilen ince uzun çubuk; 4. Bu çubuğa veya şişe geçirilerek pişirilmiş olan et; 5. Örgü örmekte kullanılan, metal, ağaç, kemik vb.nden yapılan uzun çubuk.	Kebap için kullanılan şiş.
Şişe (شيشة)	1. İçerisine sıvı konulan, cam veya plastikten yapılmış, dar ağızlı uzun kap; 2. Bu kabın aldığı miktarda olan; 3. Gaz lambasında fitil çevresine konulan cam koruyucu.	Tütün içmekte kullanılan içi su dolu şişe.
Şörba (شوربة)	1. Sebze, tahıl, et vb. ile hazırlanan sıcak, sulu içecek; 2. (mecaz) İçinden çıkılmaz durum.	Sıcak, sulu bir yemek, çorba.

Şurrāb (شوراب)	Pamuk, yün vb.nden örülen, ayağa giyilen giyecek.	Pamuk, yün vb.nden örülen, ayağa giyilen giyecek.
Şuvāl (شوال)	1. Pamuk, kenevir veya sentetik iplikten dokunmuş büyük torba; 2. Bu torbanın alabileceği miktarda olan.	Büyük torba, çuval.
Ta'limci (تعليمي)	Öğretim; alıştırma; uygulamalı olarak yapılan askerlik eğitimi.	Öğretici, askerlere eğitim veren kimse.
Ṭaban (طبان)	1. Ayağın alt yüzü, aya; 2. Üstü kapalı bir yerin gezinilen, ayakla basılan yüzü, tavan karşıtı; 3. Ayakkabının alt bölümü; 4. Kaide; 5. Bir şeyin en alt bölümü; 6. Değerlendirmede en alt derece; 7. Bir toplumu, bir kuruluşu oluşturan, yönetime katılmadan etkili olan kitle; 8. Temel; 9. Bir ırmağın en derin olan orta yeri; 10. Dikey duran direk, çubuk, seren vb.nin alt bölümü; 11. Bir cismin veya bir biçimin yüksekliğini ölçmek için aşağıdan yukarıya doğru başlama noktası olarak alınan yüzey veya çizgi, kaide; 12. Üslü sayılarda kuvveti alınan sayı: 53 anlatımında 3 rakamı üstür, 5 ise tabandır; 13. (halk ağzında) Tarlanın düz ve verimli kesimi; 14. (eskimiş) Kılıç vb. yapımında kullanılan iyi cins demir.	Taban, silahın en son kısmı, dipçik.
Ṭabanca (طبنجة)	1. Kısa, hafif, cepte veya belde taşınan ateşli silah; 2. Boyacılıkta kullanılan, basınçlı hava yardımıyla boya püskürtmeye yarayan araç.	Kısa ve hafif, cepte veya belde taşınan ateşli silah.
Ṭabaşir (طباشير)	1. Toz zerreciklerinden oluşan, çizdiği yerde iz bırakan, beyaz veya açık renkte kireçli kaya; 2. Bu maddeden yapılan, kara tahta, duvar vb. yüzeylere yazı yazmak için kullanılan, beyaz veya renkli çubuk.	Tahtaya yazmak için kullanılan beyaz veya açık renkte kireçli kaya kelepçe.
Ṭabla (طبله)	1. Satıcı vb.nin kullandığı tahtadan tepsi; 2. Soba, mangal vb. şeylerin altına konulan metalden veya tahtadan yapılan tepsiye benzer altlık;	Nakışçıların ve saraçların işlerini tespit için kullandıkları bir ucu yarık uzun levha.

	<p>3. Bir şeyin düz ve geniş bölümü; 4. Küllük; 5. Ağaçtan veya ağaç ürünlerinden hazırlanmış, büyük yüzeyle düzgün parça; 6. Genellikle Hindistan, Pakistan'da kullanılan, darbukaya benzer bir çalgı türü; 7. Makaraların yüzlerini oluşturan dış bölümleri.</p>	
Ṭabūr (تابور-طابور)	Dört bölükten kurulan, bir binbaşının komutasındaki asker birliği; küme, yığın, grup.	Taburlar, saflar.
Ṭabya (طابية)	Bir bölgeyi savunmak için yapılan ve silahlarla güçlendirilen yapı.	Düşmana karşı kullanılan askerî bina, kule ve kale.
Tafakci–tafakşi (تفكشى - تفكجى)	Tüfek yapan, onaran veya satan kimse; padişah ve sarayı korumakla görevli olan; savaş gereçleri, silah yapımı ve onarımı ile uğraşan asker sınıfından olan kimse.	Tüfek yapan, demir yapan kimse.
Tahta (تخته)	<p>1. Çeşitli işlerde kullanılmak üzere düz, enlice, uzun ve az kalın biçimde işlenmiş ağaç parçası; 2. Bu ağaçtan yapılmış; 3. Bu malzemeden oluşmuş yüzey, döşeme, ağaç; 4. Sebze bahçelerinde ayrılan küçük yer; 5. Kara tahta; 6. (halk ağzında) Çimlenen tohumlar için bahçede hazırlanan uzun tarh.</p>	Yazı tahtası.
Ṭakım (طاقم)	<p>1. Bir işte veya bir yerde kullanılan eşya ve aletlerin tamamı, ekipman; 2. Meslek, davranış, durum vb. yönlerden birbirine uyan kimselerin oluşturduğu topluluk; 3. Görev bakımından birbirini tamamlayan kimselerin topluluğu, grup, ekip, trup; 4. Birbirini tamamlayan şeylerin tümü; 5. Sigara ağızlığı; 6. Takım elbise; 7. Hayvanlarda yemek borusu, akciğer ve karaciğere genel olarak verilen ad; 8. Aşağılayıcı ve küçümseyici anlamda topluluk;</p>	<p>1. Birbirini tamamlayan şeylerin tümü. Takım elbise, 2. Düzine; 3. İdare heyeti, yönetici takımı.</p>

	<p>9. askerlik Bölüğü oluşturan birliklerden her biri;</p> <p>10. (biyoloji) Canlıların bölümlendirilmesinde familya ile sınıf arasında yer alan, yakın benzerlikler gösteren organizmaların oluşturduğu birlik;</p> <p>11. (sinema, televizyon) Bir filmin çevriminde görüntüleri alma, aydınlatma, ses alma gibi belli başlı çalışmaları yapmak için gerekli en küçük teknikçiler topluluğu;</p> <p>12. (spor) Bir oyunda sahaya çıkan belli kuruluşlara bağlı oyuncular topluluğundan her biri;</p> <p>13. (spor) Birlikte oynayan, kazanmak için birlikte çalışan sporcu topluluğu.</p>	
Tamar(cī) (تمرّجى)	Tımar yapan kimse, pansumancı.	İyileştirmek ve tedavi etmek” anlamında, ayrıca “hastabakıcı, hemşire, doktor.
Tancara-Ṭancara-Tuncur (تنجرة-طنجرة)	İçinde yemek pişirilen, kapaklı, genellikle metal kap.	İçinde yemek pişirilen, kapaklı, genellikle metal kap.
Tanka (تنكة)	<p>1. Yumuşak çelikten yapılmış üzeri kalay kaplı ince sac;</p> <p>2. Bu sacdan yapılmış;</p> <p>3. Bu sacdan yapılan, yaklaşık yirmi litre hacmindeki kap;</p> <p>4. Bu kabın aldığı miktarda olan.</p>	Kahve yapmak için kullanılan ve gümüş madeniyle boyatılan ince bir metal kaptır.
Tarasāna (ترسانة)	Gemi yapılan yer, gemilik, tezgâh.	Silah fabrikası, silah deposu.
Taris (ترس)	<p>1. Bir yerde konaklama,</p> <p>2. Düğün dernek kurma;</p> <p>3. Kız gelin etme.</p>	<p>1. Kötülük;</p> <p>2. Karısının başka bir erkekle aldatması.</p>
Tartara (ترتارة)	<p>1. Suda eriyen, alkol ve eterde erimeyen, asit tadında beyaz bir tuz;</p> <p>2. Şarap tortusu;</p> <p>3. Diş taşı.</p>	Metalden yuvarlak levha.
Tarzī (ترزى)	Giyisi biçip diken kimse, dikişçi; giysi dikilen yer, terzihane.	Dikici, terzi.
Ṭaşt (طشت)	Elbiseleri elde yıkamak için kullanılan metal bir kap, leğen.	Elbiseleri elde yıkamak için kullanılan metal bir kap, leğen.
Tavva-ṭavva (توة-طوة)	<p>1. Yağ kızdırma, yiyecek kızartma vb. işlere yarayan, uzun saplı yayvan kap;</p> <p>2. Bu kapta pişmiş yemek;</p> <p>3. Maden eritilen saplı pota;</p> <p>4. Kireç karıştırılan tekne;</p> <p>5. Deniz veya göllerde suların geri çekilmesiyle kuruyan bölüm;</p>	Yağı kızdırmak, yiyecekleri kızartmak için yarayan, uzun saplı yayvan bir kap.

	6. Gemilerde borda iskelesinin alt başındaki sahanlık; 7. Fide yetiştirmek için ayrılmış toprak bölümü.	
Tel (تل)	1. Türlü metallere yapılmış, kopmaya karşı bir direnç gösteren ince uzun nesne; 2. Bu nesneden yapılmış veya bu nesne biçiminde olan; 3. Tencere, çaydanlık vb.ni olarak temizlemek için kullanılan nesne; 4. İnsan saçını oluşturan ipçik; 5. Bazı organizmaların demet durumundaki oluşumunu meydana getiren ipçiklerin her biri, lif.	Bir çeşit ipekten yapılmış ince uzun nesne.
Tile (التيلة)	1. Türlü metallere yapılmış, kopmaya karşı bir direnç gösteren ince uzun nesne; 2. Bu nesneden yapılmış veya bu nesne biçiminde olan; 3. Tencere, çaydanlık vb.ni olarak temizlemek için kullanılan nesne; 4. İnsan saçını oluşturan ipçik; 5. Bazı organizmaların demet durumundaki oluşumunu meydana getiren ipçiklerin her biri, lif.	1. Tel, teller. Silahın parçalarını birbirine bağlamak için kullanılan parça; 2. İnsanı boğmak için telden yapılan bir çeşit bağ; 3. Pamuk için kısa telli (قصير) ve uzun telli (طويل التيلة) terimlerini karşılar; 4. Renkli boncuklardan yapılan kolye.
Tirilla (تريلا)	Uluslararası Karayolu Taşımacılığı.	Römork, başka bir taşıt tarafından çekilen motorsuz taşıt.
Titik (تتك)	Ateşli silahlarda ateşlemeyi sağlamak için çekilen küçük parça.	Tetik; silah patlama iğnesi.
Ṭoka/Toke (طوكة توكة)	1. Kemer, kayış, ayakkabı vb.nin iki ucunu birbirine bağlamaya, bunları istenilen genişlikte tutmaya yarayan, türlü biçimlerde tutturmalık; 2. Kadınların saçlarını bir arada tutmaya yarayan, bazen de süs olarak kullanılan araç.	Bir kadının saçını bağlamak ve süslemek için kullanılan bir araç.
Tromba-Tulumba (طرمبة)	1. Sıvıları alçak yerlerden çekmeye veya yüksek yerlere çıkarmaya yarayan araç; 2. Otomobil lastiği, futbol topu vb. şeyleri şişirmeye veya herhangi bir sıvıyı sıkmaya, bir şey üzerine püskürtmeye yarayan araç.	1. Av borusu, hortum; 2. Gemilerde kullanılan su çekme aygıtı, trombon.

Ṭūb (طوب)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Birçok spor oyununda kullanılan, türlü büyüklükte, genellikle kauçuktan yapılmış yuvarlak nesne; 2. Bazı aletlerde bulunan toparlağımsı parça; 3. Kumaş, kâğıt gibi şeylerin belli miktardaki bağı; 4. Kumaş, kâğıt vb. şeylerin düzenli bir yığın durumuna getirilmiş bağı; 5. Yuvarlak biçimde olan, toparlak; 6. Tamamen, bütünüyle; 7. (argo) Homoseksüel erkek; 8. Gülle veya şarapnel atan büyük, ateşli silah. 	Top, top atan alet.
Tumbāk (تمباك)	Özellikle İran'da yetişen ve nargile ile içilen bir tütün türü, nargile tütünü (<i>Nicotiana persica</i>).	Nargilede kullanılan dürülmüş tütün.
Ṭura (طرة)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tuğra; 2. Metal paranın resimli yüzü; 3. Halat gibi örülmüş iplik çilesi; 4. (halk ağzında) Bazı oyunlarda, vurmak için kullanılan düğümlemiş mendil; 5. (halk ağzında) Ucu düğümlemiş bir mendil aracılığıyla yanan veya yanılanların ebe tarafından cezalandırıldığı bir tür çocuk oyunu. 	Metal paranın resimli yüzü.
Turkāş (تركاش)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Deriden yapılan kap içine süngü konulur. 2. Çöl bölgesinde <i>turkāş</i>, Orduda hizmet eden kişi. 	Sudan Arapçasında bu kelime, bir deyimde şöyle geçer : أخدم التركاش ولو ببلاش "Hükümete beleş dahi olsa, hizmet et!"
Turkī (تركي)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan halk ve bu halktan olan kimse; 2. Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan, Türkçenin değişik lehçelerini konuşan soy ve bu soydan olan kimse. 	Türk ırkından kimse.
Turkuman (تركمان)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Türkmenistan Cumhuriyeti'nde ve Irak'ta yaşayan Türk soyundan bir halk ve bu halktan olan kimse; 2. Yörük 	Türk soyundan bir halk.
Ṭurşī (طرشي)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tuzlu suda, sirkede bırakılarak özel bir kıvama getirilmiş sebze ve meyve; 2. (mecaz) Bitkin, yorgun. 	Tuzlu suda, sirkede bırakılarak özel bir kıvama getirilmiş sebze ve meyve.

Ṭuz (ظن)	1. Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde; 2. Bir asitteki hidrojenin yerini bir bazın almasıyla oluşan birleşim, sodyum klorür (NaCl).	Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde.
Ukşa (أكشه)	Ayakkabı altının topuğa rastlayan yüksek bölümü, topuk; topuğun arak bölümü; saban demirinin geçtiği ağaç parçası.	1. Ayakkabının altındaki topuk; 2. Pis şeyler.
Ūnbāšī-ūmbāšī (امباشي-اونباشي)	On ere kumanda eden asker, erin üstündeki ilk rütbe.	Askerlikteki en küçük rütbe.
Ūrnek (اورنيك)	1. Benzeri yapılacak olan, benzetilmek istenen şey, model; 2. İncelemek veya denemek üzere insan ve hayvan vücudunun, bitkinin veya nesnenin herhangi bir yerinden alınan doku parçası, numune; 3. Bir şeyin benzeri, tıpkısı, kopyası, misil; 4. Bir düşüncüyü, kuralı, gözlemi veya savı desteklemek ve açıklamak amacıyla ileri sürülen söz, yapılan davranış, misal; 5. Durum ve niteliği benimsenmeye değer kimse veya şey, model, paradigma; 6. En iyi biçimde olan.	Doldurulmuş resmî bir mektup, rapor.
Urṭa (اورطة)	1. Bir devletin silahlı kuvvetlerinin tümü; 2. Bu topluluğun başlıca bölümlerinden her biri; 3. Amaç, nitelik vb. yönlerden benzeyen insanların bütünü; 4. Çok sayıda insan, kalabalık.	Bin kişiden fazla bir asker grubu.
Ustā/ustāz (اصطي)	Bir zanaatı gereği gibi öğrenmiş olan ve kendi başına yapabilen kimse; zanaat öğreticisi; zanaatçılar için unvan; eli uz, işinin eri, becerikli, mahir; Osmanlı Devleti'nde saraydaki cariyeye ve hizmetlilerin kıdemlisi; akıl veren veya öğreten kimse.	Mahir, becerikli; büyük sanayici; usta.
Vābūr (وابور)	1. Ok atmaya yarayan, iki ucu arasına kiriş gerilmiş, eğri ağaç veya metal çubuk; 2. Farklı amaçlarla çeşitli biçimlerde yapılan esnek parça; 3. Zemberek;	Yay, esnek ve helezonlu bir madenli tel; tabancada kurşun çıkmasına yardım eden yay.

	4. Hallacın pamuk veya yünü atmak için tokmak yardımıyla kullandığı araç; 5. Bir çember üzerindeki iki nokta ile bu nokta arasındaki çember parçası; 6. Bir eğriden alınan parça; 7. Keman, viyolonsel vb. çalgılarda sürterek titreşim yoluyla ses çıkarmaya yarayan parça.	
Yafta (يافطة)	1. Üzerine asıldığı veya yapıştırıldığı şeylerle ilgili bir bilgi veren yazılı kâğıt parçası; 2. Kişiyeye isnat edilen haksız suçlama.	Ruhsat, bir kişinin bir malı satması.
Yasmin (ياسمين)	1. Zeytingillerden, beyaz, kırmızı veya sarı renkli güzel kokulu çiçekleri olan, 1-2 metre boyunda, süs bitkisi olarak yetiştirilen tırmanıcı bir ağaççık, Mısır yasemini (Jasminum); 2. Bu ağaççuktan yapılan.	Güzel kokulu bir çiçek.
Yek (يَك)	Bir, tek.	Bir, tek.
Yuzbāshī (يوزباشي)	Orduda rütbesi üsteğmenle binbaşı arasında olan subay.	Orduda rütbesi üsteğmenle binbaşı arasında olan subay.
Zalābiya-zilābiya (زلابية)	Nişasta, şeker, yağ karışımı ile yapılan bir çeşit tatlı.	Unla yapılan bir çeşit kızartılmış tatlı.
Zambarak (زَنْبَرَك)	1. Saatlerin çeşitli parçalarını harekete geçiren bölüm, yay; 2. Kapılara takılan yaylı kapama düzeneği; 3. Hayvan sırtında taşınabilen küçük top; 4. Çelik veya pirinçten yapılmış ok.	Saatlerin çeşitli parçalarını harekete geçiren yay.
Zanzāna (زَنْزَانَة)	1. Tutuklu veya hükümlülerin içine konulduğu kapalı yer; 2. Çok karanlık ve sıkıntılı yer.	Zindan.
Zenbūr (زَنْبُور)	Sürekli kadın peşinde koşan, kadınlara düşkün (erkek), kadıncıl, keskin, zendost.	Fahişe kadınları sık sık gören adam.
Zumba (زُمْبَة)	Delgeç; delgeçle açılan delik.	Demirden yapılmış delik açma makinesi.
Zumbāra (زُمْبَارَة)	Çok sert alümin billurları kapsayan ve aşındırıcı olarak kullanılan doğal kaya.	Zımpara.

EK-2: Sudan Arapçasında Yer Alan Türkçe Kelimelere Dair Kişisel Değerlendirme Anketi**ANKET****2. Adınız ***

3. Okuduğunuz Bölüm *

4. Türkiye'de Yaşadığınız Şehir

5. E-posta Adresiniz

6. Cinsiyet Erkek Kadın**7. Öğrenim Durumunuz Nedir?** Lise Önlisans Lisans Yüksek Lisans Diğer:

8. Ana diliniz dışında bildiğiniz yabancı dil sayısı nedir? 1 2 3 4+

Lütfen aşağıda bulunan soruları kendinize uygun şekilde yanıtlayınız.

9. Türkçe öğrenimine ne zaman başladınız?

- İlkokul
 Lise
 Üniversite
 Diğer:

10. Türkçeyi öğrenmedeki asıl sebebiniz nedir?

- Eğitim
 Hobi
 İş-Mesleki Alan
 İlgi Alan
 Diğer:

11. Türkçe öğrenimi Sudanlı bir öğrenci için oldukça kolaydır.

- Kesinlikle katılıyorum
 Katılıyorum
 Katılmıyorum
 Kesinlikle katılmıyorum

12. Sudan Arapçasında bulunan Türkçe kelimeler ne çoğunluktadır?

- Çok fazla
 Fazla
 Orta
 Az
 Çok az

13. Sudan Arapçasında bulunan Türkçe kökenli kelimeleri günlük hayatımızda ne sıklıkta kullanmaktasınız?

- Çok fazla
 Fazla
 Orta
 Az
 Çok az

14. Sudan Arapçasında bulunan Türkçe kökenli kelimeler Türkçe öğrenimini kolaylaştırmaktadır.

- Kesinlikle katılıyorum
 Katılıyorum
 Katılmıyorum
 Kesinlikle katılmıyorum

15. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen birçok kelime bulunmaktadır.

- Kesinlikle katılıyorum
 Katılıyorum
 Katılmıyorum
 Kesinlikle katılmıyorum

16. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen kelimeler iki dilde de aynı veya benzer anlamı taşımaktadır.

- Kesinlikle katılıyorum
 Katılıyorum
 Katılmıyorum
 Kesinlikle katılmıyorum

17. Türkçeden Sudan Arapçasına geçen kelimelerin kültür açısından etkileri vardır.

- Kesinlikle katılıyorum
 Katılıyorum
 Katılmıyorum
 Kesinlikle Katılmıyorum

18. Sudan Arapçasında yer alan Türkçe kelimeler tarihte bu iki ülkenin ortak bir geçmişe sahiplik yaptığını göstermektedir.

- Kesinlikle katılıyorum
 Katılıyorum
 Katılmıyorum
 Kesinlikle katılmıyorum

19. Sudan Arapçasında yer alan Türkçe kelimeler Türkçe öğrenirken sıklıkla kullanılmaktadır.

- Kesinlikle katılıyorum
 Katılıyorum
 Katılmıyorum
 Kesinlikle katılmıyorum

20. Türkçe öğreniminde karşılaşmış olduğum ve Sudan Arapçasında da bulunan ortak kelimeler Türkçe öğrenimime olan ilgimi arttırmıştır.

- Kesinlikle katılıyorum
 Katılıyorum
 Katılmıyorum
 Kesinlikle katılmıyorum

EK-3: Özgeçmiş

ÖZ GEÇMİŞ			
Adı-Soyadı	Alser		Mohamed Ahmed Mohamed
Bildiği Yabancı Diller	Türkçe		Arapça
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme		Kurum Adı
Lise	02.09.2009	01.06.2012	Basharga Lisesi
Lisans	01.09.2012	08.07.2016	Kur'an-ı Kerim Üniversitesi
Yüksek Lisans	25.09.2018		Bursa Uludağ Üniversitesi
Doktora			
Çalıştığı Kurum	Başlama - Ayrılma		Çalışılan Kurumun Adı
1.	01.04.2017	01.06.2017	TIKA Hartum
2.	01.09.2017	01.12.2017	Türkiye Maarif Vakfı Okulları-Hartum
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar:			
Diğer:			
	Tarih	28.02.2023	
	İmza		
	Adı-Soyadı	Alser Mohamed Ahmed Mohamed	